

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANASANAT DALI
SANATTA YETERLİK TEZİ

BERGAMA HALILARININ TASARIM ÖZELLİKLERİ VE
YENİ HALI TASARIMLARI

Hazırlayan
Gonca KARAVAR

Danışman
Prof. İsmail ÖZTÜRK

İZMİR-2007

YEMİN METNİ

Sanatta Yeterlik Tezi olarak sunduğum “**Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri Ve Yeni Halı Tasarımları**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26.12.2007

Gonca KARAVAR

TUTANAK

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün/...../..... tarih vesayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin maddesine göre Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı Sanatta Yeterlik öğrencisi Gonca KARAVAR'ın "Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri ve Yeni Halı Tasarımları" konulu tezi incelenmiş ve aday/...../..... tarihinde , saat’da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonradakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna oy ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

ÜYE

ÜYE

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ/PROJE
VERİ FORMU

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ/PROJE VERİ FORMU

Tez No:

Konu Kodu:

Üniv. Kodu:

Tez Yazarının

Soyadı: KARAVAR

Adı: Gonca

Tezin Türkçe Adı: “Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri Ve Yeni Halı Tasarımları”

Tezin Yabancı Dildeki Adı: “Design Features of Bergama Carpets and New Design Proposals”

Tezin Yapıldığı

Üniversitesi: D.E.Ü.

Enstitü: G.S.E.

Yıl:2007

Tezin Türü:

Yüksek Lisans ☐

Doktora ☐

Tıpta Uzmanlık ☐

Sanatta Yeterlik ☒

Dili: Türkçe

Sayfa Sayısı: 237

Referans Sayısı:

Tez Danışmanlarının

Ünvanı: Profesör

Adı: İsmail

Soyadı: ÖZTÜRK

Türkçe Anahtar Kelimeler:

1-Bergama Halıları

2-Bergama

3-Halı

4-Halı Tasarımı

5-Tasarım

1-Bergama Carpets

2-Bergama

3-Carpet

4-Carpet Design

5-Design

Tarih: 26.12.2007

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum Evet ☒ Hayır ☐

ÖZET

Halı dokumacılığının, tam olarak ne zaman başladığı bilinmemekle birlikte, çok eski zamanlardan beri Anadolu’da halkın en önemli uğraşlarından biri olmuştur. Özellikle göçebe kültürün uzantısı olarak karşımıza çıkan dokumacılık, konargöçer yaşam tarzını benimsemiş halkın yerleşik hayata geçmesiyle birlikte devam ettirilmiştir. Halıcılık alanında yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda farklı yerlerde dokunan halılar, sahip oldukları motif, renk, kompozisyon, kullanılan hammadde gibi ayırıcı özelliklerinden dolayı dokundukları yerin adı ile anılır duruma gelmiştir. Halıların zaman içinde hangi etkilerle bu ayırıcı özellikleri kazanmış oldukları tam ve kesin olarak tanımlanabilmiş değildir. Batı Anadolu’da da, zaman içinde gelişerek kendi kimliğini kazanmış ve bu kimliği dokunan halılar üzerinde yaşatabilmiş birçok ünlü halıcılık merkezi vardır. Bu sebeple bölgenin sahip olduğu dokumacılık potansiyeli göz önüne alınarak Bergama halıları Tez konusu olarak seçilmiştir.

Tez çalışmasının ana malzemesi “Bergama Halısı”dır. Dolayısıyla tezin görsel ve kuramsal içeriği bütünüyle “Bergama Halısı” üzerinde şekillenmiştir. Bu halıların gerçekten Bergama’da mı, yoksa Batı Anadolu bölgesinde başka bir dokuma merkezinde mi dokunduğu da tam olarak bilinmemektedir. Bu noktada Bergama halıları, uzun bir dönemde ve geniş coğrafi alanda değerlendirilmektedir. Geleneksel kültürümüzün bir parçası olan ve ait oldukları dönem ile ilgili birçok veriyi taşıyarak sonraki kuşaklara aktarmada belge özelliği taşıyan halılar ile ilgili araştırma yaparken, halıların tanımlanmasında en önemli ayırıcı özelliklerinden olan hammadde, renk ve desen özelliklerinin bilinmesi gereklidir. Bu sebeple halıların teknik analizinin yapılması ve tasarım özelliklerinin doğru bir şekilde belirlenmesi en önemli konuların başında gelmektedir. “Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri ve Yeni Halı Tasarımları” başlıklı tez çalışması bu bakış açısı ile ele alınarak Bergama halıları tasarım açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

As it is not clearly known when carpet weaving tradition has emerged, it has been one of the most important occupations of society in Anatolia from ancient times. Weaving, which is thought as an extension of nomadic culture, is perpetuated along with the nomadic society's adopting a sedentary lifestyle. As a result of scientific studies on weaving, carpets from diverse regions with different raw materials, motifs, colour and compositional style are called according to their location of production. It is not certainly identified which effects were dominant for those carpets in gaining these kind of distinctive features. In West Anatolia, there are many well-known carpet centres, which acquired a unique identity by being well developed and able to keep this identity on their carpets. For this reason, by considering the region's weaving potential, Bergama carpets are chosen to be the subject for this thesis.

“Bergama carpet” is the main studying material for the thesis. Consequently, the visual and theoretical content of the thesis is completely shaped around “Bergama carpet”. It is not exactly known if those carpets are woven actually in Bergama or in another carpet centre in West Anatolia. At this point, Bergama carpets are evaluated within a long period of time and a vast geographic area. During a research on carpets, carrying data of our traditional culture as documents for the next generation, it is very important to know about the raw material, colour and pattern features, which are the major distinctive elements of a carpet. Therefore, it should be the main purpose to do technical analysis and to determine the design features of the carpets correctly. This thesis with the title “Design Features of Bergama Carpets and New Design Proposals” is handled with this point of view and Bergama carpets are evaluated from the aspect of their design.

ÖNSÖZ

İzmir ve çevresi, Türk halı sanatının tarihsel gelişimi içinde önemli bir yer tutmaktadır. Kaynaklardan edinilen bilgilere göre Anadolu’da üretilen halılar, yaklaşık 600 yıldır Batı’ya ihraç edilmektedir. Bu halıların çoğunun, Batı Anadolu’nun Bergama, Uşak, Gördes, Kula, gibi halı üretim merkezlerinde dokunmuş halılar olduğu bilinmektedir. Bu dokuma merkezlerinin arasında Bergama da yer almaktadır.

Bu çalışmada öncelikle, kişisel kütüphanesini açarak konu ile ilgili belge ve bilgilerin derlenmesinde, ayrıca tez konusunun şekillenmesinde izlenecek yolun belirlenmesinde yardım ve hoşgörüsünü hiçbir zaman esirgememiş olan tez danışmanım sayın Prof. İsmail ÖZTÜRK’e, tez çalışmasını yaptığım süre boyunca moral ve motivasyon ile yardımlarını benden esirgemeyen mesai arkadaşlarım ve aynı zamanda da dostlarım sayın Doç.Nuray YILMAZ, Doç.Elvan ANMAÇ, Yrd.Doç.Oya SİPAHİOĞLU, Arş.Gör.Esra KAVCI ÖZDEMİR, Arş.Gör. Serap IŞIKHAN ve Arş.Gör. Bahadır ÖZTÜRK’e teşekkürü bir borç bilirken, maddi manevi desteğinden hiçbir zaman şüphe duymadığım sevgili eşim Vedat KARAVAR ve varlığıyla hayatıma yeni bir tat katan biricik kızım Ece KARAVAR’a ayrıca teşekkür ederim.

BERGAMA HALILARININ TASARIM ÖZELLİKLERİ VE YENİ HALI TASARIMLARI

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
YÖK DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

Bergama, Bergama Halıcılığı İle İlgili Kaynakça Bilgileri ve Bergama’da Halıcılığın Tarihsel Gelişimi

1.1.	Bergama Hakkında Bilgi	6
1.2.	Bergama Halıcılığı ile İlgili Kaynakça Bilgileri	10
1.3.	Bergama’da Halıcılığın Tarihsel Gelişimi	19

İKİNCİ BÖLÜM

Halı Tasarımı ve Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri

2.1.	Tasarım ve Halı Tasarımı	27
2.2.	Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri	35
2.2.1.	Bergama Halılarında Kullanılan Hammadde ve Teknik Özellikleri	37
2.2.2.	Bergama Halılarında Kullanılan Motifler	38
2.2.2.1.	Zemin Motifleri	38
2.2.2.2.	Bordür Motifleri	60
2.2.2.3.	Sedef Motifleri	64

2.2.3. Bergama Halılarında Görülen Kompozisyon Özellikleri	67
2.2.4. Bergama Halılarında Kullanılan Renkler	185
2.3. Değerlendirme	186

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Restitüsyon Çalışmaları ve Yeni Tasarımlar

3.1. Restitüsyon Çalışmaları	193
3.2. Yeni Tasarımlar	201

SONUÇ	209
BİBLİYOGRAFYA	212
ÖZGEÇMİŞ	223

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
Bak.	: bakınız
cm.	: santimetre
Derg.	: dergisi
Doç.	: doçent
Dr.	: doktor
dm²	: desimetrekafe
mm.	: milimetre
s.	: sayfa
Prof.	: profesör
y.y.	: yüzyıl

FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Fotoğraf 1: Taşpınar örneklik halısı	31
Fotoğraf 2: 17.y.y. Bergama halısı	67
Fotoğraf 3: 16.yy.sonu Batı Anadolu halısı	69
Fotoğraf 4: Batı Anadolu halısı (Bergama)	71
Fotoğraf 5: Bergama halısı (Şark Halı üretimi olabilir)	73
Fotoğraf 6: 17.y.y. sonu Bergama halısı	75
Fotoğraf 7: 15.y.y. sonu Batı Anadolu halısı	77
Fotoğraf 8: Bergama halısı	79
Fotoğraf 9: 17.y.y. başı Bergama halısı	81
Fotoğraf 10: 17.y.y. Bergama halısı	83
Fotoğraf 11: 17.y.y. sonu Bergama halısı	85
Fotoğraf 12: 16.y.y. sonu Bergama halısı	87
Fotoğraf 13: 16.y.y. sonu Bergama halısı	89
Fotoğraf 14: 16.y.y. sonu Bergama halısı	91
Fotoğraf 15: 16.y.y. sonu Bergama halısı	93
Fotoğraf 16: 17.y.y. sonu Bergama halısı	95
Fotoğraf 17: 16.y.y. Bergama halısı	97
Fotoğraf 18: Bergama halısı (19.y.y.)	99
Fotoğraf 19: 16.y.y. başı Batı Anadolu Halısı (Bergama)	101
Fotoğraf 20: 16.y.y. başı Batı Anadolu Halısı (Bergama)	103
Fotoğraf 21: Bergama halısı (Sındırgı'da dokunmuş)	105
Fotoğraf 22: 17.y.y. Bergama halısı	107
Fotoğraf 23: 16.y.y. Bergama halısı	109
Fotoğraf 24: 16.y.y. Bergama halısı	111
Fotoğraf 25: 17.y.y. Bergama halısı	113
Fotoğraf 26: 18.y.y. Batı Anadolu Halısı	115
Fotoğraf 27: 18.y.y. Bergama halısı	117
Fotoğraf 28: 17.y.y. Bergama halısı	119
Fotoğraf 29: Bergama halısı (19.y.y. ikinci yarısı)	121

	<u>Sayfa</u>
Fotoğraf 30: Bergama halısı (19.y.y. ikinci yarısı)	123
Fotoğraf 31: 18.y.y. Batı Anadolu Halısı	125
Fotoğraf 32: 19.y.y. Bergama halısı	127
Fotoğraf 33: 19.y.y. Bergama halısı	129
Fotoğraf 34: 16.y.y.başı Batı Anadolu Halısı	131
Fotoğraf 35: 18.y.y. Bergama halısı	133
Fotoğraf 36: Batı Anadolu Halısı	135
Fotoğraf 37: 18.y.y. Batı Anadolu Halısı	137
Fotoğraf 38: 19.y.y. Bergama halısı	139
Fotoğraf 39: 18.y.y. Bergama halısı	141
Fotoğraf 40: 18.y.y. Batı Anadolu Halısı (Yuntdağ)	143
Fotoğraf 41: Bergama halısı (19.y.y.)	145
Fotoğraf 42: Bergama halısı (Kozak)	147
Fotoğraf 43: Bergama halısı (19.y.y.)	149
Fotoğraf 44: Bergama halısı (19.y.y.)	151
Fotoğraf 45: 19.y.y. Batı Anadolu Halısı (Kız Bergama)	153
Fotoğraf 46: Kız Bergama	155
Fotoğraf 47: Kız Bergama	157
Fotoğraf 48: Kız Bergama – Baş İçi	159
Fotoğraf 49: Bergama halısı (19.y.y.)	161
Fotoğraf 50: Kız Bergama	163
Fotoğraf 51: Bergama Sarı Namazlık	165
Fotoğraf 52: Bergama halısı (19.y.y.)	167
Fotoğraf 53: Bergama halısı	169
Fotoğraf 54: Köşeli Bergama	171
Fotoğraf 55: Köşeli Bergama	173
Fotoğraf 56: 18.y.y. Batı Anadolu Halısı	175
Fotoğraf 57: Bergama halısı (19.y.y.)	177
Fotoğraf 58: 19.y.y. Batı Anadolu Halısı (Yüncü)	179
Fotoğraf 59: 19.y.y. Batı Anadolu Halısı (Yüncü)	181
Fotoğraf 60: 18.y.y. Batı Anadolu Halısı	183

GİRİŞ

Bergama ve civarında çoğunlukla konar-göçer yaşam tarzını benimsemiş yörükler yaşamaktadır. Yörede, geçim kaynaklarının kısıtlı olması, hem kadının hem de erkeğin beraber çalışmasını zorunlu kılmıştır. Halkın, yaz ve kış aylarında yaşam alanlarını iklime uygun yerlerde seçmeleri, dolayısıyla yaşam şartlarının ağır olması, günlük kullanımdaki araç, gereç ve eşyaların rahat taşınabilir ve pratik olması zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Tarihsel süreçte, saray için yapılan üretimler göz ardı edildiğinde, Anadolu’da, dokumacılığın daha çok konar-göçer yaşam tarzını benimsemiş yörükler tarafından yapılageldiği gözlenmiştir. Anadolu’daki iskân faaliyetleri sırasında farklı bölgelere yerleşmiş aynı aşirete mensup oymakların dokumaları da benzer özellikleri bakımından birbirleri ile ortak bir paydada buluşmaktadır.

Batı Anadolu’da İzmir ve çevresi halı dokumacılığının tarihsel süreç içinde değerlendirilmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Kaynaklardan edinilen bilgilere göre Anadolu’da üretilen halılar, yaklaşık 600 yıldır Batı’ya ihraç edilmektedir. Bu halılar, önceleri İzmir Limanı üzerinden Sakız Adası’na, daha sonraları da Venedik’e, oradan Avrupa kıtasında önce güneye sonra da tüm Batı sahilini izleyerek İngiltere’ye kadar ulaşmıştır. Bu halıların çoğunun, Batı Anadolu’nun Bergama, Uşak, Gördes, Selendi, Kula, Demirci, Milas gibi halı üretim merkezlerinde dokunmuş halılar olduğu bilinmektedir.

Türk halıları konusunda araştırmaların yeni olduğu dönemlerde bilim adamları ve uzmanlar araştırmalarını yaparken halıları ifade etmede birtakım sınıflandırmalar yapma ihtiyacı duymuşlardır. Bu sebeple Avrupalı ressamaların tablolarında resmedilmiş halılar “Holbein Halıları” olarak adlandırılmıştır. Daha sonraları yapılan çalışmalarda bu adlandırmanın yanlışlığı vurgulanmış, ancak bu tanımlama bir dönemin kaynaklarında yer almıştır. Yapılan bu sınıflandırmaya kabaca dikkat çekilmek gerekirse, dört grup altında incelenen Holbein halılarının 2. ve 3. grubunda yer alan halılar Bergama Halıları olarak ifade edilmektedir.

Kültürün maddi ürünleri arasında yerini alan ve bir dönemin gelenek, görenek ve yaşayışına ışık tutan el emeği yoğun üretim halılar günümüzde yerini daha çok dekorasyon amaçlı kullanılan teknolojik üretime bırakmıştır. Ancak günümüzde kabul gören ve üzerinde daha fazla durulması gereken bir gerçek de vardır ki o da sahip olduğumuz kültür ürünlerinin korunması ve gelecek nesillere doğru bir şekilde aktarılması sorunudur. Bu sebeple halılar ile ilgili araştırma yaparken, teknik analizin yapılması ve tasarım özelliklerinin doğru bir şekilde belirlenmesi önemli konuların başında gelmektedir. Motif ve kompozisyonun yanı sıra dokumada kullanılan hammadde ve renkler de halının nerede dokunduğu hakkında bilgi verme özelliğine sahiptir. Ayrıca halıları tanımlamada düğüm türü, dikey ve yatayda atılan düğüm sayılarının oranı da önemli bir faktördür. Bu oran halının desenini ve görsel etkisini büyük oranda etkilemektedir.

Bu düşünceler doğrultusunda, şekillenen “Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri ve Yeni Halı Tasarımları” konulu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde “Bergama, Bergama Halıcılığı İle İlgili Kaynakça Bilgileri ve Bergama’da Halıcılığın Tarihsel Gelişimi” başlığı altında Bergama’nın tarihi ile ilgili kısaca bilgi verildikten sonra Bergama halıcılığına ait kaynaklarda yer alan bilgiler değerlendirilmiştir. Bergama halıcılığı ile ilgili, geniş bir yelpazede ele alınan kaynakça araştırmasında, farklı alanların uzmanlarının konuyu irdelerken kendi terminolojisini kullandığı ve dolayısıyla bu alana yönelik yapılmış yayınlarda ortak bir dilin oluşturulamadığı görülmüştür. Kaynakça incelemesinin ardından Bergama Halıcılığının gelişim süreci incelenmiştir. Bergama’da halıcılığı incelerken, bu yöreye atfedilen halıların üretim yerlerinin kesin olarak tanımlanamaması nedeniyle konu, öncelikle 16.-17. yüzyıldaki ticari politikanın, Batı Anadolu’daki halıcılık faaliyetlerine etkisi açısından ele alınmıştır.

Tez çalışmasının ikinci bölümünde “Halı Tasarımı ve Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri” ana başlığı altında, tasarım ve halı tasarımı konusunun ardından Bergama halılarının tasarım özellikleri incelenmiştir. Burada konu, tasarımı şekillendiren ve görsel ifadeyi oluşturan faktörlerden oluşan dört başlık altında ele alınmıştır. Bunlar sırasıyla; “Bergama Halılarında Kullanılan Hammadde Ve Teknik

Özellikler”, “Bergama Halılarında Kullanılan Motifler”, “Bergama Halılarında Görülen Kompozisyon Özellikleri” ve “Bergama Halılarında Kullanılan Renkler”dir.

Bergama halılarında hammadde ve teknik özellikler işlenirken bilgiler daha çok, ailelerin ellerinde bulunan ve özel koleksiyon ile müzelerde yer alan halı örneklerinin incelenmesi ve kaynaklarda yer alan bilgilerin derlenmesi sonucu elde edilen verilerden oluşmaktadır. Çalışmanın konusunu oluşturan Bergama halısı örnekleri öncelikle bu alanda yapılmış yayınlar taranarak tespit edilmiştir. Daha sonra, D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Halı Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalı öğretim elemanlarının farklı tarihlerde yürüttüğü “İzmir İli ve İlçelerinde (Tire, Bergama, Ödemiş ve Merkez) Müzelerde Yer Alan Geleneksel Tekstillerin (halı, kilim, kumaş ve işleme) İncelenmesi” ve “İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelenmesi ve Desen Arşivi Oluşturulması” konulu projelerde tespit edilen halı örnekleri taranmıştır. Ayrıca özel bir koleksiyonda bulunan 19. yüzyılın ikinci yarısına ait iki adet Bergama halısı ile İzmir Etnografya Müzesi sergi salonlarında ve deposunda bulunan örnekler de bire bir incelenmiş ve teknik analizleri yapılmıştır. Tespit edilen bu halı örneklerinden 23 tanesi tarafımdan bizzat incelenmiş, ölçülerinin, kalitesinin, hammadde ve dokuma tekniği özelliklerinin tespit edilmesiyle yapılan teknik analiz ile belgelenmiş ve bu halılara ait bilgiler hazırlanan bir tablo aracılığıyla halıya ait fotoğrafın altında verilmiştir. Halının kendisine ulaşamayan örneklerde ise, kaynaklarda yer alan teknik bilgilerden yararlanarak konu değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Bergama halılarında kullanılan motifler, doğrudan halı örneklerine bakılarak fotoğraftan düğümlerin sayılmasıyla çıkarılmış ve bu motifler bilgisayarda “Paint” programı kullanılarak digital ortama aktarılmıştır. Çalışmada bu motifler, halıda kullanıldığı bölümlere göre zemin, bordür ve sedef motifleri olarak gruplandırılmıştır. Motiflerin dökümü yapılırken, bu alanda yeni bir kavram kargaşasına yol açmamak adına her motife bir numara verilmiş ve motiflerin yüzeyde ne şekilde değerlendirildiğinin görsel açıdan algılanabilmesi amacıyla, ait olduğu

halı örneklerine atıflar yapılmıştır. Bununla birlikte yöreye ait herhangi bir motif ile ilgili kaynaklarda yer alan bir adlandırma ile karşılaşılırsa yanına yazılmış ve dipnotta söz konusu kaynak belirtilmiştir. Ancak, kaynaklarda yörede kullanılan motiflere verilen bazı adlar, hangi motife bu adın verildiği tespit edilemediği için kullanılamamıştır. Bunun dışında, yörede kullanılan herhangi bir motif ile kaynaklarda görülen yerel adlandırmanın dışındaki bilgilere bu çalışmada yer verilmemiştir.

Tezin ikinci bölümünde, Bergama halılarında görülen kompozisyon özellikleri tasarım açısından incelenmiş ve dökümü yapılmıştır. Şematik olarak incelenen her bir Bergama halısının kompozisyon şeması çıkarılmıştır. Kompozisyon özellikleri tespit edilirken, farklı şematik özellik gösteren her bir kompozisyon şeması ait olduğu halı örneği ile birlikte verilmiş ve kompozisyon şemaları tasarım açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca halının bölümleri ile ilgili karşılaşılan ve kaynaklarda belirtilen yöresel bazı tanımlamalar bu çalışmada, bordür, sedef ve zemin adlarıyla anılmıştır.

Bergama halılarında kullanılan renkler, eldeki görsel belgelerden yola çıkılarak tespit edilmiş ancak yine kavram kargaşasına yol açmamak adına bu renkler ile ilgili bir adlandırma yapılmamış ve her renge bir numara verilmiştir. Bunun dışında yine kaynaklarda yer alan bilgiler doğrultusunda Bergama yöresinde kullanılan renkler ile ilgili yerel adlandırmalar ve renklerin eldesinde kullanılan doğal boyarmaddelerin isimleri verilmiştir. Ancak boyama reçeteleri ve boyama yöntemlerine bu çalışmada yer verilmemiş konu ile ilgili kaynaklara göndermeler yapılmıştır.

Tezin üçüncü bölümü tarafımdan yapılan uygulama çalışmalarından oluşmaktadır. Uygulama çalışmalarında iki farklı tarz kullanılmıştır. Geleneksel kültürümüzün bir uzantısı olarak günümüze kadar ulaşan halı dokuma örnekleri, üretildikleri malzemenin ömrü ile doğru orantılı olarak bir gün yok olacaklardır. Bu sebeple bu örnekler elimizde mevcut iken, teknik analizinin yanı sıra yapılacak restitüsyon çalışmaları ile doğru bir şekilde belgelenmelidir. Bu düşünceden

hareketle uygulama çalışmalarının bir bölümü konu ile ilgili yapılan restitüsyon çalışmalarına ayrılmıştır. Diğerk bölüm ise, konudan bağımsız, yöresel halı tasarımı yapma düşüncesinin dışında, günümüzün tüketim ve beğeni anlayışları doğrultunda geliştirilen yeni tasarımlardan oluşmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BERGAMA, BERGAMA HALICILIĞI İLE İLGİLİ KAYNAKÇA BİLGİLERİ VE BERGAMA'DA HALICILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Bergama Hakkında Bilgi

İdari açıdan İzmir'e bağlı bir ilçe olan Bergama, Ege bölgesinin kuzeyinde, Bakırçay Havzasında kurulmuş eski bir uygarlık merkezidir. Bergama ilçesini kuzeydoğuda Turanlı bucağı, kuzeybatıda Kozak bucağı, batıda Dikili ilçesi, güneydoğuda Kınık ilçesi ve güneybatıda Zeytindağ bucağı çevrelemektedir. İzmir il merkezine uzaklığı 107 km. olan Bergama'nın, Merkez bucağı, Göçbeyli, Yukarıbey (Kozak), Dereköy, İsmaili, Zeytindağ olmak üzere 6 bucağı ve 116 köyü bulunmaktadır.¹ 2000 genel nüfus sayımına göre ilçenin toplam nüfusu 106536'dır. Bu nüfusun 52173'ü şehir merkezinde, 54363'ü köylerde yaşamaktadır.²

Bergama'nın, sahip olduğu bazı Neolitik buluntulardan³ tarih öncesinden beri insanların yaşadığı bir yer olduğu bilinmektedir. Bergama özellikle M.Ö. İkinci

¹ Gözde Emekli; **Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkileri**. İzmir 2001, s.60.-61.

² <http://www.tuik.gov.tr>

³ Bergama'nın sahip olduğu en önemli arkeolojik buluntulardan biri, kent merkezinin kuzeydoğusunda yer alan ve aynı zamanda bugün Almanya'nın Berlin kentindeki Pergamon Müzesi'nde sergilenen Zeus Sunağının da yerinin bulunduğu Bergama Akropolü'dür. Bunun yanı sıra Dionysos Tapınağı, Athena Tapınağı, Demeter Tapınağı, Asklepion Tapınağı, Agora, Bergama Tiyatrosu, Bergama kütüphanesi gibi birçok buluntuya ev sahipliği yapmaktadır. Detaylı bilgi için bak.: TOKSÖZ, Cemil : **Bergama Tarihi ve Arkeoloji**. Ankara 1959. Ayyıldız Matbaası; ERİŞ, Eyüp: **Bergama Uygarlık Tarihi**. İzmir 1979. Karınca Matbaacılık. 384 S.; Gözde EMEKLİ; **Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Sosyo-Ekonomik Etkileri**. İzmir 2001. Anadolu Matbaacılık. 255 S.; ÖKEREN, Mustafa Haluk: **Bergama Sevgisi**. İzmir 1994. Bergama Belediyesi Kültür Yayınları. 56 S.; Bergama Belleten (sayı:3, Ocak 1993; sayı:4, Nisan 1993; sayı: 2, Ekim 1992; sayı:6, 14 Eylül 1995-1996; sayı:5, Eylül 1994); BAYATLI, Osman: **Yazılar-Konuşmalar-Mektuplar**. Yay.Hazl.: Yavuz Özmakas. b.y.y. Bergama Kültür ve Sanat Vakfı Yayını. 100 S.; BAYATLI, Osman: **Bergama'da Küplü Hamam**. İzmir 1995. Anadolu Matbaası. Bergama Belediyesi Kültür Yayınları. 46 S.; FİLİZ, Şevki – Gültekin Tarcan – Ufuk Irmak: **Bergama Cleopatra Güzellik İlcası ve Çevresinin Hidrojeolojik Değerlendirmesi**. İzmir 1996. Anadolu Matbaası. Bergama Belediyesi Kültür Yayınları. 31 S.; MALAY, Hasan: **Helenistik Devirde Pergamon ve Aristonikos Ayaklanması**. İzmir 1992. Özen Ofset. Bergama Belediyesi Kültür Yayınları. 200 S.; BAYATLI, Osman: **Bergama Tarihinde İlkçağ ve Bakırçay Havzası, Arkhaik – Klasik Kültürler**. İzmir 1949. Şaka Matbaası. Bergama Belediyesi Kültür Yayınları. 68 S.,

yüzyılda Toros Dağlarına kadar bir bölgede egemenliğini sürdüren ve kendi adıyla anılan Bergama Krallığı'nın merkezi olmuştur.

Uzun yıllar Bizans İmparatorluğu'nun egemenliğinde kalan Bergama'ya 1300'lü yılların başından itibaren yavaş yavaş Türkler yerleşmeye başlamıştır. Böylece kentin bir bölüm halkı Bizans İmparatorluğu'nun başka yerlerine göçmüş ve Bergama giderek terkedilmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti kurulduğunda Bergama idari açıdan henüz Bizans'ın elindedir; Türk topraklarına kesin olarak katılmamış olmasına rağmen, çevresindeki bölgeler Türk beylerinin egemenliğinde olduğundan, Bizans'ın güdümünden çok uzaktır. Tarihi kaynaklardan edinilen bilgiye göre, Haçlı seferleri ile Bizans'ın Batı Anadolu'ya yeniden yerleştiği bir dönemin ardından Anadolu'da Beylikler Dönemi başladığında, Bergama önce Menteşe Beyliği tarafından ele geçirilir ve Menteşelilerin elinde çok az kalarak 14. yüzyılın ilk yıllarında (Karasi Beyliğinin kurulduğu 1306 yılından hemen sonra) Karasiler tarafından alınır. Karasi Beyliği idaresinde olan Bergama, Bergama emirinin ölümünden sonra (1341) Bergama Osmanlıların eline geçer. 16.y.y.'dan 19.y.y. ortalarına kadar olan bir dönemde Bergama'ya bağlı nahiyelerin farklı yönetimlere bağlanması sonucu bölgede idari açıdan bir bölünme görülmektedir. 1880 yılında yapılan yeni bir idari değişiklik ile İzmir'e bağlanan Bergama kazasının, Nefs-i Bergama (Merkez), Ilıca-ı Bergama (Turanlı), Nevahi-i Bergama (Kınık), Kiliseköy (Reşadiye – Zeytindağ), Ayazmend (Altınova), Kozak, Dikili, Çandarlı olmak üzere, idari bölünüşü Cumhuriyet dönemine kadar bazı değişiklikler dışında aynen korunmuştur. Cumhuriyet döneminde Bergama'ya bağlı bulunan yerlerin bazılarında sadece isim değişiklikleri yapılmış, ancak Bergama ve çevresi hep “Bergama” olarak anılmıştır.

Bergama ve çevresinde çoğunlukla konar-göçer yaşam tarzını benimsemiş yörükler yaşamaktadır. Dolayısıyla kaynaklardan edinilen bilgilere göre; 16. yüzyılda Bergama civarında Bayat, Kayı, Döğer, Dodurga, Avşar, Beğ-dili, Karkın, Bayındır, Salur, Eymür, Yüreğir, İğdir ve Kınık Yörükleri bulunmaktadır.⁴

⁴ Yörüklerin Anadolu'da yayılımı, iskanı ve tarihleri ile ilgili olarak geniş bilgi için bak.; Faruk Sümer; **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları**. İlavelerle 3.baskı.İstanbul

“1862 (H.1279) tarihinde, Karesi livası Mutasarrıfı Ahmet Süleyman Paşa tarafından, Bergama Kazası Müdürü İzzet efendiye gönderilen bir emirde: “Haydut ve eşkiyanın, Anadolu ortakol teftiş nazırı Ahmet Vefik Paşa tarafından, şiddetle takip olunacağı” önlemlerin alınması istenmektedir. Aynı zamanda, “konup göçmelerde soygunculuk oluyor, bir düzen kurulamıyor” olduğu da beyan edilerek, göçebe aşiretlerin yerleştirilmesi üzerine de kesin olarak duruluyordu... O zamanda, fakir sayılan bir obalıda, en az 100 keçi, 50 koyun, 20 sığır ve 10 deve gibi hayvan sürüsü bulunduğundan birbirlerine yanaşmıyorlar ve köy kurmaktan kaçınıyorlardı. İlk sıralarda “emir emirdir” diyerek köy kuranlar geniş otlak ve verimli toprak elde etmişlerdir. Halbuki, bu yasaktan nasıl olsa kurtuluruz ümidiyle öteye beriye sokulanlar, bu şiddetli takipten kurtulamadıklarından yerleşmek zorunda kalınca, kendilerine daha az mera ve tarla düşmüştür.”⁵

1864 yılından itibaren Saruhan yönetimine bağlı bulunan oymakların ya yerleşmiş ya da yerleşmek üzere oldukları görülmektedir. Bu bölgede aşiretler genellikle Yunt Dağı ve Nif’e (Mustafa Kemal Paşa) yerleşmiş veya yerleştirilmişlerdir. 1864–73 yılları arasında yerleşmiş veya yerleşmek üzere olan oymakların sayısı ise 39’dur. 1858–64 yılları arasında Balıkesir bölgesinde (Edremit, Bergama) yaşayan aşiretler 40’a yakın yerde köy oluşturmak üzere iskân mahalleri kurmuşlardır. Karasi bölgesindeki aşiretlerin en ileri gelenleri Akçakoyunlu, Burhanlı, Caferli, Çepni, Hardal, Karakeçili, Kılaz, Kubaş, Söğütlü, Yayıcı (Yağcı) Bedir aşiretleridir. Bunlar, köyler oluşturacak şekilde ayrılarak Karasi bölgesine yayılmışlardır. Karakeçili aşiretinin bir kısmı Saruhan ve Hüdavendigâr vilayetleri ile diğer sakin oldukları yerlerde dağınık olarak iskân edilmişlerdir. Bütün bu aşiretler Edremit’in kuzeyinden doğusuna ve güney batısından doğuya doğru uzanan Musluk, Kazdağı, Atkayası, Hisardağı, Eybek Dağı yamaçlarında yurt tutmuşlardır.⁶ Buna göre Çepniler: Pınarköy, Yalnızev, Narlıca, Sarıdere, Büyükoba; Hardal: Hasanağa, Merdivenli; Dericili: Tekkedere, Çalibahçe, Bahçedere, Öküzköy; Kağan: Katıralan, Kıtayayla, Uzunburun, Tilkitepe; Çaparlı: Örlemiş, Kızıltepe, Kilimalanı;

1980.Elif Ofset.701 S.; Cengiz Orhonlu; **Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskanı**. İstanbul 1987. Çeltüt Matb., 152 S.; İsmail Hakkı Uzunçarşılı; **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 5. baskı, Ankara 2003, 297 S.

⁵ Osman Bayatlı; **Bergama’da Yakın Tarih Olayları (18. ve 19. Yüzyıl)**, ikinci baskı, İzmir 1997, s.90.-91.

⁶ Cengiz Orhonlu; **Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskanı**. İstanbul 1987. Çeltüt Matbaacılık San., s.118., (Didem Atış Özhekim; **Bergama ve Çeyizlerinde Yer Yayıgısı olarak Kullanılan Cicim ve Zililer**, Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, 16–18 Kasım 2006 – İzmir,1.cilt, s.138.)

Karakocalı: Necikler; Yağcıbedir: Kocaoba, Kıroba, Samanlık, Yenice, Çağlan, Çakırlar, Yanıgöde; Kılaz: Mezarardı, Kıranlı, Çamoba, Durmuşlar; Harmanlı: Menemen tarafında; Karakeçili: Çaltıkoru'ya yerleşmişlerdir. Ayrıca 1864 yılından itibaren yerleştirilen yörük aşiretlerinin dışında, Bergama bölgesinde bu tarihten önce yerleşmiş Tahtacı Türkmen, Kızılkeçili, Kaşıkçı, İnceoğlu-Gaylan gibi aşiretler bulunmaktadır.

Cumhuriyet döneminde, 24 Nisan 1924 tarihli 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanununa göre, Anadolu'daki sancaklar vilayet adını almış, İzmir Merkez Sancağı da İzmir Vilayeti haline getirilmiştir. Vilayete Bayındır, Bergama, Çeşme, Foça, Karaburun, Kemalpaşa, Kuşadası, Menemen, Ödemiş, Seferihisar, Tire ve Urla olmak üzere 12 ilçe, 28 bucak, 709 köy bağlanmıştır. Bergama 19.yüzyıldan beri sahip olduğu 7 nahiyesini aynen korumuştur. 1928 yılından sonra kazanın idari taksimatı tekrar değişmeye başlamış, Dikili Bergama'dan ayrılarak kaza olmuş, Çandarlı da Dikili'ye bağlanmıştır. 1940 yılında ise Kınık bucağı kaza olmuş ve bugünkü idari yapıya ulaşılmıştır. Bugün Bergama'nın, Merkez bucağı, Göçbeyli, Yukarıbey (Kozak), Dereköy, İsmaili, Zeytindağ olmak üzere 6 bucağı ve 116 köyü bulunmaktadır.⁷

Bergama'nın ana geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarım ürünlerinin çoğu İzmir'e satılmış, bazen de Avrupa'ya ihraç edilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında tarımsal faaliyetlere yardımcı olmak, ek gelir sağlamak ve taşımacılıkta kullanmak amacıyla büyük baş hayvan beslenmiştir. Bergama'da büyük baş hayvan yetiştiriciliğinin yanı sıra sürü hayvancılığı da yapılmış, koyun yetiştiriciliği oldukça ilerlemiştir. Koyun sürüleri yörede önemli bir yere sahiptir ve Midilli ile Dağlıç Bergama yöresinin en önemli koyun cinsleridir. Yunt ve Kozak yaylasındaki dağlarda ise önemli sayılabilecek miktarda keçi bulunmaktadır. Ticari olarak satışlarının da yapıldığı Bergama'da hayvan yetiştiriciliğindeki amaç, aynı zamanda hayvansal ürünlerden de yararlanmaktır. Bu sebeple hayvanların etinden, sütünden ve yünlerinden de yararlanılmıştır. 1939 yılına ait bir kaynaktan Bergama'da yılda

⁷ Gözde Emekli; **a.g.e.**, s.61.

95–120 bin kilo arası yapağı ve yün, 30–40 bin kilo arası keçi kılı tüketildiği ve bunların özellikle yöre dokumacılığında kullanıldığı öğrenilmektedir.⁸ Bergama’da hayvan yetiştiriciliğinin günümüzde de fazla değişmediği, hayvancılık faaliyetleri açısından en uygun ve en gelişmiş yöresini oluşturan Kozak ve çevresinde büyük baş hayvancılık faaliyetlerinin yaygın olduğu görülmektedir. Küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ise yaylalardan daha fazla yararlanmayı gerektirdiğinden yörede daha az yapılmaktadır.⁹

1.2. Bergama Halıcılığı ile ilgili Kaynakça Bilgileri

Türk halı sanatına ilişkin yayınlarda yer alan bilgiler ışığında, bu dokumaların kullanım eşyası olarak insan yaşamındaki yerinin ve teknik özelliklerinin sonraki kuşaklarca doğru algılanmasını sağlamak bakımından neler yapıldığının tartışılması gerekir. Burada, toplumun günlük yaşamında yer alan, daha çok köy yerleşmelerinde üretilen ve toplumun hemen hemen her kesiminde kullanım alanı bulan halı dokumaların hangi özelliklerinin ön planda olduğu düşünülmelidir. Yine düşünülmesi gereken, halı dokumaların tarihsel süreçte Türklerle olan bağı kadar, bu dokumaların ticari yönünün varlığıdır. Söz konusu dokumaların düşünülmesi gereken bir başka özelliği ise sanat yönüdür. Dolayısıyla sanat tarihi, tasarım, halkbilimi, antropoloji, ev ekonomisi, sosyoloji gibi birçok sanat ve bilim dalı bu alanla ilgilenmektedir.¹⁰

Son yıllarda ülkemizde halı sanatı ile ilgili yayınlanmış kaynakların sayılarının gün geçtikçe arttığı görülmektedir. 1930 – 1940’lı yıllarda yöresel araştırmaların azlığı nedeniyle Bergama halıcılığını açık olarak tanımlayacak bilgiler neredeyse yok denecek kadar azdır. Türk halı sanatı tarihi içindeki yeri ve önemi sebebiyle, Batı Anadolu halıcılığı ile ilgili bilgiler hemen hemen tüm kaynaklarda yer alırken, bölgede bulunan halı dokuma merkezleri de bu başlık altında tanıtılmıştır. Bunların arasında Bergama halıcılığı da yer almaktadır.

⁸ Tarık Ziya Işırtman; **Bergama Coğrafyası**, 1939, Bergama Halk Evi Yayınlarından, s. 50.-51.

⁹ Gözde Emekli; **a.g.e.**, s.85.-89.

¹⁰ İsmail Öztürk – Gonca Karavar; **“1930’lardan Günümüze Türkiye’de Halı ve Düz Dokumaları Niteleyen Kavramlardaki Değişim”**, Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, 16–18 Kasım 2006 – İzmir, 1.cilt, s.323.

Halı sanatı ile ilgili 1930–1970 yılları arasında yayınlanan, Kazım Dirik “Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması” (İstanbul 1938), Kenan Özbel “Anadolu Halı Seccadeleri” (Ankara 1949) ve “Anadolu Tefriş Halıları” (Ankara 1949), Kurt Erdmann “Der Türkische Teppich des 15 Jahrhunderts, 15. Asır Türk Halısı. Çev.: Haldun Taner” (İstanbul 1957), Güngör Işıksaçan “Batı Anadolu’nun Başlıca Halı Merkezlerinde İmal Edilen Halıların Desen ve Kaliteleri Üzerinde Araştırmalar” (doktora tezi, İzmir 1964), Besim Atalay “Türk Halıcılığı ve Uşak Halıları” (Ankara 1968) gibi kitaplar yer almaktadır. 1970–1990 yılları arasında ise halı sanatı ile ilgili ana başvuru kaynakları arasında da ilk sıralarda yer alan Oktay Aslanapa ve Yusuf Durul’un “Selçuklu Halıları (Başlangıçtan 16.yy. Ortalarına Kadar Türk Halı Sanatı)” (İstanbul 1973), Şerare Yetkin’in “Türk Halı Sanatı” (İstanbul 1974) ve Oktay Aslanapa’nın “Türk Halı Sanatının Bin Yılı” (İstanbul 1987) gibi yayınlar bu alana eklenmiştir. O dönemlerde söz konusu yayınları yapan yazarların uzmanlık alanları gereği, Türk halı sanatı sanat tarihi açısından ele alınmış, gelişim süreci kronolojik olarak incelenmiş, halıların tanımlanabilmesi ve sınıflandırılabilmesi için sonraki yıllarda yanlışlığı ifade edilse de bir dönem literatüre yerleşen bazı adlandırmalar yapılmıştır. (Holbein Halıları, Loto Halıları gibi). Halıcılığa ait ana başvuru kaynakları arasında sayılan yayınlarda yer alan bilgilerin, sonraki yayınlarda aynen tekrar edildiği görülmektedir. Ancak, son yıllarda alan araştırmasına yönelik yapılmış yayınlar, bize yöresel halılarının son yıllardaki durumu ile ilgili bilgi vermektedir. Bu sebeple Bergama halıcılığı ile ilgili kaynaklar araştırıldığında, farklı uzmanlık alanlarına ait yayınları taramak gerekliliği ortaya çıkmıştır. Örneğin; her ikisi de sanat tarihi profesörü olan, Prof.Dr. Oktay Aslanapa “Türk Halı Sanatının Bin Yılı” ve Prof.Dr. Şerare Yetkin “Türk Halı Sanatı” adlı eserlerinde, Türk halı sanatının tarihsel gelişim sürecini işlemiş ve bu yayınlar Türk halı sanatı ile ilgili yapılmış ana kaynaklar arasında yerini almıştır. Sosyolog Sencer Ayata “Kapitalizm ve Küçük Üreticilik – Türkiye’de Halı Dokumacılığı” ve Ziraat Fakültesinde profesör olan Tefik Eşberk “Türkiye’de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti” adlı eserlerinde, Türkiye’de halı üreticiliğini, ev sanayi ve aile ekonomisi açısından ele alarak değerlendirmişlerdir. Böylece Bergama halıcılığı ile ilgili, geniş bir yelpazede ele alınan kaynakça

araştırmasında, her alanın uzmanının konuyu irdelerken kendi terminolojisini kullandığı ve dolayısıyla bu alana yönelik yapılmış yayınlarda ortak bir dilin oluşturulmamış olduğu görülmüştür. Bu sebeple kaynakça incelemesi el halıcılığı genelinde ele alınmıştır.

Farklı uzmanlık alanlarından birçok bilim insanı ve uzman tarafından bu alana yönelik yapılmış yayınlar, içerikleri açısından genel hatlarıyla incelendiğinde dört grup altında toplanabilir. Bu gruplardan ilki, el halıcılığını sanat tarihi boyutuyla inceleyen kaynaklardan oluşmaktadır. Örnekleme gerekirse, Kazım Dirik “Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması” (İstanbul 1938), Kurt Erdmann “Der Türkische Teppich des 15. Jahrhunderts, 15. Asır Türk Halısı. Çev.: Haldun Taner” (İstanbul 1957), Oktay Aslanapa “Türk Halı Sanatı” (İstanbul 1972), Şerare Yetkin “Türk Halı Sanatı” (İstanbul 1974) ve Oktay Aslanapa “Türk Halı Sanatının Bin Yılı” (İstanbul 1987) gibi yayınlar bu grup içinde ele alınan yayınlardır. 1980’li yıllara gelinceye kadar, yöresel araştırmaların azlığı nedeniyle, yayınlardaki bilgilerin birbirinin tekrarı niteliğinde olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bu yayınlarda, 15 – 16. yüzyılda üretilen halı örneklerinin Avrupalı ressamın tablolarında yer alması sebebiyle, bu halılar “Holbein”, “Lotto”, “Crivelli” halıları gibi adlandırmalarla tanımlanarak sınıflandırılmıştır. Her ne kadar günümüzde bu alanda araştırma yapan kişiler tarafından bu adlandırmanın yanlışlığı kabul edilse de bir dönem bu yanlışlık aynen tekrar ettirilmiştir.

İkinci grup olarak değerlendirilen yayınlar, el halıcılığını kültürel veya ekonomik yönüyle inceleyen kaynaklardan oluşmaktadır. Örneğin, İsmail Öztürk “Ege Bölgesi Halıcılığının Demirci ve Gördes Örneğinde Halkbilimsel Açından İncelenmesi.” (23–25 Kasım 1983-İzmir), Sencer Ayata “Kapitalizm ve Küçük Üreticilik – Türkiye’de Halı Dokumacılığı” (Ankara 1987), Önder Küçükerman “Batı Anadolu’daki Türk Halıcılık Geleneği İçinde İzmir Limanı ve Isparta Halı Fabrikası” (İstanbul 1990), bu grup içinde ele alınan yayınlardır. Ayrıca bu grup içinde özellikle 1980’li yıllardan itibaren giderek yoğunlaşan yöresel halkbilimi araştırmalarının bilimsel toplantılarda bildiri olarak sunulması ve bu bildirilerin kitap

bütünlüğünde yayına dönüşmesi ile birlikte bu alana yönelik oldukça fazla bir birikim sağlanmıştır.

Üçüncü grup olarak değerlendirilen yayınlar, el halıcılığını hammadde, dokuma tekniği ve dokumada kullanılan araçlara göre inceleyen kaynaklardan oluşmaktadır. Tefvik Eşberk “Türkiye’de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti” (Ankara 1939), Kenan Özbel “Anadolu Halı Seccadeleri” (Ankara 1949), Kenan Özbel ”Anadolu Tefriş Halıları” (Ankara 1949), Güngör Işıksağan “Batı Anadolu’nun Başlıca Halı Merkezlerinde İmal Edilen Halıların Desen ve Kaliteleri Üzerinde Araştırmalar” (Doktora Tezi, İzmir 1964), gibi yayınlar bu grup içinde ele alınan yayınlara örnek verilebilir.

Dördüncü grup ise, tanıtıma yönelik hazırlanmış kataloglardan oluşmaktadır. Kültür Bakanlığı’nın yayınladığı beş ciltlik Halı Kataloğu ”Turkish Handwoven Carpets Catalogue”, Sümerbank Genel Müdürlüğünün yayınladığı “Eski Türk Halılarından ve Kilimlerinden Örnekler” (İstanbul 1961), “Turkish Flat Weaves and Carpets” by Ersu Pekin, “Main – D’oeuvre Tapis Turcs Contemporains” Hazl.: Uğur Ayyıldız, “Manisa Yöresi Halıları Sergisi-Rugs Exhibition of Manisa Region” (Katalog – Manisa 1986) ve Belkıs Balpınar-Udo Hirsch ”Halı Müzesi Kataloğu, (Vakıflar Genel Müdürlüğü)” (Almanya 1989) gibi kataloglar da bu gruba giren yayınlara verilebilecek örnekler arasındadır.

Prof. Dr. Bekir Deniz, Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yayımları, Ankara 2000, adlı kitabında bu alanda çalışanları tanıtmaktadır. Türk halıları ile ilgili ilk çalışmayı yapan yabancıları belirttikten sonra, Türkiye’de bu konuda emeği geçenlerden ve yayınlardan söz etmektedir. İlk çalışma yapanlar arasında Prof. Dr. Oktay Aslanapa, Prof. Dr. Tefvik Eşberk, Prof. Dr. Şerare Yetkin gibi bilim insanları ve Kenan Özbel, Yusuf Durul, Osman Bayatlı, Besim Atalay gibi uzmanlar, son yıllarda ise Prof. Dr. Örcün Barışta, Prof. Dr. Bekir Deniz, Prof. Dr. Neriman Görgünay Kırcıoğlu, Prof. İsmail Öztürk gibi bilim insanları ve Güran Erbek, Fahrettin Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz gibi uzmanlara yer vermektedir. Kitabın girişinde halı kelimesinin kökenine ilişkin bilgiler verdikten sonra, *Halı sanatı ile*

*ilgili çalışmalar çok yenidir. Özellikle XX.y.y. başlarında batılılar arasında başlayan Türk halı sanatına duyulan ilgi, giderek Türk bilim adamlarını da sarmış, XX.y.y.'ın son çeyreğinde ise halının yanında Türk düz dokuma yaygıları da ilgi odağı haline gelmiştir demektir.*¹¹

Halılara ilişkin ülkemiz araştırmacılarınca hazırlanan yayınlarda, dokumaları açıklayan bilgiler, yöresel araştırmaların azlığı ve dolayısı ile yerel deyimlerin yeterince bilinmemesi nedeni ile teknik ve kullanım alanına yönelik tanımlamalarla sınırlı kalmıştır. Ticari amaca dönük üretimlerdeki tanımlamalarla toplumun kendi gereksinimleri için üretilen ve günlük yaşam içinde kullanım alanı bulan üretimlerdeki tanımlamalar zamanla birbirinin içine girdiğinden halıların hem üretimine hem de kullanımına ilişkin adlandırmalarda ortak dilin oluşması güçleşmiştir. Bu konuda bazı kaynaklarda şu bilgiler yer almaktadır:

*“Halı yere yaymak ve duvarları kaplamak için örme veya düğümler bağlamak suretiyle yünden veya ipektan dokunan muhtelif boyda örtülerdir. (Fransızca tapis)...Bunlara kilim de denir... Halılar, yapılış tarzına göre başlıca iki türe ayrılır. Birisi dokuma halı (Fransızca tapis tissé) diğeri örme halı (Fransızca Tapis noué) dır. Dokuma halılara kilim denir...Örme halılar... (çözgü) iplikleri üzerine istenilen resme göre renkli yün ipliklerinden kısa kısa kesilerek düğümlenmek suretiyle vücuda getirilir. Bu düğümlenen ipliklerin uçları kesilerek kadife gibi tüylü bir satıh hasıl edilir... Halılar, büyüklüklerine ve kullanılacakları yere göre de nevilere ayrılır. Döşek halısı, yer halısı, minder halısı, duvar halısı, namaz halısı (seccade). Bir odayı döşemek için kullanılan halı takımları ekseriya dört parçadan ibaret olur ki bunlardan odanın ortasına konulana orta halısı veya meyane, iki yanlara konulan uzun halılara kenar halısı veya kenare ve pencereler önünde sedirin bulunduğu tarafa konulana da baş halı veya serendaz denir. Bunların dördüne deste tabir olunur.”*¹²

*“Kilim, çok eskiden yerde bağdaş kurarak oturmada, yerle insan vücudu arasına olası ısı farklarının giderilmesi ve temizlik amacıyla yapılmış, üzeri tüysüz dokuma bir yaygıdır. Halı ise üzeri tamamen bir kadife gibi duran tüylerle örtülü bir üretilimdir.”*¹³

¹¹ İsmail Öztürk – Gonca Karavar; **a.g.m.**, s.323.

¹² Celal Esad Arseven; **Sanat Ansiklopedisi**, cilt 2, dördüncü baskı, İstanbul 1983, Milli Eğitim Basımevi, s.673.-676.

¹³ Tevfik Eşberk; **Türkiye’de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti**, Ankara 1939, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, s.112.-113.

“Yabancı dillerde kilimlere de halı adı verilmektedir. Bu iki dokuma arasındaki farkı: Dokuma halı= kilim, ilmikli halı= halı olarak ayrı ayrı terim kullanarak belirtirler. Anadolu’da gerek halk, gerek bunun ticaretiyle meşgul olanların dilinde böyle bir ayırmaya rastlanmaz... Halı: Kilimlereilmek atılmak suretiyle daha sık ve daha dayanıklı, istenilen süslerin daha kolay yapılması fikri ile meydana gelmiştir... Anadolu halıları imal edildikleri muhitlere göre gruplara ayrılır. Bunlar da; saray, tüccar ve ev halıları olarak üç grupta incelenebilir.”¹⁴

“Bir evin teşkilatına göre muhtelif eşyalarla, zamanın ihtiyacına uygun olarak, oturulabilecek halde tanzimine döşenmiş denilir. Kullanılacağı yerlere göre yapıla gelmekte olan bu eşyalar ayrı ayrı isimler alır. Devir ve millet zevklerine göre de bir üslup taşır... Bir evin tefrişini temin eden halılar, taban, sedir, yastık, yol, minder ve parçalardan ibarettir. Bunların tümüne veya bir oda için kullanılanlarına takım adı verilir... Türk evlerinin inşa ve dahili teşkilatlarına göre kullanılan halıları tefriş halıları adı altında sınıflandırmaya çalışmaktayız... Taban halıları, yere serilen halıların umumuna taban halıları denir. Ayak halıları, biri saf nail adı verdiğimiz kısma (ayakkabılık) diğeri de saf nail’den odaya girilince kapı önüne serilir. Cihannüma halıları, evlerin cihannüma adı verilen yazlık kısmına serilen bir tür taban halısı diyebiliriz. Sedir halıları, odanın oturmaya mahsus ve zeminden 20–30 cm. yüksekliğinde ve 50–70 cm. eninde yapılan yerlerine kerevit ya da sedir denir. Bu sedirin üzerine serilen halılara sedir halısı denir...”¹⁵

“Yüzü muhtelif desenlerle süslü, yere yaymak, mobilya üstüne serilmek ve duvarlara süs olarak asılmak için yapılan örme veya düğümlü, çeşitli büyüklükteki örtülere halı adı verilir... Halılar yapılış tarzlarına göre başlıca iki çeşide ayrılır. Biri dokuma halı, öteki örme halıdır. Dokuma halılara kilim denir...”¹⁶

Halı konusunda özellikle Türkçe yayınlanmış kaynaklara baktığımızda yazarlarının genelde farklı uzmanlık alanlarından olduğu dikkati çekmektedir. Bu alanda yapılan ilk yayınlar incelendiğinde, o dönemin koşullarının ve eldeki

¹⁴ Kenan Özbel; **Anadolu Halı Seccadeleri**. Ankara 1949, s.5.-8.

¹⁵ Kenan Özbel; **Anadolu Tefriş Halıları**. Ankara 1949. s.5.-8

¹⁶ Oktay Aslanapa - Yusuf Durul; **Selçuklu Halıları (Başlangıçtan 16.y.y. Ortalarına Kadar Türk Halı Sanatı)**. İstanbul 1973, s.12. **Açıklama:** Bu kaynakta halı dokuması ile ilgili teknik olarak şu bilgiler yer almaktadır: “Halının iskeletini çözgü ipi (argaç) teşkil eder... dokunacak halının eni boyu ve 10 cm²’de kullanılacak düğüm sayısına göre de yerde argaçlar hazırlanır ve tezgaha aktarılır... Tezgaha dikine gerilmiş çözgülere argaç adı verilir. Halıda en önemli kısım (düğüm) ilmedir. İlmeleri sıkıştırmak için genişliğine atılan atkılara arış adı verilmektedir...” Burada görüldüğü gibi arış ve argaç kelimeleri birbirinin yerine kullanılmıştır. Halının iskeletini oluşturan çözgü ipliklerinin karşılığı arış, atkı ipliğinin ise argaçtır. Ayrıca halıda kalite denildiğinde ende, 10cm.deki düğüm sayısı ile boyda 10cm.deki sıra sayısı anlaşılmaktadır. Bu da 100 cm²’lik bir alanı ifade etmektedir.

kaynakların azlığı nedeniyle bilgi aktarımında eksikliğin varlığı dikkati çeker. Ancak teknik bilgilerle donatılmış ve tasarım eğitimi almış kişilerin de bu alana yönelik yayınlar yapması sonucu konu belirli bir tartışma zeminine çekilmiştir.¹⁷

İncelenen yayınlarda karşılaşılan bilgi değişiklikleri bu alandaki bazı sorunları karşımıza çıkarmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlisi, yöresel deyimleri karşılayan ortak bir terminolojinin belirlenememiş olmasıdır. Örneğin; dokuma işleminin gerçekleşmesi için gerekli temel malzeme, aynı zamanda dokumanın iskeletini de oluşturan çözgü ve atkı iplikleridir. Dokumanın türü ne olursa olsun boyuna gelen ipliklere “çözgü”, enine atılan ipliklere de “atkı” denilmektedir. Bu adlandırmayı karşılayan terimler yörelere göre değişiklikler göstermekle birlikte kaynaklarda en çok karşımıza çıkan, çözgü yerine “arış”, atkı yerine ise “argaç” kelimesinin kullanılmasıdır. Oysa Oktay Aslanapa ve Yusuf Durul’un “Selçuklu Halıları (Başlangıçtan 16.y.y. Ortalarına Kadar Türk Halı Sanatı.) İstanbul 1973.” adlı yayınında ve Oktay Aslanapa’nın halıya ilişkin yayınlarında ise çözgüye “argaç”, atkıya “arış” denilmektedir. Bu yanlışlar 1960’lı, 1970’li yıllardaki yayınlarda da yer almaya devam etmiştir. Eksik ve yanlış olarak nitelendirilen bilgiler arasında öncelikli olarak halıda düğüm ve kalite konusu gelmektedir. Halı düğümlerinin çizimleri ilk yayınlarda yanlış yer almış ve sonraki yayınlarda hep bu yanlış devam ettirildiği için ancak son yıllarda düzeltilme yoluna gidilebilmiştir.

1930’lu yıllarda ülkemizde halı ve diğer geleneksel dokumalara ilişkin yapılmış yayınlarda, araştırmacıların bu alanda ilk yayınları yapanlar olması sebebiyle bir takım güçlükleri olmuştur. Daha sonraları bu alanda yayın yapanlar, uzun süre sözü edilen bu yayınlardan yararlandıkları için bilgiler hep birbirinin tekrarı niteliğinde ortaya çıkmıştır. Konu Bergama halıcılığı özelinde ele alınarak kaynakça araştırması yapıldığında da karşılaşılan durum pek farklı değildir. Elde edilen bilgiler ışığında Bergama halıcılığının ne olduğu sorgulandığında somut verilere ulaşmak bir hayli zordur. 1980’li yıllardan itibaren yöre halıcılığı ile ilgili alan araştırmasına yönelik yapılmış yayınlar bir tarafa ayrıldığında, Bergama halıları ile ilgili elde edilen bilgiler, yukarıda da anlatıldığı gibi Türk Halı Sanatını sanat

¹⁷ İsmail Öztürk – Gonca Karavar; **a.g.m.**, s.232.-329.

tarihi penceresinden irdeleyen kaynakların birebir tekrarından ibarettir. Ancak 32 yıl boyunca Bergama Arkeoloji ve Etnografya Müzeleri Müdürlüğü görevini de yürüten ve kendini Bergama'ya adanmış bir araştırmacı olan Osman Bayatlı'nın eserlerini ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Bergama'yı birebir yaşayarak, gördüğü ve edindiği bilgileri 1950'li yıllarda kaleme alan Bayatlı'nın eserleri, bugün yöre ile ilgili araştırma yaparken birer belge niteliği taşımaktadır. Osman Bayatlı'nın "Bergama'da Yakın Tarih Olayları 18. ve 19. Yüzyıl" (ikinci baskı, İzmir 1997) adlı eserinden, yörede hayvancılığın, dolayısıyla da halı ve kilim dokuyuculuğunun en önemli geçim kaynaklarından olduğu öğrenilmektedir.

Osman Bayatlı "Bergama'da Dokumacılık" adlı makalesinde yörede dokuyuculuğun durumu ile ilgili şu bilgilere yer vermektedir.

*"Bugün ise Bergama'nın ancak üç bölgesinin bazı köylerinde dokumacılık kalmıştır... Kozak, Yuntdağ ve Yağcıbedir... Yuntdağ, Bergama'nın güneyinde 1084 rakımlı yaylada bulunan 60 kadar köyden bilhassa Seklik, Atçılar, Sarıahmetler, Maldan, Süngülü, Pınarköy, Karahüseyinli, İsmaili, Bayramcılar ve Yeniceköy'de halı, kilim ve torba dokunmaktadır."*¹⁸

Nigar Özhan'ın "Bergama'da Eski ve Yeni Halıcılık" adlı makalesinde şu bilgiler dikkati çekmektedir:

*"XIX. Asır sonlarına kadar Bergama ve köylerinde hemen hemen her evde dokuma tezgahı bulunmakta idi. Bugün ise Bergama'nın ancak üç bölgesinin bazı köylerinde dokumacılık kalmıştır... Bergama'nın güneyinde 1084 rakımlı yaylada bulunan 60 kadar köyden bilhassa Seklik, Atçılar, Sarıahmetler, Maldan, Süngülü, Pınarköy, Karahüseyinli, İsmaili, Bayramcılar ve Yeniceköy'de halı, kilim, heybe ve torba dokunmaktadır. Yuntdağı'da dokunan halılar deveboynu, yeşilbaş ve düz biçim isimlerini alırlar. Renkler koyu kiraz kırmızısı, koyu mavi ve natürel devetüyü rengidir."*¹⁹

Bir başka yazar Fatma Akbil ise "Bergama Dokumaları Cicim – Sili" adlı makalesinde yöre dokuyuculuğu ile ilgili şu bilgileri aktarmıştır; "*Bergama'nın güneyindeki 60 kadar Yörük köyünden bilhassa Hacıömerli, Seklik, atçılar,*

¹⁸ Osman Bayatlı; **Bergama'da Dokumacılık**, Türk Etnografya Dergisi, sayı:2, 1957, s.53.-55.

¹⁹ Nigar Özhan; **Bergama'da Eski ve Yeni Halıcılık**, Türk Etnografya Dergisi, sayı:12, 1969, s.123.-124, 127.

Sarıahmetler, Karahüseyinli, İsmaili ve Yeniceköy gibi Yıntağı köylerinde halı dokumacılığı devam ettirilmektedir.”²⁰

Görüldüğü gibi 1980 – 1990’lı yıllara gelinceye kadar yörede alan araştırmasına yönelik yapılmış çalışmaların azlığı sebebiyle, elde edilen bilgilerde Osman Bayatlı’nın makalesine atıflar yapılmış ve araştırmacılar bu makaledeki bilgilerle yetinmek durumunda kalmışlardır. Ancak 1980’li yıllardan sonra yörede yapılan alan araştırmasına yönelik çalışmalar incelendiğinde, dokumaların yerel adlandırmalarıyla birlikte renk, motif ve kompozisyon gibi ayırıcı özelliklerinin irdelendiği görülmektedir. Örneğin, Prof.Dr.Bekir Deniz’in “Kozak (Bergama) Yöresi Halıları”²¹ adlı makalesi alana yönelik bir çalışma olması sebebiyle yöre dokumalarının daha iyi tanınmasına ve tanıtılmasına yardımcı olmaktadır. Yazıda kısaca yöre dokuyuculuğunun tarihçesinin ardından yörede kullanılan boyarmaddeler tanıtılmış, dokumalar motif ve kompozisyon özellikleri açısından irdelenmiş ve yerel adları ile birlikte verilmiştir.²²

Kaynaklarda, genel olarak Bergama’ya atfedilen halılara bakıldığında, dokuma merkezinin kesin olarak tespit edilemediği görülmekle birlikte, renk, motif ve kompozisyon gibi ayırıcı özelliklerinden dolayı “Bergama’da dokunmuş olabileceği” ifade edilmektedir. Burada karşılaşılan en büyük sorun, yöresi ne olursa olsun kültürün maddi ürünleri arasında yer alan halı ve düz dokumalara gerektiği önemin ve özenin gösterilmemiş olmasıdır. Sahip olunan bu değerlerin envanter kayıtlarının tutulması, gelecek kuşaklara ve genç araştırmacılara yazılı bilgi aktarımının yanında görsel malzemenin de aktarılmasıyla, bir dönemin yaşayış ve

²⁰ Fatma Akbil; **Bergama Dokumaları Cicim – Sili**, Türkiyemiz Dergisi, sayı:21, Şubat 1977, s.12.-16.

²¹ Bekir Deniz; **Kozak (Bergama) Yöresi Halıları**, Arış, yıl:1, sayı:2, Ağustos 1997, 18.-37.S.

²² Bergama ve çevresinde halıcılık konusunda son yıllarda yapılan diğer çalışmalardan örnekler için Bak.: Bekir Deniz; **Yöre Özellikleriyle Yunddağ Halıları**.9.Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi. (2.c.). Ankara 1995. s.33.-46.,Bekir Deniz; **Sındırgı (Balıkesir) Yöresi Yağcıbedir Halıları** *Erdem (Halı Özel Sayısı 1)*, cilt:10, sayı: 28, 10/1999, 111.-124.S., Yeşim Öztürk: **Balıkesir-Sındırgı Yöresi Yağcıbedir Halıları**. Ankara 1992. Türk Tarih Kurumu Basımevi.123 S., Öznur Aydın - Gonca Karavar : **Bigadiç ve Sındırgı’ya Bağlı Eşmedere, Karakaya, Kavaklıdere Köylerinde Dokunan Yağcıbedir Halıları** *Standart*, yıl:35, sayı:418, Ekim 1996, 99.-105.S., Suzan Bayraktaroğlu: **Çanakkale Halıları**, *Vakıflar*, sayı:XIX, 1985, 237.-260.S. Doç.Dr.Nevin Enez (Kızıltuğ): **DOBAG Halıları ve Doğal Boyamacılık**, *Antik-Dekor*, sayı:10, 1991, 102.-105.S.

kültürüne de ışık tutmada kaynak olacaktır. Böyle bir sorumluluk bilinciyle D.E.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü öğretim üyelerinden oluşan bir ekip 1999 – 2001 yılları arasında, İzmir ve çevresindeki halı üretim merkezlerinde yaşayan ailelerde ve özel koleksiyonlarda yer alan Türk halı örneklerinin belgelenmesi ve desen arşivinin oluşturulmasına yönelik bir proje hazırlamışlardır. İzmir Merkez, Kula, Bergama, Ödemiş ve Bayraklı ilçelerinde yapılan araştırmalarda ailelerle birebir görüşülmüş, sahip oldukları dokuma örnekleri, ait oldukları yöre, dokuma tekniği, hammadde, desen ve kompozisyon özellikleri gibi birçok belirleyici özellikleri açısından belgelenmiştir. Proje kapsamında, toplam 157 halı ve 31 düz dokuma örneği belgelenerek teknik analizleri yapılmış ve kimlik formlarına bilgiler işlenmiştir. Ayrıca projeyi tanıtan bir makale İzmir – Kent Kültürü Dergisinde yayınlanmıştır.

Günümüzde geleneksel Türk sanatlarının tek bir kişi, kuruluş ya da uzmanlık alanıyla aydınlatılamayacağı bir gerçektir. Bu ürünler kültürümüzün bir parçası olması nedeniyle hepimizin sorumluluğundadır ve korunup yaşatılabilmeleri, gelecek nesillere doğru bir şekilde aktarılabilmeleri için birçok uzmanlık alanının bu konuda birlikte çalışması bir zorunluluktur.

1.3. Bergama’da Halıcılığın Tarihsel Gelişimi

Halı dokuyuculuğunun Anadolu’da eski bir gelenek olduğu bilinmektedir. Geleneğe bağlı üretilen halılar zaman içinde gelişerek ve değişerek günümüze kadar gelebilmiştir. Bu süreçte halıcılık alanında yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda da halılar dokundukları yörelerin isimleri ile adlandırılmış ve böylece halıları tanımlamada bir sınıflandırma getirilmiştir. Batı Anadolu’da da, aralarında Bergama’nın da bulunduğu birçok ünlü halıcılık merkezi vardır.

Bergama yöresinde, geçim kaynaklarının kısıtlı olması, hem kadının hem de erkeğin beraber çalışmasını zorunlu kılmıştır. Konargöçer yaşam tarzını benimsemiş yörüklerden oluşan halkın, yaz ve kış aylarında yaşam alanlarını iklime uygun yerlerde seçmeleri, dolayısıyla yaşam şartlarının ağır olması, günlük kullanımdaki

araç, gereç ve eşyaların rahat taşınabilir ve pratik olması zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Bu sebeple, özellikle dokuyuculuk yörede yaşayan konargöçer halkın başlıca uğraşları arasında sayılmaktadır. Günlük yaşamının ve ihtiyacının bir parçası olan halı, kilim, çul gibi tekniklerle dokunmuş ve kullanım alanına göre yastık, minder, çuval, heybe, torba, yaygı, mieldin gibi adlarla anılan ev döşemesi ile kadın – erkek iç ve dış elbisesini oluşturan dokumaları yaparak ailesinin ihtiyacını karşılamak, yörede kadının görevleri arasında yer almaktadır.²³

Osman Bayatlı'nın yazılarında Bergama'da dokuyuculuğun önemi ile ilgili şu bilgilere rastlanmaktadır;

*“Yörede tezgahda dokuma yapmasını bilmeyen bir kıza “yuva kuramaz” diye dünürcü gitmezdi...²⁴ 19.yüzyılın sonlarına kadar Bergama ve köylerinde hemen hemen her evde dokuma tezgahı bulunurdu. Koyunlardan elde edilen yapağı evlerde taranır, eğrilir, halı ya da kilim dokunurdu. Bunun yanı sıra pamuk da evdeki çıkıklarda mahlıç²⁵ yapılır, çıkıklarla eğrilir, beyaz veya alaca bez dokunurdu”.*²⁶

Bergama'da halıcılığın tarihsel gelişim sürecine bakıldığında tüm kaynaklar bu yörede üretilen ve günümüzde bilinen en eski halı örneklerinin 16.-17.yüzyıla dayandığını kabul etmekte, ancak Bergama'ya atfedilen halıların üretim merkezi ile kesin ve net bilgiler verilememektedir. Bu sebeple Bergama'da halıcılığı incelerken, özellikle 16.-17. yüzyılda, öncelikle o dönemin ticari politikasının, Batı Anadolu'daki halıcılık faaliyetlerine etkisi açısından gözden geçirilmesi daha doğru olacaktır.

16.yüzyılın ortalarından sonra Osmanlı Devleti'nin ekonomisi, doğuya dönük bir ekonomi olmaktan çıkıp batıya dönük bir ekonomi olmaya başlamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri de kapitülasyonlardır. 16.yüzyıldan önce tüccarların şahsına verilen imtiyazlar bu tarihten sonra devletlere vermeye başlanmıştır. Kapitülasyon denen ticari imtiyazlardan en önemlilerinden biri İngiltere'ye

²³ Osman Bayatlı; **Bergama'da Yakın Tarih Olayları (18. ve 19. Yüzyıl)**, ikinci baskı, İzmir 1997, s.22.-23.

²⁴ Osman Bayatlı; **a.g.e.**, İzmir 1997, s.22.-23.

²⁵ Mahlıç: Tohumundan ayrılmış, çırcırlanmış pamuk. Malıç, mağlaç, mahlaç da denilmektedir.

²⁶ Osman Bayatlı; **“Bergama'da Dokumacılık”**, Türk Etnografya Derg., sayı: II, Ankara 1957, s.53.

verilendir. Bu yüzyılda İngiliz ve Felemenk²⁷ tüccarlar ve diplomatlar hem kendi kullanımları için hem de ticari amaçla halılar almaya başlamıştır. Halılar lüks eşya ticaretinin bir parçası olarak, ülke dışına satılmış; önce Avrupa'nın saray ve kiliseleri bu halıları almıştır. Lorenzo Lotto, Hans Holbein ve dönemin diğer ressamalarının tablolarında bu halılar görülmektedir. Genellikle üst sınıfların aldığı orta kalitedeki bu halılar, ihracat için büyük miktarlarda üretilmiş, 18. yüzyılın ilk yarısında dış pazar daha da genişlemiştir. İngiltere'de, Felemenk'te ve bir ölçüde Alman ve İtalyan topraklarında satışlar artmış, 18. yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise, Batı Anadolu'da ihracata yönelik geniş ve iyi örgütlenmiş bir halıcılık sektörü oluşmuştur.²⁸

Osmanlı İmparatorluğu ile İngiltere arasındaki ticaretin en yoğun olduğu bölgelerden biri Batı Anadolu²⁹ olmuştur. İzmir Limanının konum olarak fırtınalara kapalı oluşu, Batı Anadolu'nun, İmparatorluğun diğer şehirleri ve dış dünya ile olan ticaret ilişkilerini kolayca yürütmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca İzmir'in antik çağlardan beri Akdeniz ile Anadolu'yu birleştiren kervan yolunun başlangıç noktasında oluşu da 19.yüzyılda Batı Anadolu'yu İngiliz kapitalizminin rahatlıkla sızabileceği bir bölge haline getirmiştir.

19. yüzyılın son çeyreğinde Anadolu'nun iç kısmı ile İzmir limanı arasında kurulan demiryolu ulaşım hattı dış dünya ile Osmanlı arasındaki ticareti kolaylaştırmıştır. Bu da 19.yüzyılda Batı Anadolu'yu özellikle de İzmir ve çevresini, yabancı sermayenin odak noktası haline getirmiştir.

Batı Anadolu'da halıcılık 19.yüzyılın ortalarına kadar köylülerin uğraştıkları bir ev sanayii olmuştur. Ancak, geniş bir coğrafi alana yayılan ve bu coğrafi alanda

²⁷ Gerek Avrupa, gerek Osmanlı tarihinde "Felemenk" terimi 16.y.y.'ın ortasından beri Burgonya imparatorluk çevresini meydana getiren 17 eyaleti içeren geniş bir bölgeyi tanımlar. Günümüzde söz konusu topraklar başta Hollanda olmak üzere Belçika, Lüksemburg, Fransa ve Almanya'nın bir bölümünü kapsar. O zamanki Felemenk Krallığı'nın yerini de, sonradan daha dar sınırlar içinde bugünkü Hollanda Krallığı almıştır. Bugünkü Hollanda, Belçika ve Kuzeydoğu Fransa'ya eskiden verilen addır. Hollanda ile Fransa arasında bulunan ve Flandr denilen ülke halkına da Flaman adı verilir. Bugün bir kısmı Fransa'da, büyük bir kısmı da Belçika'da bulunan bu yerler özellikle rönesansta önemli bir sanat merkezi olmuştur.

²⁸ Donald Quataert, **Sanayi Devrimi çağında Osmanlı İmalat Sektörü**, İstanbul 1999, s.239.-241.

²⁹ Batı Anadolu tanımlaması bugünkü idari sınırlara göre, İzmir, Aydın, Manisa, Uşak, Muğla, Burdur ve Denizli illerinin tümünü, Antalya, Isparta, Afyon, Balıkesir ve Kütahya illerinin bazı bölümlerini kapsamaktadır.

iyi organize olmadığı için verimsiz çalışan büyük bir üretim potansiyeli bulunmaktadır. Aynı dönemde Avrupa’da ise sanayi devrimi ile birlikte alım gücü yükselmiş kesimin, el dokuması doğu halısı alma eğiliminde büyük bir artış olmuştur. Bu işin üretimi organize edildiği takdirde dış ticareti üstlenecek kuruluşlara çok büyük karlar sağlayacaktır. Ayrıca üretimin evlerde kadınlar ve çocuklar tarafından yapılıyor olması, üretimi yapan kesimin ücretlerinin istenilen seviyede tutulabilme olanağını da doğuracaktır. Böylece, bu açığı fark eden İngilizlerin, 1860’lı yıllardan başlayarak Batı Anadolu halıcılığında söz sahibi olmaya başladıkları görülmektedir. 1880’lerin ortalarına gelindiğinde ise Batı Anadolu halıcılığını tamamen tekelleri altına alan İngilizlerin İzmir’de kurduğu 6 büyük halı ticaret evi (P.De Andres Co., G.P. ve J. Baker, Habif ve Polako, Sydney La Fontaine, T.A. Spartalı Co. Ve Sykes Co.) halı ipliklerinin hazırlanmasından, dokunan halıların ihracatına kadar tüm aşamaları denetimleri altına almışlardır.

1880’li yıllardan itibaren İngilizler, halı ipliklerinin boyanmasında doğal boyarmaddelerin yerine yavaş yavaş sentetik (anilin) boyarmaddeleri kullanmaya başlamışlardır. Ayrıca 1890 yılından itibaren aynı girişimciler geleneksel desenler yerine Avrupa’nın tercih ettiği yeni desenleri dokutturmaya başlamışlar, bu da yörenin geleneksel halılarında değişim sürecini başlatmıştır.

İngilizler, eve iş verme sistemi kolaylarına gittiğinden halıcılığa büyük bir yatırım yapmamışlar, bu sebeple 20.yüzyılın başlarına kadar Batı Anadolu’da halıcılık bir ev sanayi olarak kalmıştır.

İngilizlerin Batı Anadolu’daki halı üretimini gerilettiğini fark eden bir Avusturya şirketi (KEUN ve Ortakları) 20.yüzyıl başlarında Uşak yakınlarında bir halı dokuma atölyesi açmıştır. İlk yıllarda Avusturyalıların elde ettiği kârı gören diğer yatırımcılar, küçük sermayelerle 15 tane daha halıcılık şirketi kurmuşlardır. Ancak İngilizler gibi bir üretim ve dağıtım ağı kuramayan bu şirketler, iplikleri İngilizlerin iplik eğirme ve boyama atölyelerinden almışlar, bu sebeple de maliyetleri daha yüksek olmuştur. Tekelci durumlarının sarsıldığını fark eden 6 İngiliz tüccar (P.De Andres Co., G.P. ve J. Baker, Habif ve Polako, Sydney La Fontaine, T.A.

Spartalı Co. Ve Sykes Co.) 1908 yılında 400.000 Sterlin gibi büyük bir sermaye ile birleşerek Şark Halı Kumpanyası'nı (The Amalgamated Oriental Carpet Manufacturers Limited – Doğu Halı İmalatçıları Şirketi)³⁰ kurmuşlardır. Bu kuruluş daha sonraki yıllarda Anadolu'nun çeşitli yerlerinde atölyeler kurup faaliyete geçirmek için sermayesini 1.000.000 Sterlin'e çıkarmıştır. Şirket yapağı alımı, depolanması, yün ipliği üretimi ve boyanması, desenlerin bürolarında çizimi, halıların dokuma sırasında kontrolünden, bunların Avrupa ve Amerika piyasasına pazarlanmasına kadar tüm aşamaları kontrolü altında tutarak çok planlı bir yol izlemiştir.³¹ Bu dönemde Avrupalılar kendi desen ve renk zevklerine göre halı sipariş etmeye başlamışlar, böylece halı, dokuyucunun arzusuna bağlı olmaktan çıkarak ısmarlayanın talebine göre dokunmuştur. Sipariş üzerine dokunacak halının resmi Avrupa'dan gönderilmiş, bu resim usta bir dokuyucuya verilerek halı model olarak dokutulmuştur. Daha sonra bu model halıların tersine bakılarak dokuyucular tarafından yeni halılar üretilmiştir.³² 1919 tarihli bir belgede, Batı Anadolu'da yapılan sipariş üretimleri ilgili şu bilgiler yer almaktadır;

“Bizim Türk halılarının resimlerinde (desen) nakışlarında büyük bir sadelik ve zerafet meşhud olmaktadır ancak Avrupa, Şark'ta henüz muntazam bir şekil görmeye alışmamış olduğu için halıların kenarlarında intizamsızlık ve düğümlerinde hesapsızlık görmedikçe hiçbirinin hakiki Şark mensucatı olduğuna kanaat getirmemekte ve kanaat getirdikten sonra da resimlerin eski oryantal şeklini muhafaza edip etmediğine dikkat ederek ona göre kıymet vermektedir.

Binaenaleyh halıcılığımızın inkişaf-ı rağbeti esbabını mütalaa ve taharri ederken muhtelif memleketler namıyla yad olunan nevi' ve enmuzeceğini, klasik nakışlarını – model ittihaz edilmek üzere – bir tarafa toplayarak eskileriyle yenilerini asr-ı hâzır zerafetinin icabına göre telife ve daha yeni numuneler vücuda getirmeye çalışmak lüzumunu unutmamak gelir. Bu, büyük

³⁰ Şark Halı Kumpanyası ve dönemin ticari politikası ile ilgili geniş bilgi için bak.: Doç.İsmail Öztürk – Arş.Gör.Elvan Anmaç; **Yabancı Sermayenin Batı Anadolu Halıcılığına Girişi, Etkileri ve Günümüzdeki Uzantıları**, Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri, Ankara 1997, s.27.-30., İsmail Öztürk – Elvan Anmaç; **İzmir'in Batı Anadolu Halıcılığındaki Yeri**. İzmir Kent Kültürü Dergisi, Mart 2001, sayı:3, s.124.-127., Sabri Yetkin; **II.Meşrutiyet Öncesi Ege'de Şirket-i Milli Denemesi: Uşak Osmanlı Halı Ticarethanesi I**, Toplumsal Tarih, cilt:5, sayı:26, Şubat 1996, s.14.-19., Sabri Yetkin; **II.Meşrutiyet Öncesi Ege'de Şirket-i Milli Denemesi: Uşak Osmanlı Halı Ticarethanesi II**, Toplumsal Tarih, cilt:5, sayı:27, Mart 1996, s.26.-31.

³¹ Doç.İsmail Öztürk – Arş.Gör.Elvan Anmaç; **Yabancı Sermayenin Batı Anadolu Halıcılığına Girişi, Etkileri ve Günümüzdeki Uzantıları**, Türkiye'de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri, Ankara 1997, s.27.-30.

³² İsmail Öztürk – Elvan Anmaç; **İzmir'in Batı Anadolu Halıcılığındaki Yeri**. İzmir Kent Kültürü Dergisi, Mart 2001, sayı:3, s.126.

sanatkârlarımızın behre ve bizaelerinden istifade meselesidir. (Karpel Oriyantal) bu dekikeyi de ihmal etmemiştir. Avrupa müzelerinde bulunan bütün Türk ve Acem, Şark'ın en eski en kıymetdar halılarının en ince tafsilâtına varıncaya kadar yağlı boya resimlerini aldırması bunları nevi' nevi –Milas, Uşak, Bergama, Gördes, Kula, Kürt, Acem: il'ahırı-mantazamen tasnif ettirmiş ve sonra muvazzaf, mütehassız sanatkârlarından mürekkep tettebbu-u nukuş atelyesi tesis eylemiştir. Burada elyevm sanatkârlar her nev'in birer parçasını mesela Gördes nevi'nden bir mihrap, Bergama nevi'nden bir orta çiçeği, Uşak nevi'nden bir kenarlık ve kıs alıyyül bevaki... almak suretiyle yeniden yeniye mümtaz, mürekkep numuneler vücuda getirmektedirler. Kumpanya bu yeni modeller üzerine istediği ebadta tezgahlara sipariş veriyor ve halıların modellerine tevafuk-u taamını gayet sıkı bir surette teftiş ve marakabe ediyor.”³³

19.yüzyıl süresince İngiliz ticari politikasının temel prensibi, Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş toprakları üzerinde bulunan zengin hammadde kaynakları ile atıl işgücü potansiyelini kendi menfaatleri doğrultusunda harekete geçirmektir. Yılın belirli aylarında bölgedeki faaliyetlerini sürdüren Osmanlı tebaasındaki gayrimüslim aracılar (çoğunlukla Rum ve Ermeniydiler) ticaret evleri adına yün alarak, toplanan yünleri eğilmek üzere evlere veya iplik atölyelerine verir, daha sonra da boyanmaları için başka evlere ya da İzmir'deki iplik boyama atölyelerine gönderirlerdi. İpliklerin boyanma işleminden sonra aracılar köyleri tek tek dolaşarak köylerdeki dağıtım işlerini organize eden köy muhtarına İngilizlerin istedikleri halıların miktarını ve boyutlarını bildirir ve dokuyuculara dağıtılmak üzere bu iplikleri teslim ederdi. Bundan sonraki aşamada halılar dokuyuculardan toplanarak boyutlarına göre sınıflandırılır ve balyalanarak İzmir'e gönderilirdi. Bu işi de üstlenen aracılar, belirli zamanlarda köylere uğrayarak muhtarlardan dokunmuş halıları alır ve düğüm sayısına göre ödenecek parayı muhtarlara verirlerdi. Muhtarlar da bu paradan kendi paylarını alarak kalanını dokuyuculara dağıtırlardı.³⁴ Bir tezgahta çalışan dokuyucu sayısı halının enine göre değişirdi. Sık düğümlü halılarda 67 cm.ye, daha kaba halılarda 84 cm.ye bir dokuyucu oturtulurdu. İyi bir dokuyucu günde 5000 – 6000 düğüm atar ve bunun karşılığında 6 peni alırdı. 1890'lı yılların

³³ Turgut Alp; **İktisadiyat: Vilâyet Halıcılığına Bir Nazar – 1**, Halka Doğru Mecmuası, yıl:1, sayı:2, 2/1335 (1919), s.9.-11.

³⁴ Elvan Anmaç; **İngiliz Sermayesinin Batı Anadolu Halıcılığına Etkisi ve Şark Halı Kumpanyası**, Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri. Ayrı basım. Ankara 1994, s.5.-8.

ortalarında bu halıların m²'si 15 şilin 6 peni'den satılırdı. O dönemde 1 şilin 5,7 kuruş, 1 peni ise 20 para değerindeydi.³⁵

1864'lü yıllara kadar Batı Anadolu ticari halıcılığı, köylülere malzeme verip sipariş üzerine iş yaptıran Osmanlı tüccarların denetimi altında kalmıştır. Osmanlı tüccarlarının sipariş üzerine dokuttukları ticari halılar dışında, Batı Anadolu'da çeyizlik halılar olarak bilinen geleneksel örnekler, 1860'lardan sonra da üretilmiştir. Çeyiz halıları, dokuyucunun ait olduğu toplumun kültürel değerleri ile birlikte kişisel duygu ve düşüncelerini ifade eden semboller taşıması açısından son derece önemli olup satılması asla düşünülmemeyen halılardır. Bu halılar her genç kız tarafından kendi çeyizi için dokunduğu gibi, anadan kıza geçerek veya kız çocuğu olmayan ailelerde erkek çocuğun karısına verilerek geçmişten günümüze kadar ulaşabilmiştir.³⁶

İngiliz Şirketlerinin Batı Anadolu Bölgesinde halı dokutturduğu yıllarda Bergama da nasibini almıştır. Bergama ve çevresinde Anadolu'nun değişik bölgelerine ait halılar dokutturulmuş, Bergama desenleri alınarak başka yerlerde kullanılmıştır. Özellikle Bergama halılarının zemini ikiye bölünmüş şekilli örnekleri, Kayseri çevresinde, "Manchester Tipi Halılar" adıyla dokutturulmuştur. Açılan halı atölyesi nedeniyle Bergama'da çok kötü günler yaşanmıştır. Şehirde, İngilizler tarafından açılan fabrika sebebiyle, halıların kalitesinin bozulması, elde eğrilen ipliğin fabrikalarda elde edilmesi ve halkın halı dokumasından elde ettiği gelirin kesilmesi gibi nedenlerle ayaklanma çıkmıştır.³⁷

Bergama halkı o zamana kadar tüm dokumalarını evde yaparken ikinci bir fabrikanın açılması Bergamalıları iyice kızdırmıştır. Bunların sonucunda fabrikaya ve hükümete saldırı yapılmış, bu nedenle de Balıkesir'den Bergama'ya Binbaşı Etem Bey kumandasında bir tabur asker gelmesine neden olmuştur. Bu fabrikanın kırmızı tuğladan yapılmış bacası uzun yıllar ayakta kalmış, 1943 yılında da yıkılmıştır.³⁸

³⁵ İsmail Öztürk, **Ege Bölgesi Halı Üretim Merkezleri ve El Halıcılığının Üretim ve Pazarlama Sorunları**, Belleten, 2.kitap, 1.cilt, Ankara 1986, s.370.

³⁶ İsmail Öztürk – Elvan Anmaç; **a.g.m.**, s.125.

³⁷ Bekir Deniz; **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 2000, s.42.

³⁸ Bergama tarihinde "Kanlı Fabrika" olarak bilinen bu olaya ilgili geniş bilgi için bakınız; Osman Bayatlı; **Bergama'da Yakın Tarih Olayları 18. ve 19. Yüzyıl**. İkinci basım, İzmir 1997. s.99.-101.

İzmir ve çevresi, Türk halı sanatının tarihsel gelişimi içinde önemli bir yer tutmaktadır. Kaynaklardan edinilen bilgilere göre Anadolu halıları, yaklaşık 600 yıldır Batı'ya ihraç edilmektedir. Bu halılar, önceleri İzmir Limanı üzerinden Sakız Adası'na, daha sonraları da Venedik'e, oradan Avrupa kıtasında önce güneye sonra da tüm batı sahilini izleyerek İngiltere'ye kadar ulaşmıştır. Anadolu'nun büyük bir ticaret ağına konu olan halıları, 18.ve 19. yüzyılda giderek artan oranlarda Avrupa'ya ihraç edilmiş ve çoğu, Batı Anadolu'nun Bergama, Uşak, Gördes, Selendi, Kula, Demirci, Milas gibi halı üretim merkezlerinde dokunmuştur. İzmir limanından yurt dışına ihraç edilen bu halılar Symrna (İzmir) Halıları adı altında kayıtlara geçmiştir.³⁹

1950 – 70'li yıllara gelindiğinde Bergama ve çevresinde dokumacılığın sadece birkaç merkezde yapıldığı görülmektedir. Üretimlerin daha çok ilçelerde yapıldığı ve dokumaların da bu ilçelerin adıyla anıldığı dikkati çekmektedir. Bu sebeple son dönemlerde, Bergama çevresindeki dokumalar Yağcıbedir, Kozak ve Yundağı halıları olarak sınıflandırılmaktadır. Günümüzde ise Bergama'da dokumacılığın neredeyse terk edildiği, dokuma yapılan yörelerde üretilen örneklerin ve hatta etnografya müzelerine girmiş bazı Bergama halısı örneklerinin de 19.-20.yüzyıl Yuntdağ, Kozak ve Yağcıbedir yörelerinde dokunmuş örneklerden oluştuğu tespit edilmiştir.

³⁹ İsmail Öztürk – Elvan Anmaç; a.g.m., Mart 2001, s.127.

İKİNCİ BÖLÜM

HALI TASARIMI VE BERGAMA HALILARININ TASARIM ÖZELLİKLERİ

2.1. Tasarım ve Halı Tasarımı

Tasarım kelimesi, Türkçeye “dizayn” olarak yerleşmiş İngilizcedeki “design” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Latince'den gelen Design kelimesinin sözlük anlamı, bir plan ya da eskizi yapmak üzere zihinde canlandırmak; biçim vermek ya da üretilmek üzere zihinde canlandırılan bir plan ya da bir şeydir.⁴⁰ Dizayn kelimesi Türkçede, tasarı, tasarım veya tasarlama gibi sözcüklerle karşılanmakla birlikte anlam olarak daha fazlasını içermektedir. Ayrıca dizayn, bir çizim veya model olarak akılda tutulan ya da ortaya konulan geliştirilmiş bir plan veya tasarı da olabilir. Dizayn, bir fikri sanat yönünden veya sistem yönünden ifade etmek ya da o fikri somut olarak boyutlandırabilecek şekilde ifade etmektir.⁴¹ Latince karşıladığı kavramlar arasına tasarlama, planlama, eskizler yapma, biçimlendirme ve kurgulama gibi değişik anlamlar da girdiğinden, dizayn kelimesini içerik bakımından tanımlamak daha güçleşmektedir.⁴² Tasarlama, genelde insanın hazır olarak bulduğu doğa varlığına, insanın kendi manevi varlığını katması demektir. Platona göre ise; sanatçının ve el işçisinin ortaya koyduğu ürünler, ister plastik ürünler, ister edebiyat ürünleri, ister el becerisine dayalı ürünler ve isterse endüstri ürünleri olsunlar, duyuların hakim olduğu bir dünyaya duygu ve düşüncelerin aktarılmasıyla meydana gelirler. İnsanın duygu ve düşüncelerini maddi bir varlığa, taş, toprağa, sese, boyaya aktarmasıyla meydana gelen, ancak doğa dünyasında var olmayan tüm sanat ve zanaat yapıtları tasarlanmış ürünlerdir.⁴³

⁴⁰ Nigan Bayazıt; **Endüstri Ürünlerinde ve Mimarlıkta Tasarlama Metotlarına Giriş**. İstanbul 1994. s.8.

⁴¹ Prof.Dr. Latife Güner; **Temel Tasarım**, İstanbul 1990, s.VII.

⁴² İsmail Tunalı; **Tasarım Felsefesine Giriş**, İstanbul 2004, s.12.

⁴³ İsmail Tunalı; **a.g.e.**, İstanbul 2004, s.50.-51.

Bütün bu karmaşık yapısına rağmen Türkçe karşılığıyla tasarım; önce düşüncede var olan bir tasavvurdur. Bu tasavvur biçim (form) verme dinamiği içermekte ve bu oluşum süreci içinde biçim kazanmış bir düşünce olarak somutlaşmaktadır. Buna göre, her tasarım olgusunda bir düşünce ve tasarımılanmış bir nesne bulunmaktadır. Tasarım, kendini bilgi, etik, estetik, teknik kategoriler içinde gösterebilir. Etik değerlere göre tasarımılanmış bir obje, tasarımsal, ama aynı zamanda bireysel bir varlıktır.⁴⁴

Tasarılma, manevi varlıkla, manevi varlığa karşıt olan madde dünyası arasında meydana gelen özgün bir olaydır. Bu olayda insan, maddeye manevi varlığını, duygu, düşünce ve hayal gücünü katarak, maddeyi manevileştirmektedir. Böyle bir manevileştirme, biçim (form) verme anlamına gelmektedir. Estetik olan bir şeyi, bu bir sanat yapıtı olabilir, bir endüstri ürünü olabilir, estetik yapan niteliklerin başında biçim gelmektedir. Biçim her şeyden önce, biçimle ilgi kuran bir kişinin onu algılamasıyla ilgilidir. Bir ürüne biçim vermek, bir sanat yapıtında olduğu gibi biçim elemanlarıyla gerçekleştirilmektedir. Bu biçim elemanları, o ürüne özgü form, formun uygulandığı malzeme ve ürünün rengidir.⁴⁵

Biçim elemanlarıyla görünüm kazanmış olan ürün bir düzeni göstermektedir. Bu ürünün düzeni, biçim elemanları ve onların düzen nitelikleriyle belirlenmekte ve bunun sonucu olarak da biçim kolayca kavranmaktadır. Biçim elemanlarının uygun bir sentezinden meydana gelen düzen, bir takım genel ilkelere dayanmaktadır. Bunlar; Yatay ve dikey ilgiler çerçevesi, simetri ve ritm'dir.

Biçim malzeme ile şekillendirilmek zorundadır ve kullanılan malzeme formunun da bir fonksiyonu ve amacı vardır. Biçimi, sadece kullanılan malzemenin fiziksel yapısı belirlemez. Malzemeyi işlerken kullanılan alet ve makineler, insanın işe karışma derecesi, üretimin genel, sosyal ve ekonomik şartları gibi sınırları da içene alan işçilik ve üretilen eserin fonksiyonu da önemli bir faktördür.⁴⁶

⁴⁴ İsmail Tunalı; **a.g.e.**, İstanbul 2004, s.12.-14.

⁴⁵ İsmail Tunalı; **a.g.e.**, İstanbul 2004, s.80.-81.

⁴⁶ Herbert Read, **Sanat ve Endüstri**, Çev.: Nigan Bayazıt, İstanbul 1973, s.64.-65.

Halı, tezgah adı verilen düzenekte, çeşitli aletlerle ve üç farklı iplik (çözü, atkı, düğüm iplikleri) sistemiyle el emeği yoğun üretilen bir ürün olarak tanımlanabilir. Bu ürüne halı özelliğini kazandıran düğüm ipliklerinin oluşturduğu havlı yüzeydir ve bu özelliğinden dolayı halı, diğer dokuma türlerinden ayrılmaktadır. Bu ürünler genellikle mekan için kullanıldığı gibi, geleneksel yaşamda, seccade, heybe, yastık, minder, yük çuvalı v.b. gibi günlük kullanım eşyası da olmuştur.

Halının genel yapısını, halının iskeleti de diyebileceğimiz, çözgü ve atkı iplikleri oluşturmaktadır. Halı dokumada kullanılan düğüm iplikleri ise değişik renklerde olup bu renkli ipliklerin yüzeyde kullanılış biçimi bir tasarımı ifade etmektedir. Burada, kullanılan hammaddenin özelliği, halıda bırakılan hav yüksekliği, renkler ve halıyı dokuyan kişinin ustalık derecesi gibi faktörler, halının tasarım açısından algılanmasını sağlayan faktörler olarak sayılabilir.

19. yüzyıla gelinceye kadar Anadolu’da üretilen halılarda daha çok geleneğe dayalı gelişen bir tasarım anlayışının hakim olduğu görülmektedir. Ancak, saray için üretilen ürünlerin desenlerinin belirli bir tasarım anlayışıyla saray nakkaşhanesinde⁴⁷ çalışan nakkaşlar tarafından hazırlandığı ve buna göre üretildikleri bilinmektedir. Bunun dışında halkın kendi ürettiği ürünlerde tasarım, gelenek ve göreneklere göre şekillenirdi. Kullanılan motifler ve bunların kullanıldığı bölümler örnek halı, ya da örneklik halı denilen bir halıda bulunur, yeni yapılacak halılar bu halılara ya da önceden dokunmuş başka bir halıya bakarak dokunurdu. Kareli kağıt üzerine çizilmiş halı desenleri ilk defa 19. yüzyılın sonlarından itibaren Batı Anadolu’da İngilizlerin halı dokutmaya başlamasıyla birlikte görülmektedir. Dolayısıyla bu döneme kadar kağıt üzerinde tasarım halk arasında bilinmemiş ve kullanılmamıştır.

“Kareli kağıtların kullanılmaya başlanmasıyla birlikte halıların genellikle ¼’ü veya ½’si tasarlanmıştır. Tasarım daha sonra rahat kullanılabilmesi için kartonlar üzerine yapıştırılmış ve dokuyuculara verilmiştir. Dokuyucu ise halının tamamını ¼’lük veya ½’lik tasarıma bakarak tamamlamaktadır. Halı kağıdının kullanımıyla

⁴⁷ Saray Nakkaşhanesi ile ilgili bilgi için bak.: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı**, Ankara 1988, 587 S.

birlikte halılar, bütünde mükemmel simetride tasarlanmış, köşeleri özenli düşünülmüş dokumalar olarak karşımıza çıkmaktadır.”⁴⁸

Endüstri devrimi⁴⁹ ile başlayan makine üretimine kadar olan çağda, insanoğlunun günlük yaşamı için gerekli olan ve insan için tasarlanan geleneksel ürünler el emeği ile üretiliyordu. Bu bakımdan genel olarak el emeği üretimler bir toplumun tarihini belirleyici bir unsur olabildiği gibi, yaşayış ve inançlarını, ekonomik ve toplumsal yapısını, topluma ait her türlü yaptırımları ve estetik anlayışı ortaya koyan ulusal kültür unsurlarıdır.⁵⁰ Bu ürünler ister kişisel gereksinimi için, ister pazara yönelik üretim amaçlı olsun, üretimin ortak özelliği yapım tekniklerinin ve ortaya çıkan ürünlerin çok benzer oluşudur.⁵¹ Buna karşılık üretimde yoğun olarak makinelerin kullanılması, endüstri döneminin büyük gerçeğidir. O halde yapılacak şey, makineye insanı ve insansallığı katmaktır. Böylece insan, bir sanatçı, özgür bir tasarımcı kimliği ile endüstri üretimine katılır. Bu düşünceden hareketle 1919 yılında, Almanya’da, Weimar’da, mimar Walter Gropius’un öncülüğünde Bauhaus kurulur. Bu, sanat akademisi ile uygulamalı sanat okulunun bütünleşmesinden doğan, o güne kadar benzeri olmayan, özgün bir sanat eğitim kurumudur. Sanat akademilerinin estetik bir amaçla çalışmalarına karşılık, uygulamalı sanat okulları, dekoratif ve işlevsel ağırlıklı kurumlardır. Bauhaus, bu iki farklı amaçlı kurumu yeni bir değerler düzeyinde bütünleştirmek ister. Bu yeni değerler düzeyi, estetik olma ve işlevsel olma değerlerinin bütünlüğüdür... Bauhaus’un başlattığı bu devrim hareketi, çok kısa sürede klasik estetik kurallarını yıkarak onların yerine yaşama dayalı yeni bir estetik geliştirir. Bu yeni anlayışın temelinde endüstri ile sanatın ve faydalı ile güzelin bütünleştirilmesi yatmaktadır. Böyle bir anlayıştan “endüstri tasarım – teorisi” ortaya çıkar.⁵²

⁴⁸ Doç.Elvan Anmaç – Arş.Gör.Bahadır Öztürk; **Anadolu Halı Tasarımında Gelenekselden Moderne Değişim Süreci**, 13. ETN Konferansı – Uluslararası Tekstil Sanatı Etkinlikleri, (15 – 17 Eylül 2005 – İzmir) kapsamında sunulan poster bildirir.

⁴⁹ Avrupa’da 18.yüzyılın sonlarına doğru üretimde buhar gücüyle çalışan makinelerin kullanılmaya başlaması “Endüstri Devrimi” olarak bilinmektedir. Geniş bilgi için bak.; Walther Kiaulehn; **Demir Melekler – makinanın doğuşu, tarihi ve kudreti**. Çeviren: Hayrullah Örs. İstanbul 1973. Yükselen Matbaacılık Ltd.Şti., S. 238,

⁵⁰ Ayten Sürür; **Geleneksel Türk Tekstil Sanatları**, Bilim Birlik Başarı, yıl:9, sayı: 35, 7/1982, s.18

⁵¹ İsmail Öztürk; **Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş**. İzmir 2003. s.14.

⁵² İsmail Tunalı; **a.g.e.**, İstanbul 2004, s.59., 61.

“Yakın tarihe bakıldığında; Türkiye’de, sanayi devrimi ve bazı etmenler sonucu, geleneksel üretimin biçiminin değişime uğradığı, yeni teknikler uygulayan üretim birimlerinin oluştuğu, bu birbirinden değişik ortamların da geleneksel üretim türlerini etkilediği dikkati çekmektedir. Ayırıcı bir gözle bakıldığında, söz konusu etkinin 19.yüzyılın son çeyreğinden itibaren halılarda hazır desen, boyama malzemesi ve boyama türü, dokuma malzemesi ve hazırlığı, makine üretimi gibi çok değişik şekilde yansıdığı görülmektedir. 19.yüzyıl öncesinde doğal boyarmaddelerle, sınırlı renklerde boyanmış ipliklerle dokunan halılar, yeni buluşlarla geliştirilen

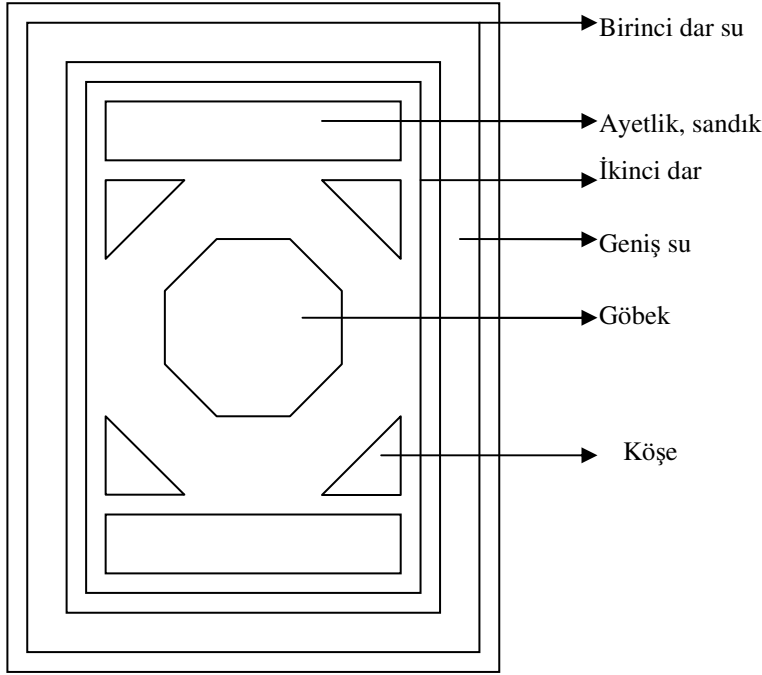
Fotoğraf 1: Taşpınar örneklik halısı

Kaynak: İsmail ÖZTÜRK; Türkiye’de Halı ve Kilimciliğin Kaynakları, Kaynakçası ve Terminolojisine İlişkin Sorunlar, Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, 4-7 Kasım 1997 Ankara. II. cilt, Ankara 2000. s.169.

yapay boyarmaddelerle boyanan ipliklerle üretilmeye, kağıda hazırlanmış desen geleneği olmayan Türk halıcılığında kağıt üzerine desen uygulamasına başlanmıştır. Makine ipliği ve yapay boyarmaddeler kullanıma sunulmadan önce, el emeği ile iş, kirman gibi araçlarla hazırlanan yün iplikler, cehri, boyalık otu, ceviz, palamut gibi sayısız yüzleri bulan boya bitkileri ile boyanıp, halı dokumada kullanılırken, Türkiye’de halıcılık geleneğinde, hammadde hazırlık aşamasında, yüzyılların deneyimi ile oluşmuş geleneksel değerler bulunmaktaydı. Yine tasarımcı anlayışı ile desen hazırlama geleneği olmayan bölgesel halı üretiminde, ülke genelinde, çeyizlik halı geleneğinin ürünü olarak, toplumun ortak değerleri ile olgunlaşıp gelişen zengin bir koleksiyon

ortaya çıkmış ve bu anlamda üretilen halı örneklerinden, kızgördes, kızbergama, kömürcükula gibi her yörenin kendine özgü halı tipleri oluşmuştur. Bazı yörelerde dokunan halılarda kullanılan desenler, Taşpınar örnek halısında olduğu gibi örnek halı denilen bir halıda toplanmıştır.”⁵³

⁵³ İsmail ÖZTÜRK; Türkiye’de Halı ve Kilimciliğin Kaynakları, Kaynakçası ve Terminolojisine İlişkin Sorunlar, Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, 4-7 Kasım 1997 Ankara. II. cilt, Ankara 2000. s.163.-169.

Şema 1: Halının Bölümlerini Gösteren Şema

Geleneğe dayalı tasarım anlayışıyla üretilmiş yöresel halıların görsel özellikleri, farklı terimlerle ifade edilmektedir. Buna göre uzun kenarlarda yer alan bordürlere, dokuma merkezine göre değişmekle birlikte su, kenar veya ayak denir. Dar kenarlardaki dikdörtgen çerçevelere sandık, ayetlik gibi isimler verilir. Bir halıda dıştan içe doğru dar su, geniş su,

ayetlik (sandık), köşe, göbek bölümleri yer alır. Bu bölümlerden her biri dokunduğu yöreye özgü farklı desenlerle süslenir. (şema 1)

Anadolu halılarında en çok rastlanan halı tipleri kullanım alanlarına göre namazlağı, namazlık halısı, seccade, yastık, duvar halısı, sedir halısı, çift halı, döşek halısı, heybe, torba, eğer örtüsü ve at çulu olarak adlandırılan halılardır.

“Namazlık halısı; Üzerinde namaz kılmak için dokunur. Kullanılmadığı zamanlarda, toplanıp, bir yerde saklanır. Genellikle bir insanın namaz kılabilceği ölçülerdedir. Genellikle 100 x 50-60 cm. ölçülerindedir. Diğer halılardan farklı olarak, namaz kılınacak yöne sembolik bir mihrap yapılıdır. Bazen mihrabın altında ve üstünde birer dikdörtgen çerçeve bulunur. Bunlara Ege bölgesinde ayetlik, Orta Anadolu bölgesinde sandık denilir.

Seccade halısı; Günümüzde namazlık halısından büyük, kelle halısından daha küçük, büyük halıların yetmediği yerleri doldurmak için dokunmuş her halıya seccade denir. Genellikle 2 m.²'ye yakın ölçülerde dokunur. Desen açısından diğer halılara benzer, mihrap nişi yoktur.

Yastık halısı; İnsanların otururken sırtını duvara dayaması için dokunur. İçlerinde 60-70 x 30-40 cm. ölçülerinde örnekler mevcuttur. 19.-20.yüzyıldan kalanlar 90-100 x 40-50 cm. boyutlarındadır. Günümüzde hala kullanılmaktadır. Bir odayı dolduracak sayıdaki yastıklara takım yastık denir.

Duvar halısı; Duvarı süslemek, duvardan gelecek nem ve soğuğu önlemek üzere dokunmuş halılara duvar halısı denir. Duvar halısı dokuma Anadolu'da bir gelenektir. Desenleri yörelere göre değişir. Boyutları evin ölçülerine göre ayarlanır. Çoğunlukla göbeklidir. Halk arasında buna göbek, top, tabaka gibi isimler verilir. Halılar top, tabaka sayısına göre isim alırlar. Altı tabakalı, sekiz göbekli gibi.

Sedir halısı; Eski evlerde pencere önlerine, bazen de odanın iki uzun kenarına yapılan, halkın sedir, divan, seki, makat gibi isimlerle adlandırdığı, yerden yaklaşık 25–30 cm. yükseklikteki bölümlerin üzerine serilir. Halılar genellikle dar enli ve uzun boyludur. Yaklaşık 4–4,5 m. Boyunda, 80–90 cm. enindedir.

Taban halısı; Büyük boy halılara verilen addır. Genellikle 6 m² ve daha büyük dokunur. Tek parça halindedir. Büyük mekanlara sermek için kullanılır.

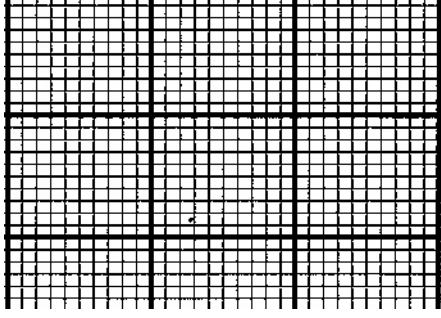
Kelle halısı; Taban halılarının bir boy küçüğüdür. Yaklaşık 4 m² ile 6 m² arasında değişir. Genellikle tek kullanılır.”⁵⁴

Özellikle, 19. yüzyıldan itibaren batılı şirketlerin Anadolu'da halı dokuttuğu yıllardan itibaren ticari açıdan boyutları göz önünde bulundurularak, Taban halısı, kelle halısı, karyola halısı, somya halısı, yolluk, çeyrek halı, minder gibi halı tipleri yaygınlaşmıştır.

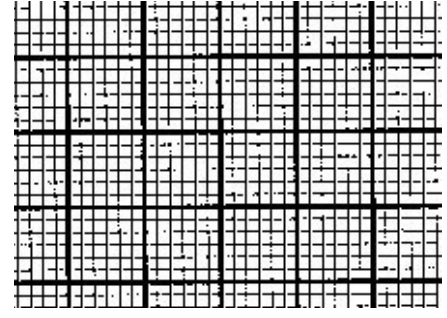
Geleneksel halı sanatının günümüz üretimine aktarılmasında, özgün tasarıma alt yapı oluşturacak özelliklerin sınırlarının iyi belirlenmesi gerekmektedir. Bir halı tasarımı yaparken, halının genel karakterinin yöre özelliklerine göre belirlenmesi, düğüm sıklığının ve hav yüksekliğinin tespit edilmesi, çalışılacak yöreye özgü halıların kompozisyon şemalarının ve motiflerin özümsemişi ve kullanılacak malzeme seçimi büyük önem taşımaktadır.

Geleneksel bir halı tasarımında öncelikle halı tipine uygun olarak hazırlanmış özel kareli kağıtların kullanılması belirlenen düğüm sıklığındaki kaliteyi sağlamak amacıyla tasarımcıya yarar sağlamaktadır. 40 x 40 dm², 60 x 60 dm² gibi kalitedeki halı tasarımları için Hereke tipi halı kağıdı, 25 x 35 dm², 18 x 24 dm² gibi kalitedeki halı tasarımları için ise Isparta tipi halı kağıdı kullanılmalıdır.

⁵⁴ Bekir Deniz; **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 2000, s.74.-77.

Isparta tipi halı desen kağıdı

Hereke tipi halı desen kağıdı

Tasarımı yapılacak yöre halısının karakterini belirlerken değişik dönemlere ait örneklerde kullanılmış motif ve renk karakterleri incelenmeli, dolayısıyla eldeki belgeye sadık kalarak motiflerin bozulmadan aktarılması sağlanmalıdır. Bu aktarım yapılırken motiflerin kullanıldıkları dönemlere dikkat edilerek aynı dönem motiflerinin birlikte kullanılması yapılacak olan yeni bir tasarımda geleneksel ifadenin taşınmasını sağlayacaktır.

“Tasarımda *sentezleme* en önemli konudur. Tasarımı yapılacak bir yörenin halı örnekleri analiz edildiğinde ve ayrıntıları yok edilerek yalınlaştırıldığında, tasarım için çok önemli olan *biçim ve kurgu* ile onu oluşturan *elemanlar* görülmektedir. Bunlar, yüzeyin düzenlenmesini sağlayan temel geometrik kurgu ve bu düzene göre yerini almış olan biçimlerin ve renklerin organizasyonudur.”⁵⁵ Dolayısıyla, tasarımda kullanılacak motiflerin belirlenmesinin ardından, tasarımı yapılacak yöre halılarına ait kompozisyon şemalarının çıkarılması, geleneksel bir halı tasarımı yapmada tasarımcıya referans oluşturacak bir diğer kaynaktır. Bir yöreye ait birden fazla kompozisyon şeması tespit edilebilir ve benzer örnekler kendi içinde gruplandırılabilir. Böylece tasarımcı istediği şema üzerinde tasarımı şekillendirebilir.

Halı tasarımında ölçülendirmenin yapılması, başka bir deyişle tasarımda kullanılacak kompozisyon şemasının kareli kağıt üzerine geçirilmesi ve uygun

⁵⁵ Ayten Sürür – Hatice Öztürk; **Anadolu Kilim Yapısı İçinde Eşme Kilimleri**. 1.Uluslararası Eşme Kilim Festivali Türkiye Kilimciliğinin Üretim ve Pazarlama Sorunları Sempozyumu. Ankara 1995. s.95.

bağlantıların motifsiz olarak belirlenmesi, doğru bir bağlantı planının halı yüzeyine dağılımını sağlamakta ve yanlış payını azaltmaktır. Daha sonra tasarımı yapılacak halının planında yerleri belirlenen motifler eskiz kağıdına çizilerek kareli kağıda aktarılır ve kareli kağıt üzerinde motif özellikleri bozulmayacak biçimde kareleme işlemi yapılır.

Halıda renk de desen ile birlikte halının bütününe oluşturan özelliklerden biridir. Geleneksel halı üretiminde yörelere göre kalıplaşmış belirli renk grupları vardır. Bu renkler değişmez nitelikleriyle yöre halılarına egemendir. Eğer geleneksel bir halı tasarımı yapılacaksa, yöreye özgü motif ve kompozisyon şemasının yanı sıra kalıplaşmış olan bu renk gruplarının kullanılması daha doğru olacaktır. Yapılan bir halı tasarımında, ürünün algılanması bakımından öncelikli etkiye sahip olan motif ve renk unsurlarının müşteri talebine veya kullanım alanına göre değiştirilmesi, özünden uzaklaşmış ve geleneksel etkisini kaybederek yozlaşmış ürünleri karşımıza çıkarmaktadır. Bu sebeple ticari açıdan özellikle geleneksel üretimlerin yapıldığı firmalarda tasarımların, bu alanda eğitim almış tasarımcılar tarafından yapılması daha özgün örneklerle yöre halıcılığının yaşatılmasına katkı sağlayacaktır.

2.2. Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri

Tez çalışmasının görsel ve kuramsal içeriği bütünüyle “Bergama Halısı” üzerinde şekillenmiştir. Bergama halısı olarak tanımlanan halıların yaklaşık 500 yıllık bir geçmişe sahip olduğu düşünüldüğünde, uzun bir dönem ve geniş coğrafi alanda değerlendirilen ve kültürel açıdan da tam olarak sınırlarının çizilmesinde güçlükler yaşanan Bergama halıları ile ilgili döneme ve üsluba ilişkin bilgiler, konu tasarım açısından ele alınmaya çalışılmıştır. Bu düşünceler doğrultusunda, Bergama halılarının tasarım özellikleri incelenirken konu, tasarımı şekillendiren ve görsel ifadeyi oluşturan elemanlar esas alınarak irdelenmiştir.

Bergama halılarının tanımlanmasında, özellikle yöresel araştırmalara bakıldığında, yöre halkının halılarda yer alan motifleri ve halıların bölümlerini bazı yerel adlandırmalarla ifade ettiği bilgileri yer almaktadır.

“Yuntdağ ve Kozak yörelerinde halıda kullanılan motiflere yanış, naniş, nakış, halı modeli denilmektedir. Yörede halılar ezbere veya önceden dokunmuş örneklere bakılarak dokunmaktadır. Halı kağıdına desen çizme geleneğı bulunmayan yörede, 1980’li yıllardan bu yana DOBAG projesi⁵⁶ ve tüccarlara sipariş halı dokuyanlar desen kağıdı kullanmaktadır. Kompozisyon özellikleri açısından Yuntdağ ve Kozak yörelerinde halıların bölümleri yerel olarak farklı adlarla karşılanmaktadır. Buna göre bir halıda, dıştan içe doğru, yöresel deyimlerle, boncuk suyu, kıyı suyu, ak su, koltuk ve göbek (halının içi) bölümleri yer almaktadır...”⁵⁷ “Kozak yöresinde ise bir halıda, halkın deyimiyle dıştan içe doğru kilimlik, gıyı suyu (dar su), ak su (geniş su) ve orta yeri (zemin) bölümleri yer almaktadır.”⁵⁸ “Yuntdağ ve çevresinde halının en dış bordürü, zeminde kullanılan renge göre ak su adıyla, bazen de geniş su, aykırı su, bıçaklı su, zeki su adlarıyla tanınmaktadır...Halının köşesine koltuk denilmektedir ve koltuğun büyüklüğü de halının şekline göre değışmektedir. Halı zeminine halı içi veya göbek denilir. Kıyı suyu adı verilen ince bir bordürle çevrelenen halı içi genellikle mihrap veya göbekte süslenmektedir. Mihraplı halılarda mihrap tek veya çift yönlü olabilir. Kare veya dikdörtgen şekilli bu göbekler zeminin rengine göre sarıbaş göbek, yeşilbaş göbek gibi isimler alır. Mihrapsız halılarda zeminin küçük göbeklerle süslendiğı örnekler de bulunmaktadır. Bu göbeklerden her birine tabaka adı verilmektedir... Yuntdağ yöresinde en çok namazlık halısı, köşe yaygısı, yastık halısı, minder halısı, heybe halısı, testilik (arheleç) ve yer halısı dokunmaktadır. Eski örnekleri namazlık halısı tipinde olan Yuntdağ halıları günümüzde seccade olarak tanınmaktadır ve genelde tek veya çift mihraplıdır... Yörede köşe yaygısı olarak adlandırılan halılar seccadelerden biraz daha küçük boyutlardadır ve büyük halıların kapatmadığı alanlara sermek üzere dokunur. Yastık ve minder halılarına ise nadir rastlanmaktadır. Yuntdağ yöresinde seccadeden daha büyük halılara desen ve boyut özelliklerine bakılmaksızın yer halısı denilmektedir.”⁵⁹

Bu çalışmada halının görsel açıdan özellikleri ifade edilirken, yöre halkının kullanmış olduğı terminolojinin dışında, bilimsel çalışmalarda daha çok kullanılan terimler tercih edilmiştir. Bu sebeple Bergama ve çevresinde yerel olarak kullanıldığı kaynaklardan öğrenilen göbek, orta yeri, halı içi gibi terimlerin yerine zemin; ak su, geniş su, aykırı su, bıçaklı su gibi terimlerin yerine bordür ve boncuk suyu, kıyı suyu gibi terimlerin yerine de sedef terimleri kullanılmıştır. Ayrıca “Bergama Halılarının Tasarım Özellikleri” başlığı altında Bergama halılarına ait kaynaklarda yer alan,

⁵⁶ DOBAG Projesi ile ilgili bak.: Mustafa Ashier; **Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dobag Projesi**, Kültür ve Sanat Dergisi, yıl:1, sayı , 1998, 20.-25.; M.Böhmer; **Dobag Projesi Üzerine**, Türkiyemiz, sayı: 42, 1984, s.1.-5.

⁵⁷ Bekir Deniz; **Yöre Özellikleriyle Yuntdağ Halıları**, 9.Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi. (2.c.), Ankara 1995.s.34.

⁵⁸ Bekir Deniz; **Kozak (Bergama) Yöresi Halıları**, Arış, yıl:1, sayı:2, s.22.

⁵⁹ Bekir Deniz; **Yöre Özellikleriyle Yuntdağ Halıları**, 9.Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi. (2.c.), Ankara 1995, s.35., 36.

müze ve özel koleksiyonlarda bulunan, ulaşılabilen, belgelenen tüm verilerin bir dökümünün yapılması düşünülmüş, elde edilen veriler bir sonraki aşamada değerlendirilerek Bergama halısı tanımlanmaya çalışılmıştır.

2.2.1. Bergama Halılarında Kullanılan Hammadde ve Teknik Özellikleri

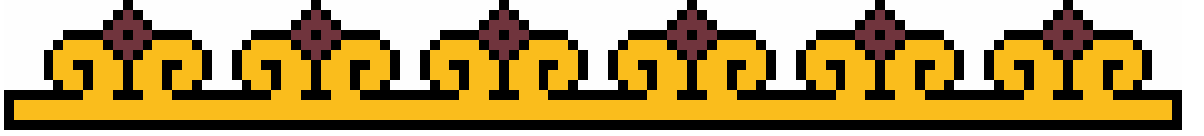
Bergama ve çevresinde dokunan halılarının malzemesi genellikle yündür. Önceleri halkın kendi beslediği koyunlardan elde ettiği yünün evlerde kadın ve çocuklar tarafından eğrilmesiyle elde edilen yün iplik, günümüzde günümüzde yerini boyanmış hazır yün iplik ve pamuk ipliğine bırakmıştır. Yörede tezgaha dik gerilen ipliklere eriş, arış veya çözgü, yan atılan ipliklere argeç (atkı), düğüm ipliklerine de ilme veya halı yüzü adı verilmektedir. Dokumada kullanılan çözgü iplikleri genellikle iki katlı ve çift, atkı iplikleri tek katlı ve 2, 3, 4, 5 sıra, düğüm ipliği ise az bükümlü ya da iki katlı ve tek bükümlüdür. Özellikle Kozak yöresinde atkı iplikleri kırmızı renktedir. Halının önce kilimlik veya topraklık denilen kilim tekniğindeki başlangıç bölümü dokunmaktadır. Bu bölümün yörede 10 – 15 cm. kadar uzunluğunda dokunmuş örnekleri mevcuttur. Halı dokumada çift düğüm tekniği kullanılmaktadır. 20.yüzyıl başlarına ait örneklerde görülen kalite 30 x 30 dm², 30 x 40 dm², 35 x 45 dm², 40 x 45 dm², 45 x 50 dm²'dir. Son yıllarda dokunan örneklerde ise genelde yaklaşık 26 x 36 dm² kalite görülmektedir ve hav yüksekliği 1 cm.'den azdır. Halk arasında kalite *tel* (çözgü ipliği) *sayısı* ve *sıyrdım* hesabıyla ölçülmektedir. Yörede çözgü iplikleri çiftlerli sayılır ve her bir çözgü ipliğine tel, iki tel'e bir sıyrdım denilmektedir. Ayrıca yöre halılarında bir sırada atılan toplam düğüm sayısına da *sıyrdım* denilmektedir.⁶⁰

Bergama halılarında kullanılan hammadde ve tekniğin tespit edilebilmesi için öncelikle yörede üretilmiş halı örneklerine ulaşılması gerekmektedir. Dolayısıyla günümüzde halı dokumacılığının yörede oldukça gerilediği de dikkate alındığında, hammadde ve teknik özellikler ile ilgili bilgileri, müzeler ile özel koleksiyonlarda yer alan örneklerin ve bu alanda yapılmış araştırmaların incelenmesiyle takip edebilmek mümkündür.

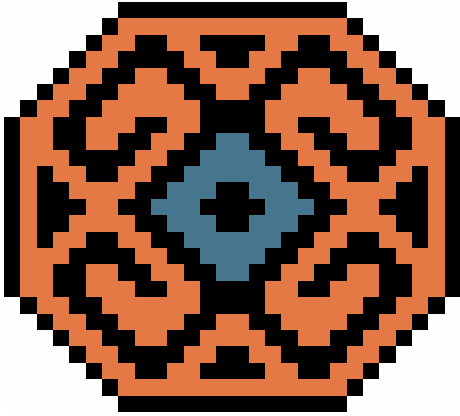
⁶⁰ Yöre dokumalarında hammadde ve dokuma öncesi hazırlık işlemleri için bak; Bekir Deniz; **Yöre Özellikleriyle Yuntdağ Halıları**. 9.Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi. İkinci cilt. İstanbul 1991. s.34., Bekir Deniz; **Kozak (Bergama) Yöresi Halıları**, Arış, yıl:1, sayı:2, s.18.

2.2.2. Bergama Halılarında Kullanılan Motifler

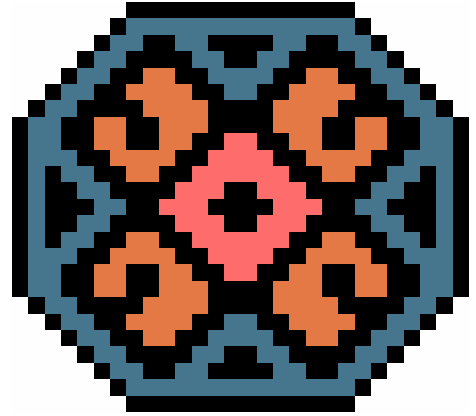
2.2.2.1.Zemin Motifleri

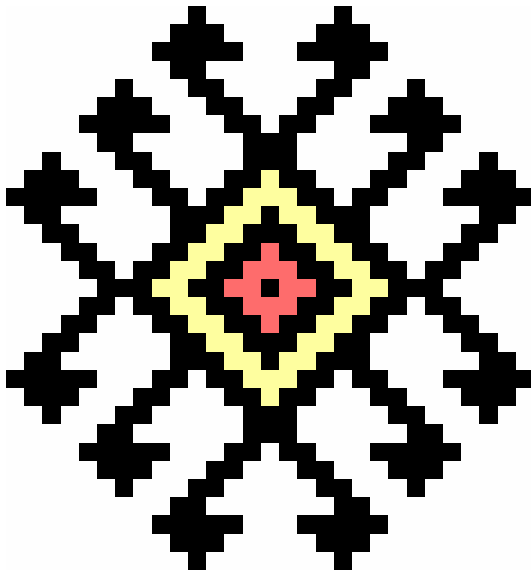
Motif 1: Bak. Fotoğraf 24

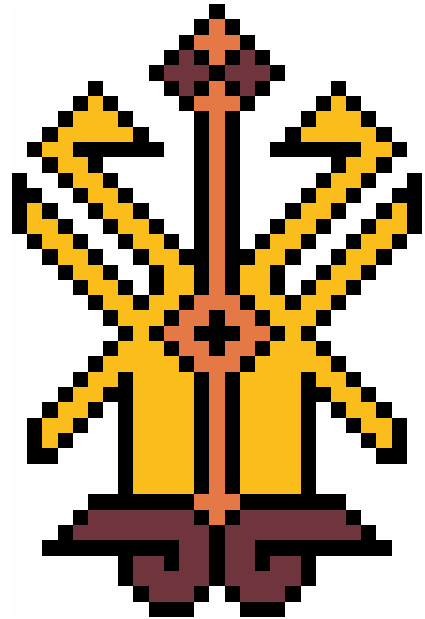
Motif 2: Bak. Fotoğraf 16

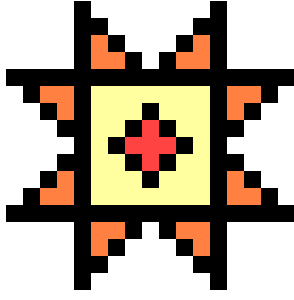
Motif 3: Bak. Fotoğraf 16

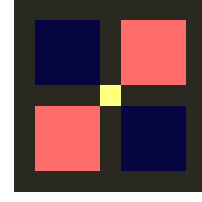
Motif 4: Bak. Fotoğraf 16

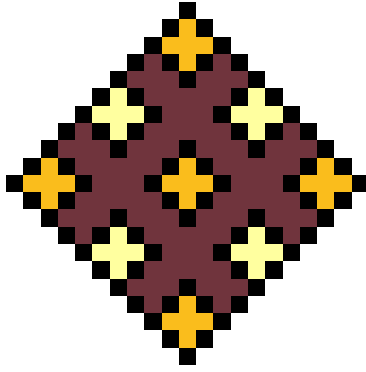
Motif 5: Bak. Restitüsyon 3

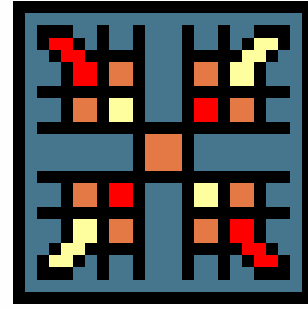
Motif 6: Goza (ceviz içi)⁶¹
Bak. Fotoğraf 34

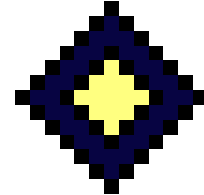
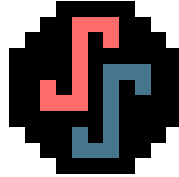
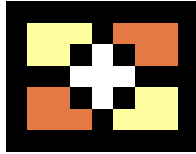
Motif 7: Bak. Fotoğraf 9

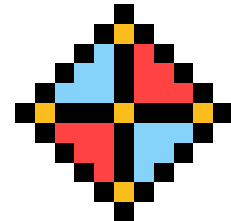
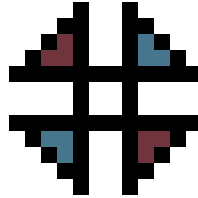
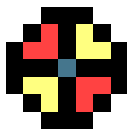
Motif 8: Bak. Fotoğraf 19

Motif 9: Kestane yaprağı motifi⁶²
Bak. Fotoğraf 12

Motif 10: Bak. Fotoğraf 10 **Motif 11:** Bak. Fotoğraf 9 **Motif 12:** Bak. Fotoğraf 35

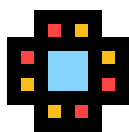

Motif 13: Bak. Fotoğraf 9 **Motif 14:** Goz içi (ceviz içi), Bölüklü su motifi⁶³
Bak. Restitüsyon 3 **Motif 15:** Bak. Fotoğraf 7

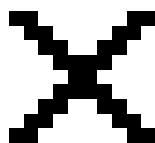
⁶¹ Bekir Deniz; **Kozak (Bergama) Yöresi Halıları**, Arış, yıl:1, sayı:2, s.25.

⁶² Bekir Deniz; **a.g.m.**, s.25.

⁶³ Bekir Deniz; **a.g.m.**, s.23, 25.

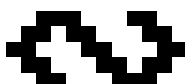
Motif 16:Bak. Fotoğraf 7

Motif 17:Bak. Fotoğraf 7

Motif 18:Bak. Fotoğraf 16

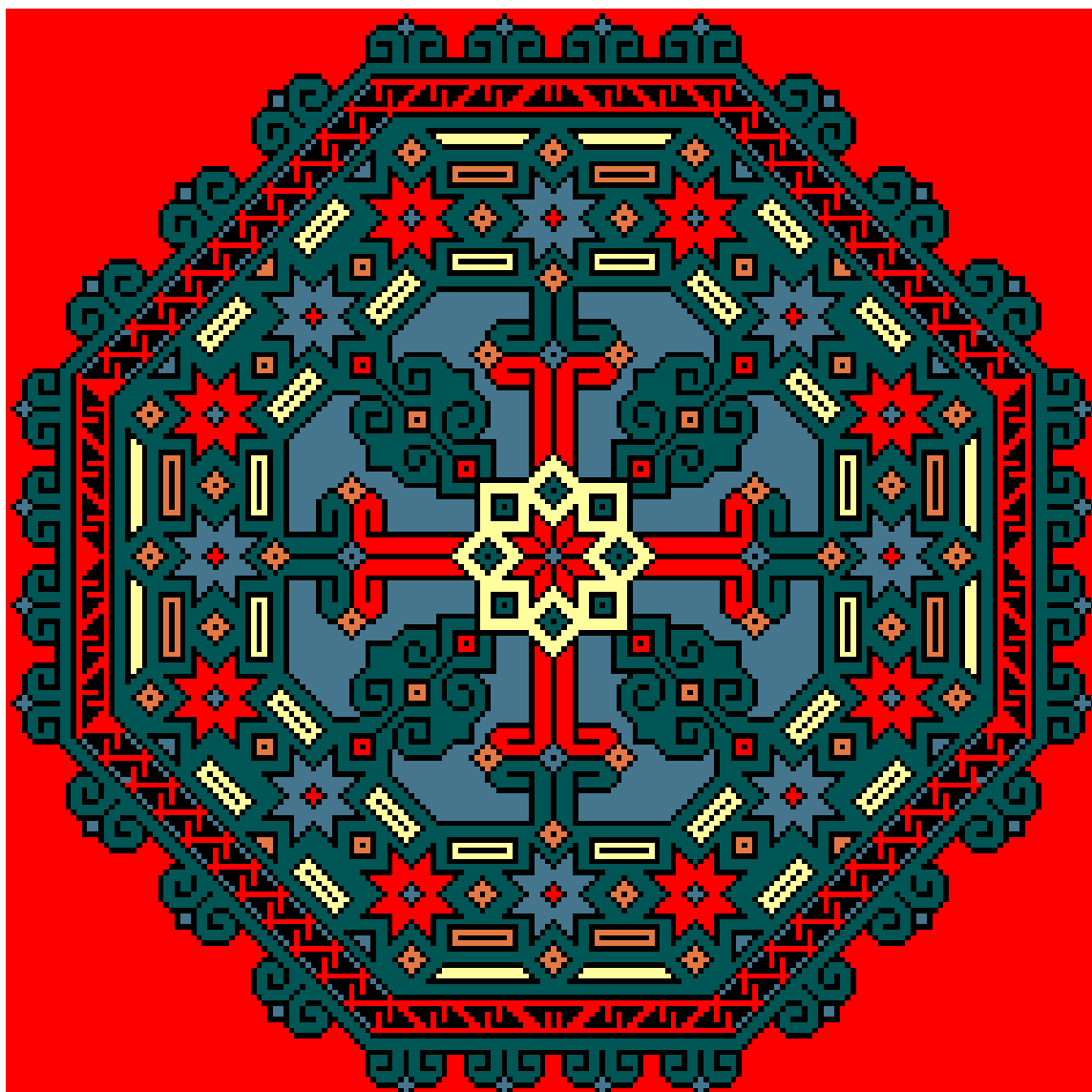
Motif 19: Bak. Fotoğraf 15

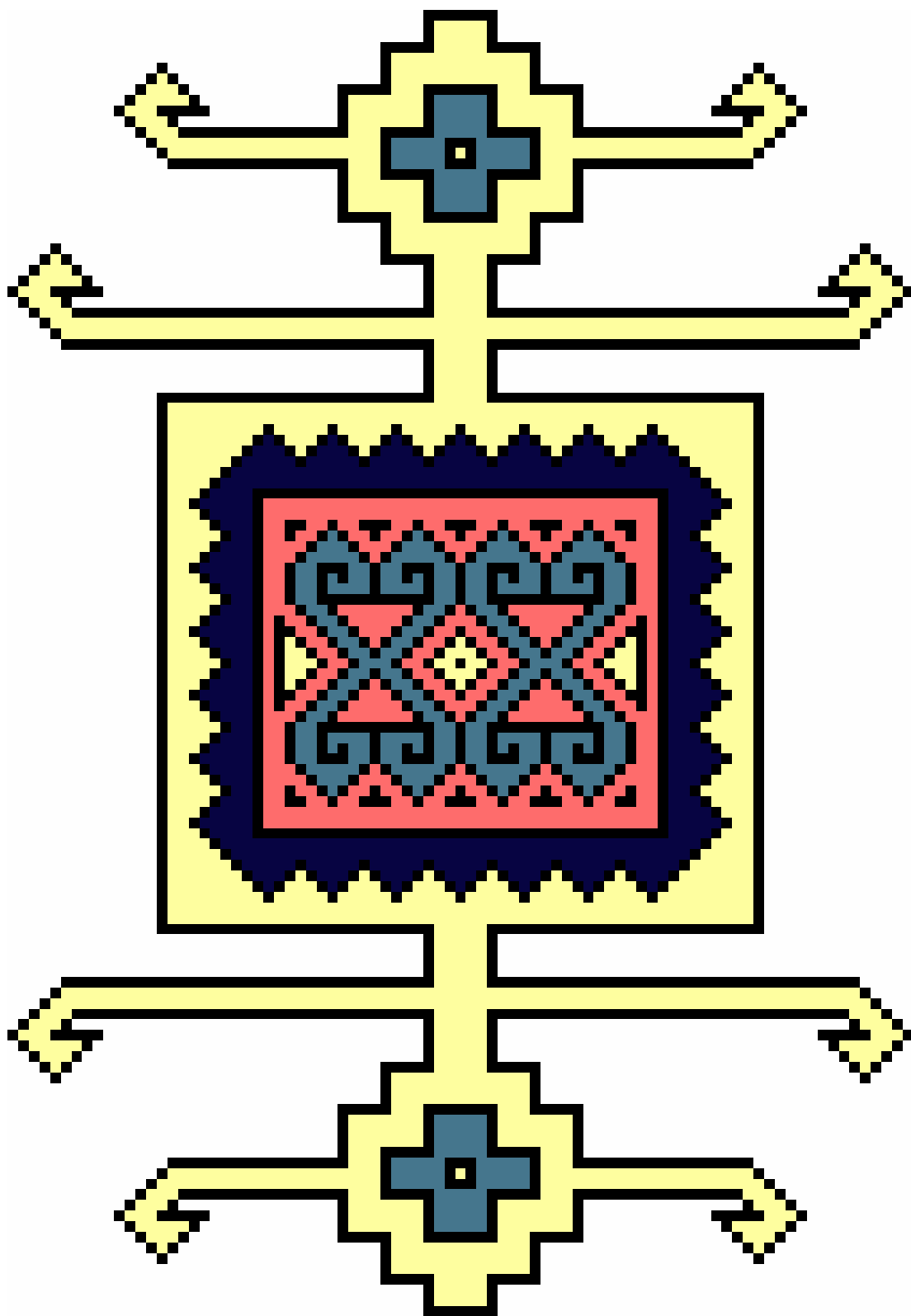
Motif 20: Bak. Fotoğraf 22

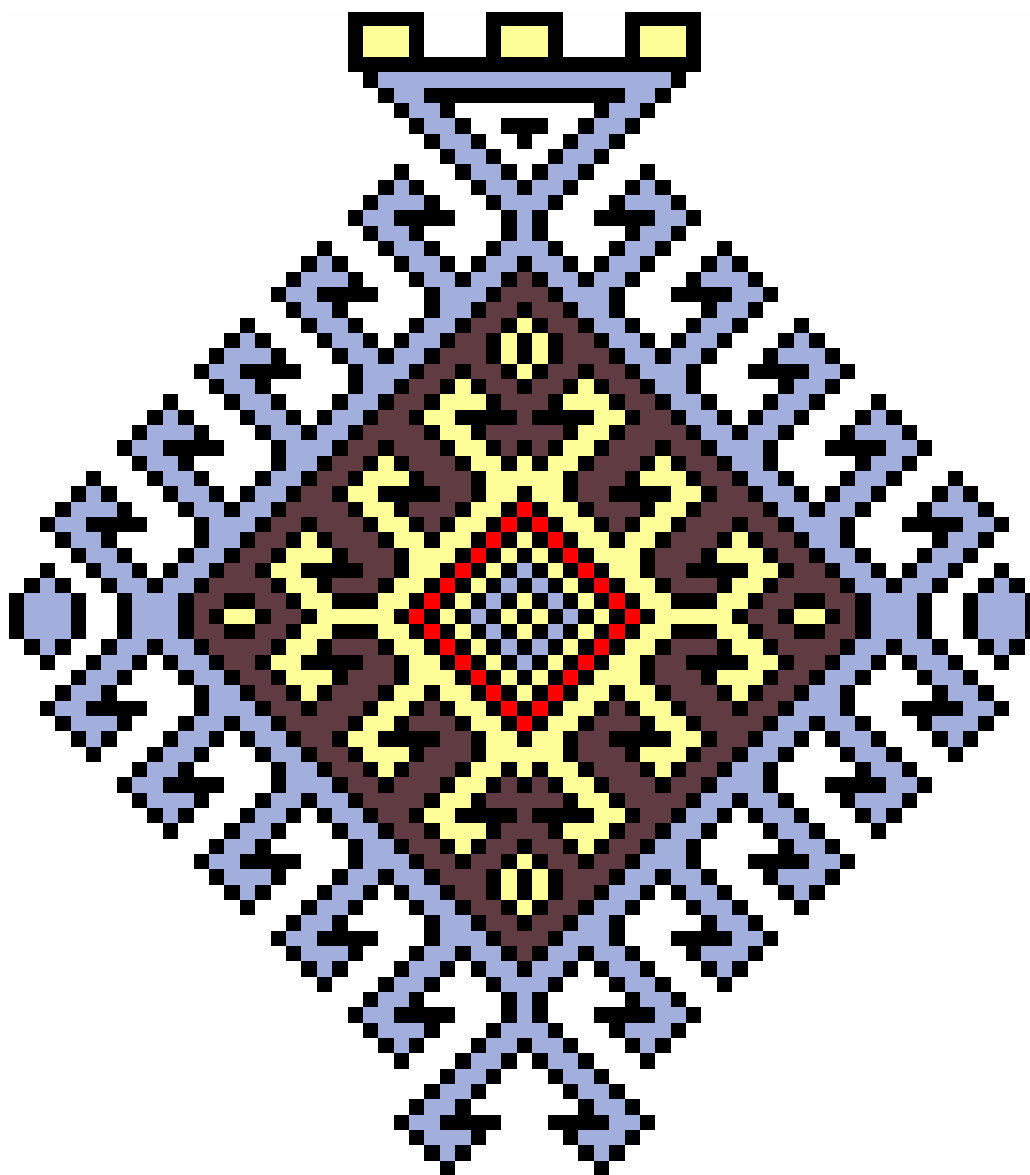
Motif 21: Bak. Fotoğraf 15

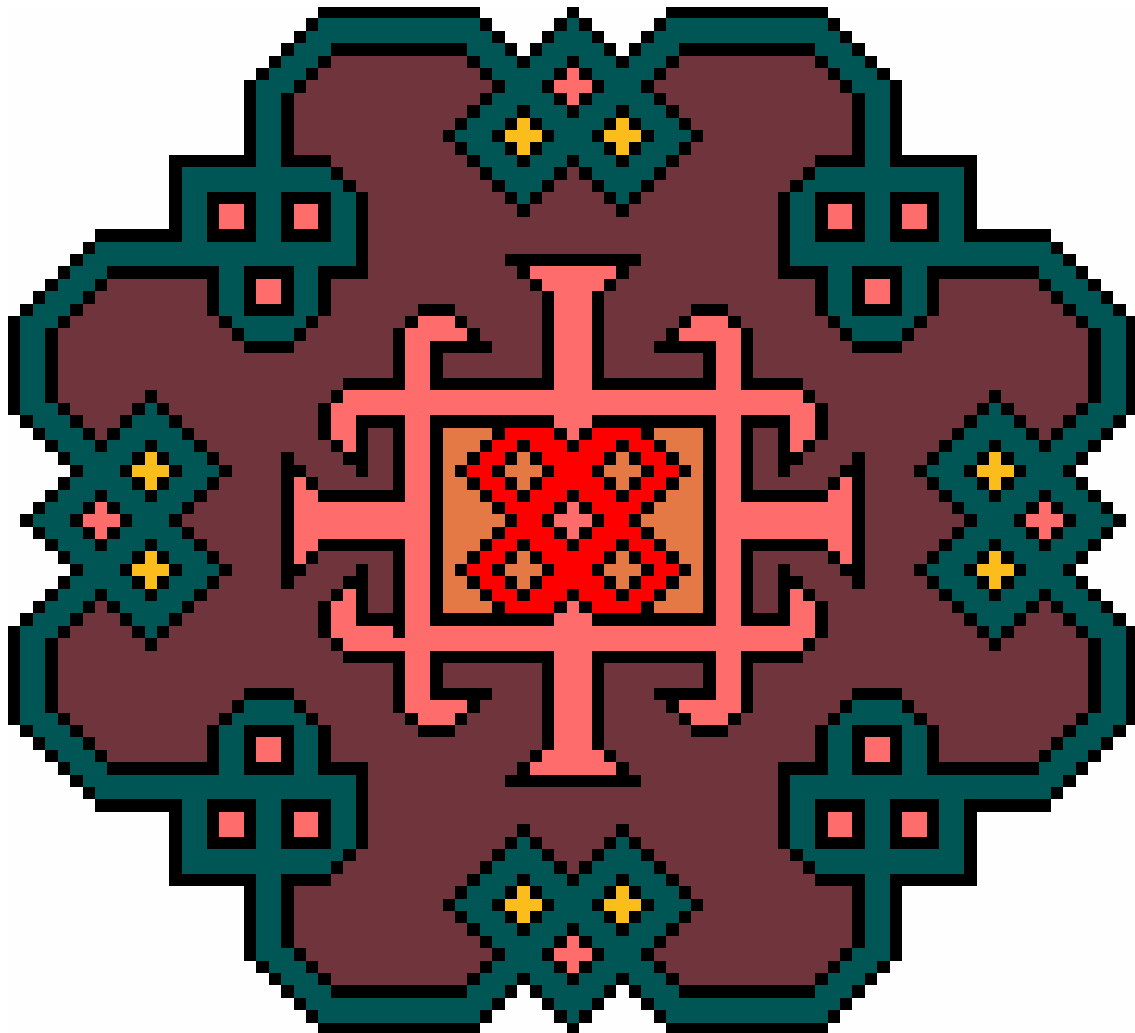
Motif 22: Bak. Fotoğraf 14

Motif 23: Bak. Fotoğraf 16

Motif 24: Bak. Fotoğraf 52

Motif 25: Bak.; fotograf 20

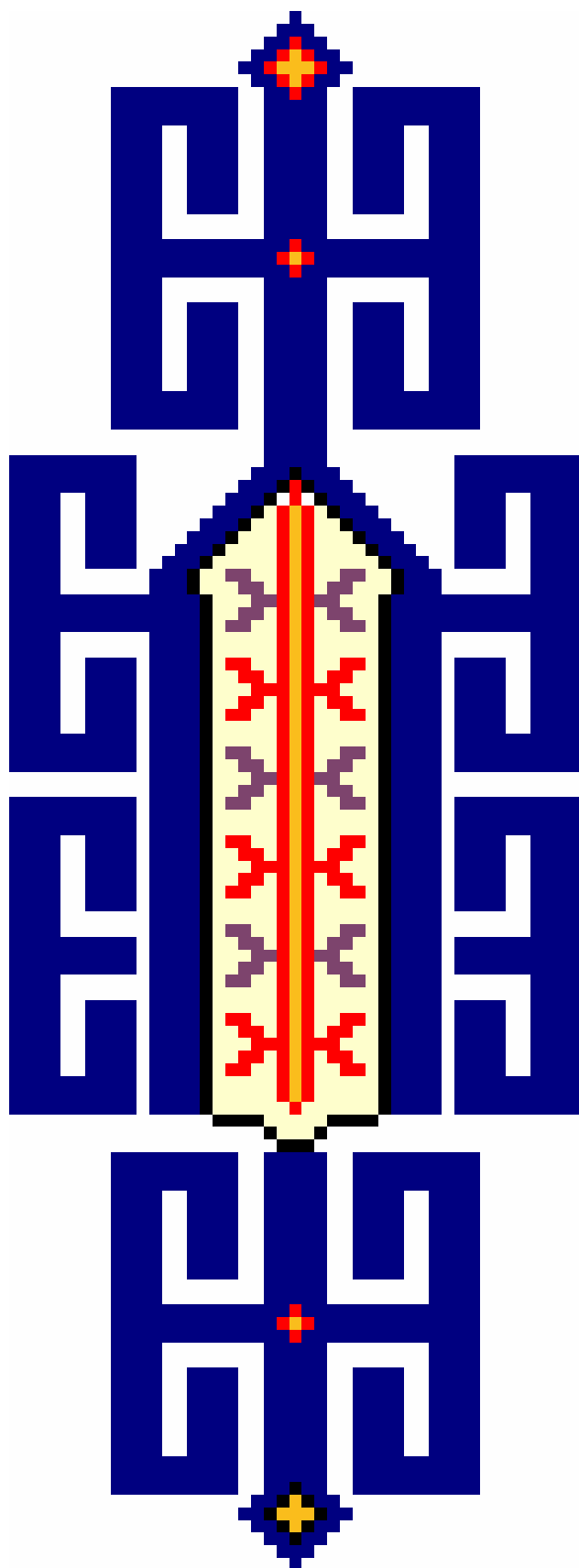

Motif 26: Tabaka⁶⁴ Bak. fotoğraf 29

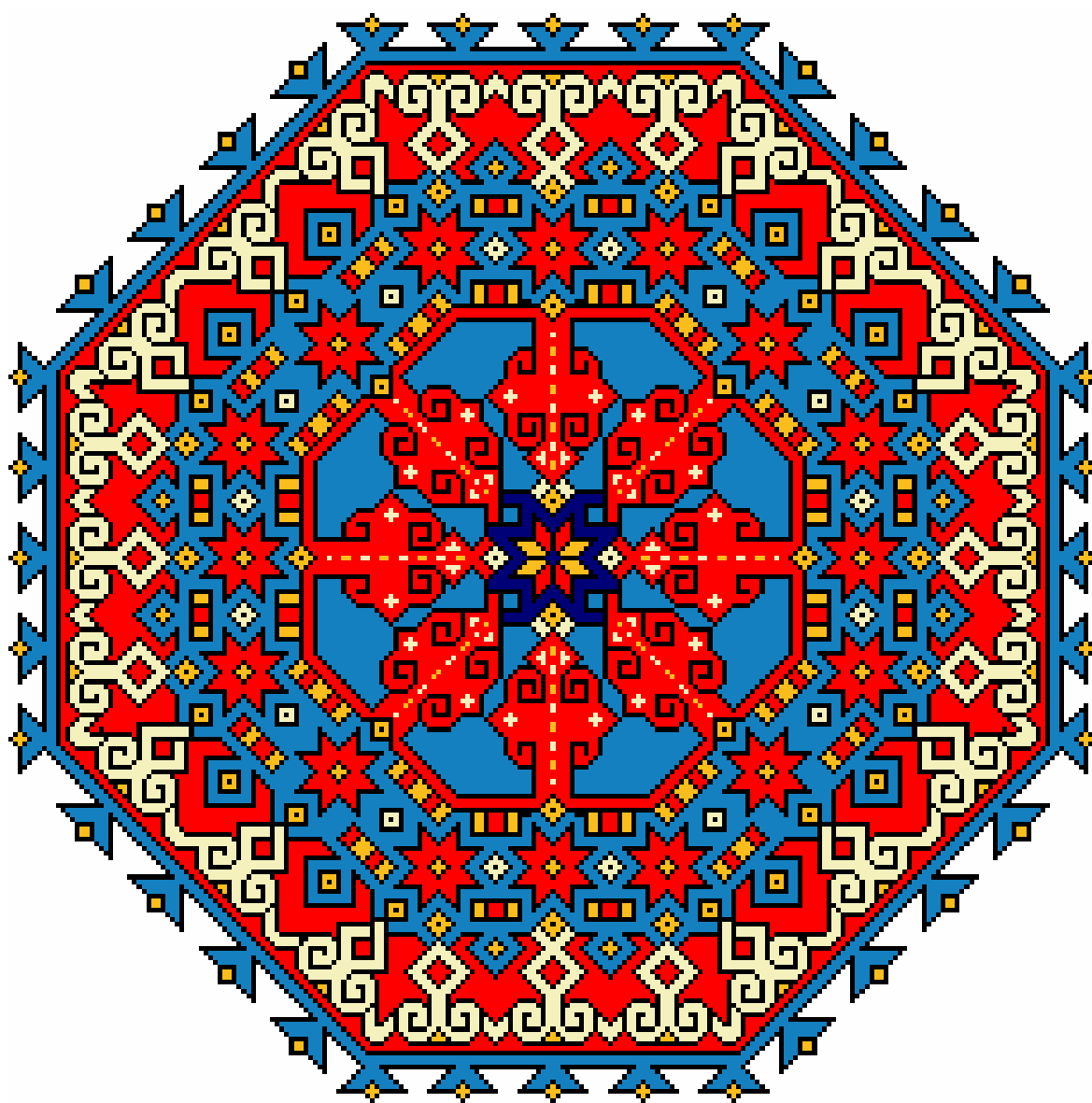
⁶⁴ Motif 37 ve 38’de görülen formdaki motiflere yörede verilen addır.Bak.; Bekir Deniz; **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Ankara 2000, s.30.

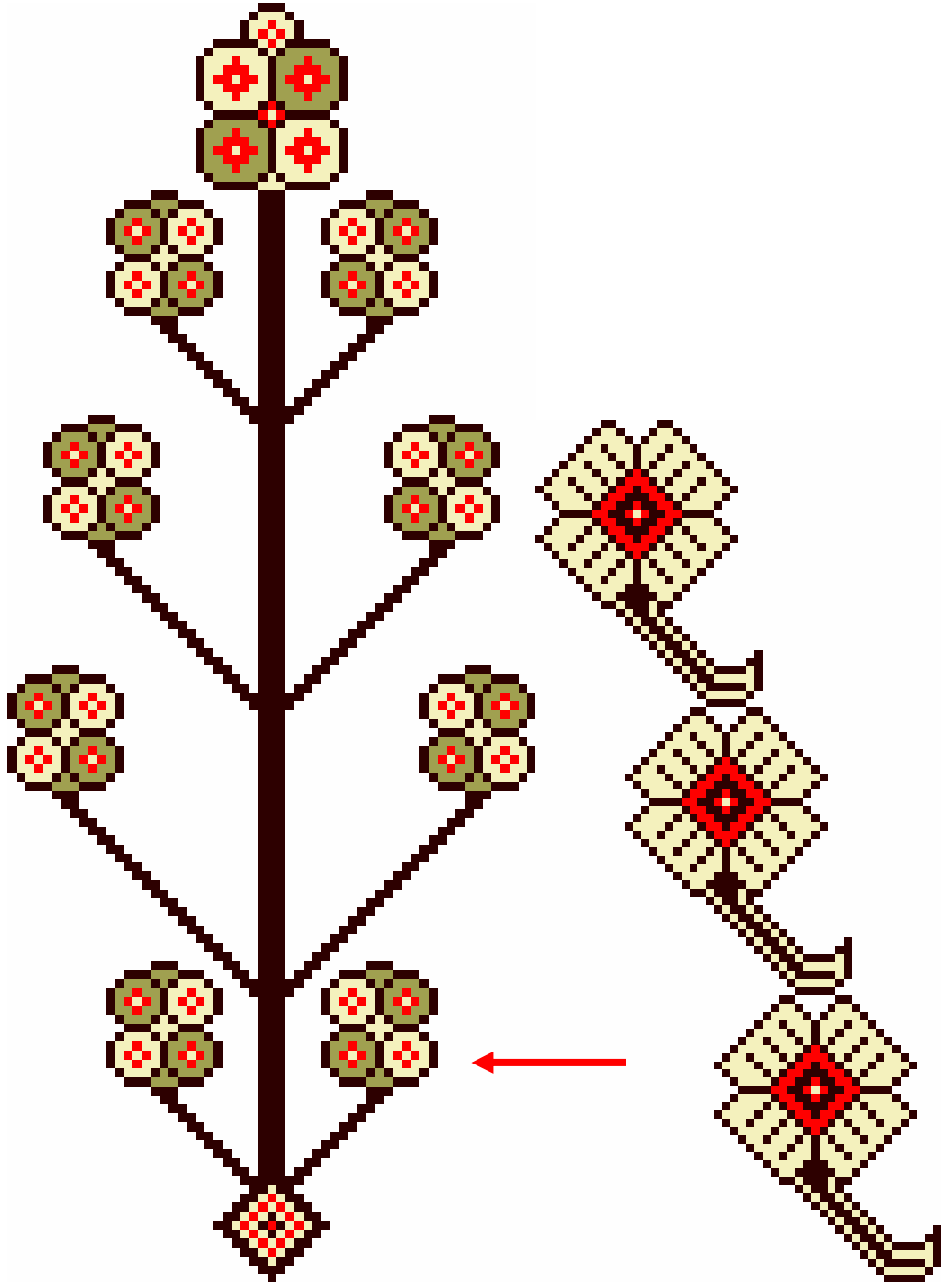
Motif 27: Bak.; fotograf 28

Motif 28 : Bak. fotograf 38

Motif 29: Bak.; fotograf 18

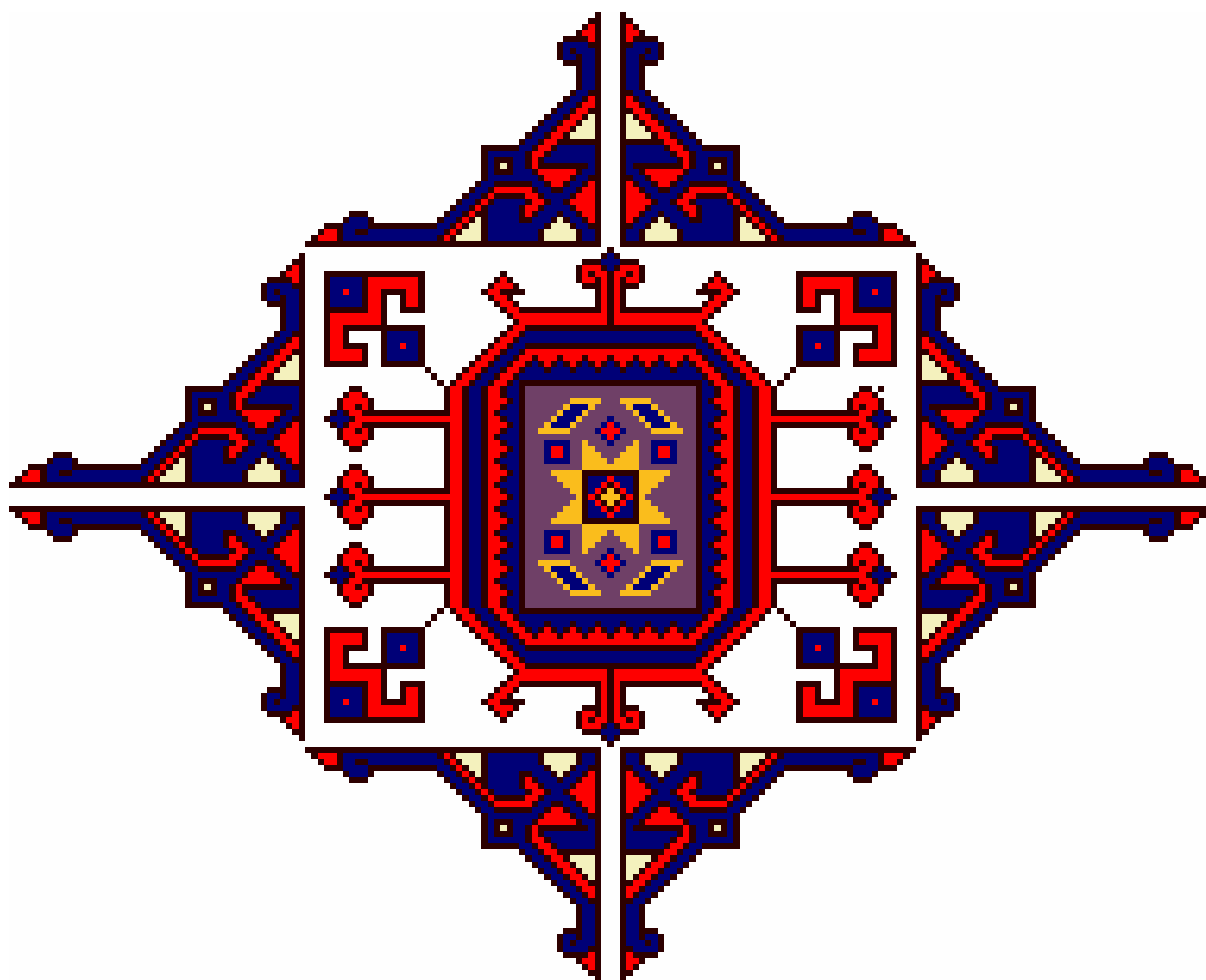
Motif 30: Elma motifi⁶⁵

Bak.; Fahrettin Kayıpmaz, Naciye Kayıpmaz, Mustafa Genç
Tarihten Günümüze Bergama Halıları, s.75.

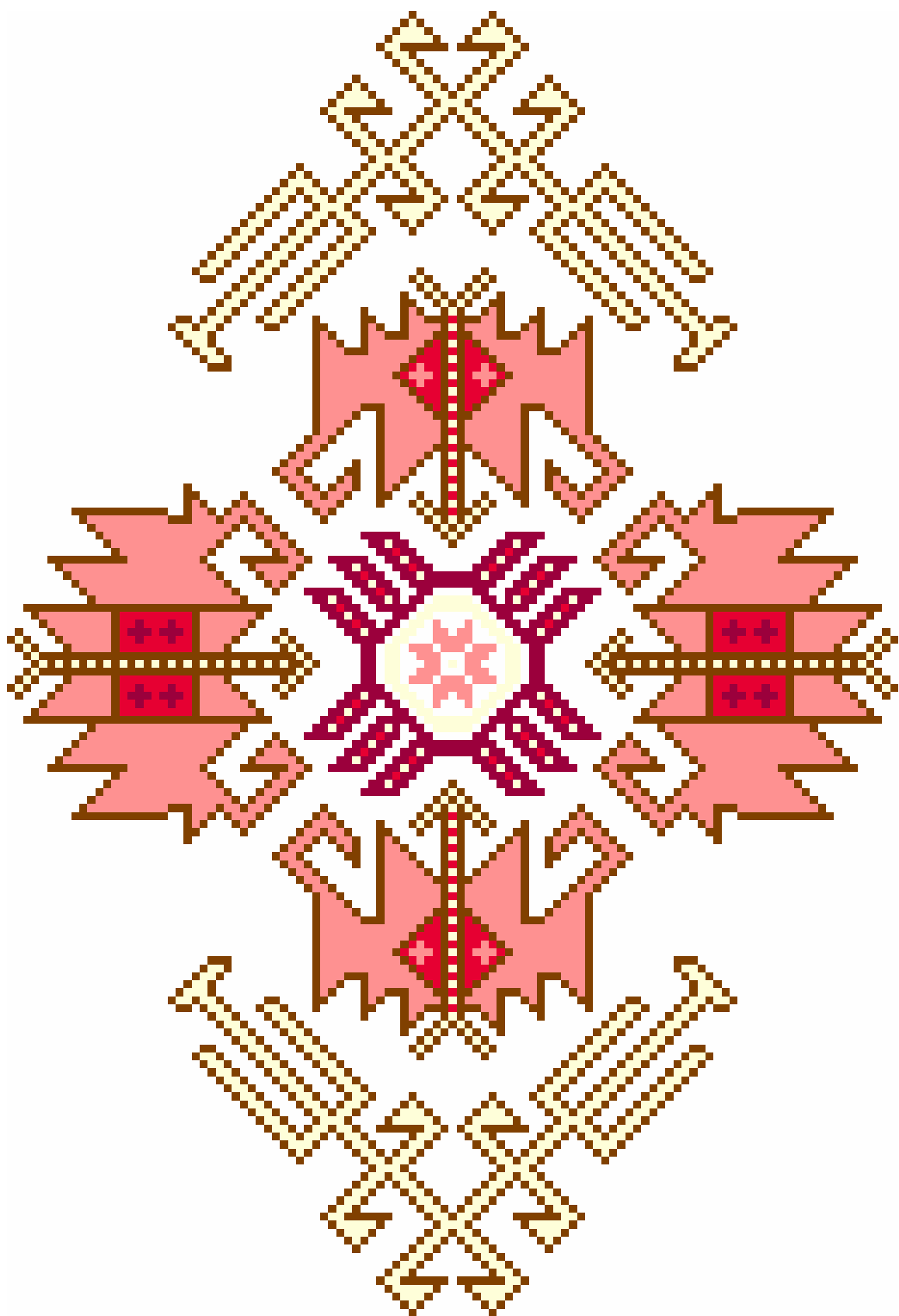
Motif 31

Bak.; fotoğraf 45

⁶⁵ Bekir Deniz; **Kozak (Bergama) Yöresi Halıları**, Arış, yıl:1, sayı:2, s.22.

Motif 32: Bak. Fotoğraf 6

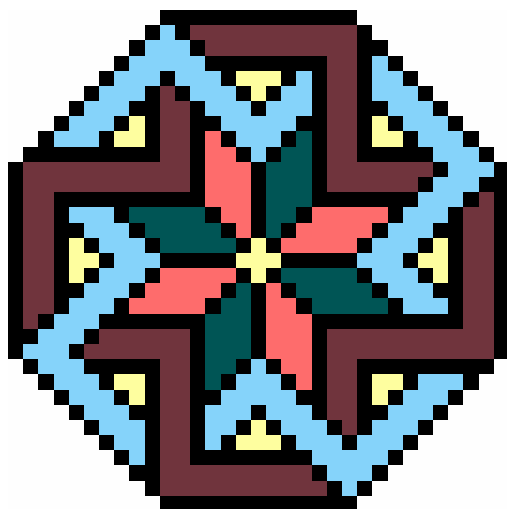
Motif 33: Bak.; fotograf 49

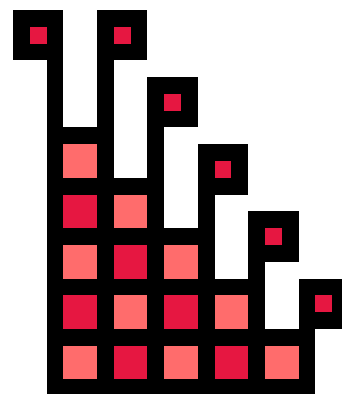
Motif 34 : Bak. fotograf 32

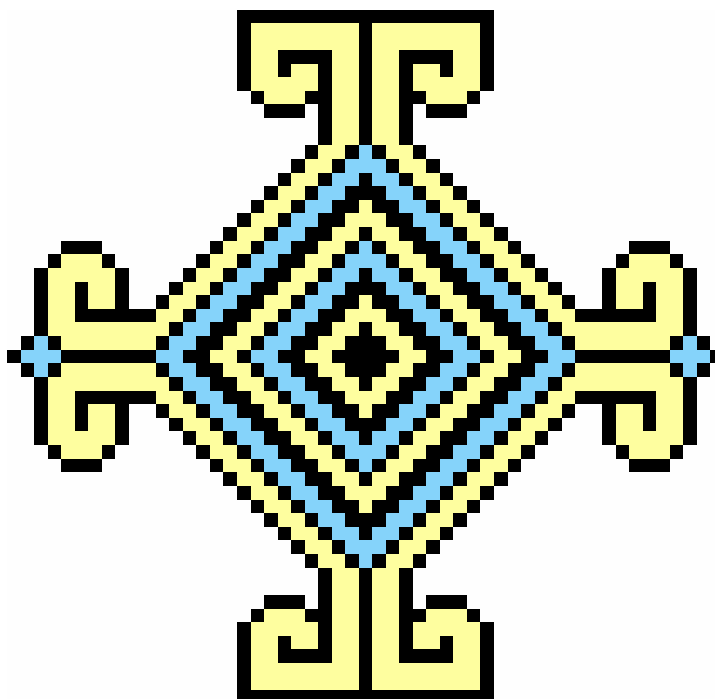
Motif 35: fotograf 33

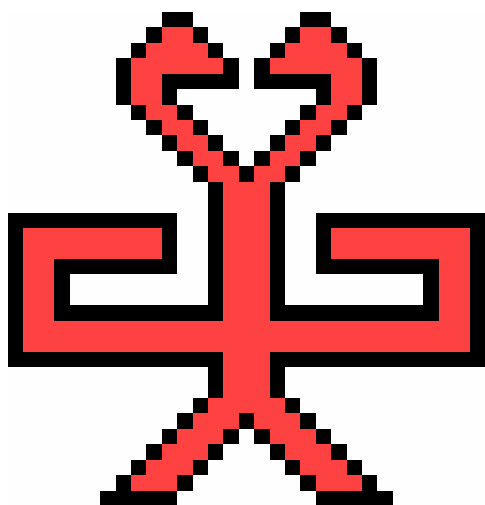
Motif 36: Bak. Fotoğraf 20

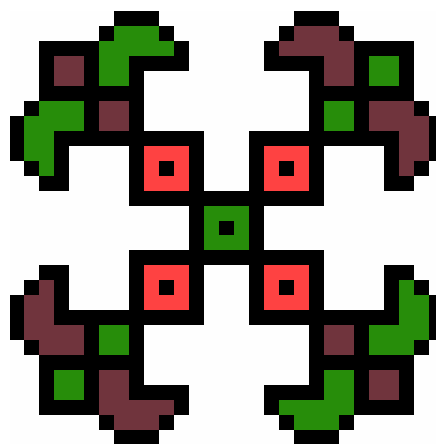
Motif 37: Bak. Fotoğraf 15

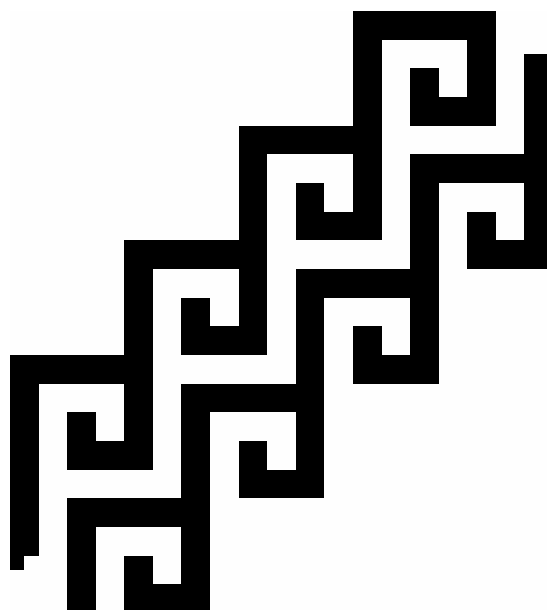
Motif 38: Bak. Fotoğraf 7

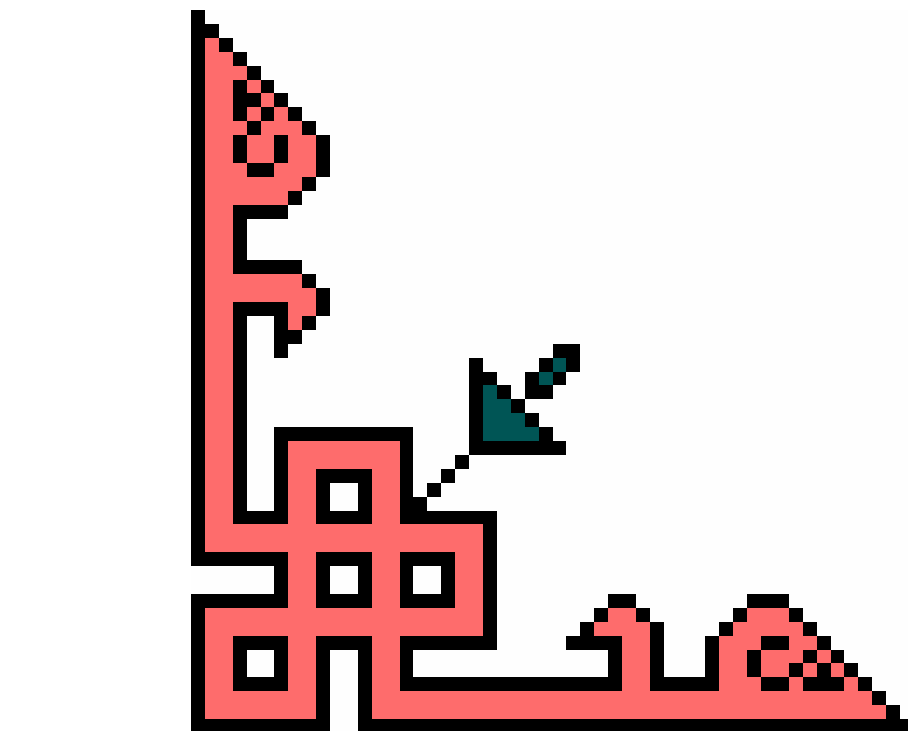
Motif 39: Bak. Fotoğraf 7

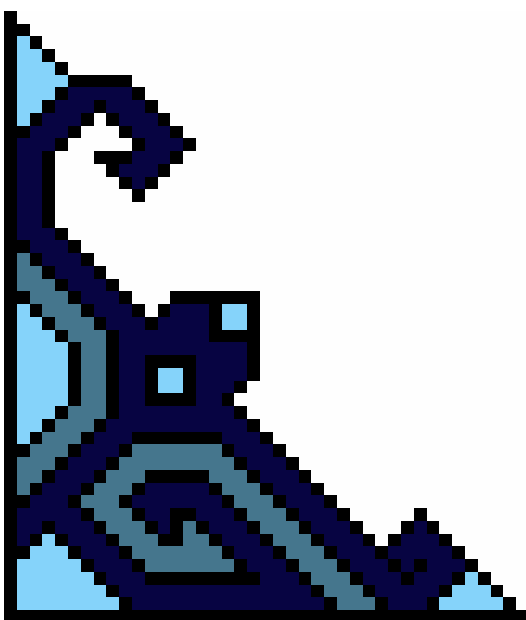
Motif 40 : Bak. Fotoğraf 20

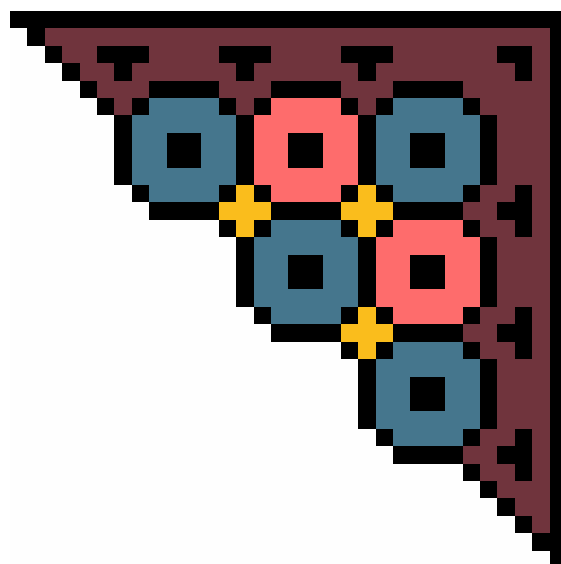
Motif 41: Bak. Fotoğraf 16

Motif 42: Bak. Fotoğraf 24

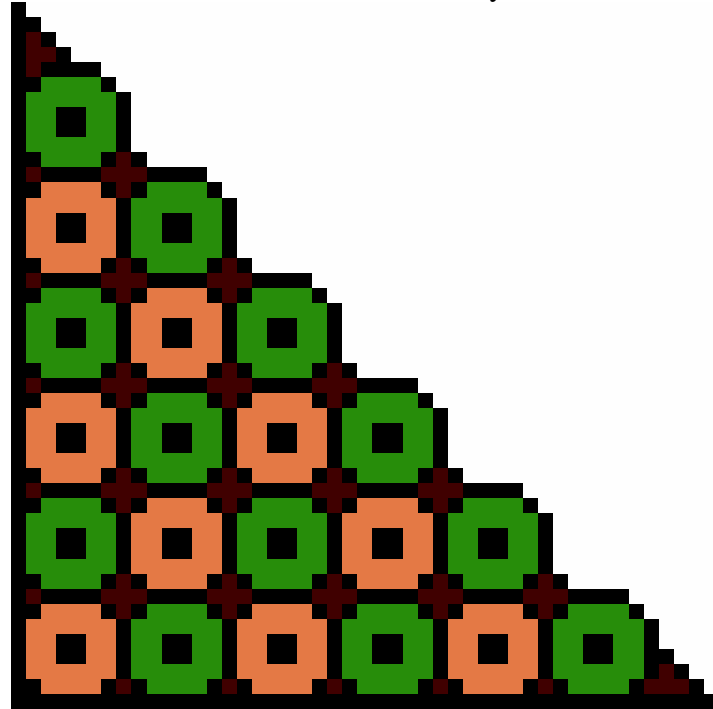
Motif 43: Bak. Fotoğraf 9

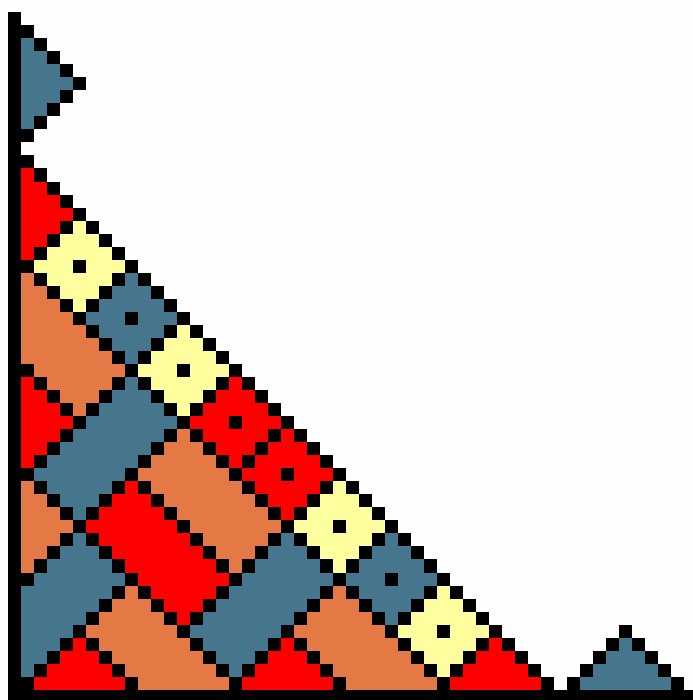
Motif 44: Bak. Fotoğraf 20

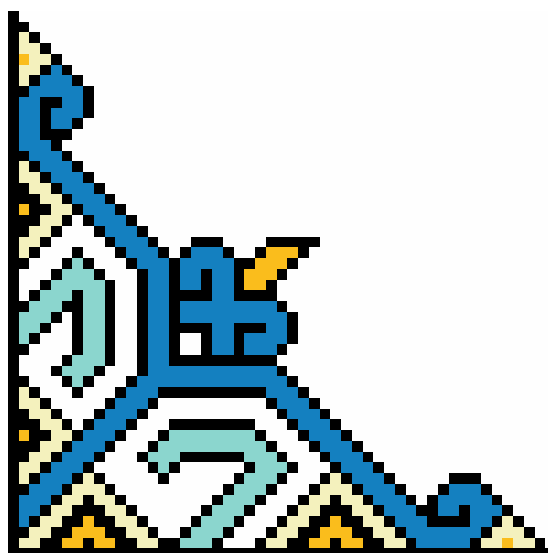
Motif 45: Bak. Restitüsyon 3

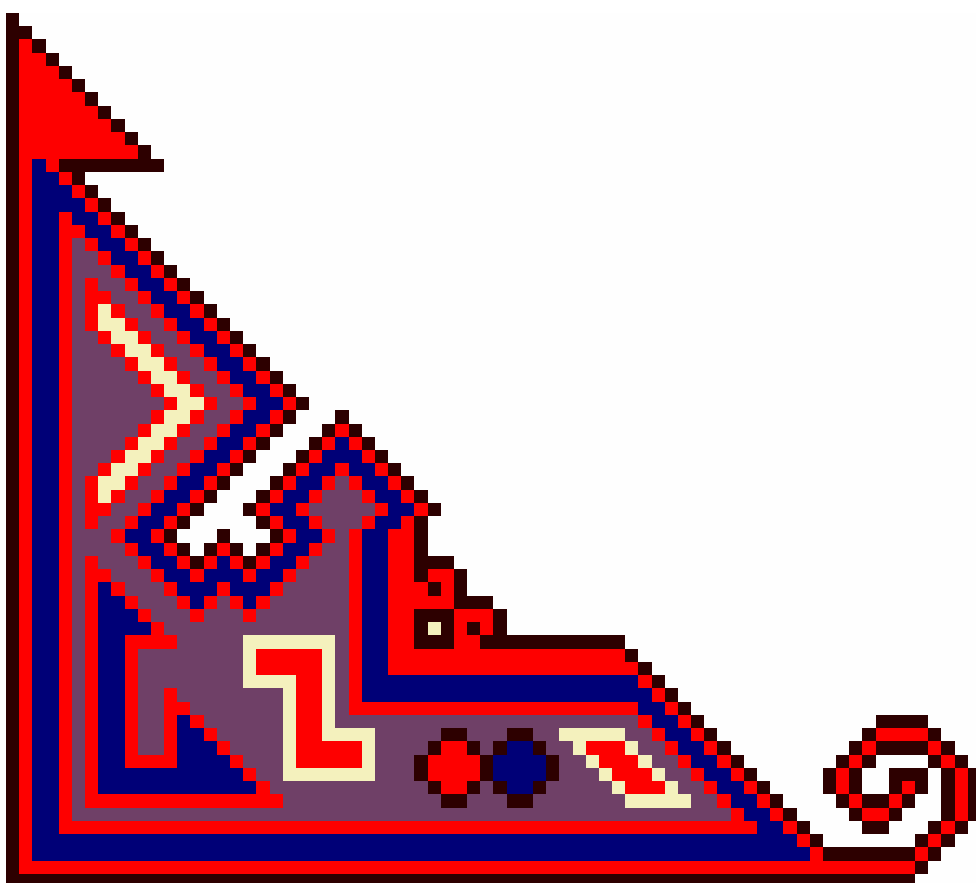
Motif 46: Bak. Fotoğraf 13

Motif 47: Bak. Fotoğraf 14

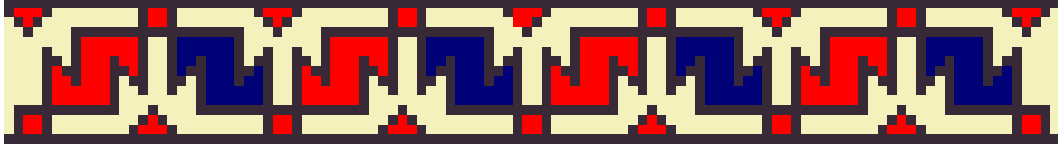

Motif 48: Bak. Fotoğraf 12

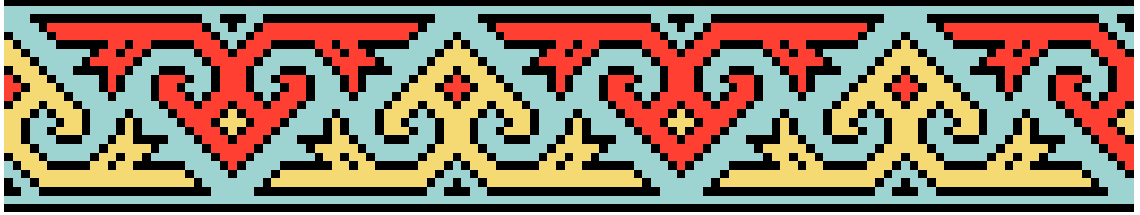

Motif 49: Bak. Fotograf 6

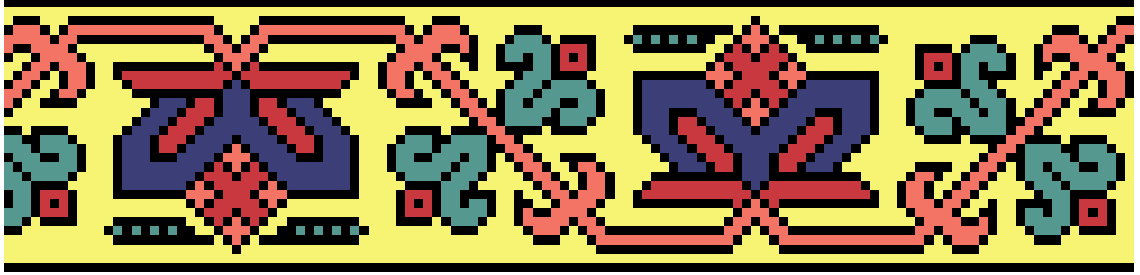
2.2.2.2.Bordür Motifleri

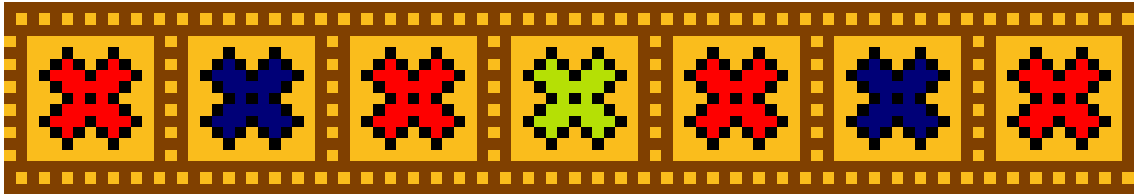
Motif 50: Bak. Fotoğraf 33

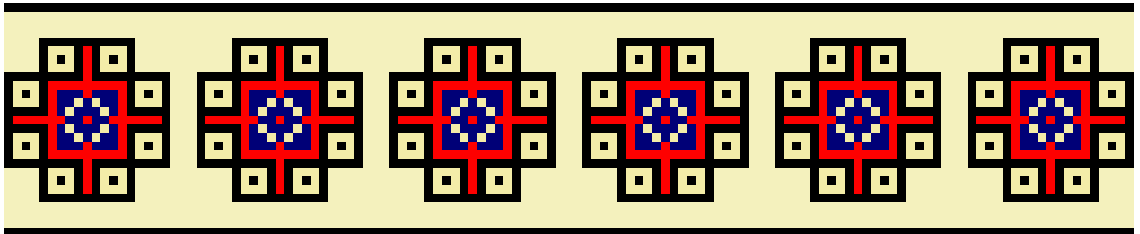
Motif 51: Bak. Fotoğraf 14

Motif 52: Üzüm salkımı, kazan kulpu⁶⁶, Bak. Fotoğraf 15

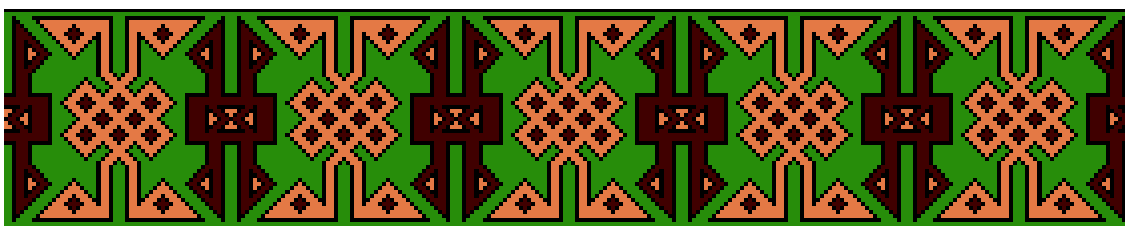
Motif 53: Bak. Fotoğraf 9

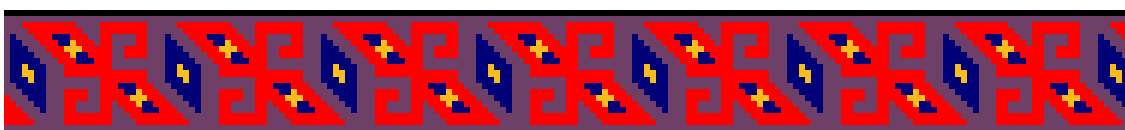
Motif 54: kobalak⁶⁷ Bak. Fotoğraf 9

⁶⁶ Bekir Deniz; **Yöre Özellikleriyle Yuntdağ Hahıları**, s.35.

⁶⁷ Bekir Deniz; **a.g.m.**, s.35.

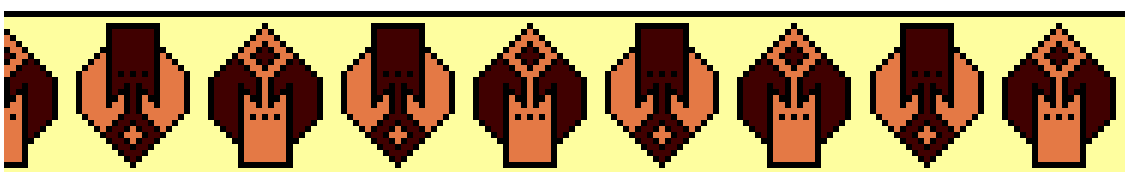
Motif 55: Bak. Fotoğraf 13

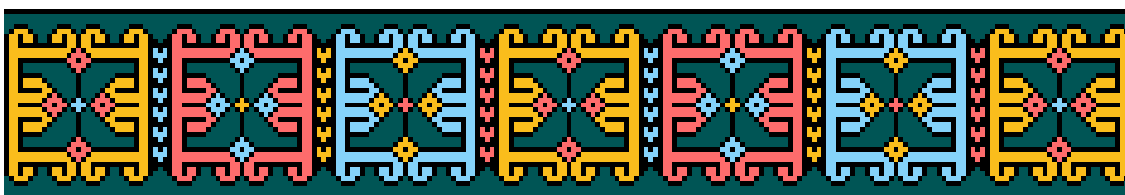
Motif 56: Bak. Fotoğraf 14

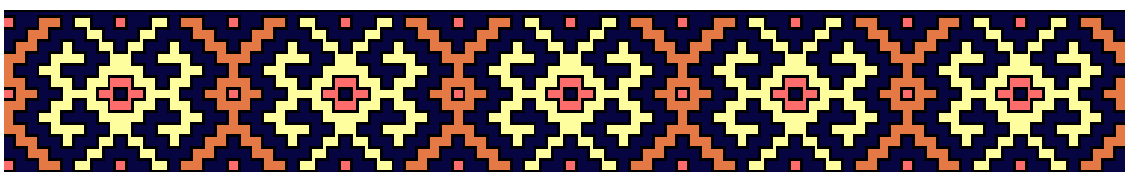
Motif 57: Bak. Fotoğraf 14

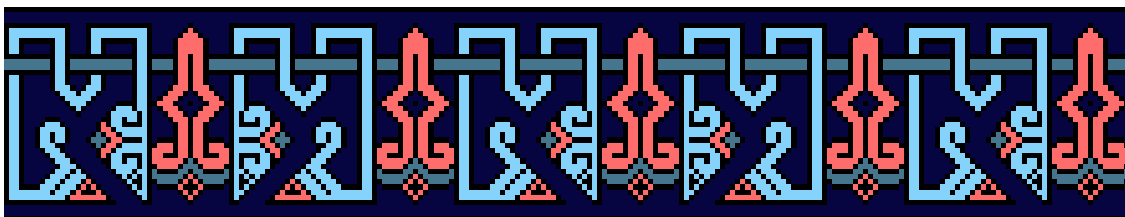
Motif 58: Bak. Fotoğraf 15

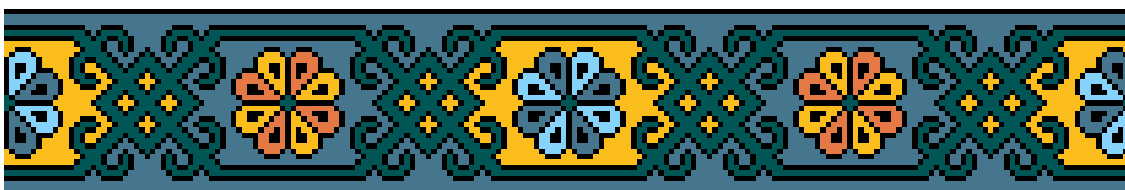
Motif 59: Bak. Fotoğraf 7

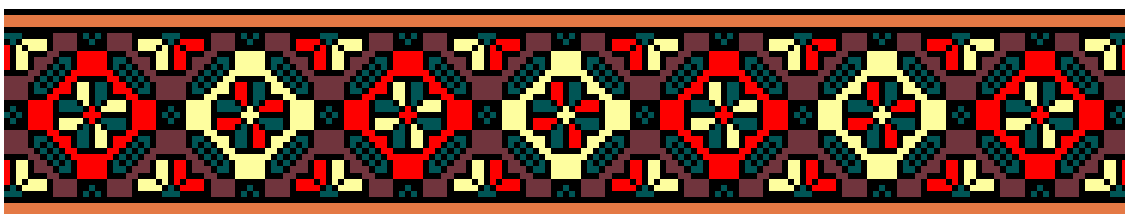
Motif 60: Bak. Fotoğraf 16

Motif 61: Bak. Fotoğraf 17

Motif 62: Bak. Fotoğraf 17

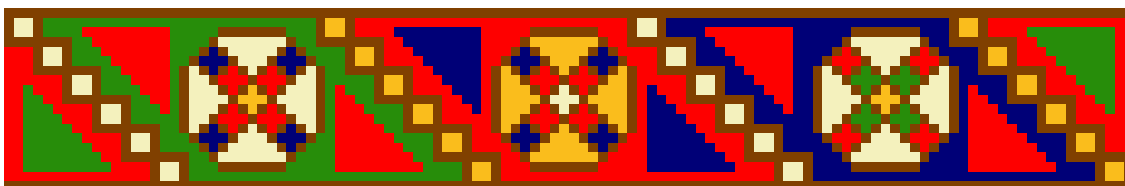
Motif 63: Bak. Fotoğraf 20

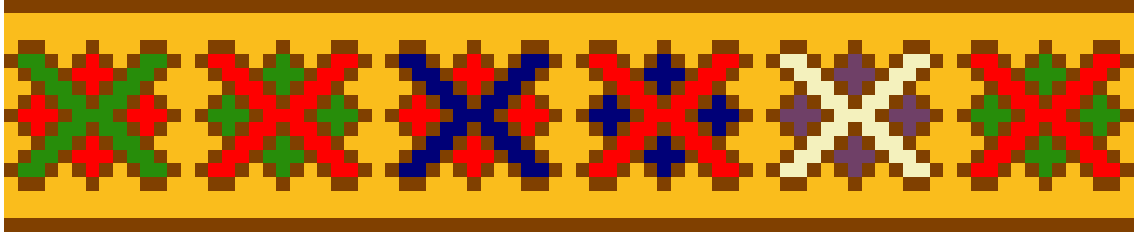
Motif 64: Bak. Fotoğraf 25

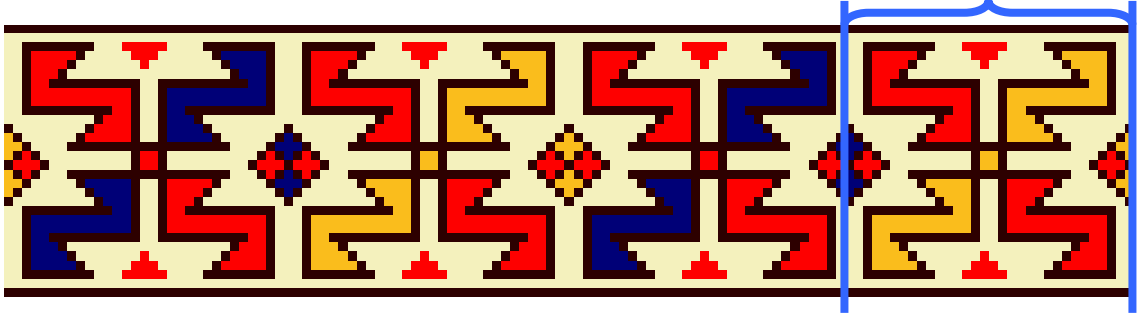
Motif 65: Bak. Fotoğraf 26

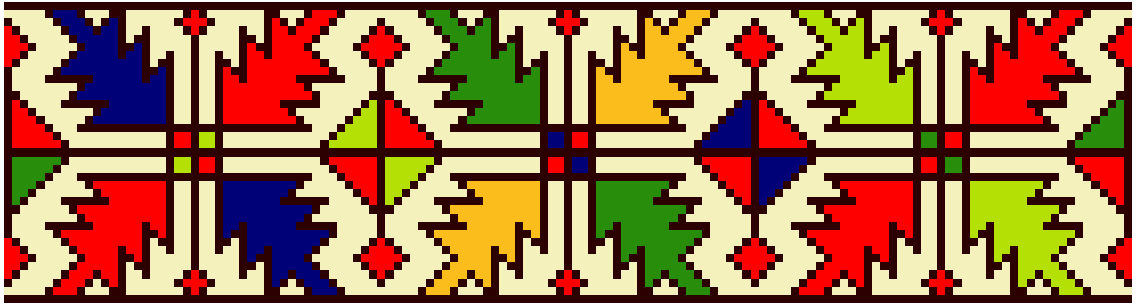
Motif 66: Bak. Fotoğraf 30

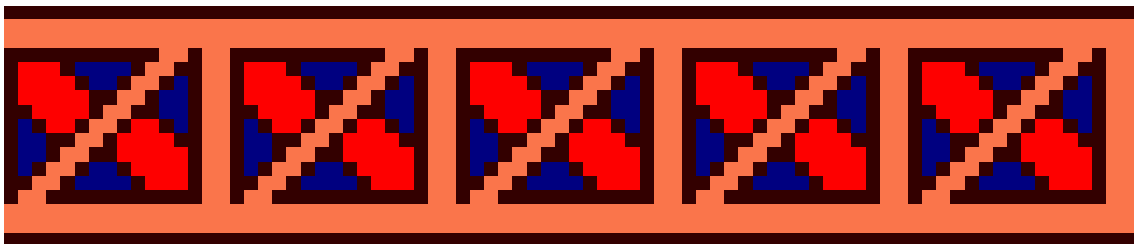
Motif 67: Bak. Fotoğraf 29

Motif 68: Çakmak motifi⁶⁸, Bak. Fotoğraf 28

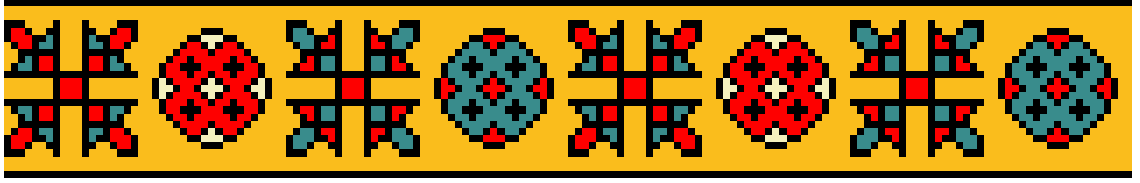
Motif 69: Çınar yaprağı bordürü⁶⁹, Bak. Fotoğraf 12

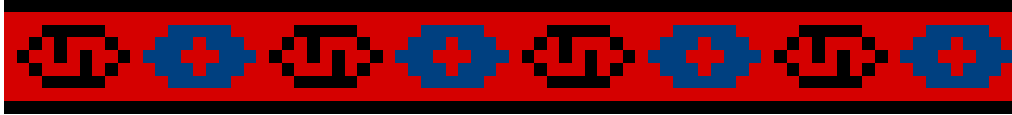
Motif 70: Bak. Fotoğraf 23

⁶⁸ Bekir Deniz; **Kozak (Bergama) Yöresi Halıları**, Arış, yıl:1, sayı:2, s.32., Not: Aynı motif Aydın – Söke civarında yörükler arasında keklik ayağı, altın çengel, çaltı pulu gibi adlarla da anılmaktadır. Bak.: Bekir Deniz; **Söke (Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma**, Birinci Uluslararası Aşağı Büyük Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu, Aralık 2002, s. 308.

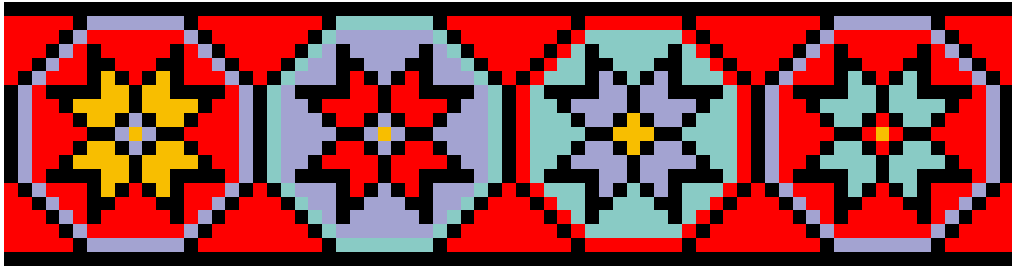
⁶⁹ Fahrettin Kayıpmaz, Naciye Kayıpmaz, Mustafa Genç: **Tarihten Günümüze Bergama Halıları**, Bergama Belleten – 10, 2001, s.55., Bekir Deniz; Yöre Özellikleriyle Yuntdağ Halıları, s.35.

Motif 71: Bak. Fotoğraf 13

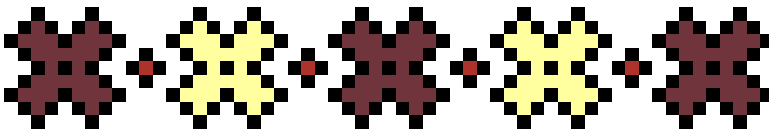

Motif 72: Bak.; fotoğraf 38

Motif 73: Bak.; fotoğraf 27

2.2.2.3.Sedef Motifleri

Motif 74: Bak. Fotoğraf 9

Motif 75: Bak. Fotoğraf 34

Motif 76: Bak. Fotoğraf 13

Motif 77: Yanca⁷⁰, Bak. Fotoğraf 33

Motif 78: Bak. Fotoğraf 32

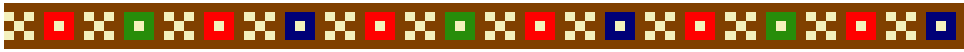
Motif 79: Bak. Fotoğraf 13

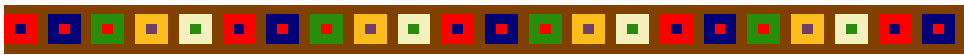
Motif 80: Bak. Fotoğraf 27

Motif 81: Çakmak⁷¹, Bak. Fotoğraf 7

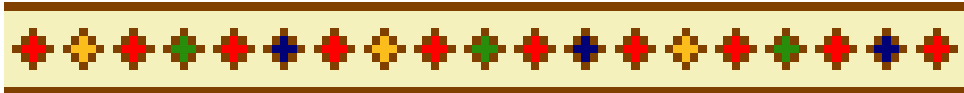
Motif 82: Bak. Fotoğraf 25

Motif 83: Bak. Fotoğraf 30

Motif 84: Sıçan dişi⁷², Bak. Fotoğraf 26

Motif 85: Bak. Fotoğraf 39

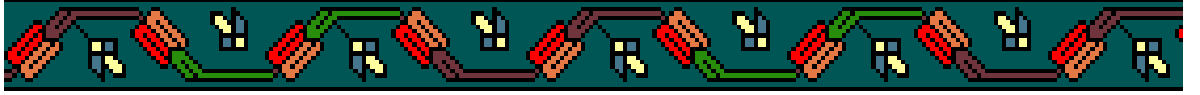
⁷⁰ Bekir Deniz; **Yöre Özellikleriyle Yuntadağ Halıları**, s.35.

⁷¹ Bekir Deniz; **a.g.m.**, s.35.

⁷² Bekir Deniz; **a.g.m.**, s.35., Bekir Deniz; **Kozak (Bergama) Yöresi Halıları**, Arış, yıl:1, sayı:2, s.22.

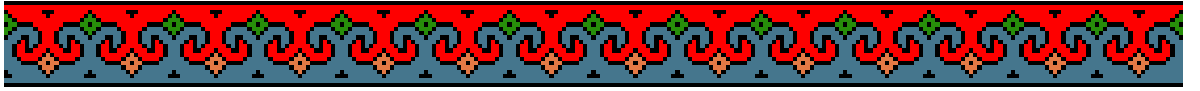
Motif 86: Bak. Fotoğraf 17

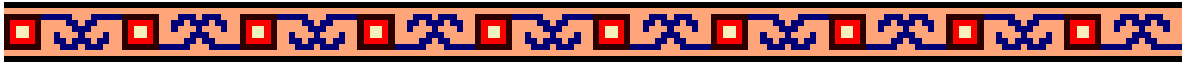
Motif 87: Bak. Fotoğraf 20

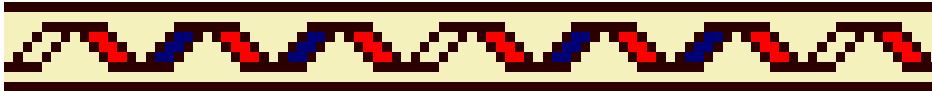
Motif 88: Bak. Fotoğraf 20

Motif 89: Bak. Fotoğraf 20

Motif 90: Bak. Fotoğraf 25

Motif 91: Bak. Fotoğraf 15

Motif 92: Yamuk su, sulyan suyu, (s) su⁷³, Bak. Fotoğraf 6

Motif 93: Bak. Fotoğraf 26

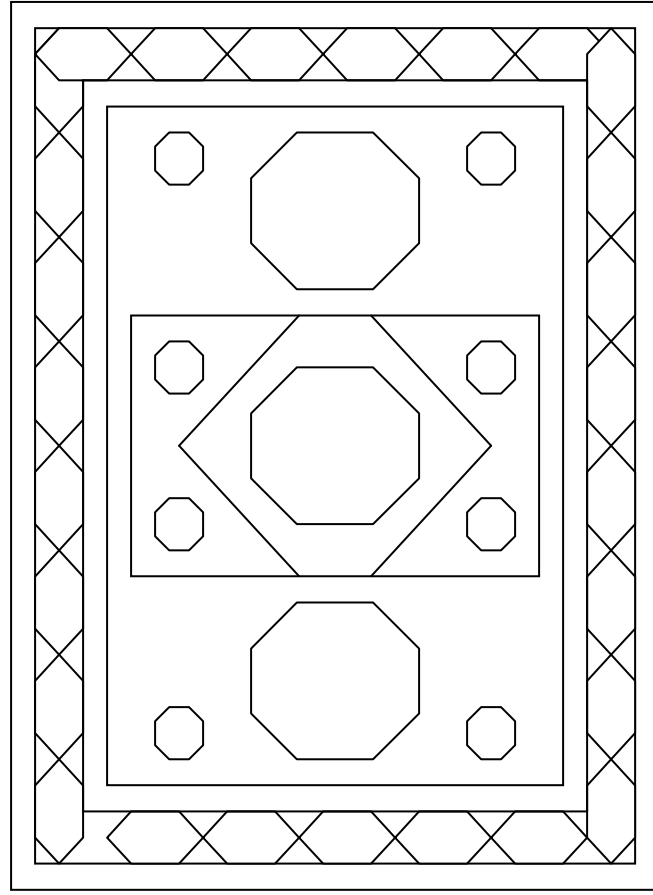
⁷³ Bekir Deniz; **Yöre Özellikleriyle Yuntdağ Halıları**, s.35.

2.2.3. Bergama Halılarında Görülen Kompozisyon Özellikleri

Fotoğraf 2

Yöresi	17.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	312
Nereden Geldiği	Konya Alaaddin Keykubat Türbesinden
Boyutu	130 cm. x 178 cm.
Hammaddesi	Çözüğü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, S büküm)
Düğüm Sıklığı	36 x 36 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank)

Şema 2: Fotoğraf 2’deki halının kompozisyon şeması

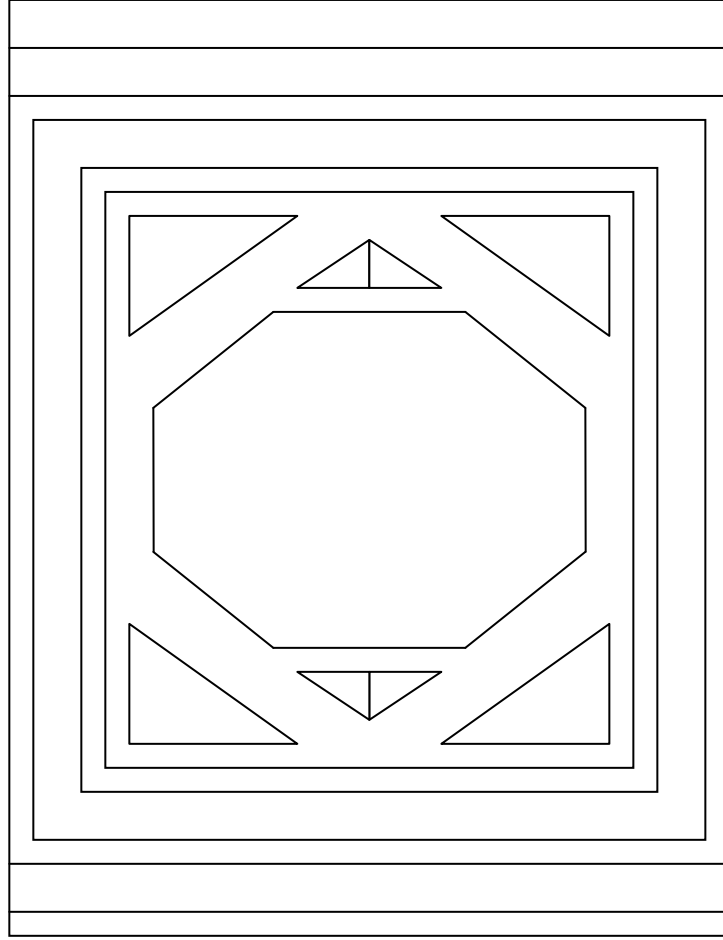
Açıklama:

Fotoğraf 2’deki halıya ait şemaya bakıldığında halının bir ana bordür, bordürün de iç ve dıştan iki sedef ile çerçevesi olduğu görülmektedir. Halının bordüründe yan yana altıgenlerin dizilmesiyle ortaya çıkan bir düzen görülmektedir. Burada ortaya çıkan tekrar, renk ile kırılmaya çalışılmıştır. Halının zemininde üst üste yerleştirilmiş üç adet sekizgen biçiminde motif dikkati çekmektedir. Ortadaki sekizgenin dışında bir altıgen ve onun dışında da bir dikdörtgen yer almaktadır. Dikdörtgenin her bir köşesine yine küçük sekizgen biçiminde motifler yerleştirilmiştir. Bu biçimde dikkat halının merkezinde toplanmaktadır. Zemin üç bölümden oluşmaktadır ve ortadaki dikdörtgenin köşelerine yerleştirilen sekizgenler ile denge sağlanması bakımından halının da zeminde dört köşesine yine aynı küçük sekizgen biçimindeki motiflerden yerleştirilmiştir. Halının geneline bakıldığında yatayda ve dikeyde tam bir simetri dikkati çekmektedir ($\frac{1}{4}$)

Fotoğraf 3

Yöresi	16.yy.sonu Batı Anadolu
Bulunduğu Yer	İstanbul Vakıflar Halı Müzesi
Envanter Numarası	E – 3
Boyutu	142 cm. x 183 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, S büküm)
Düğüm Sıklığı	26 x 35 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank), şekil 103

Şema 3: Fotoğraf 3’deki halının kompozisyon şeması

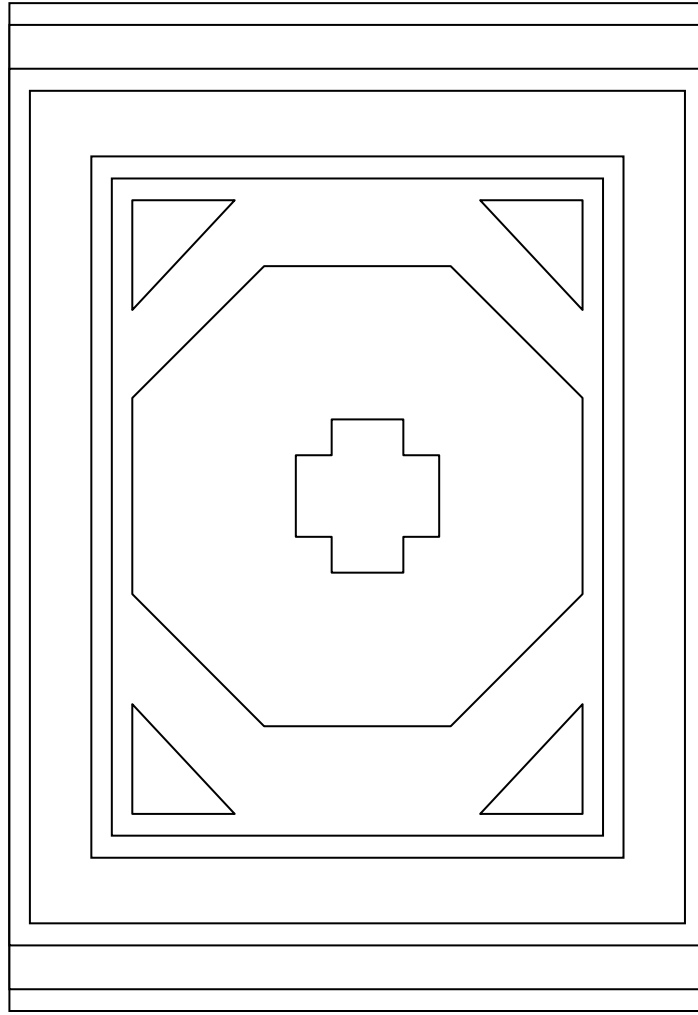
Açıklama:

Fotoğraf 3’de yer alan halıya ait şemada, halının gelinde yatayda ve dikeyde tam bir simetri dikkati çekmektedir. Kenarlarda bir bordür ile bu bordürü iç ve dıştan çevreleyen iki sedef yer almaktadır. Halının zemininde ise ortada büyük bir sekizgen ve köşelerde üçgen biçimde motifler yer almaktadır. Ayrıca sekizgenin altında ve üstünde sırt sırta iki üçgen daha yerleştirilerek sekizgen ve üçgenler ile denge oluşturulmuştur. Bunların dışında halının alt ve üst kenarında bordür ve sedeflerden başka ayrıca bir bant yer almaktadır.

Fotoğraf 4

Yöresi	Batı Anadolu (Bergama)
Kime Ait Olduğu	Enis – Burçin Kipman’a ait
Nereden Geldiği	Burçin Kipman’ın annesinden
Kaç Yıldır Ailede Olduğu	70 yıldır
Boyutu	136,5 cm. x 204 cm.
Hammaddesi	Çözü pamuk Atkı pamuk İlme yün
Kilim Örgüsü	1 cm.
Düğüm Sıklığı	25 x 29 dm. ²
Düğüm Türü	İran düğümü
Hav Yüksekliği	5 mm.
Atkı Adedi	1 sıra doğal pamuk
Kullanılan Renkler	Kırmızı, mavi, açık kırmızı, deve tüyü, siyah, yeşil, krem
Not	Kaynak kişi bilgileri için bak.; D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Arşivi “İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelenmesi ve Desen Arşivi Oluşturulması” konulu proje

Şema 4: Fotoğraf 4'deki halının kompozisyon şeması

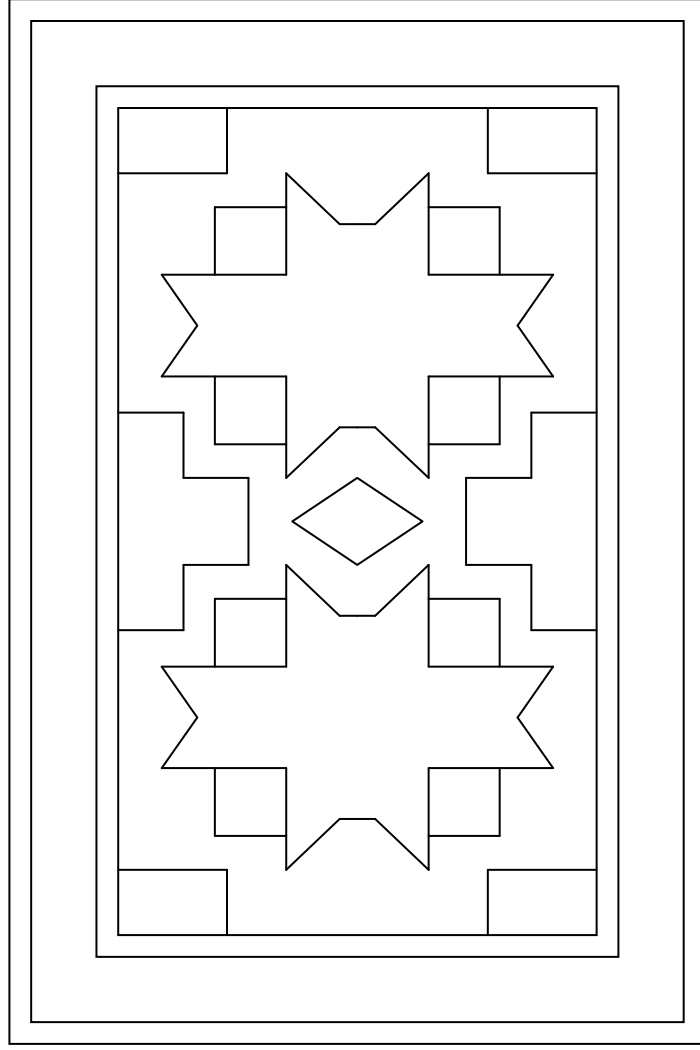
Açıklama:

Fotoğraf 4'de yer alan halıya ait şemada, halının gelinde yatayda ve dikeyde tam bir simetri dikkati çekmektedir. Kenarlarda bir bordür ile bu bordürü iç ve dıştan çevreleyen iki sedef yer almaktadır. Halının zemininde ise ortada büyük bir sekizgen ve köşelerde üçgen biçimde motifler yer almaktadır. Bunların dışında halının alt ve üst kenarını sınırlandıran, bordür ve sedeflerden ayrı bir bant daha yer almaktadır.

Fotoğraf 5

Yöresi	Bergama (Şark Halı üretimi olabilir)
Kime Ait Olduğu	Ahmet Ertan
Nereden Geldiği	Babasından kalma
Kaç Yıldır Ailede Olduğu	Yaklaşık 1920’lerden bu yana
Boyutu	95 cm. x 161 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	sökülmüş
Düğüm Sıklığı	23 x 37 dm. ²
Düğüm Türü	İran düğümü
Hav Yüksekliği	4 mm. – 5 mm.
Atkı Adedi	2, doğal bej
Kullanılan Renkler	Koyu pembe, lacivert, mavi, açık yeşil, krem, siyah
Not	Kaynak kişi bilgileri için bak.; D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Arşivi “İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelenmesi ve Desen Arşivi Oluşturulması” konulu proje

Şema 5: Fotoğraf 5’deki halının kompozisyon şeması

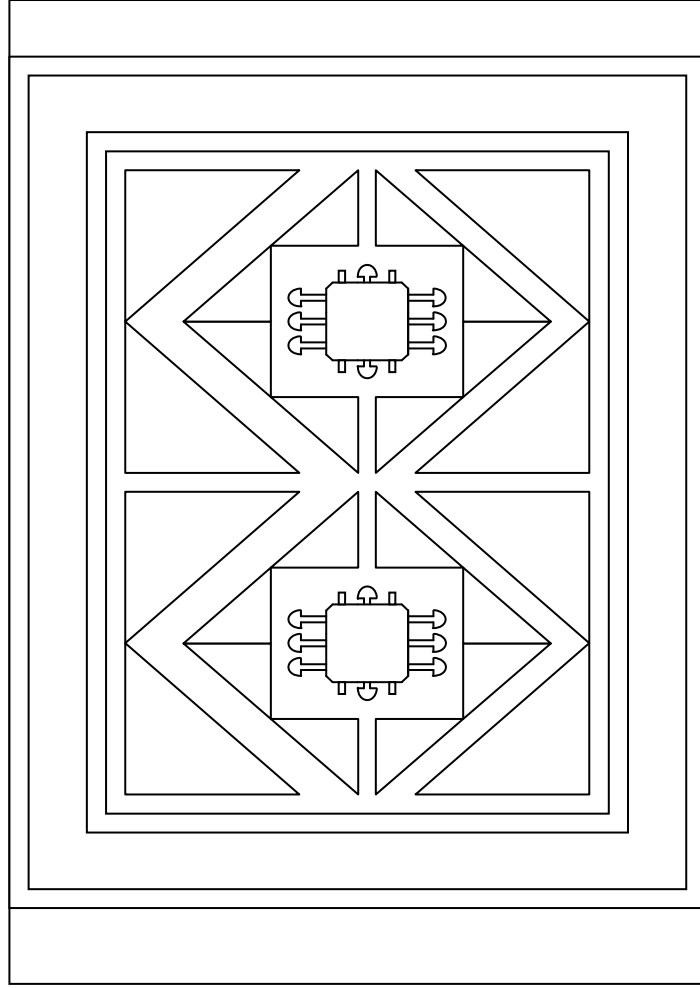
Açıklama:

Fotoğraf 5’de yer alan halıya ait şemada halının zemininin bir ana bordür, bordürün de dıştan ve içten bir sedef ile çevrelendiği görülmektedir. Halının mevcut görüntüsü incelendiğinde halının genelinde yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir. Ortada iki büyük yıldız ve halının her iki uzun kenarına denk gelecek şekilde ararla yerleştirilen geometrik geçmeler dikkati çekmektedir. Yıldızların köşelerine yerleştirilen bu geometrik geçmeler ile dikdörtgen form korunmuştur. Halının incelendiği mekanın uygun olmaması sebebiyle fotoğrafta yarısı görülmektedir, ancak dokuma yönüne göre başlangıç ve bitişteki çözümler hariç halının tamamı görülmüştür.

Fotoğraf 6

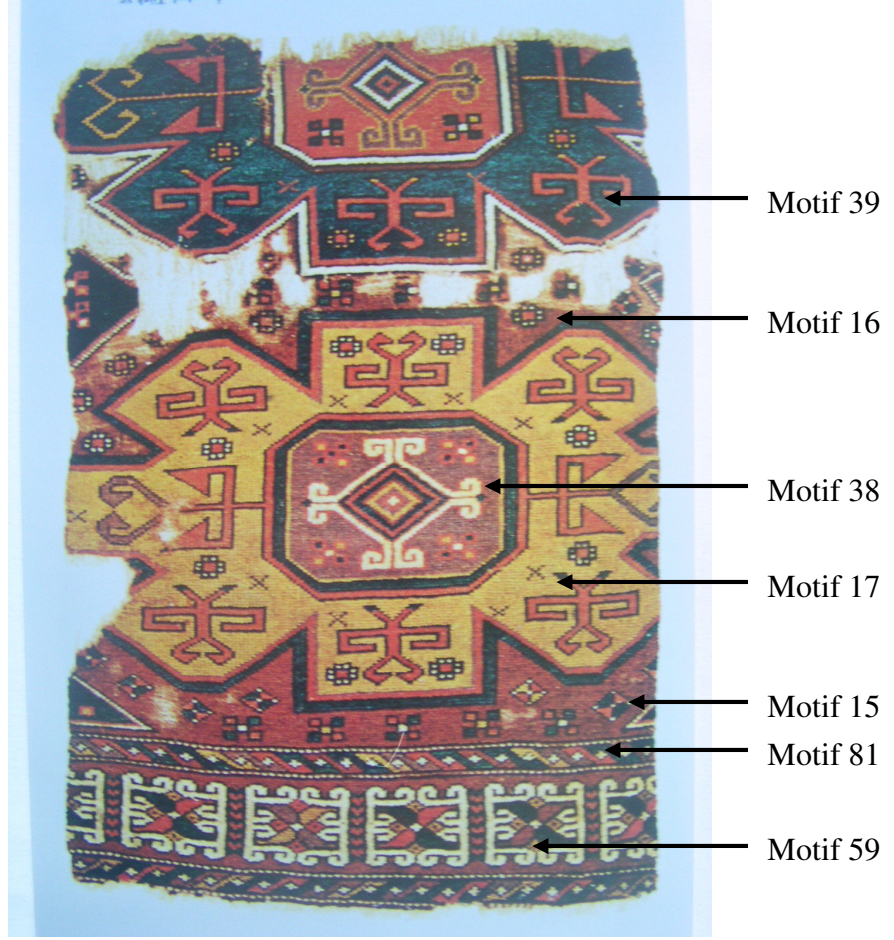
Yöresi	17.y.y. sonu Bergama
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	420
Nereden Geldiği	Kebir Camiinden, Biga
Boyutu	135 cm. x 187 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, S büküm)
Düğüm Sıklığı	29 x 32 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank), s.84

Şema 6: Fotoğraf 6'deki halının kompozisyon şeması

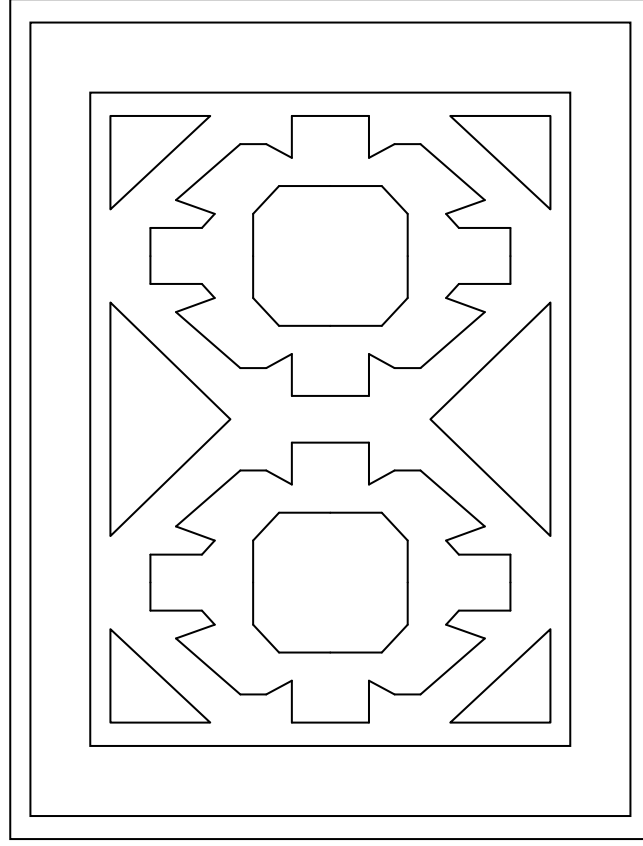
Açıklama:

Fotoğraf 6'de yer alan halıya ait şemada halının zemininin bir ana bordür, bordürün de dıştan ve içten bir sedef ile çevrelendiği görülmektedir. Halının genelinde yatayda ve dikeyde tam simetri ($\frac{1}{4}$) hakimiyeti dikkati çekmektedir. Zeminde üst üste iki büyük eşkenar dikdörtgen birim dikkati çekmektedir. Bu birimlerin düzenlenmesinde üçgen biçiminde motifler kullanılmış ve algıda yanılsama yaratılmıştır. Yine zeminde iki büyük eşkenar dikdörtgenin köşelerine yerleştirilen üçgen biçimindeki motifler ile zeminde üst üste duran iki dikdörtgen form imajı yaratılmıştır.

Fotoğraf 7

Yöresi	15.y.y. sonu Batı Anadolu
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	534
Boyutu	70 cm. x 106 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, S büküm)
Düğüm Sıklığı	24 x 35 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank), s.57

Şema 7: Fotoğraf 7'deki halının kompozisyon şeması

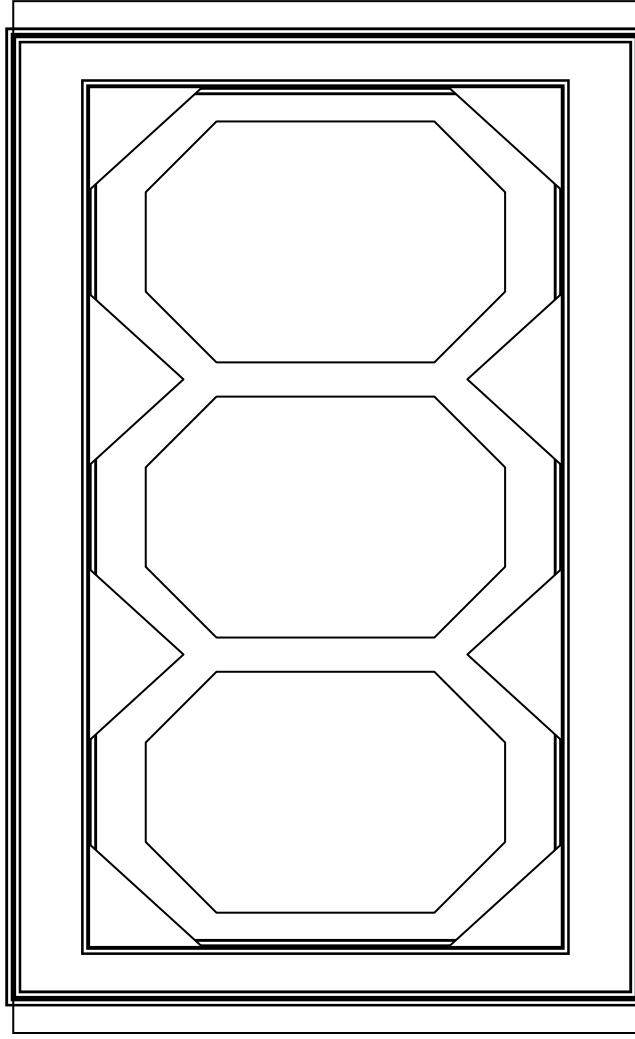
Açıklama:

Fotoğraf 7'de yer alan halıya ait şemada halının zemininin bir ana bordür, bordürün de dıştan ve içten bir sedef ile çevrelendiği görülmektedir. Halının mevcut görüntüsü incelendiğinde halının genelinde yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir. Ortada üst üste yerleştirilmiş, yıldız biçiminde iki büyük motif yer almaktadır. Ayrıca her iki uzun kenarda yıldız biçimindeki motiflerin köşelerine yerleştirilen üçgen şeklindeki birimlerle yatay ve dikeydeki simetri korunmuş ve dikdörtgen form ile bütünlük sağlanmıştır.

Fotoğraf 8

Yöresi	Bergama
Kime Ait Olduğu	Yılmaz Külahçı
Nereden Geldiği	Yeni üretim
Kaç Yıldır Ailede Olduğu	
Boyutu	123 cm. x 170 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	3 cm
Düğüm Sıklığı	30 x 40 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	7 mm.
Atkı Adedi	1 sıra, kahverengi
Kullanılan Renkler	Kırmızı, açık kırmızı, lacivert, açık mavi, siyah, sarı, yeşil, krem
Not	Kaynak kişi bilgileri için bak.; D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Arşivi “İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelenmesi ve Desen Arşivi Oluşturulması” konulu proje

Şema 8: Fotoğraf 8’deki halının kompozisyon şeması

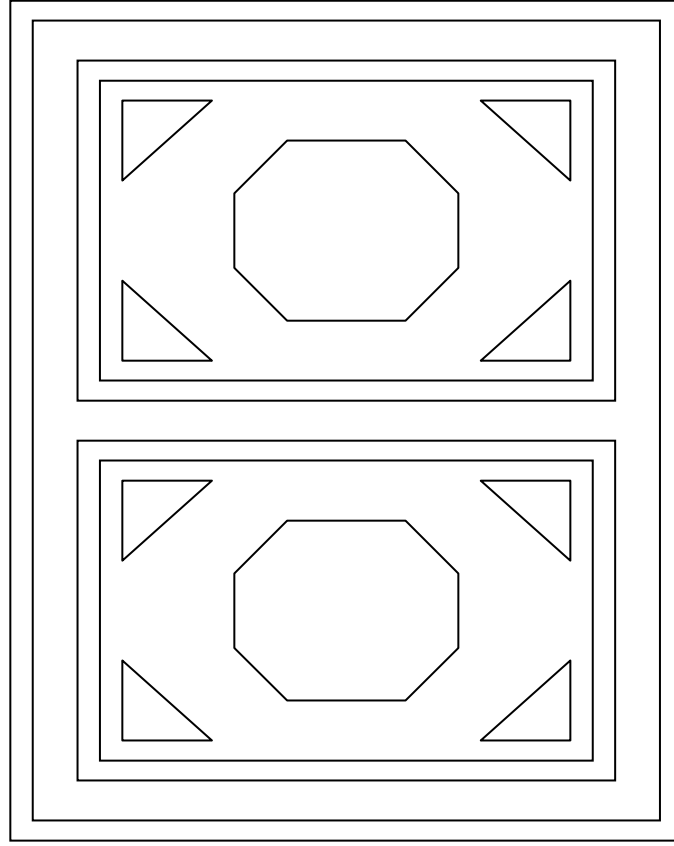
Açıklama:

Fotoğraf 8’de yer alan halıya ait şema, fotoğraf 5 ve 7’de bulunan halıların kompozisyon şemaları ile benzer özellikler taşımaktadır. Bu halıların tasarımsal açıdan birbirlerinin türevi olduğunu da söyleyebiliriz. Halının zemini bir ana bordür ile çevrenmekle birlikte bordürün iç ve dışında kullanılan ince, renkli şeritler ile yüzeyde bir denge sağlanmıştır. Halının genelinde kompozisyonun yanı sıra renk dizilişi bakımından da yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir. Ortada üst üste yerleştirilmiş, üç büyük sekizgen birim dikkati çekerken, bu birimlerin içinde yıldız biçiminde büyük motif yer almaktadır. Ayrıca her iki uzun kenarda, sekizgenlerin köşelerine yerleştirilen üçgen şeklindeki birimlerle halının genelde sahip olduğu dikdörtgen form ile bir denge kurulmuştur.

Fotoğraf 9

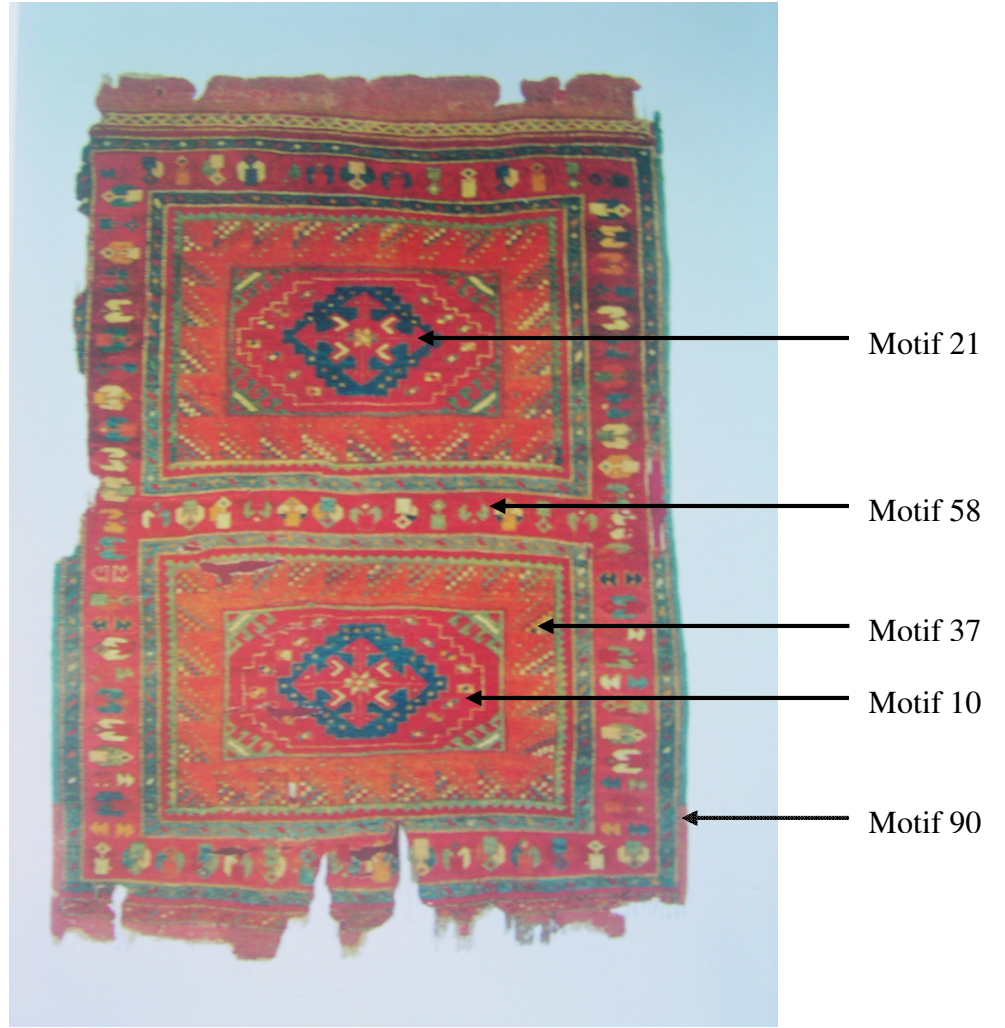
Yöresi	17.y.y. başı Bergama
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	402
Nereden Geldiği	Eskişehir Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camiinden
Boyutu	147 cm. x 196 cm
Hammaddesi	Çözüğü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü)
Düğüm Sıklığı	23 x 28 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank)

Şema 9: Fotoğraf 9’deki halının kompozisyon şeması

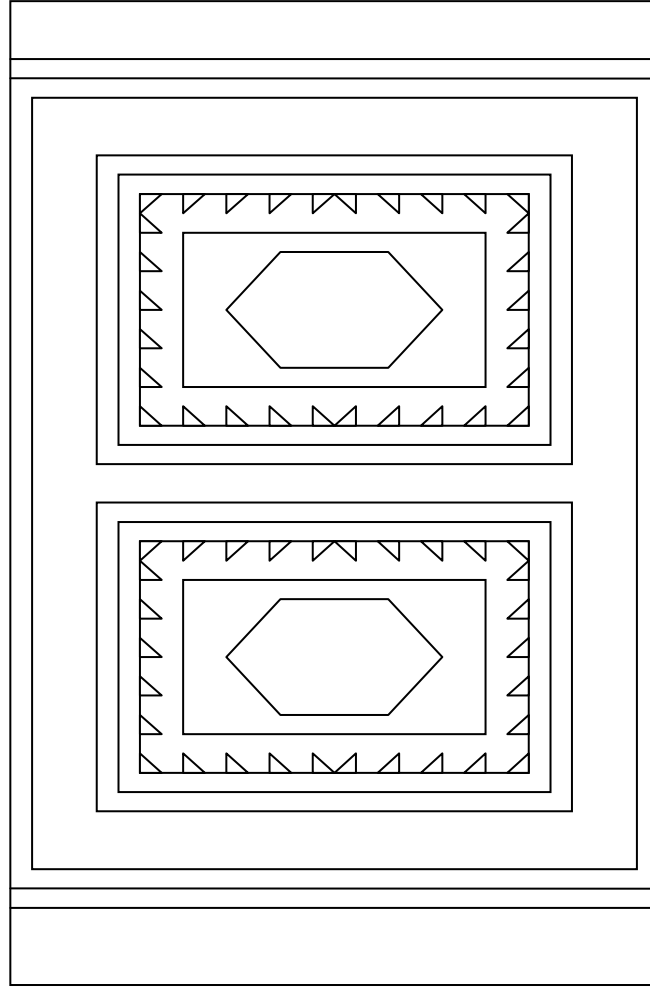
Açıklama:

Fotoğraf 9’da yer alan halıya ait şemada halının zemininin birbirinin aynı iki dikdörtgen biçimindeki bölümden oluştuğu görülmektedir. Her iki bölümün ortasında büyük sekizgen ve köşelerde üçgen biçiminde motifler yer almaktadır. Halıyı en dışta bir sedef çevrelerken, bordür, halının kenarı ile birlikte ortasından da geçerek dikdörtgen birimleri de çevreler. Böylece bordürü içten çevreleyen sedef ise aynı zamanda dikdörtgenleri de çevrelemiş olur. Dolayısıyla halının zemini iki eş parçaya bölünmüş olur. Halının geneline bakıldığında hem renk hem de kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam bir simetri hakimdir.

Fotoğraf 10

Yöresi	17.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	447
Nereden Geldiği	Konya Alaaddin Keykubat Türbesinden
Boyutu	130 cm. x 182 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, iki kat Z büküm)
Düğüm Sıklığı	34 x 30 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank)

Şema 10: Fotoğraf 10'deki halının kompozisyon şeması

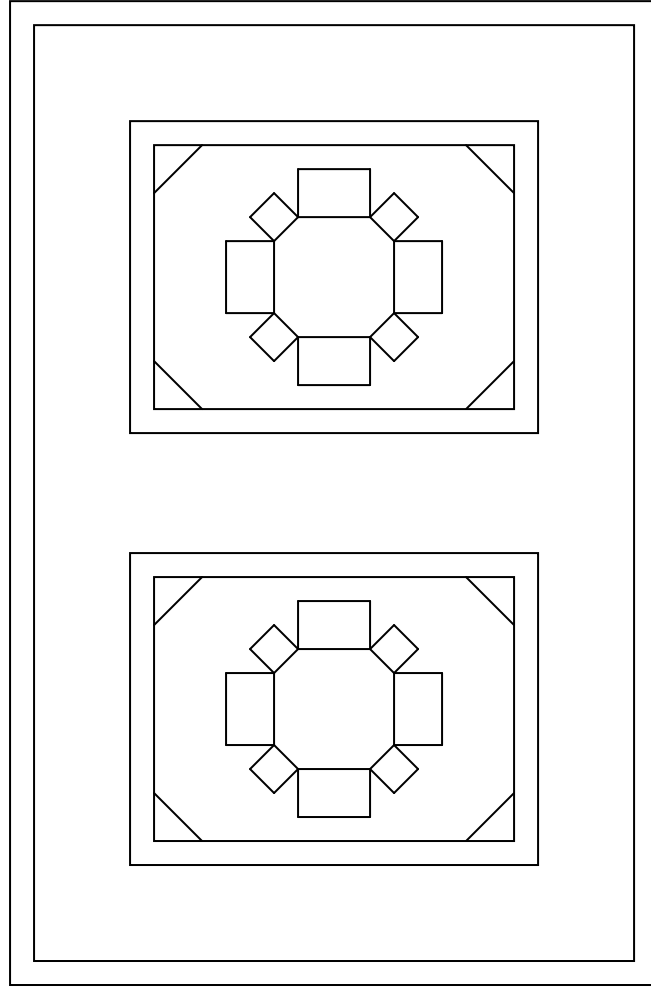
Açıklama:

Fotoğraf 10'da yer alan halıya ait şemada, fotoğraf 9'da yer alan halıda görülen kompozisyon şemasının benzeri görülmektedir. Halının zemini, birbirinin aynı iki dikdörtgen bölümden oluşmaktadır ve bu bölümlerde kullanılan üçgen biçimli motiflerin diziliş şekli, iç içe geçmiş dikdörtgenlerden oluşan bir düzen meydana getirmektedir. Bu dikdörtgenlerin ortasında ise altıgen biçiminde bir motif yer almaktadır. En dışta halıyı bir sedef çevreler. Alt ve üst kenarlarda ayrıca bant şeklinde bir sedef daha yer almaktadır. Bordür, halının kenarı ile birlikte ortasından da geçerek dikdörtgen birimleri de çevreler. Bu şekilde bordürü içten çevreleyen sedef aynı zamanda dikdörtgenleri de çevrelemiş ve dolayısıyla halının zemini iki eşit parçaya bölünmüş olur. Halının geneline bakıldığında kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir.

Fotoğraf 11

Yöresi	17.y.y. sonu Bergama
Bulunduğu Yer	İstanbul Vakıflar Halı Müzesi
Kaynak	Oktay Aslanapa: Türk Halı Sanatının Bin Yılı, s.91. Levha 72
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 11: Fotoğraf 11'deki halının kompozisyon şeması

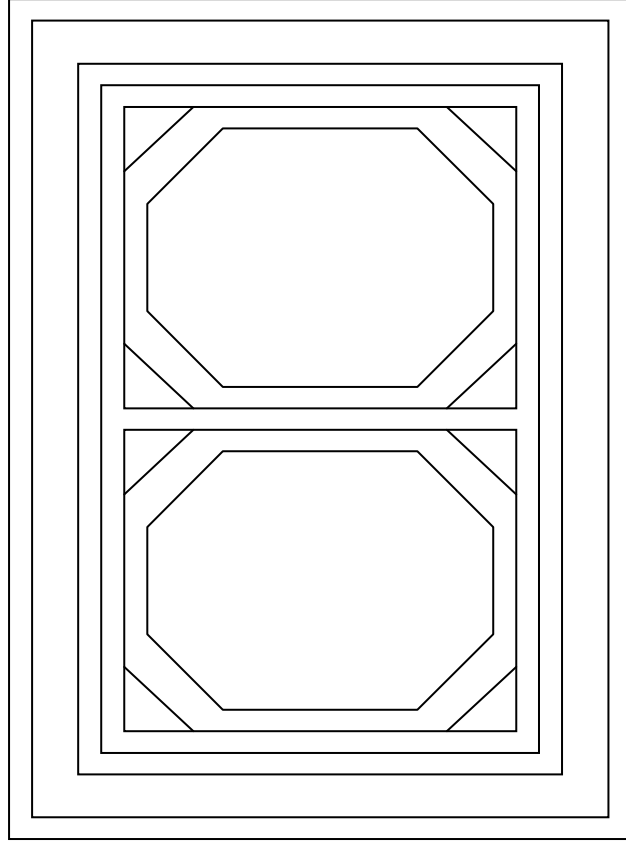
Açıklama:

Fotoğraf 11'de yer alan halıya ait şemada, fotoğraf 9'da yer alan halıda görülen kompozisyon şemasının benzeri görülmektedir. Halının zemini, birbirinin aynı iki dikdörtgen bölümden oluşmaktadır. Bu dikdörtgenlerin ortasında sekizgeni andıran bir motif yer almaktadır. En dışta halıyı bir sedef çevreler. Bordür, halının kenarı ile birlikte ortasından da geçerek dikdörtgen birimleri de çevreler. Böylece bordürü içten çevreleyen sedef aynı zamanda dikdörtgenleri de çevrelemiş ve dolayısıyla halının zeminini iki eşit parçaya bölmüş olur. Halının geneline bakıldığında renk ve kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir

Fotoğraf 12

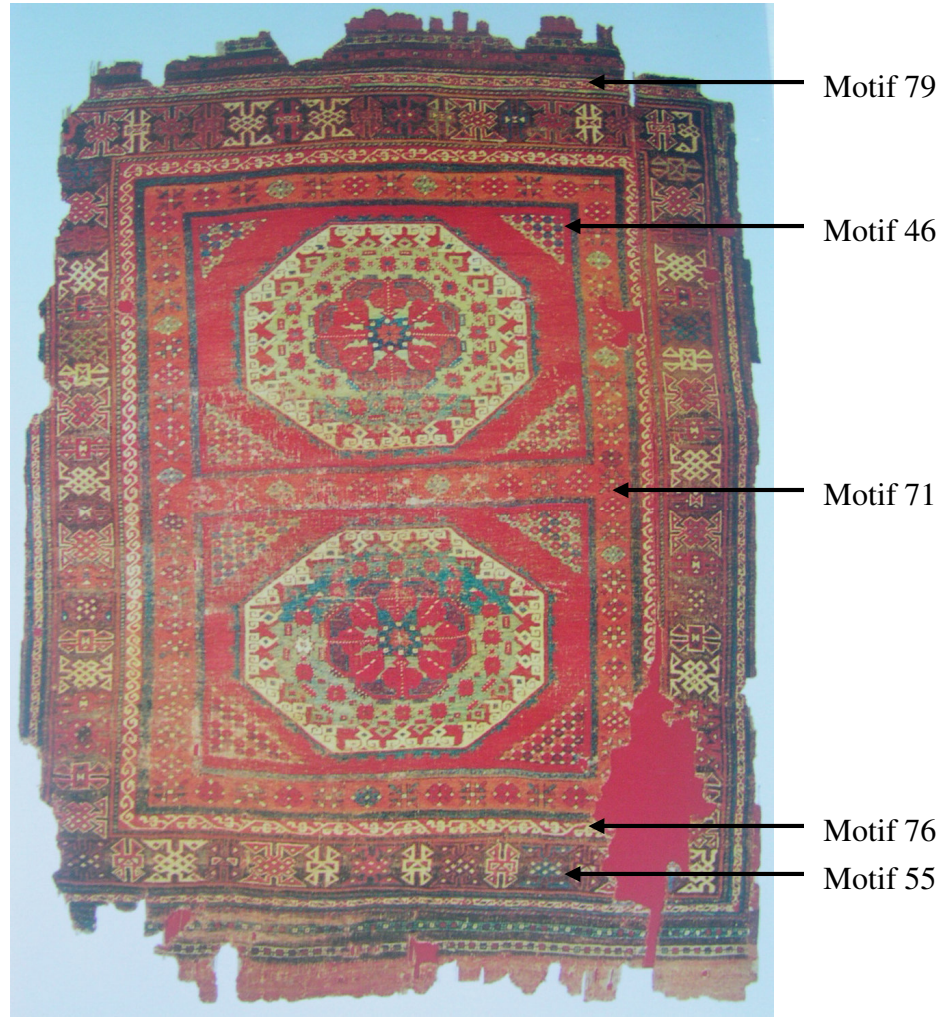
Yöresi	16.y.y. sonu Bergama
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	700
Nereden Geldiği	Eskişehir Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camiinden
Boyutu	130 cm. x 202 cm.
Hammaddesi	Çözüğü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, iki kat Z büküm)
Düğüm Sıklığı	36 x 32 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank)

Şema 12: Fotoğraf 12'deki halının kompozisyon şeması

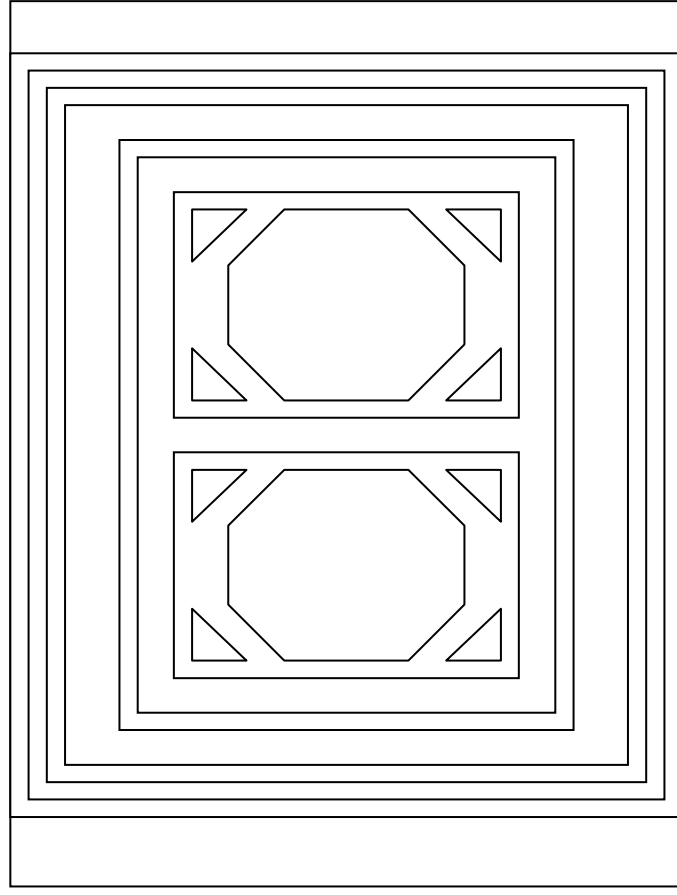
Açıklama:

Fotoğraf 12'de yer alan halıya ait şemada, fotoğraf 9'da yer alan halıda görülen kompozisyon şemasının benzeri görülmektedir. Halı kenarlarından bir ana bordür, bordür de iç ve dıştan bir sıra sedef ile çevrelenmiştir. Halının zemini, birbirinin aynı iki dikdörtgen bölümden oluşmaktadır. Bu dikdörtgenlerin ortasında ise sekizgen biçiminde bir motif yer almaktadır. Halıda dıştan içe doğru yer alan ikinci sedeften sonra ana bordürden dar olan bir bordür daha bulunmaktadır. Bu ikinci bordür, halının ortasında yer alan dikdörtgen birimlerin ortasından da geçerek bordür ile zemin arasında bir bütünlük oluşmasını sağlar. Dolayısıyla halının zemini iki eşit parçaya bölünmüş olur. Böylece etki olarak, zemindeki sekizgenleri çevreleyen iç içe geçmiş bordürler dizisi yaratılmıştır. Halının geneline bakıldığında kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir.

Fotoğraf 13

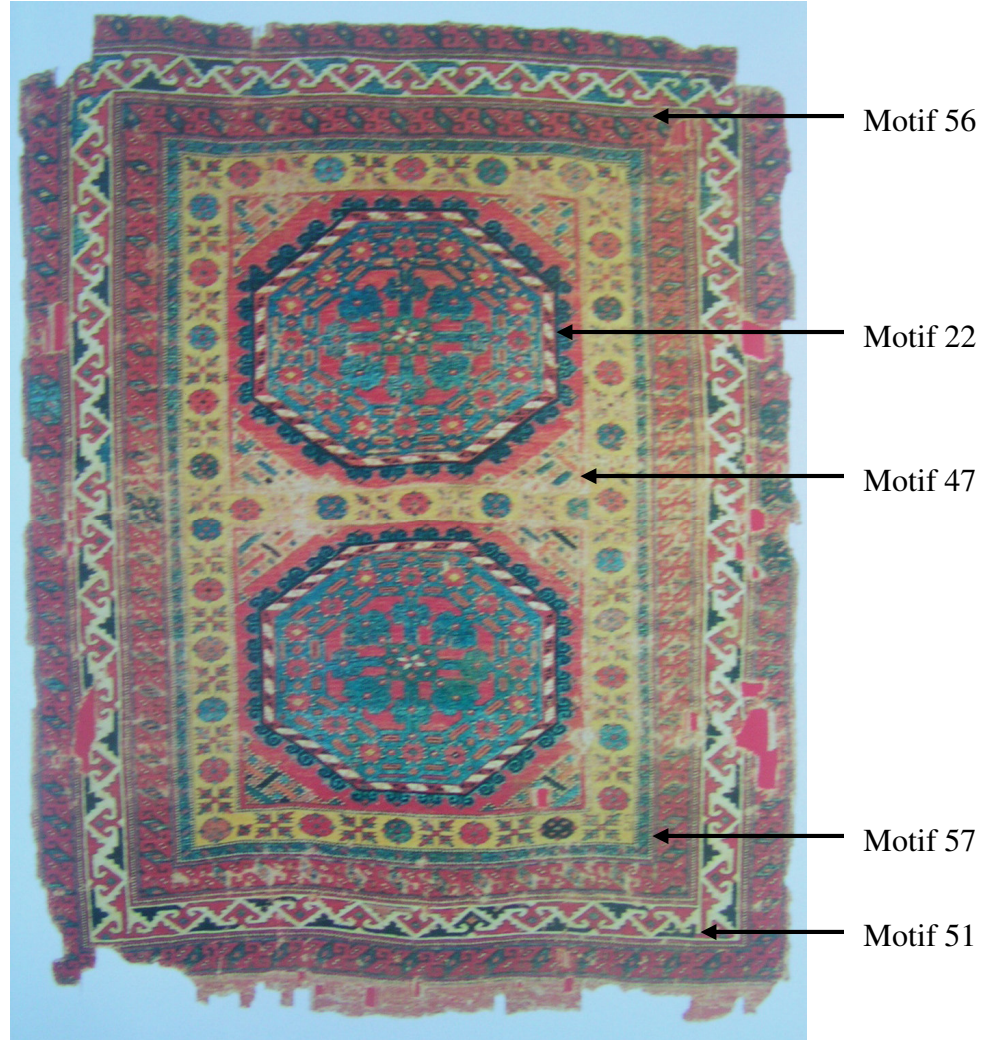
Yöresi	16.y.y. sonu Bergama
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	417
Nereden Geldiği	Konya Alaaddin Keykubat Türbesinden
Boyutu	176 cm. x 234 cm.
Hammaddesi	Çözüğü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, iki kat Z büküm)
Düğüm Sıklığı	38 x 29 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank)

Şema 13: Fotoğraf 13'deki halının kompozisyon şeması

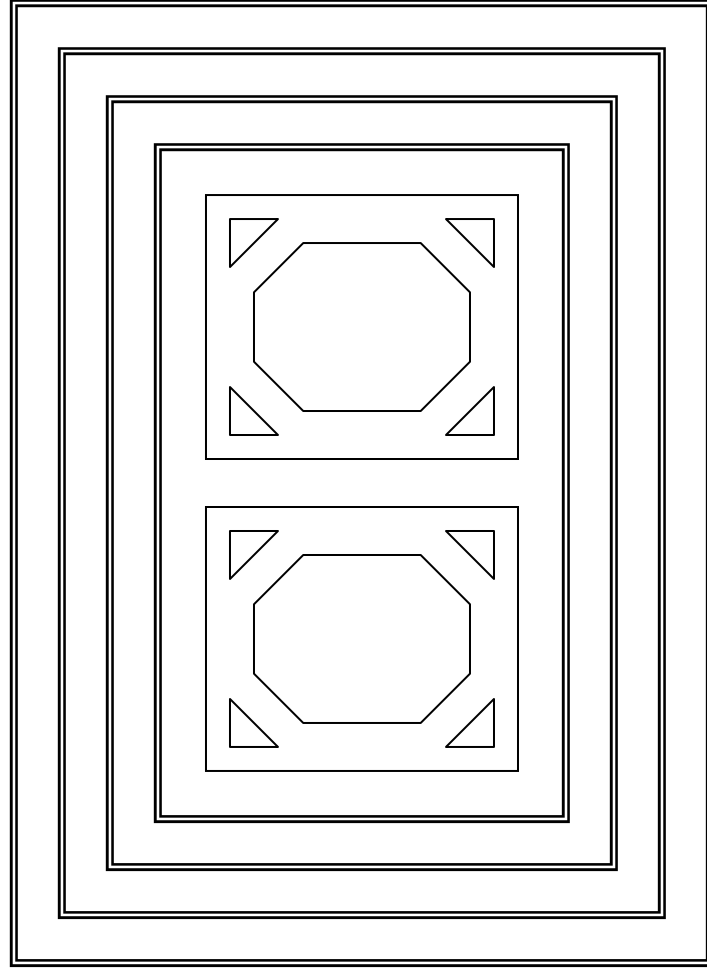
Açıklama:

Fotoğraf 13'de yer alan halıya ait şemada, fotoğraf 12'de yer alan halıda görülen kompozisyon şemasının benzeri görülmektedir. Halının kenarları bir ana bordür, bordür de dıştan üç sıra, içten bir sıra sedef ile çevrelenmiştir. Halının zemini, birbirinin aynı iki dikdörtgen bölümden oluşmaktadır. Bu dikdörtgenlerin ortasında ise sekizgen biçiminde bir motif yer almaktadır. Sekizgenlerin köşelerinde ise dikdörtgen ile denge sağlamak amacıyla üçgen biçiminde motifler yer almaktadır. Bunun dışında halının zemininde boş kalan alanlar yine bordür etkisi uyandıracak biçimde düzenlenmiştir. Bu bölüm, halının ortasında yer alan dikdörtgen birimlerin ortasından da geçerek bordür ile zemin arasında bir bütünlük oluşmasını sağlar. Böylece zeminde yer alan dikdörtgenleri çevreleyen iç içe geçmiş bordürler dizisi oluşturulmuştur. Dolayısıyla halının zemini iki eşit parçaya bölünmüş olur. Halının geneline bakıldığında renk ve kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir.

Fotoğraf 14

Yöresi	16.y.y. sonu Bergama
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	704
Nereden Geldiği	Konya Alaaddin Keykubat Türbesinden
Boyutu	176 cm. x 234 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, iki kat Z büküm)
Düğüm Sıklığı	42 x 31 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank)

Şema 14: Fotoğraf 14'deki halının kompozisyon şeması

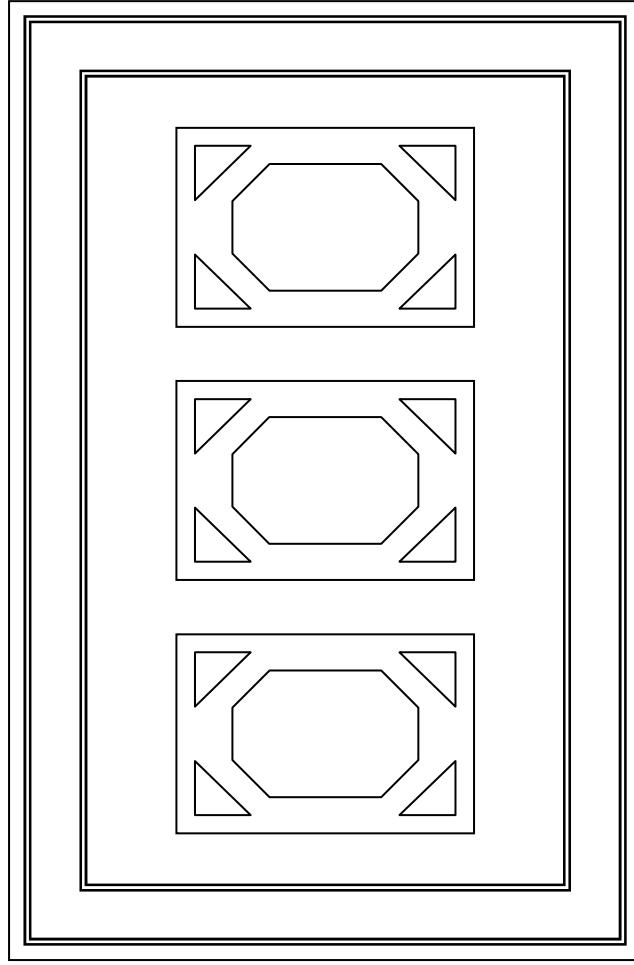
Açıklama:

Fotoğraf 14'de yer alan halıya ait şemada, fotoğraf 12 ve fotoğraf 13'de yer alan halıda görülen kompozisyon şemasının bir benzeri görülmektedir. Ancak bu örnekte kenarlar üç ana bordür ile çevrenmekte ve her bir bordür birbirinden ince şeritler ile ayrılmaktadır. Halının zemin düzenlemesinde de fotoğraf 13'de görülen düzenlemenin aynısı izlenmektedir. Halının geneline bakıldığında renk ve kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir.

Fotoğraf 15

Yöresi	16.y.y. sonu Bergama
Bulunduğu Yer	Berlin İslam Sanatları Müzesi
Envanter Numarası	79.110
Boyutu	124 cm. x 188 cm
Hammaddesi	Çözü yün (doğal) Atkı yün (kırmızı iki kat, S büküm) İlme yün
Düğüm Sıklığı	21 x 27 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank)

Şema 15: Fotoğraf 15’deki halının kompozisyon şeması

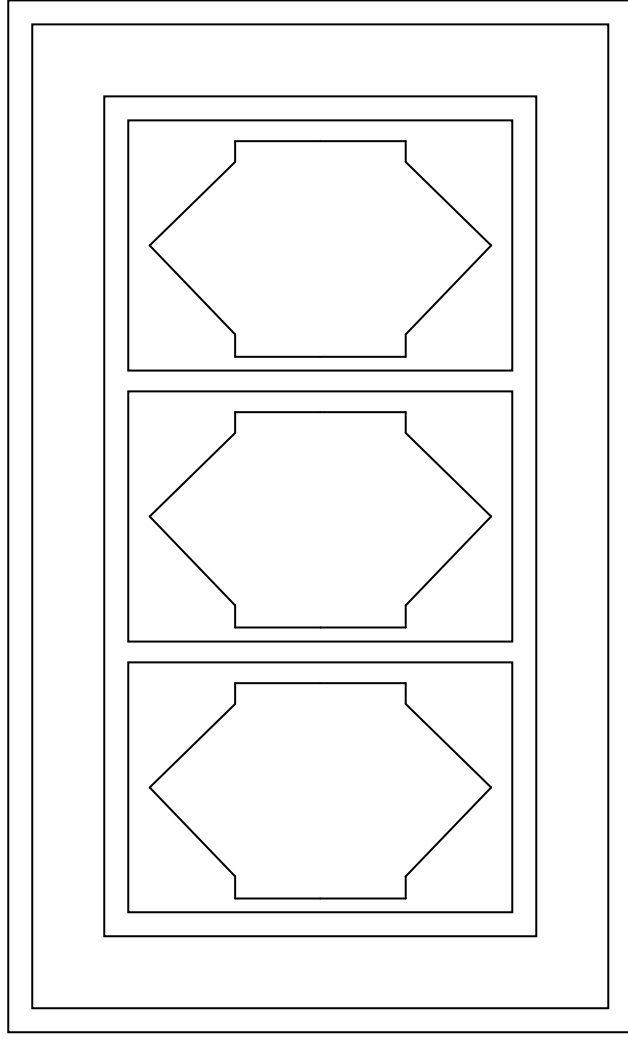
Açıklama:

Fotoğraf 15’de yer alan halıya ait şemada, fotoğraf 14’de yer alan halıda görülen kompozisyon şemasının benzeri görülmektedir. Bu örnekte kenarlar dıştan içe doğru sırasıyla bir sedef ve bir bordür ile çevrelenmiştir. Zeminde ise üst üste üç eşit büyüklükte dikdörtgen birim ve bu birimlerin içlerine yerleştirilmiş sekizgen biçiminde motifler yer almaktadır. Dikdörtgenlerin köşelerinde sekizgen ile denge sağlaması açısından üçgen biçiminde motifler yerleştirilmiştir. Zeminde boş kalan alan yine fotoğraf 9’de görülen örnekte olduğu gibi aynı birimin tekrarından oluşan, bordür etkisi uyandıracak biçimde düzenlenmiştir. Bu bölüm, halının ortasında yer alan dikdörtgen birimlerin ortasından da geçerek bordür ile zemin arasında bir bütünlük oluşmasını sağlar. Böylece zeminde yer alan dikdörtgenleri çevreleyen iç içe geçmiş bordürler dizisi oluşturulmuştur. Halının geneline bakıldığında renk ve kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir.

Fotoğraf 16

Yöresi	17.y.y. sonu Bergama
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	920
Nereden Geldiği	İstanbul Vakıflar deposundan
Boyutu	137 cm. x 223 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kahve, az bükümlü, üç kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, S büküm)
Düğüm Sıklığı	32 x 42 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank), s.58

Şema 16: Fotoğraf 16'daki halının kompozisyon şeması

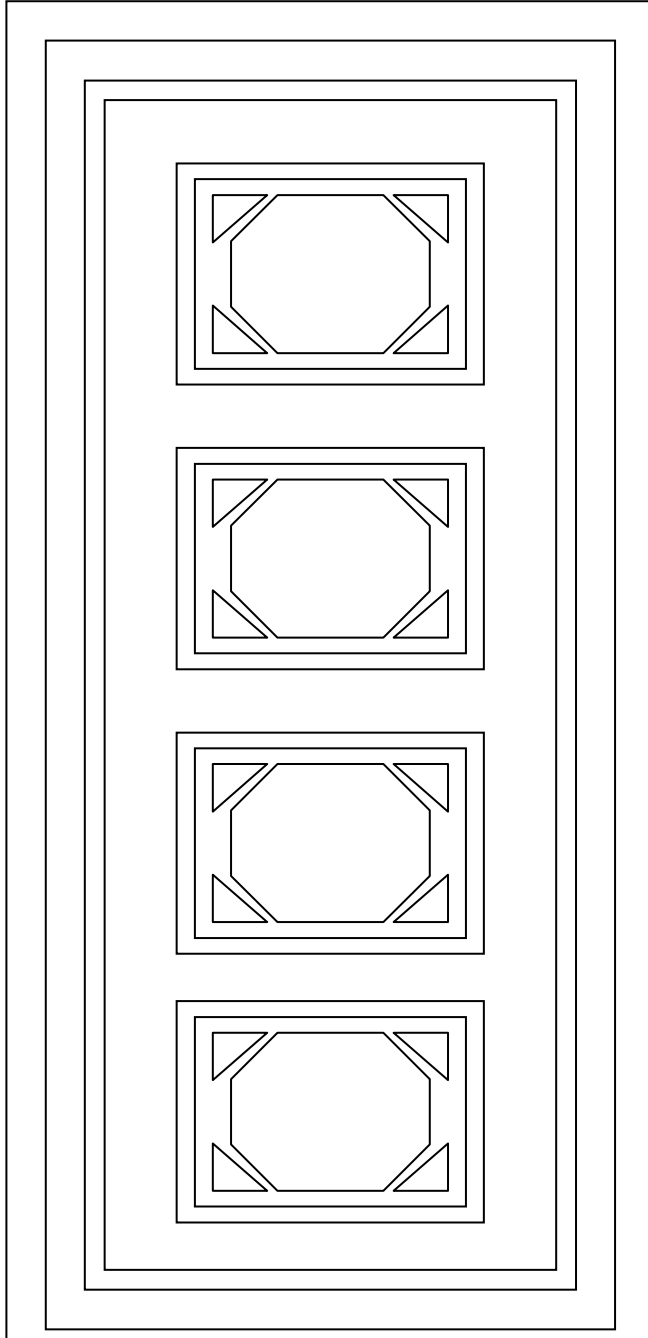
Açıklama:

Fotoğraf 16'da yer alan halıya ait şemada, fotoğraf 14 ve 15'de yer alan halılarda görülen kompozisyon şemasının benzeri görülmektedir. Bu örnekte kenarlar dıştan içe doğru sırasıyla bir sedef ve bir bordür ile çevrelenmiştir. Zeminde ise üst üste üç eşit büyüklükte dikdörtgen birim ve bu birimlerin içlerine yerleştirilmiş altıgen birimler yer almaktadır. Altıgenlerin dışında kalan alan ise serpm motifler ile doldurulmuş, böylece tek birimin tekrarından oluşan durağanlık buralardaki renk oyunları ile kırılmaya çalışılmıştır. Zeminde boş kalan alana bakıldığında ise fotoğraf 9 ve 10'da görülen bordür düzenlemesinin benzeri görülmektedir. Bu alanda bordürü içten çevreleyen sedef, aynı zamanda zeminde üst üste bulunan dikdörtgenleri de çevrelemektedir. Halının geneline bakıldığında renk ve kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir.

Fotoğraf 17

Yöresi	16.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	Berlin Devlet İslam Sanatları Müzesi
Envanter Numarası	I.5526
Boyutu	200 cm. x 430 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün
Düğüm Sıklığı	27 x 34 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank)

Şema 17: Fotoğraf 17'deki halının kompozisyon şeması

Açıklama:

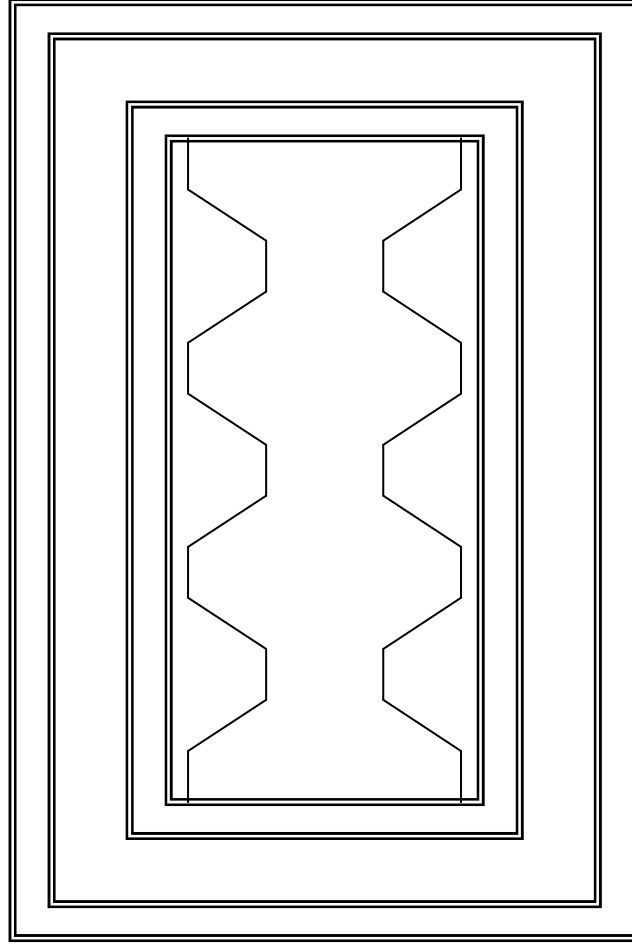
Fotoğraf 17'de yer alan halıya ait şemada, fotoğraf 15'da yer alan halıda görülen kompozisyon şemasının benzeri görülmektedir. Bu örnekte kenarlar dıştan içe doğru sırasıyla iki bordür ve bir sedef ile çevrelenmiştir. Zeminde ise üst üste dört eşit büyüklükte dikdörtgen birim ve bu birimlerin içlerine yerleştirilmiş sekizgen biçiminde motifler yer almaktadır. Dikdörtgenlerin köşelerinde sekizgen ile denge kurulmasını sağlayan üçgen biçiminde motifler yer almaktadır. Zeminde boş kalan alan yine fotoğraf 15'da görülen örnekte olduğu gibi aynı birimin tekrarından oluşan, bordür etkisi uyandıracak biçimde düzenlenmiştir. Bu bölüm, halının ortasında yer alan dikdörtgen birimlerin ortasından da geçerek bordür ile zemin arasında bir bütünlük oluşmasını sağlar. Böylece zeminde yer alan

dikdörtgenleri çevreleyen iç içe geçmiş bordürler dizisi oluşturulmuştur. Halının geneline bakıldığında renk ve kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir.

Fotoğraf 18

Yöresi	Bergama (19.y.y.)
Bulunduğu Yer	İzmir Etnografya Müzesi
Envanter Numarası	1697
Müze İçindeki Yeri	Depo
Boyutu	81 cm. x 145 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	4 cm.
Düğüm Sıklığı	15 x 21 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	0,7 cm. – 0,8 cm.
Atkı Adedi	3 sıra krem rengi
Kullanılan Renkler	Kırmızı, mavi, krem, siyah, yeşil, turuncu, vişne çürüğü

Şema 18: Fotoğraf 18'deki halının kompozisyon şeması

Açıklama:

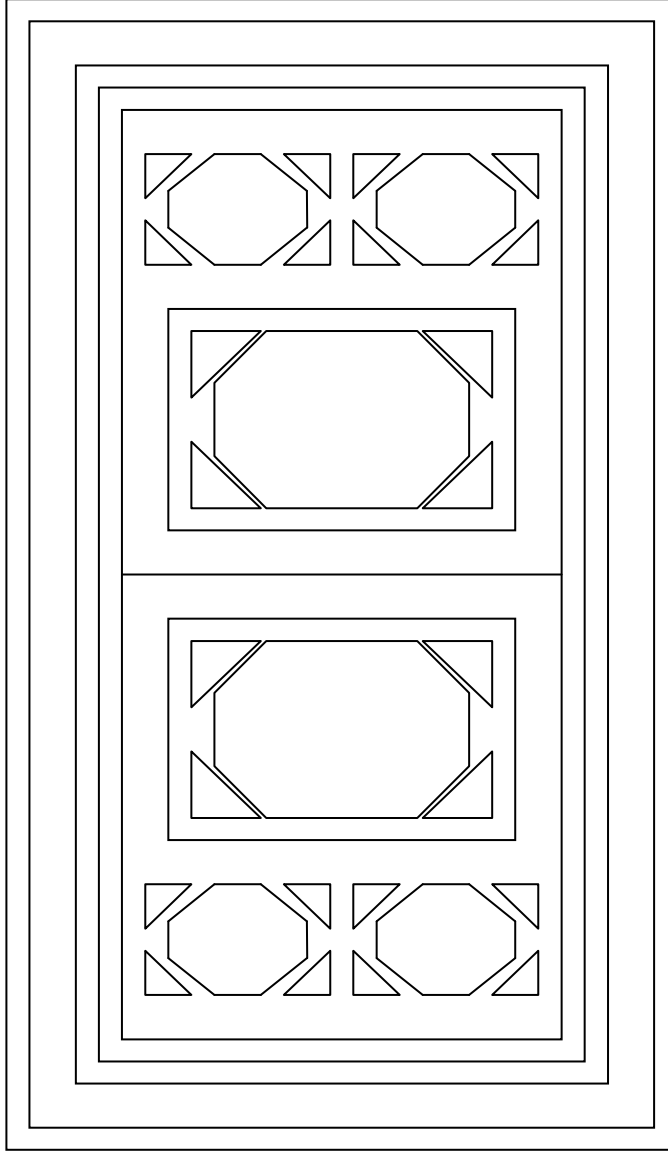
Fotoğraf 18'de yer alan halıya ait şemanın, fotoğraf 15 ve 16'da yer alan halılarda görülen kompozisyon şemalarından türediği düşünülmektedir. Bu örnekte Halıyı bir ana bordür, bu bordürü iç ve dıştan bir ince bordür çevrelemektedir. Bu üç bordürün de etrafında alanları birbirinden ayırmak için ince şeritler kullanılmıştır. Zeminde ise birbiri ile eş büyüklükte üst üste üç tane sekizgen birim dikkati çekmektedir. Ancak sekizgenlerden bir tanesi iki eşit parçaya bölünerek yarısı alt, diğer yarısı da üst kısa kenara gelecek şekilde yerleştirilmiş, böylece zeminde bir hareket yaratılarak üçüncü sekizgenin halı ile ilgi kuracak kişi veya kişiler tarafından algılanması sağlanmıştır. Ayrıca bu örnekteki sekizgenlerin diziliş şekillerinin diğer örneklerden farkı, her bir sekizgen birimin birbirine bağlı olarak devamlılık göstermesidir. Halının geneline bakıldığında renk ve kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir.

Motif 8

Fotoğraf 19

Yöresi	16.y.y. başı Batı Anadolu Halısı (Bergama)
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	701
Nereden Geldiği	Eskişehir Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camiinden
Boyutu	160 cm. x 218 cm.
Hammaddesi	Çözüğü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, iki kat Z büküm)
Düğüm Sıklığı	30 x 27 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank), şekil 40

Şema 19: Fotoğraf 19'deki halının kompozisyon şeması

Açıklama :

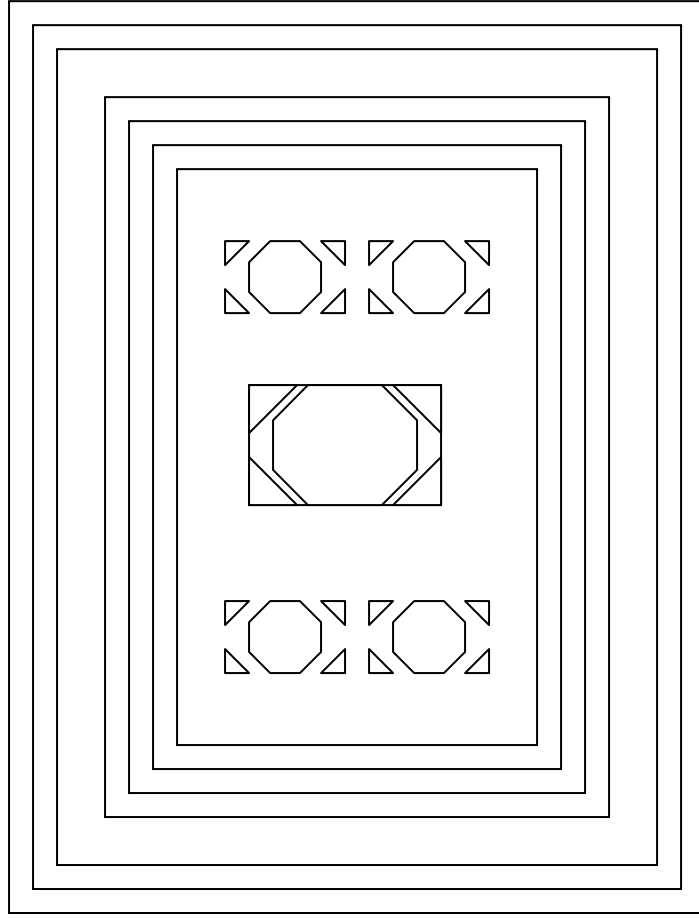
Fotoğraf 19'da yer alan halıya ait şemada halının zemininin bir ana bordür, bordürün de dıştan bir, içten iki sedef ile çevrelediği görülmektedir. Halının mevcut görüntüsü incelendiğinde halının genelinde yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir. Ortada iki büyük dikdörtgen, dikdörtgenlerin içlerinde boyutlarıyla orantılı büyüklükte sekizgenler yer almaktadır. Ayrıca sekizgenlerin köşelerine yerleştirilen üçgen biçimindeki motifler ile dikdörtgen form korunmuştur. Halının dokuma yönüne göre başlangıç ve bitiş kısmı olan iki kısa kenarında yan yana iki küçük sekizgen daha yer almaktadır. Bu sekizgenlerin de kenarlarına

yerleştiren küçük üçgenler ve halının ortasında yer alan dikdörtgen form ile halının genelinde bir denge sağlanmıştır. Halının üretildiği döneme ait benzer özellikli diğer örnekler incelendiğinde zeminde üst üste iki, en çok üç büyük kare veya dikdörtgenin yer aldığı görülmektedir. İncelenen halının bir ucu eksik olmasına rağmen en ve boy oranı dikkate alındığında zeminde üst üste iki büyük dikdörtgen bulunmalıdır. Bu durumda halının mevcut görüntüsü, tamamı hakkında yeterli fikir sahibi olmamızı sağlayacak tüm verileri içermektedir.

Fotoğraf 20

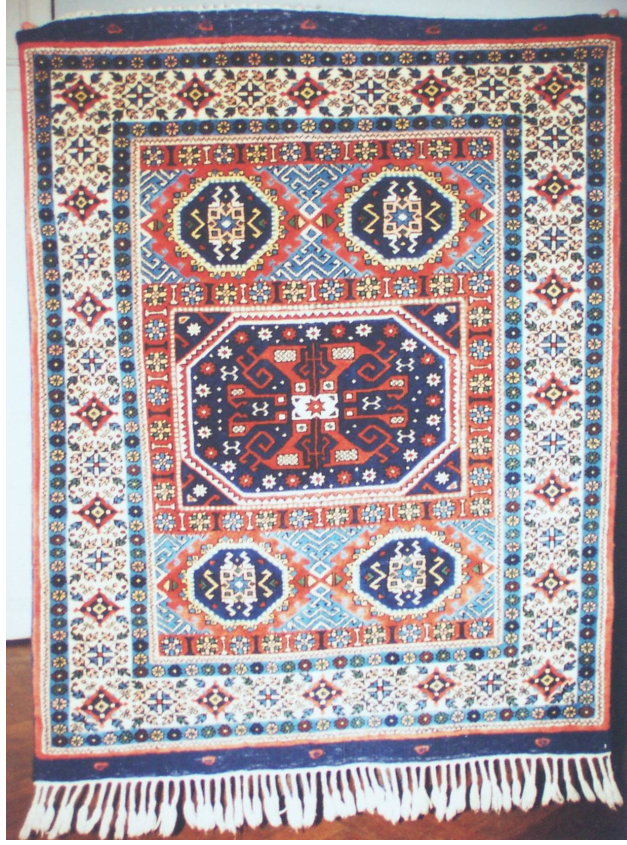
Yöresi	16.y.y. başı Batı Anadolu Halısı (Bergama)
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	694
Nereden Geldiği	Eskişehir Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camiinden
Boyutu	157 cm. x 212 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, iki kat, S büküm)
Düğüm Sıklığı	30 x 27 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank), şekil 41

Şema 20: Fotoğraf 20'deki halının kompozisyon şeması

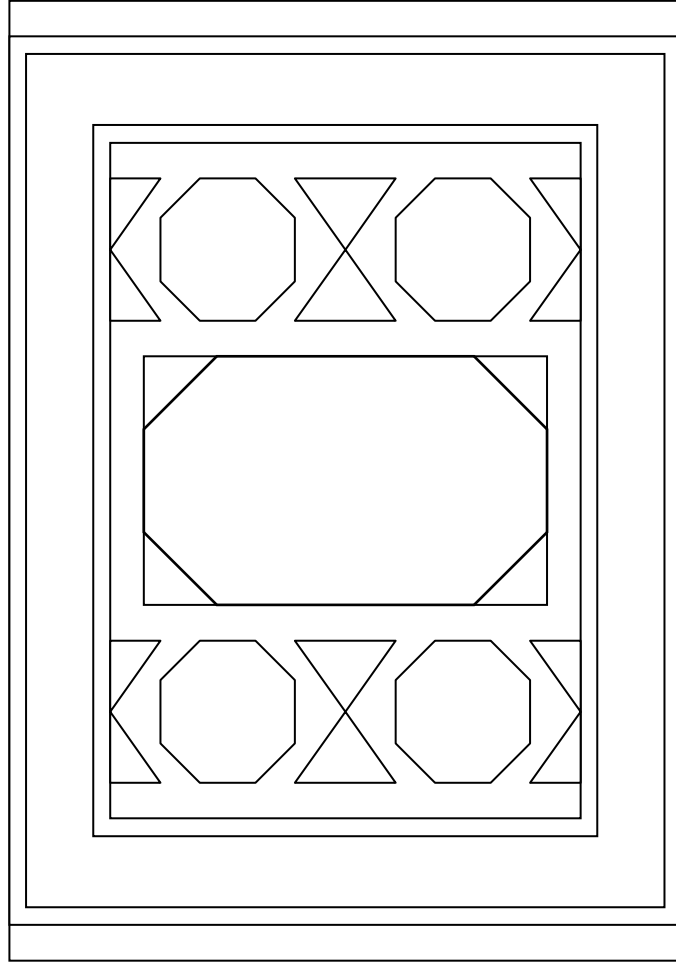
Açıklama:

Fotoğraf 20'deki halıya ait şemada, halının kenarlarının dıştan içe doğru sırasıyla iki sedef, bir bordür ve üç sedeften oluştuğu görülmektedir. Halının zemininde ortada bir dikdörtgen içine yerleştirilmiş büyük bir sekizgen ve halının köşelerine yerleştirilmiş küçük sekizgenler dikkati çekmektedir. Sekizgenlerin köşelerinde ise dikdörtgen ile denge oluşturmak amacıyla üçgenler yer almaktadır. Bunun dışında halının zemininde boş kalan alanlar yine bordür etkisi uyandıracak biçimde düzenlenmiştir. Böylece etki olarak zemindeki sekizgenleri çevreleyen iç içe geçmiş bordürler dizisi oluşturulmuştur. Halının geneline yatayda ve dikeyde tam bir simetri hakimdir.

Fotoğraf 21

Yöresi	Bergama (Sındırgı'da dokunmuş)
Kime Ait Olduğu	Yeni üretim
Nereden Geldiği	
Kaç Yıldır Ailede Olduğu	
Boyutu	122 cm. x 143 cm.
Hammaddesi	Çözüğü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	5,5 cm
Düğüm Sıklığı	35 x 42 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	6 mm.
Atkı Adedi	1, vişne çürüğü rengine
Kullanılan Renkler	Kırmızı, lacivert, krem, siyah, mavi, pembe, sarı, yeşil
Not	Kaynak kişi bilgileri için bak.; D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Arşivi "İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelenmesi ve Desen Arşivi Oluşturulması" konulu proje

Şema 21: Fotoğraf 21'deki halının kompozisyon şeması

Açıklama:

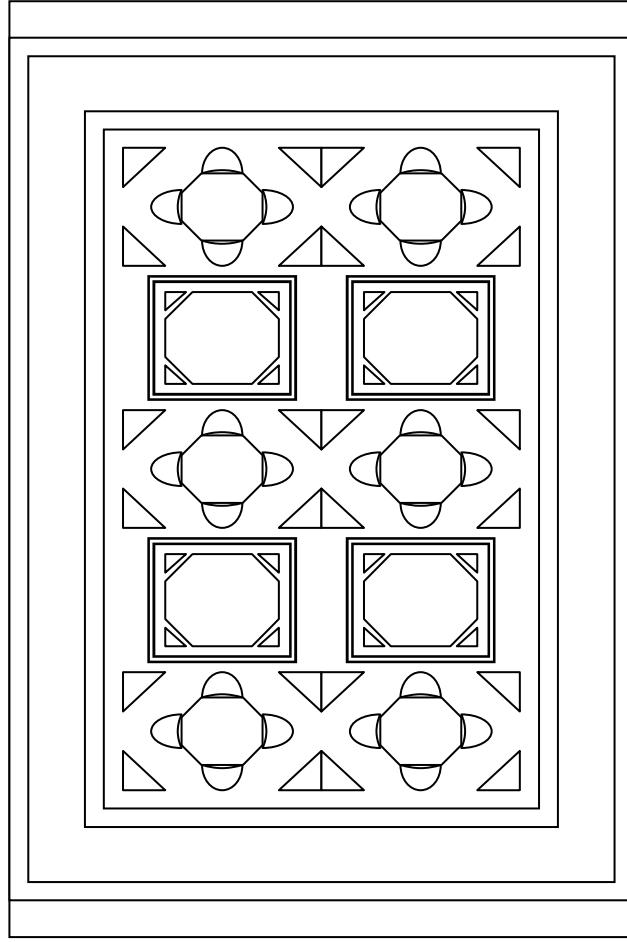
Fotoğraf 21'de yer alan halı yeni üretim örneklerden biridir. Şematik olarak bakıldığında fotoğraf 20'de görülen halı ile aynı özelliklere sahiptir. Bu örnekte Halıyı bir ana bordür ile bu bordürü iç ve dıştan ince birer sedef çevrelemektedir. Zeminde ise yine diğer örneklerde olduğu gibi büyük bir dikdörtgenin birimin içine yerleştirilmiş sekizgen bir form dikkati çekmektedir. Yine halının köşelerine küçük sekizgenler ve ortadaki büyük dikdörtgen ile denge oluşturmak amacıyla köşelerine de üçgenler yerleştirilmiştir. Bunun dışında halının zemininde boş kalan alanlar yine aynı birimin tekrarı ile bordür etkisi uyandıracak biçimde düzenlenmiştir. Halının geneline yatayda ve dikeyde tam bir simetri hakimdir.

Motif 20

Fotoğraf 22

Yöresi	17.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	366
Nereden Geldiği	Konya Alaaddin Keykubad Camiinden
Boyutu	139 cm. x 210 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, iki kat, S büküm)
Düğüm Sıklığı	30 x 34 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank), s.67

Şema 22: Fotoğraf 22’deki halının kompozisyon şeması

Açıklama:

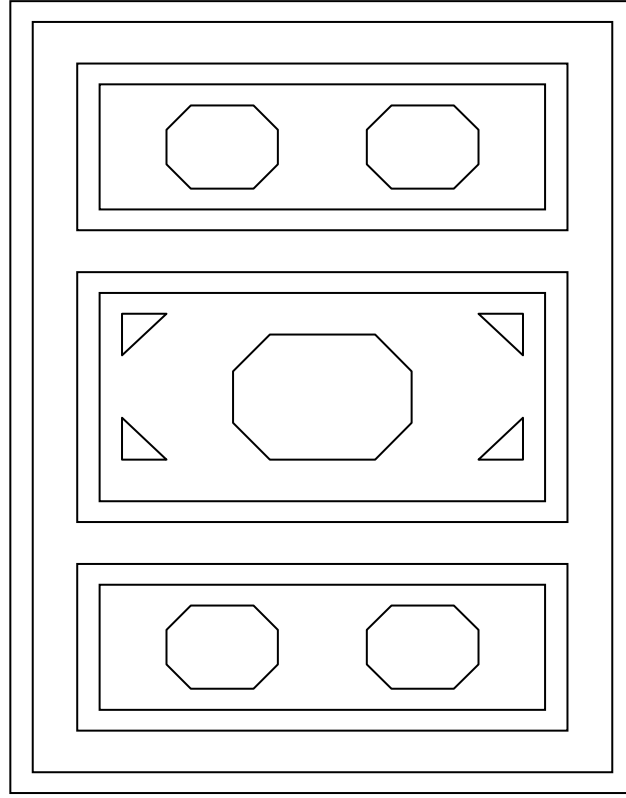
Fotoğraf 22’deki halı şematik özellikleri bakımından incelendiğinde, fotoğraf 19 ve 20’de görülen halı şemalarının devamı niteliğinde olduğu ve zaman içinde geliştirildiği söylenebilir. Halının kenarlarında bir ana bordür ile bu bordürü iç ve dıştan çevreleyen ince şeritler dikkati çekmektedir. Fotoğraf 19 ve 20’de zeminde yer alan ve içlerinde birer sekizgenin görüldüğü dikdörtgen birimler bu örnekte daha küçük boyutlarda ve sayıları artarak kullanılmıştır. Bu birimlerinin sayılarındaki artış üst üste değil yan yana iki sütun şeklinde düzenlenmiştir. Dikdörtgenlerin alt, üst ve aralarında kalan alanlar ise köşelerinde üçgenlerin yer aldığı sekizgen formda motiflerin yerleştirilmesiyle doldurulmuştur. Burada amaç yine halının sahip olduğu ve bir bordür ile sınırlarının çizildiği dikdörtgen form ile denge arayışıdır. Halının genelinde motiflerin düzenlenmesi bakımından tam bir simetri dikkati çekerken, renklendirmede takip edilen bir sıra görülmektedir. Kullanılan bu renk raporu ile yüzeyde meydana gelen durağanlık ortadan kaldırılmıştır.

Motif 70

Fotoğraf 23

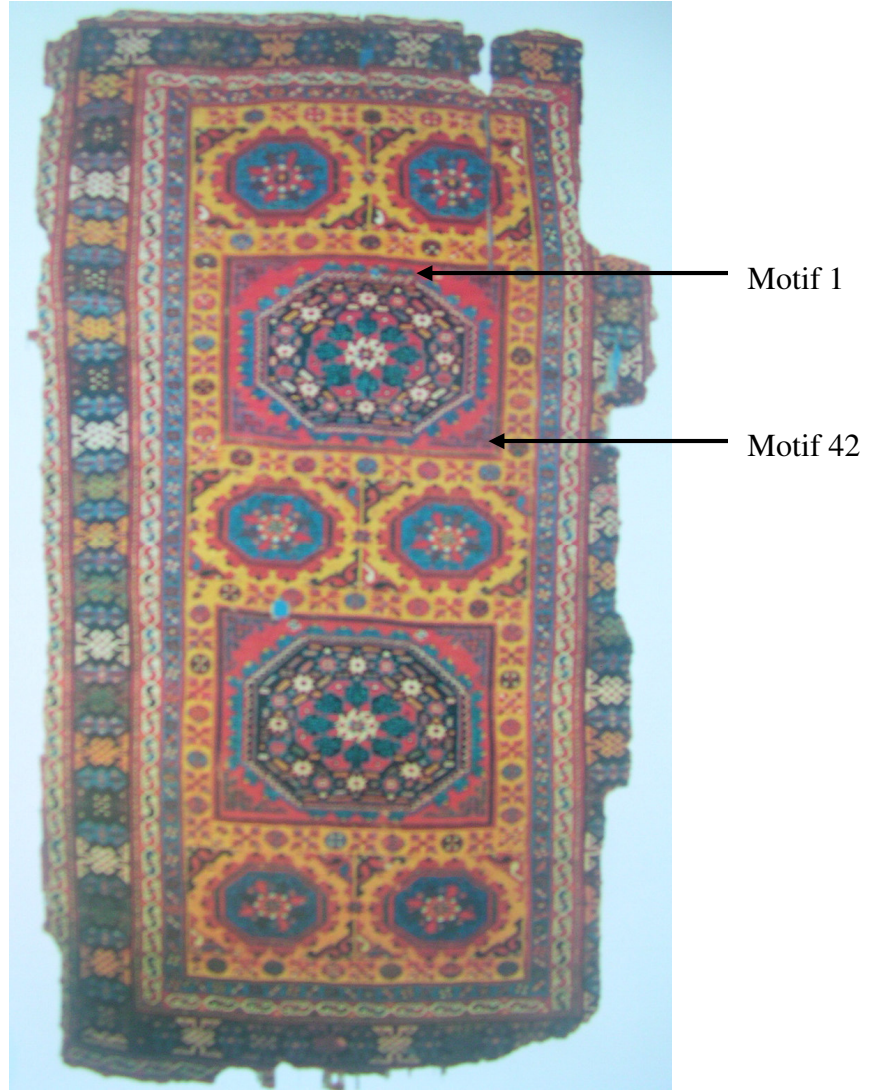
Yöresi	16.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	329
Nereden Geldiği	Eskişehir Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camiinden
Boyutu	143 cm. x 181 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, üç kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, S büküm)
Düğüm Sıklığı	36 x 26 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank)

Şema 23: Fotoğraf 23'deki halının kompozisyon şeması

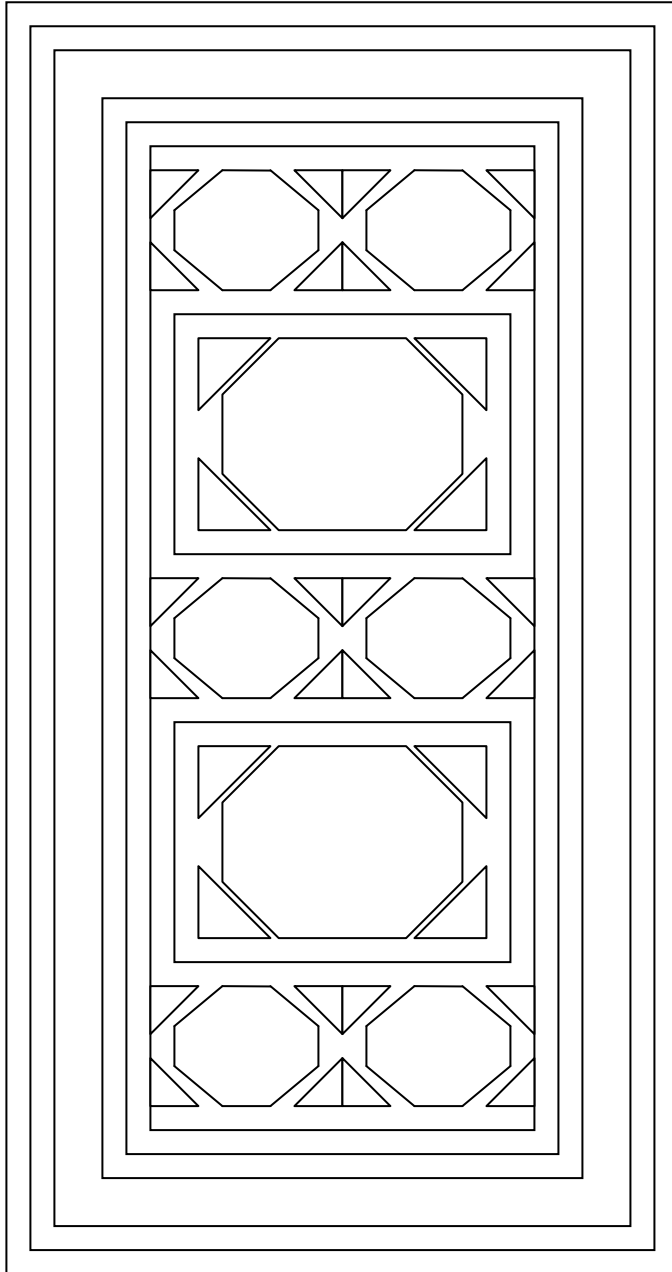
Açıklama:

Fotoğraf 23'de görülen halıya ait şemaya bakıldığında fotoğraf 9 ve 10'da yer alan halılarda görülen kompozisyon şemalarının birleşiminden oluşan bir düzenleme görülmektedir. Halının zemini, ortada büyük bir dikdörtgen, altında ve üstünde daha dar birer dikdörtgen olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Ortada yer alan dikdörtgenin ortasında bir sekizgen ve dikdörtgenlerin köşelerinde üçgen biçiminde motifler yer almaktadır. Halının alt ve üst kısmında bulunan dar dikdörtgen bölümlerde ise ortadaki sekizgenden daha küçük boyutlarda yan yana iki sekizgen yer almaktadır. En dışta halıyı bir sedef çevreler. Bordür, halının kenarı ile birlikte dikdörtgen bölümlerin arasından da dolaşarak bu birimleri çevreler. Böylece bordürü içten çevreleyen sedef aynı zamanda dikdörtgenleri de çevrelemiş olur. Halının geneline bakıldığında kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir.

Fotoğraf 24

Yöresi	16.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	468
Nereden Geldiği	Eskişehir Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camiinden
Boyutu	170 cm. x 292 cm
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, S büküm)
Düğüm Sıklığı	30 x 27 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank), şekil 41

Açıklama :

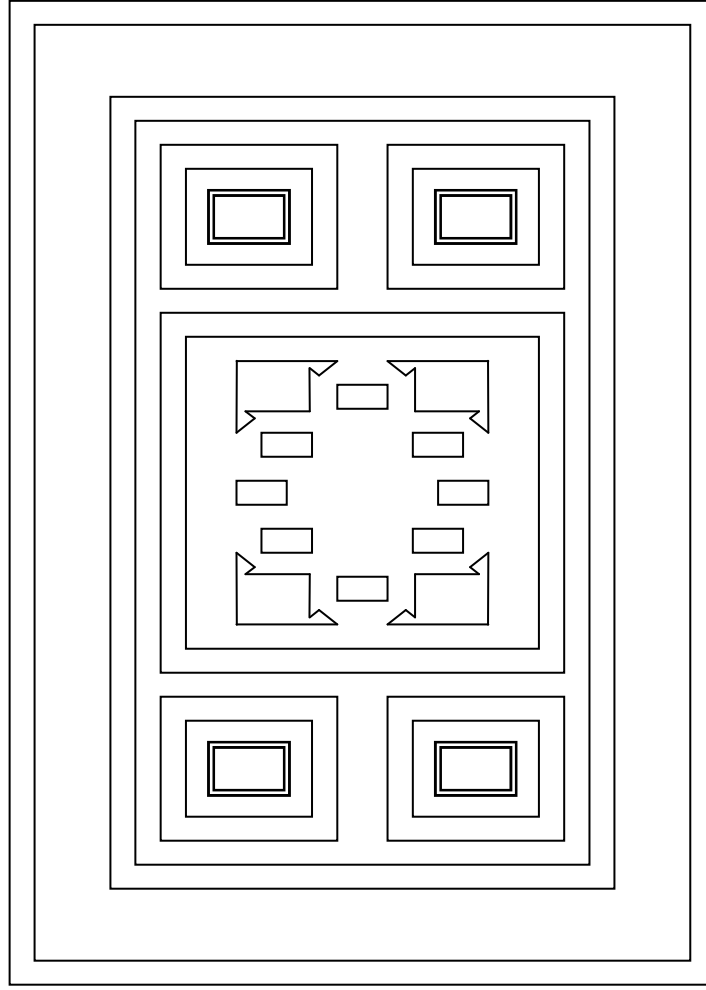
Fotoğraf 24’de yer alan halıya ait şemada, halının zemininin bir ana bordür, bordürün de dıştan ve içten iki sedef ile çevrelendiği görülmektedir. Halının genelinde yatayda ve dikeyde renk ve kompozisyon özellikleri açısından tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir. Ortada iki büyük dikdörtgen, dikdörtgenlerin içlerinde boyutlarıyla orantılı büyüklükte sekizgenler yer almaktadır. Ayrıca sekizgenlerin köşelerine yerleştirilen üçgen biçimindeki motifler ile dikdörtgen form korunmuştur. Bunun dışında dikdörtgenlerin alt ve üstlerinde oluşan boşluklarda, halının genelinde üç sıra olmak üzere yan yana iki küçük sekizgen daha yer almaktadır. Bu sekizgenlerin de kenarlarına yerleştiren küçük üçgenler ve halının ortasında yer alan dikdörtgen form ile halının

genelinde bir denge sağlanmıştır. Ayrıca ortadaki büyük dikdörtgenler aynı birimin yan yana dizilmesiyle oluşan bir çerçeve ile çevrelenmiştir.

Fotoğraf 25

Yöresi	17.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	444
Nereden Geldiği	Eskişehir Baltacıoğlu Camiinden
Boyutu	172 cm. x 235 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, dört kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, Z büküm)
Düğüm Sıklığı	32 x 22 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank)

Şema 25: Fotoğraf 25'deki halının kompozisyon şeması

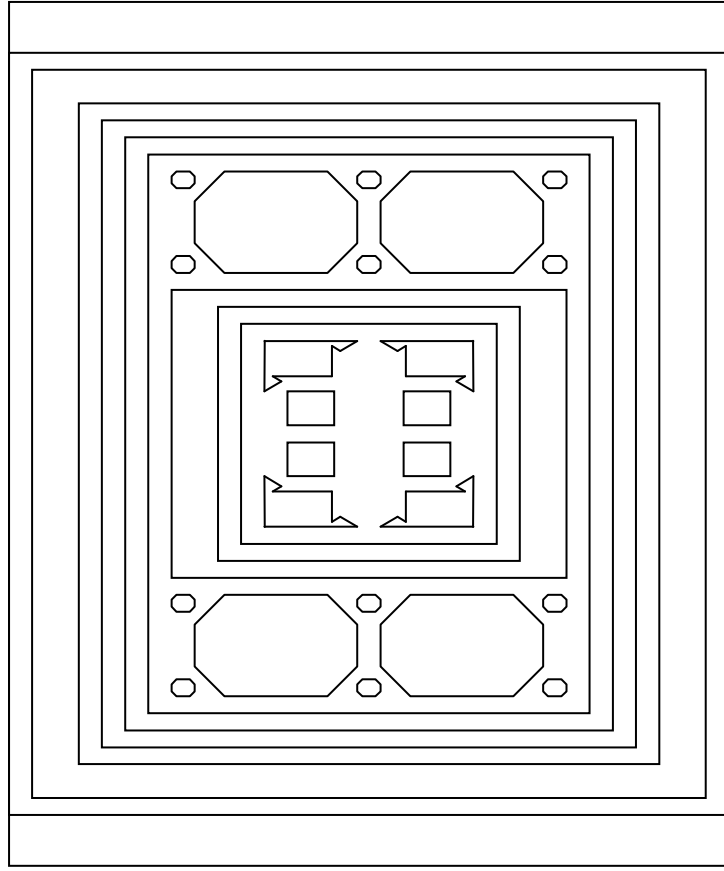
Açıklama:

Fotoğraf 25'de yer alan halıya ait şemada, halıyı kenarlarında bir geniş bordür ile bu bordürü iç ve dıştan iki ince şerit çevrelemektedir. Halının zemininde ortada büyük bir dikdörtgen birim yer almaktadır. Bu alanın içi yine dikdörtgenlerden oluşan farklı birimler ile doldurulmuştur. Büyük dikdörtgenin alt ve üst kenarında ise daha küçük boyutlarda yan yana iki dikdörtgen daha yer almaktadır. Halının genelinde yatayda ve dikeyde tam bir simetri görülmektedir. Ancak köşelerde ve renk kullanımında bu simetriden bahsetmek söz konusu değildir.

Fotoğraf 26

Yöresi	18.y.y. Batı Anadolu Halısı
Bulunduğu Yer	Özel Koleksiyon
Boyutu	172 cm. x 235 cm.
Düğüm Sıklığı	30 x 30 dm. ²
Kaynak	Fahrettin Kayıpmaz, Naciye Kayıpmaz, Mustafa Genç: Tarihten Günümüze Bergama Halıları, s.84.
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 26: Fotoğraf 26'daki halının kompozisyon şeması

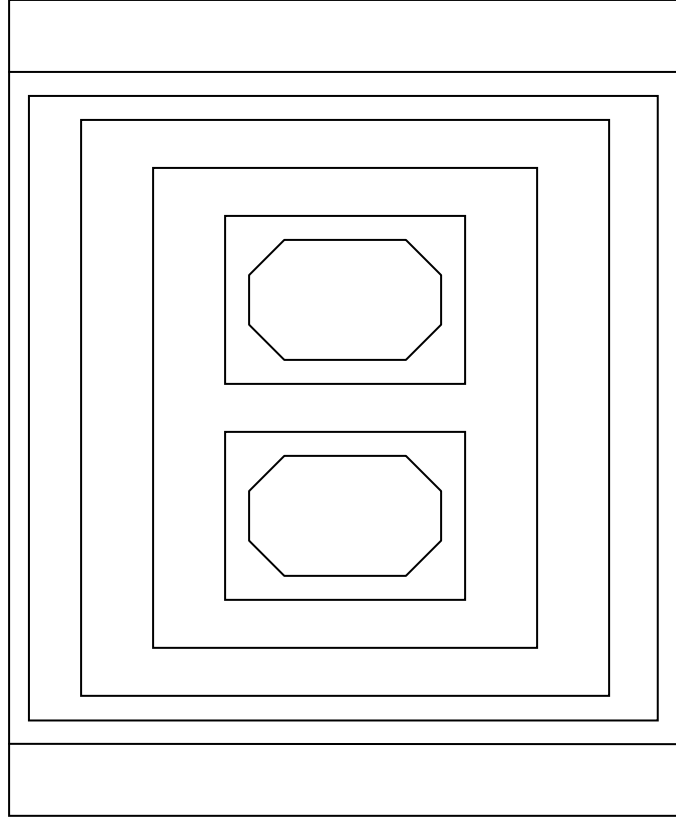
Açıklama:

Fotoğraf 26'da yer alan halıya ait şemada, fotoğraf 25'deki halı ile kompozisyon açısından benzer özellikler görülmektedir. Halıyı kenarlarında bir bordür ile bu bordürü iç ve dıştan iki ince şerit çevrelemektedir. Halının zemininde ortada büyük bir dikdörtgen birim yer almaktadır. Bu alanın içi yine dikdörtgenlerden oluşan farklı birimler ile doldurulmuştur. Büyük dikdörtgenin alt ve üst kenarında ise daha küçük boyutlarda yan yana iki sekizgen yer almaktadır. Bu sekizgenlerin köşelerinde ise daha küçük boyutlarda sekizgenler bulunmaktadır. Halının genelinde kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam bir simetri hakimdir. Zeminde yer alan motiflerin renklendirilmesinde ise tekdüzeliği ortadan kaldırmak amacıyla çapraz simetri kullanılmıştır. Ancak köşelerde simetri kuralına uyulmamıştır.

Fotoğraf 27

Yöresi	18.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	İstanbul Türk İslam Eserleri Müzesi Env.No.: 312
Boyutu	80 cm. x 105 cm.
Düğüm Sıklığı	26 x 33 dm. ²
Kaynak	Turkish Handwoven Carpets Catalogue No: 1 THC Pattern Code 0002
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 27: Fotoğraf 27’deki halının kompozisyon şeması

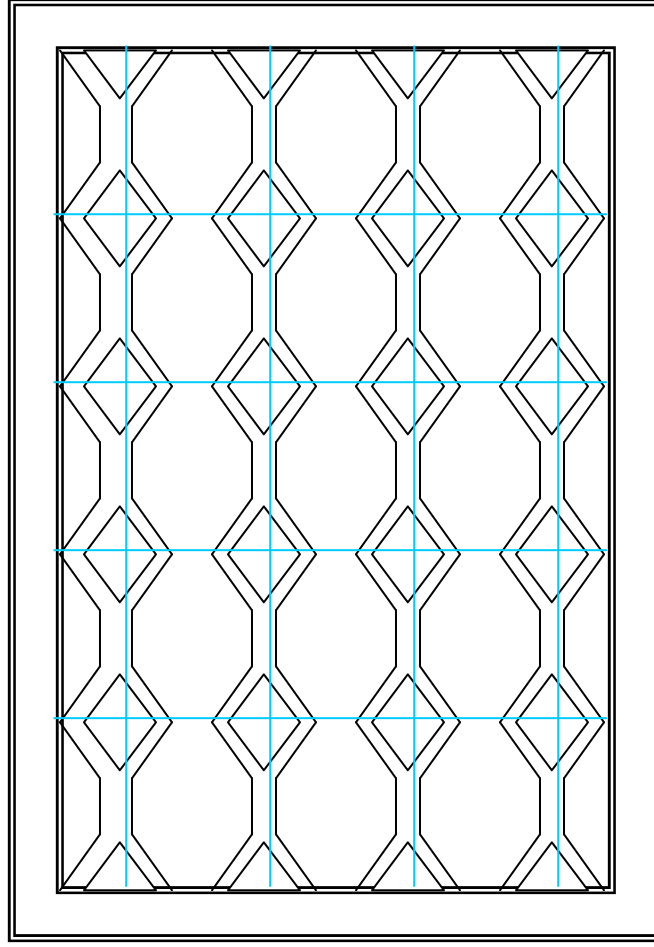
Açıklama:

Fotoğraf 27’ye ait şema incelendiğinde zeminde üst üste duran iki dikdörtgen içine yerleştirilmiş sekizgen ve bu dikdörtgenleri çerçeveleyen bordürler dikkati çekmektedir. Bu halıda kullanılan düzen, dıştan içe doğru iki sedef ve bir bordürden oluşmaktadır. Ancak zeminde dikdörtgenlerin dışında kalan yerlerde aynı birimin ard arda dizilmesiyle bordür havası oluşturulmuş ve böylece dikdörtgenleri çevreleyen bir bordürler dizisi oluşturulmuştur. Ayrıca halı kısmının dışında kalacak şekilde, alt ve üst kenarlarda uzun bir kilimlik kısmı da dikkati çekmektedir. Halının genelinde yatayda ve dikeyde tam bir simetri hakimdir.

Fotoğraf 28

Yöresi	17.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	Türk İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	290
Nereden Geldiği	Çarşamba Mehmet Ağa Camiinden
Boyutu	156 cm. x 220 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, S büküm)
Düğüm Sıklığı	20 x 20 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank), şekil 55

Şema 28: Fotoğraf 28’deki halının kompozisyon şeması

Açıklama:

Fotoğraf 28’de yer alan halıya ait şemada, halının kenarında tek bir bordürün yer aldığı görülmektedir. Bordürü iç ve dıştan ince bir şerit çevrelemektedir. Halının zemininde yan yana dört, alt alta altı sıra dikdörtgen birim görülmektedir. Bu birimlerin içlerinde ise sekizgen biçiminde motifler ve köşelere yerleştirilmiş üçgenler dikkati çekmektedir. Her bir dikdörtgenin içine yerleştirilen sekizgen ve üçgenlerde yer alan motiflerinde kullanılan renklerin düzeniyle kompozisyonun temelinde yer alan dikdörtgen biçimlerin sınırları ortadan kaldırılmıştır. Halının genelinde yatayda ve dikeyde renk ve kompozisyon özellikleri açısından tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir.

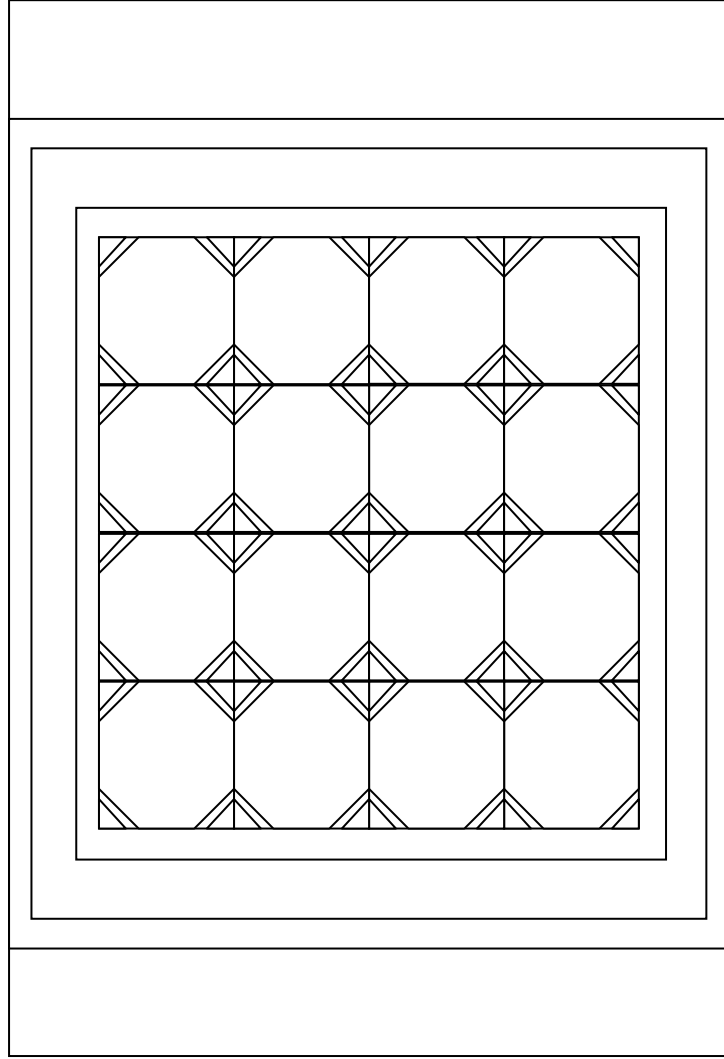

Motif 26

Motif 67

Fotoğraf 29

Yöresi	Bergama (19.y.y. ikinci yarısı)
Bulunduğu Yer	Özel Koleksiyon
Nereden Geldiği	Satın alma
Boyutu	138 cm. x 166 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün + pamuk İlme yün
Kilim Örgüsü	Başlangıç 11 cm. – bitiş 12,5 cm.
Düğüm Sıklığı	26 x 25 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	Ölçü alınamıyor
Atkı Adedi	Yer yer 2, 3, 4, 5, 6 sıra, sarı + lacivert + doğal pamuk
Kullanılan Renkler	Krem, kahverengi, koyu sarı, yeşil, kırmızı, mavi, vişne rengi

Şema 29: Fotoğraf 29'daki halının kompozisyon şeması

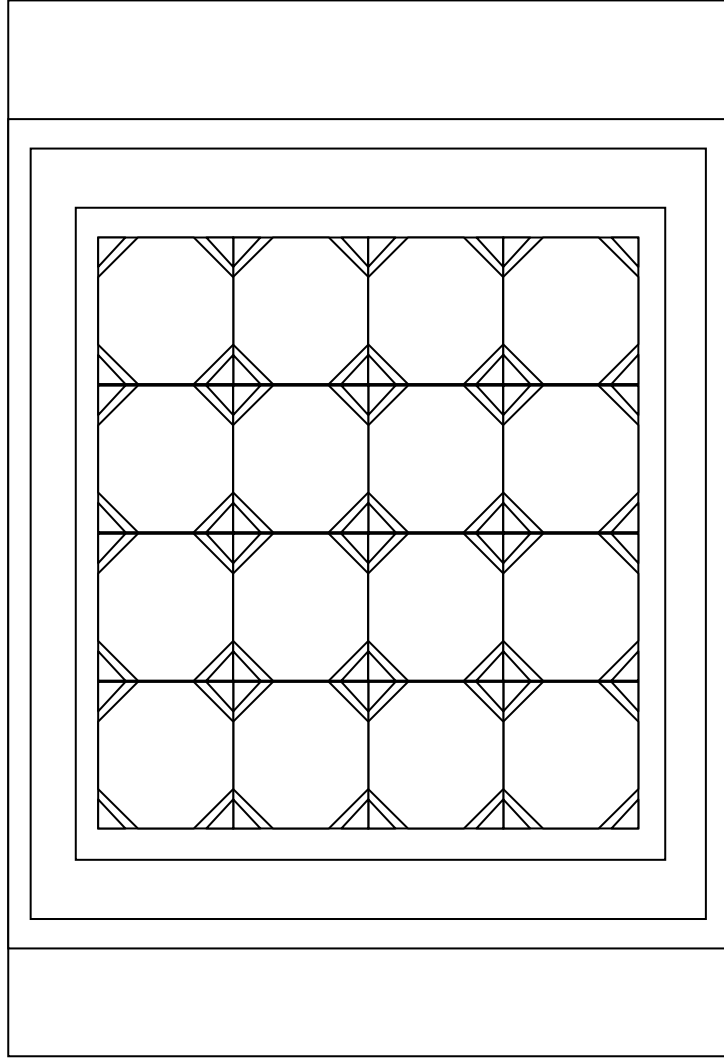
Açıklama:

Fotoğraf 29'da yer alan halıya ait şemada, kompozisyon özelliği açısından fotoğraf 28'de yer alan halı ile aynı özellikleri taşıdığı görülmektedir. Halının kenarında bir bordür ile bu bordürü içten ve dıştan çevreleyen iki sedef yer almaktadır. Halının zemini yan yana ve alt alta dört sıra dikdörtgen birime bölünmüştür. Bu birimlerin içlerinde sekizgen biçiminde motifler ve köşelere yerleştirilmiş üçgenler yer almaktadır. Halının genelinde yatayda ve dikeyde renk ve kompozisyon özellikleri açısından tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir.

Fotoğraf 30

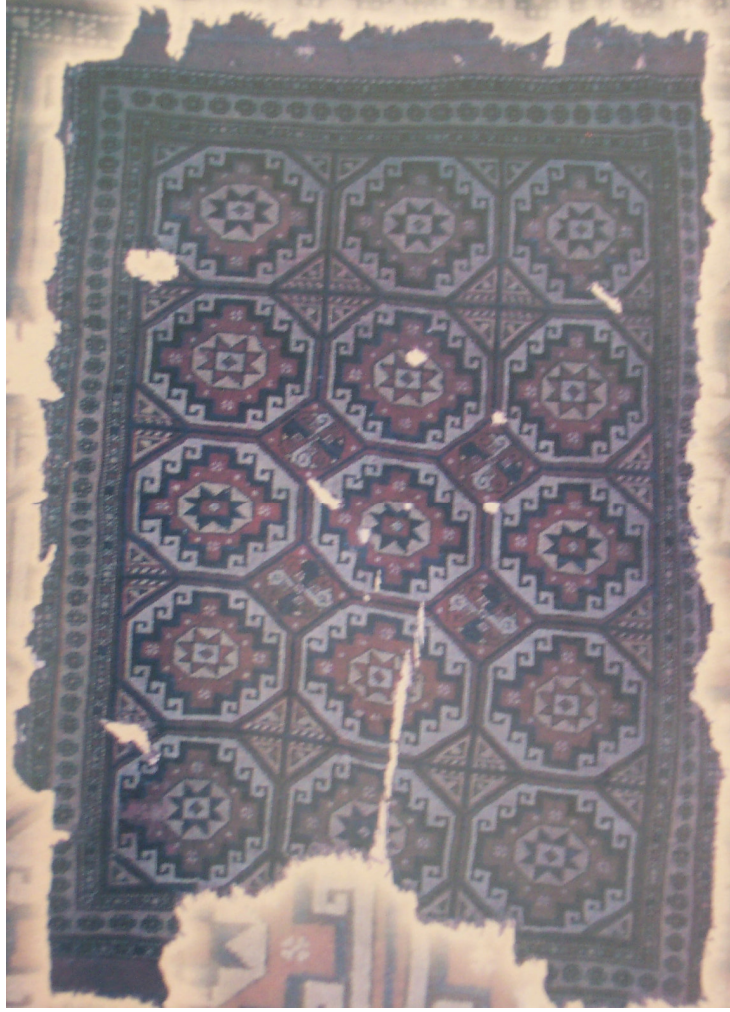
Yöresi	Bergama (19.y.y. ikinci yarısı)
Bulunduğu Yer	Özel Koleksiyon
Nereden Geldiği	Satın alma
Boyutu	140 cm. x 167 cm.
Hammaddesi	Çözüğü yün Atkı pamuk İlme yün
Kilim Örgüsü	Başlangıç 11,5 cm. – bitiş 13 cm.
Düğüm Sıklığı	26 x 25 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	Ölçü alınamıyor
Atkı Adedi	Yer yer 2, 3, 4, 5, 6 sıra, doğal pamuk
Kullanılan Renkler	Krem, kahverengi, koyu sarı, yeşil, kırmızı, mavi, vişne rengi

Şema 30: Fotoğraf 30'daki halının kompozisyon şeması

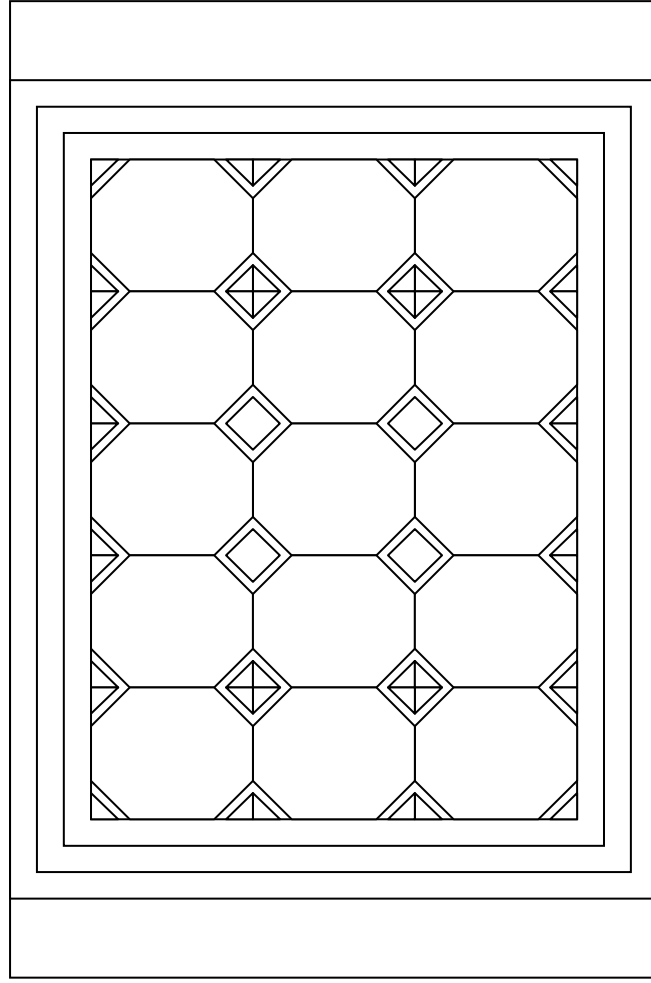
Açıklama:

Fotoğraf 30'da yer alan halı, fotoğraf 29'daki halının eşidir. Bu sebeple kompozisyon özellikleri fotoğraf 29 ile aynıdır.

Fotoğraf 31

Yöresi	18.y.y. Batı Anadolu Halısı
Bulunduğu Yer	Ankara Vakıflar Halı ve Kilim Müzesi
Envanter Numarası	10.305
Boyutu	131 cm. x 198 cm.
Düğüm Sıklığı	22 x 26 dm. ²
Kaynak	Fahrettin Kayıpmaz, Naciye Kayıpmaz, Mustafa Genç: Tarihten Günümüze Bergama Halıları, s.65
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 31: Fotoğraf 31'deki halının kompozisyon şeması

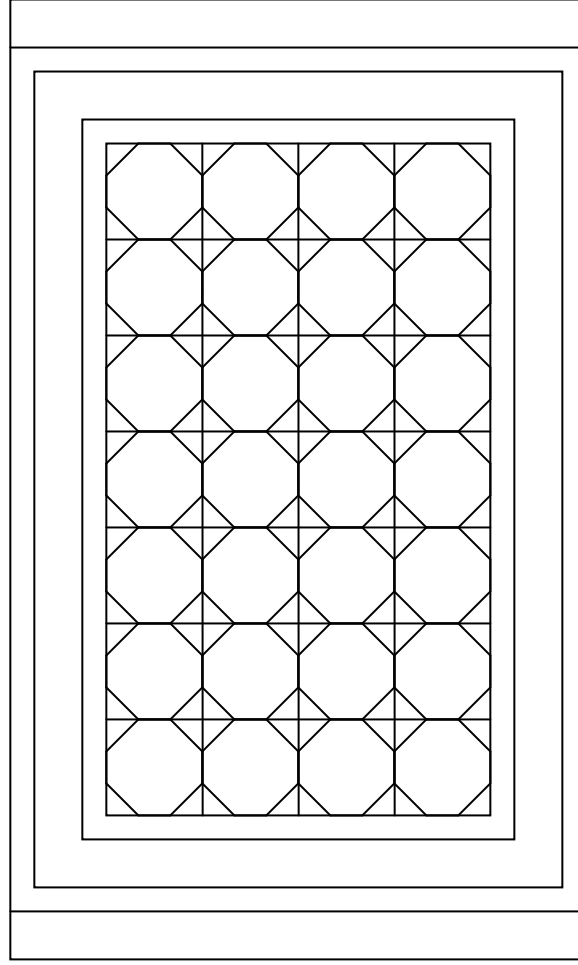
Açıklama:

Fotoğraf 31'de yer alan halıya ait şemada, kompozisyon özelliği açısından fotoğraf 29'de yer alan halı ile aynı özellikleri taşıdığı görülmektedir. Halının kenarlarını iç içe üç sedefte oluşan bir bant çevrelemektedir. Halının zemini yan yana üç, alt alta beş sıra dikdörtgen birimden oluşmaktadır. Bu birimlerin içlerinde sekizgen biçiminde motifler ve köşelere yerleştirilmiş üçgenler yer almaktadır. Ancak en ortadaki dikdörtgen birimin köşelerinde eşkenar dörtgen biçiminde alanlar kullanılmıştır. Ayrıca halının alt ve üst kenarında uzun bir kilimlik bölümü yer almaktadır. Halının genelinde yatayda ve dikeyde renk ve kompozisyon özellikleri açısından tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir.

Fotoğraf 32

Yöresi	19.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	Vakıflar Halı Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	E.2
Boyutu	134 cm. x 245 cm.
Düğüm Sıklığı	26 x 33 dm. ²
Kaynak	Turkish Handwoven Carpets Catalogue No: 1 THC Pattern Code 0005
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 32: Fotoğraf 32'deki halının kompozisyon şeması

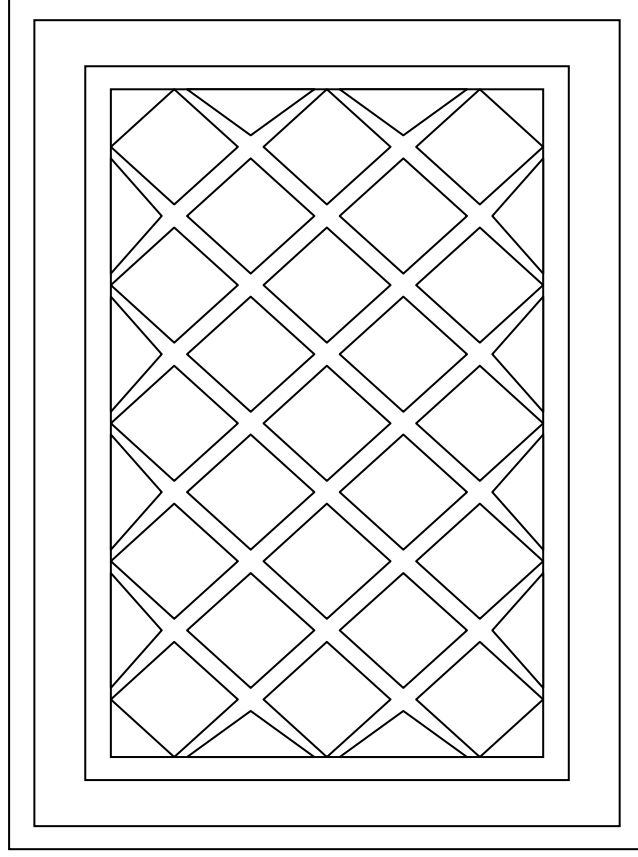
Açıklama:

Fotoğraf 32'deki halıya ait şemada halının bir bordür ve onu çevreleyen iki sedefte oluştuğu görülmektedir. Zemin ise aynı birimin yan yana ve alt alta dizilmesiyle oluşturulmuştur. Genele bakıldığında zemin dört sütun ve tahminen on üç sıradan oluşmaktadır. Zeminde aynı motifin yan yana dizilmesiyle oluşan tekdüze ifade renk ile kırılmıştır. Halıda yatayda ve dikeyde tam simetri dikkati çekmektedir.

Fotoğraf 33

Yöresi	19.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	Özel Koleksiyon
Boyutu	81 cm. x 104 cm.
Düğüm Sıklığı	26 x 33 dm. ²
Kaynak	Turkish Handwoven Carpets Catalogue No: 1 THC Pattern Code 0010
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 33: Fotoğraf 33'deki halının kompozisyon şeması

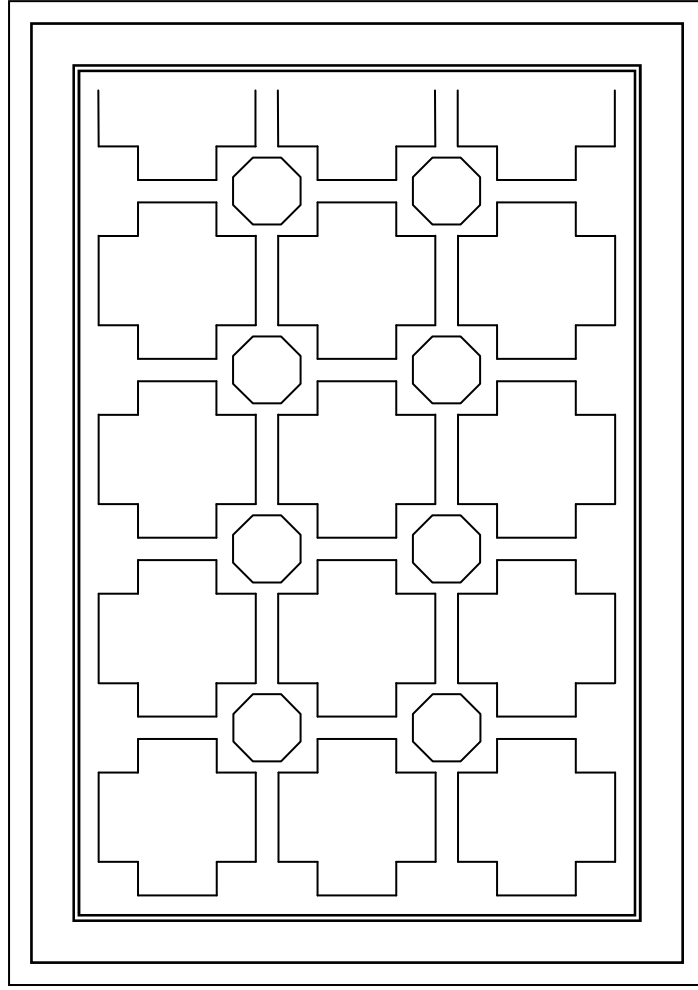
Açıklama:

Fotoğraf 33'deki haliya ait şemada halının kenarlarının bir bordür ve onu çevreleyen iki sedefte oluştuğu görülmektedir. Zemin ise yaklaşık 45 derecelik bir açı yapacak şekilde eşit parçalara bölünerek ortalarına eşkenar dörtgenlerden oluşan motifler yerleştirilmiştir. Burada aynı birimin tekrarından oluşan tekdüze etki yine renk ile ortadan kaldırılmıştır. Halının genelinde yatayda ve dikeyde tam bir simetri görülmektedir.

Fotoğraf 34

Yöresi	16.y.y.başı Batı Anadolu Halısı
Bulunduğu Yer	İstanbul Vakıflar Halı Müzesi
Envanter Numarası	A – 305
Nereden Geldiği	Sivas Divriği Ulu Camiinden
Boyutu	155 cm. x 241 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, S büküm)
Düğüm Sıklığı	26 x 29 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank), şekil 55

Şema 34: Fotoğraf 34'deki halının kompozisyon şeması

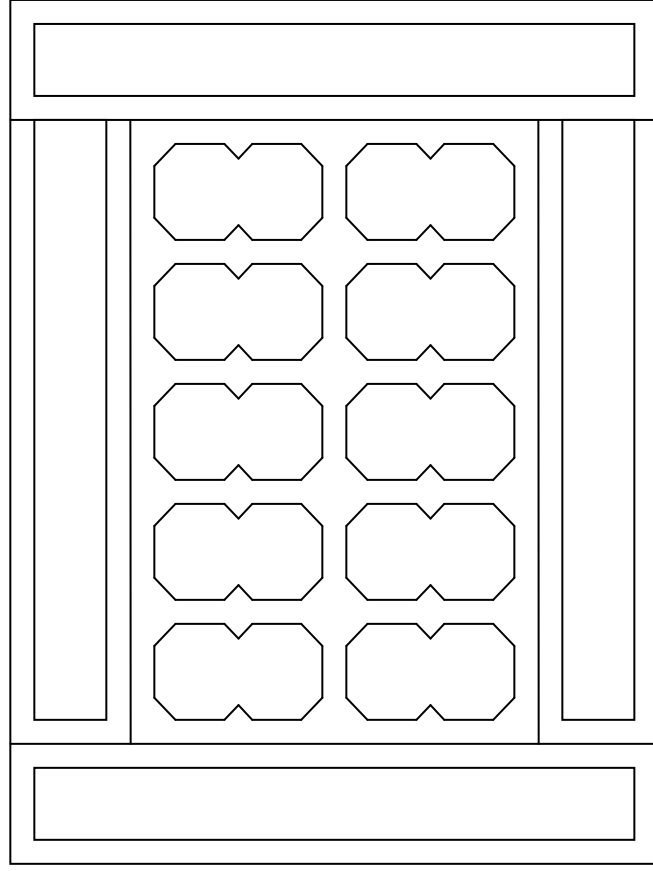
Açıklama:

Fotoğraf 34'de görülen halıya ait şemada, halının kenarlarının bir bordür ile bordürü çevreleyen iki sedefte oluştuğu görülmektedir. Halının zemininde ise artı biçimindeki bir birimin yan yana üç ve alt alta dört buçuk sıra yerleştirilmesiyle oluşan bir düzen dikkati çekmektedir. Ayrıca her birimin arasında boş kalan alanlara küçük sekizgen birimler yerleştirilmiştir. Burada üst üste büyük ihtimal ile beş sıra motif olması gerekirken dokumada kullanılan kalite ile istenilen ölçü dört buçuk birimde tutturulmuş olmalıdır. Buradan da bu halının kağıda çizilmiş bir desen olmadan geleneklere göre dokunmuş olabileceği anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 35

Yöresi	18.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	Özel Koleksiyon
Boyutu	133 cm. x 187 cm.
Düğüm Sıklığı	26 x 33 dm. ²
Kaynak	Turkish Handwoven Carpets Catalogue No: 1 THC Pattern Code 0011
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 35: Fotoğraf 35’deki halının kompozisyon şeması

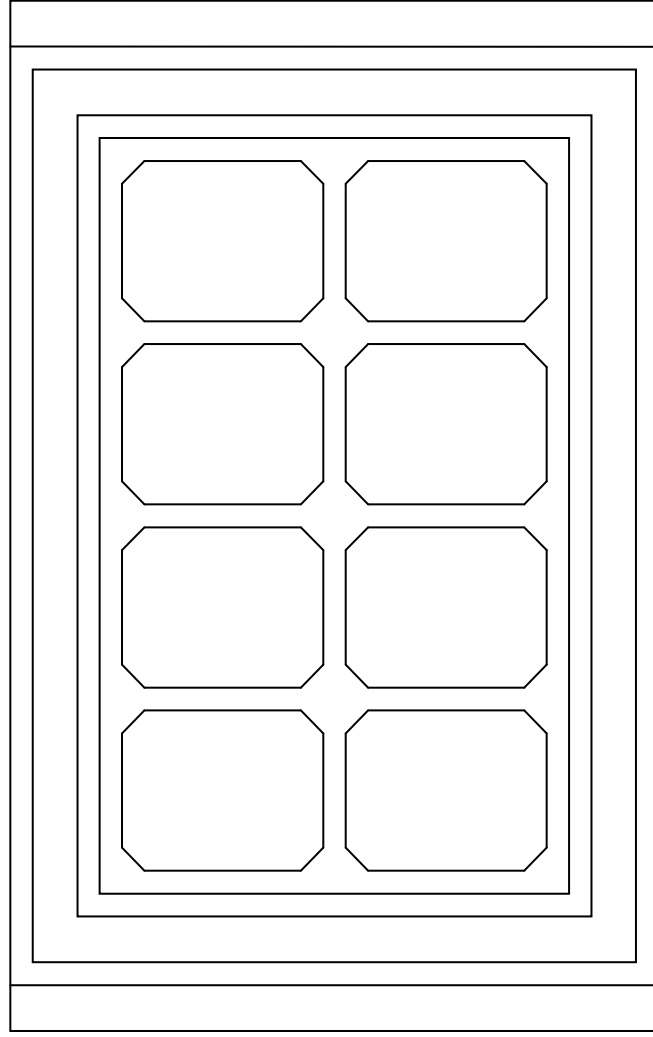
Açıklama:

Fotoğraf 35’deki halıya ait şemada halının kenarlarının bir bordür ve onu çevreleyen iki sedeften oluştuğu görülmektedir. Ancak burada bordür zemini çevreleyen bir düzende değil, alt ve üst kenarlarda bir bant oluşturacak şekilde yerleştirilmiş ve sedefler de kendi sınırları içinde bordürleri çevrelemiştir. Ayrıca burada renk ve motif açısından yan yana tekrar eden aynı birim kullanılmıştır. Halının zemininde ise biçim olarak üstten basık sekizgeni andıran bu birim üst üste beş, yan yana iki sıra şeklinde yerleştirilmiş ve tek birim etkisi yine renk ile ortadan kaldırılmıştır. Halının genelinde yatayda ve dikeyde tam bir simetri görülmektedir.

Fotoğraf 36

Yöresi	Batı Anadolu Halısı
Bulunduğu Yer	İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesi
Kaynak	Şerare Yetkin, Türk Halı Sanatı, 2.baskı, levha 30
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 36: Fotoğraf 36'daki halının kompozisyon şeması

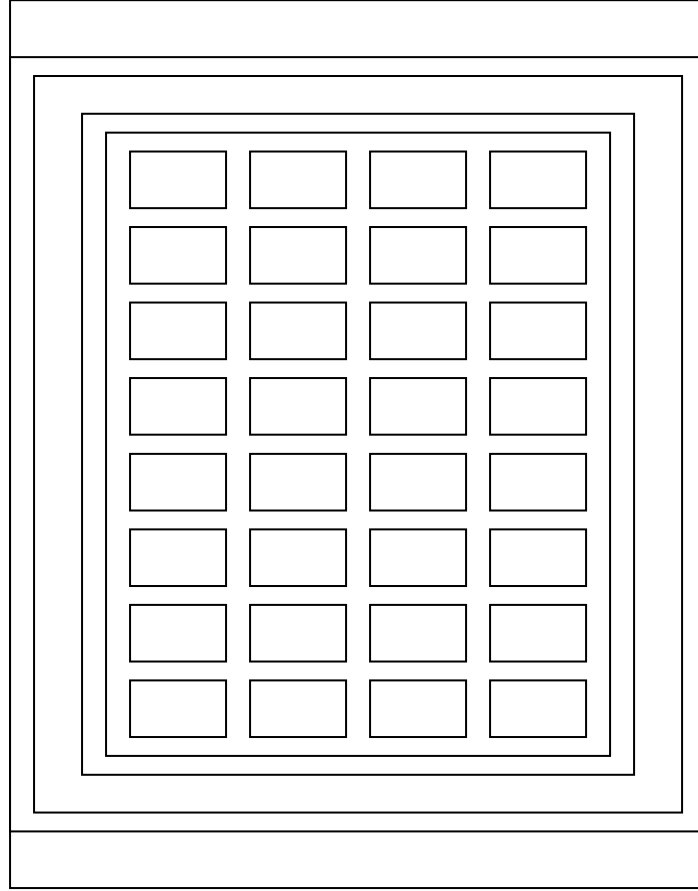
Açıklama:

Fotoğraf 36'da yer alan halıya ait şemaya bakıldığında halının kenarlarının bir bordür ile bordürü çevreleyen iki sedeften oluştuğu görülmektedir. Halının zemini yan yana iki, üst üste dört sıra olmak üzere sekiz eşit parçaya bölünmüştür. Ortaya çıkan her bir dikdörtgen bölümün içinde altıgen biçiminde motifler yerleştirilmiş ve renk değişimleriyle görüntüdeki durağanlık ortadan kaldırılmıştır. Halının genelinde yatayda ve dikeyde tam bir simetri hakimdir. Ancak renkler bu simetri ilkesine uygun değildir.

Fotoğraf 37

Yöresi	18.y.y. Batı Anadolu Halısı
Bulunduğu Yer	Türk İslam Eserleri Müzesi
Envanter Numarası	957
Boyutu	139 cm. x 175 cm.
Düğüm Sıklığı	22 x 30 dm. ²
Kaynak	Fahrettin Kayıpmaz, Naciye Kayıpmaz, Mustafa Genç: Tarihten Günümüze Bergama Halıları, s.137
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 37: Fotoğraf 37'deki halının kompozisyon şeması

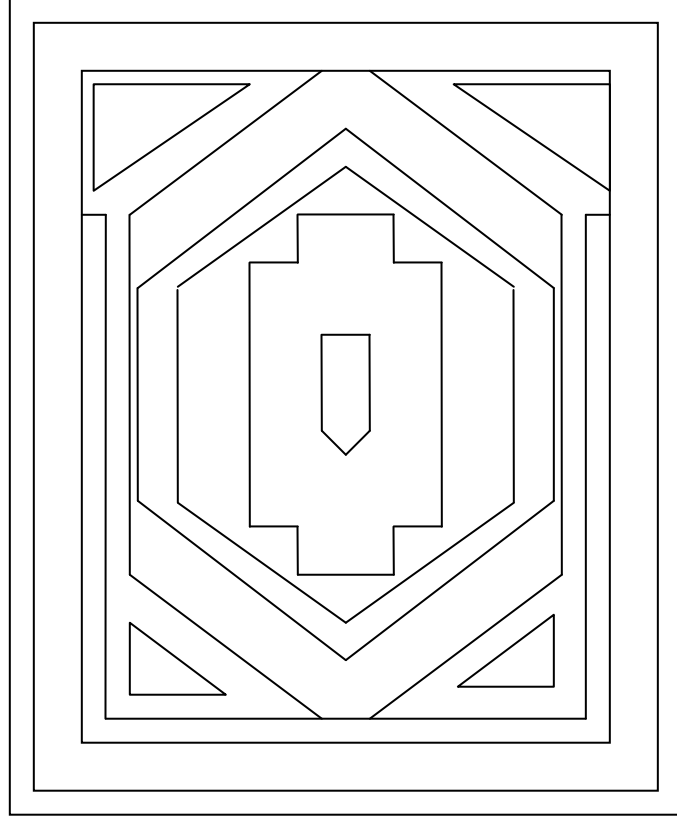
Açıklama:

Fotoğraf 37'de yer alan halıya ait şemada, kompozisyon özelliği açısından fotoğraf 29 ve 31'de yer alan halı ile aynı özellikleri taşıdığı görülmektedir. Halının kenarlarında bir bordür ile bu bordürü iç ve dıştan çevreleyen iki sedef yer alır. Halının zemini yan yana dört, alt alta sekiz sıra dikdörtgen birimden oluşmaktadır. Bu birimlerin içlerine sekiz ucu olan yıldız biçiminde motifler yerleştirilmiştir. Ayrıca dikdörtgenlerin araları aynı birimin tekrarından oluşan bir bant ile çevrelenmiştir. Halının alt ve üst kenarında uzun bir kilimlik bölümü yer almaktadır. Halının genelinde yatayda ve dikeyde kompozisyon özellikleri açısından tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir. Aynı birimin tekrarından ortaya çıkan durağanlık renk ile ortadan kaldırılmıştır.

Fotoğraf 38

Yöresi	19.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	Antalya Müzesi
Envanter Numarası	10.35.72
Boyutu	78 cm. x 120 cm.
Düğüm Sıklığı	26 x 33 dm. ²
Kaynak	Turkish Handwoven Carpets Catalogue No: 1, THC Pattern Code 0009
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 38: Fotoğraf 38’deki halının kompozisyon şeması

Açıklama:

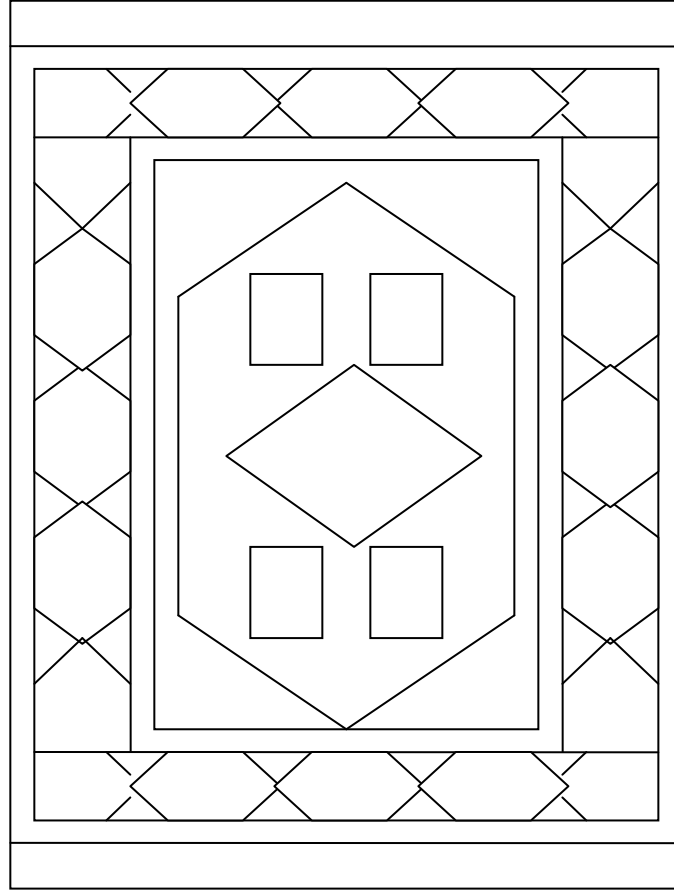
Fotoğraf 38’e ait şema’da halının zemininin dıştan içe doğru bir sedef ve bir bordür ile çevrelendiği görülmektedir. Kompozisyon özelliği açısından halıya ilk bakışta tam simetri algılanmaktadır. Ancak düzen daha dikkatli incelendiğinde bordürün iç kenarından da sedef ile çerçevelendiği izlenimi yaratılmış, zeminde üst köşelere yerleştiren iki üçgen biçiminde motif ile bu ifade bozulmuştur. Halının alt iki köşesinde yer alan üçgen biçimindeki motifler, üst köşedekilere oranla daha küçük boyutlardadır. Dolayısıyla halının genelinde kompozisyona yatayda yarım simetri ($\frac{1}{2}$) hakimdir. Halının ortasında bir altıgen yer almaktadır. Altıgenin ortasında ise, kendisiyle orantılı olarak kullanılan motifin biçiminden kaynaklanan uzamış artı şeklinde bir bölünme görülmektedir.

Motif 85

Fotoğraf 39

Yöresi	18.y.y. Bergama
Bulunduğu Yer	Özel Koleksiyon
Düğüm Sıklığı	26 x 33 dm. ²
Kaynak	Turkish Handwoven Carpets Catalogue No: 1 THC Pattern Code 0027
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 39: Fotoğraf 39'daki halının kompozisyon şeması

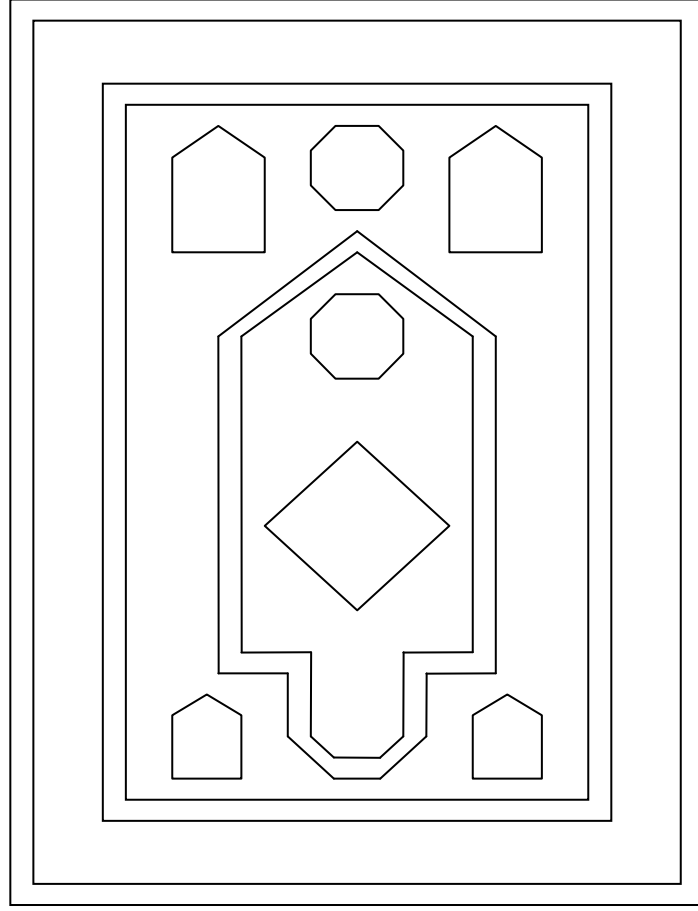
Açıklama:

Fotoğraf 39'daki halıya ait şemada halının kenarlarının bir bordür ile bordürü iç ve dıştan çevreleyen sedeflerden oluştuğu görülmektedir. Bordürde içlerinde motiflerin yer aldığı altıgenler yan yana dizilmiştir. Ancak alt ve üst kenarlar bir bant oluşturacak şekilde düzenlenmiştir. Zeminde ise altıgenden biçiminde halı tasarımında çift mihraplı olarak ifade edilen düzen kullanılmış, köşelere küçük sekizgen biçiminde motifler yerleştirilmiştir. Ortada ise eşkenar biçiminde bir motif ve bunun dörtkenarına yerleştirilmiş dikdörtgen biçimindeki denge elemanlarından oluşmaktadır. Halının genelinde yatayda ve dikeyde tam bir simetri dikkati çekmektedir.

Fotoğraf 40

Yöresi	18.y.y. Batı Anadolu Halısı (Yuntdağ)
Bulunduğu Yer	Türk İslam Eserleri Müzesi
Envanter Numarası	306
Boyutu	115 cm. x 151 cm.
Düğüm Sıklığı	25 x 25 dm. ²
Kaynak	Fahrettin Kayıpmaz, Naciye Kayıpmaz, Mustafa Genç: Tarihten Günümüze Bergama Halıları, s.97.
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 40: Fotoğraf 40'daki halının kompozisyon şeması

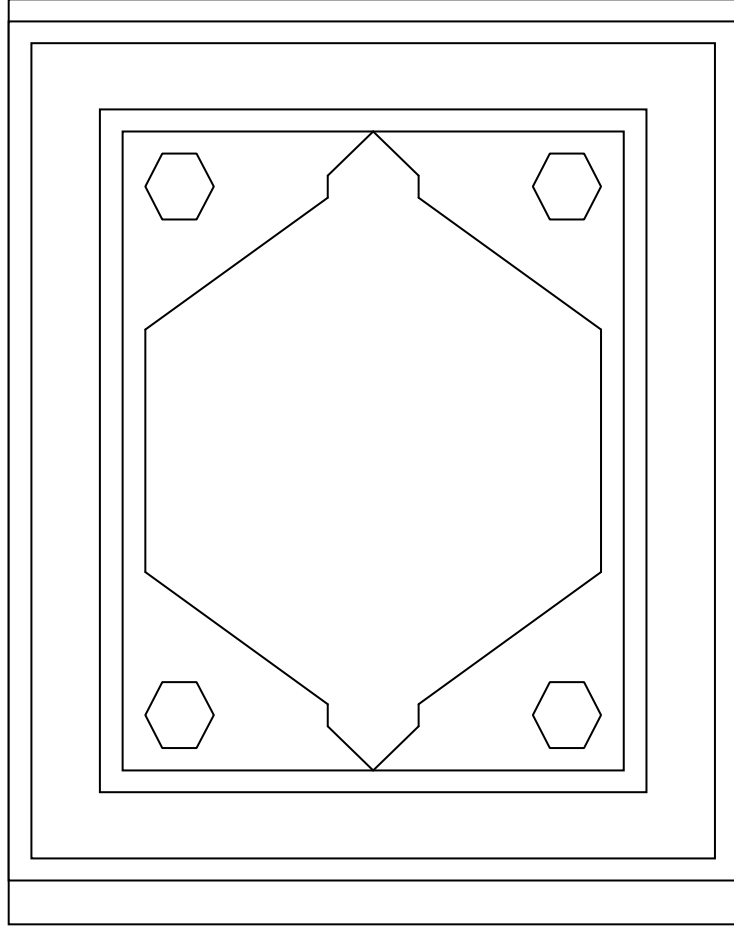
Açıklama:

Fotoğraf 40'da yer alan halıya ait şemada, halının kenarlarını geniş bir bordür ile bu bordürü iç ve dıştan iki sedefin çevrelediği görülmektedir. Halının zeminine bakıldığında ortasında, ucu üçgene ya da ok işaretine benzeyen ve bilinçdışı olarak algıda yönlendirmeye yol açan biçimler kullanılmıştır. Aynı tarz yönlendirme elemanları halının zeminindeki köşelerde de yer almaktadır. Halının genelinde kompozisyon açısından yatayda yarım ($\frac{1}{2}$) simetri hakimdir.

Fotoğraf 41

Yöresi	Bergama (19.y.y.)
Bulunduğu Yer	İzmir Etnografya Müzesi
Envanter Numarası	2907
Müze İçindeki Yeri	Depo
Boyutu	130,5 cm. x 124 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	5 cm.
Düğüm Sıklığı	26 x 30 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	0,1 cm. – 0,2 cm.
Atkı Adedi	3 sıra krem rengi
Kullanılan Renkler	Kırmızı, turuncu, siyah, vişne çürüğü (açık), gri (ispirto), somon, sarı

Şema 41: Fotoğraf 41'deki halının kompozisyon şeması

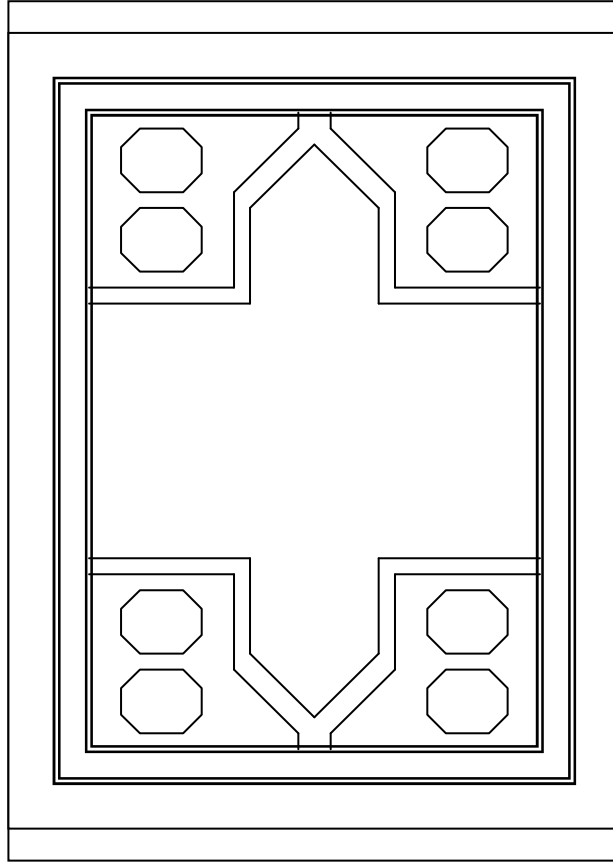
Açıklama:

Fotoğraf 41'de yer alan halıya ait şemada, halının kenarlarının bir ana bordür ile bu bordürün iç ve dıştan iki ince bordür ile çevrelendiği görülmektedir. Kalın ve ince bordürler de iç ve dıştan ince şeritler ile çevrelenmektedir. Halının zemininde ucu üçgene ya da ok işaretine benzeyen ve bilinçdışı olarak algıda yönlendirmeye yol açan, aynı zamanda köşelerde üçgen alanların oluşmasını sağlayan birimler kullanılmıştır. Bu birimlerin halının kısa kenarlarında karşılıklı olarak kullanılması kompozisyonun her açıdan eşit olarak algılanmasını sağlamaktadır. Halının genelinde kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam ($\frac{1}{4}$) simetri hakimdir.

Fotoğraf 42

Yöresi	Bergama (Kozak)
Kime Ait Olduğu	Mehmet Çetinkaya
Nereden Geldiği	Yeni üretim
Kaç Yıldır Ailede Olduğu	
Boyutu	117 cm. x 159 cm.
Hammaddesi	Çözüğü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	6,5 cm
Düğüm Sıklığı	35 x 40 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	7 mm.
Atkı Adedi	1 sıra
Kullanılan Renkler	Kırmızı, lacivert, krem, mavi, orta mavi, pembe, sarı, yeşil
Not	Kaynak kişi bilgileri için bak.; D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Arşivi “İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelenmesi ve Desen Arşivi Oluşturulması” konulu proje

Şema 42: Fotoğraf 42'deki halının kompozisyon şeması

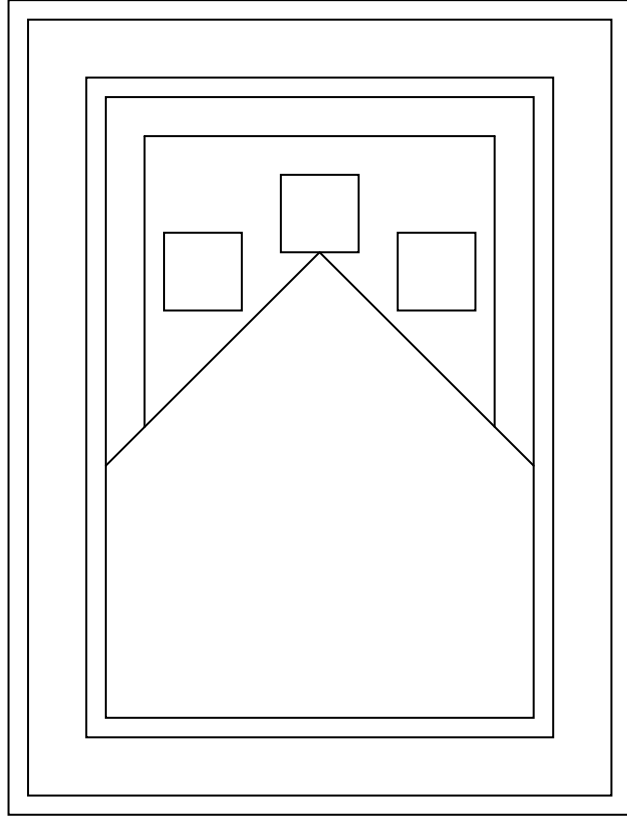
Açıklama:

Fotoğraf 42'de yer alan halıya ait şemada, halının kenarlarının dıştan içe doğru sırasıyla bir kalın ve bir ince bordür ile, ince bordürün de iç ve dıştan ince bir şerit ile çevrelendiği görülmektedir. Halının zemin düzenlemesinin fotoğraf 41'de görülen halı şemasından geliştirildiği düşünülmektedir. Zeminde köşelerin sınırlarını belirleyen ve mihrap nişini andıran üçgene benzeyen hat bu örnekte gelişmiş ve köşelerde uzun dikdörtgen biçiminde alanlar meydana gelmiştir. Bu birimlerin halının kısa kenarlarında karşılıklı olarak kullanılması kompozisyonun her açıdan eşit olarak algılanmasını sağlamakta ve halının genelinde kompozisyon açısından yatayda ve dikeyde tam ($\frac{1}{4}$) simetri görülmektedir.

Fotoğraf 43

Yöresi	Bergama (19.y.y.)
Bulunduğu Yer	İzmir Etnografya Müzesi
Envanter Numarası	1350
Müze İçindeki Yeri	Depo
Boyutu	96 cm. x 131,5 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	Dokumanın başlangıcındaki kilim örgüsü sökölümüş, bitişte 2,5 cm.
Düğüm Sıklığı	23 x 24 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	Tam olarak ölçülemiyor ancak yer yer 0,1 – 0,2 cm.
Atkı Adedi	3 sıra krem
Kullanılan Renkler	Kırmızı, turuncu, krem, yeşil (açık haki), somon, siyah, sarı

Şema 43: Fotoğraf 43'deki halının kompozisyon şeması

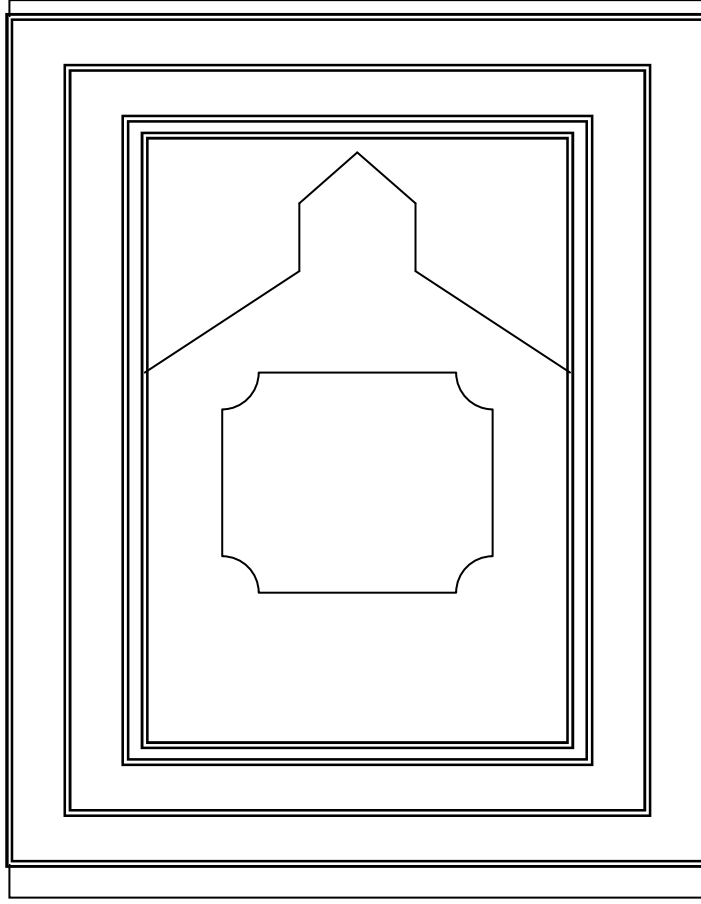
Açıklama:

Fotoğraf 43'de görülen halı kompozisyon açısından incelendiğinde kenarları bir kalın bordür ile, bu bordür de iç ve dıştan ince birer sedef ile çevrelenmektedir. Ana bordür ve ince sedefler birbirlerinden iç ve dıştan ince şeritler ile ayrılmışlardır. Halının zemin düzenlemesinde mihrap nişine benzer şekilde oluşturulan imaj halı ile ilgi kuran kişide doğal bir yönlendirme yaratmaktadır. Halıda kullanılan renk düzenlemesinde simetrik renk tekrarlarının görülmesine karşın kompozisyonda yarım ($\frac{1}{2}$) simetri görülmektedir.

Fotoğraf 44

Yöresi	Bergama (19.y.y.)
Bulunduğu Yer	İzmir Etnografya Müzesi
Envanter Numarası	743
Müze İçindeki Yeri	Oturma odası kat 2
Boyutu	94,5 cm. x 128 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	Başlangıç 8 cm. – bitiş 6,5 cm.
Düğüm Sıklığı	25 x 25 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	0,4 cm.
Atkı Adedi	2 – 3 sıra krem
Kullanılan Renkler	Kırmızı, krem, sarı, yeşil, somon, siyah, mavi (ispirto), turuncu
Kompozisyon Özellikleri	Mihraplı

Şema 44: Fotoğraf 44'deki halının kompozisyon şeması

Açıklama:

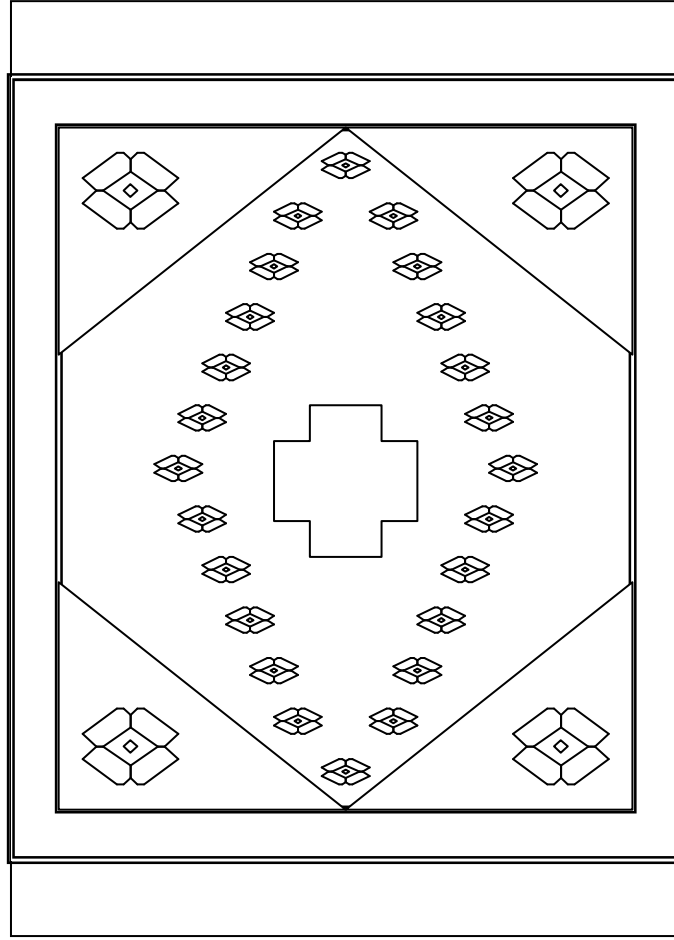
Fotoğraf 44'de görülen halı kompozisyon açısından incelendiğinde, kenarlarının bir bordür, bir ana bordür ve bir sedef ile çevrelendiği görülmektedir. Her bir bordür ve sedef de birbirlerinden iç ve dıştan ince şeritler ile ayrılmışlardır. Halının zemin düzenlemesinde fotoğraf 43'de olduğu gibi mihrap nişine benzer şekilde oluşturulan bir düzenleme kullanılmıştır. Bu tip halılar literatürde kompozisyon özelliği bakımından mihraplı halılar olarak bilinmektedir. Mihrabın tam ortasında ise köşelerle aynı renkte değerlendiren bir göbek yer almaktadır. Halının genelinde yarım ($\frac{1}{2}$) simetri hakimdir.

Motif 31

Fotoğraf 45

Yöresi	19.y.y. Batı Anadolu Halısı (Kız Bergama)
Bulunduğu Yer	Bergama Müzesi
Boyutu	93 cm. x 132 cm.
Düğüm Sıklığı	32 x 40 dm. ²
Kaynak	Fahrettin Kayıpmaz, Naciye Kayıpmaz, Mustafa Genç: Tarihten Günümüze Bergama Halıları, s.103.
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 45: Fotoğraf 45'deki halının kompozisyon şeması

Açıklama:

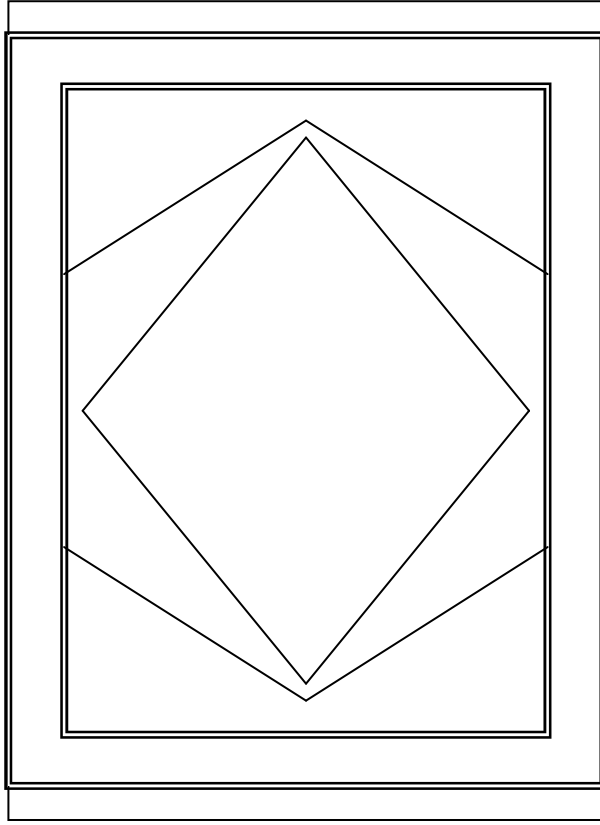
Fotoğraf 45'de görülen halıya ait şemada, halının genelinde yatayda ve dikeyde tam bir simetri görülmektedir. Halının kenarında halıyı çevreleyen bir bordür yer almaktadır. Bordür ise iç ve dıştan ince bir şerit ile çevrelenmektedir. Halının zemininde bazı kaynaklarda ve halk arasında çift mihraplı olarak bilinen altıgen bir bölünme ve dolayısıyla köşelerde üçgen bölümler görülmektedir. Altıgenin içinde ise yörede kullanılan bir motifin⁷⁴ uç uca eklenmesiyle oluşan eşkenar dörtgen biçiminde başka bir alan daha ortaya çıkmaktadır ve bu alanlar yörede kullanılan motiflerle süslenmektedir. Bergama ve çevresinde görülen bu kompozisyon şemasına sahip olan halılar günümüzde “Kız Bergama” olarak adlandırılmaktadır.

⁷⁴ Bak.: motif 42

Fotoğraf 46

Yöresi	Kız Bergama
Kime Ait Olduğu	Perihan Avcı
Nereden Geldiği	Kendisi dokumuş
Kaç Yıldır Ailede Olduğu	5 yıl
Boyutu	105,5 cm. x 148 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	8,5 cm., Lacivert ve kırmızı bantlar arasında zili dokumalar var
Düğüm Sıklığı	23 x 36 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	6 mm.
Atkı Adedi	2, vişneçürüğü renginde
Kullanılan Renkler	Kırmızı, lacivert, krem, siyah
Not	Kaynak kişi bilgileri için bak.; D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Arşivi “İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelenmesi ve Desen Arşivi Oluşturulması” konulu proje

Şema 46: Fotoğraf 46'daki halının kompozisyon şeması

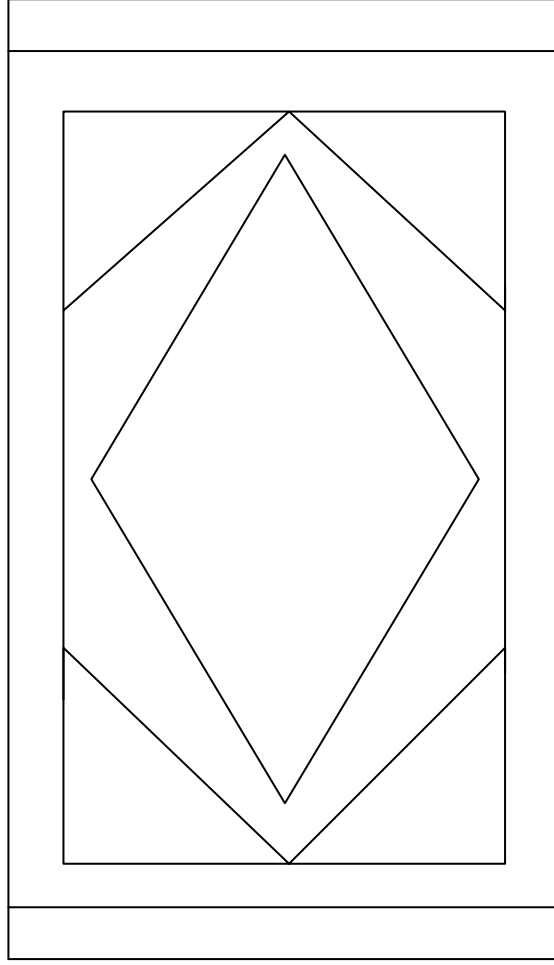
Açıklama:

Fotoğraf 46'da görülen halıya ait şema, renk ve kompozisyon özellikleri bakımından fotoğraf 45'deki halı ile aynı özellikleri taşımaktadır.

Fotoğraf 47

Yöresi	Kız Bergama
Kime Ait Olduğu	Perihan Avcı
Nereden Geldiği	Kendisi dokumuş
Kaç Yıldır Ailede Olduğu	1 yıl
Boyutu	88 cm. x 154 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	10 cm
Düğüm Sıklığı	26 x 30 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	7 mm.
Atkı Adedi	2 sıra, vişne çürüğü
Kullanılan Renkler	Kırmızı, lacivert, siyah, krem
Not	Kaynak kişi bilgileri için bak.; D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Arşivi “İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelemesi ve Desen Arşivi Oluşturulması” konulu proje

Şema 47: Fotoğraf 47’deki halının kompozisyon şeması

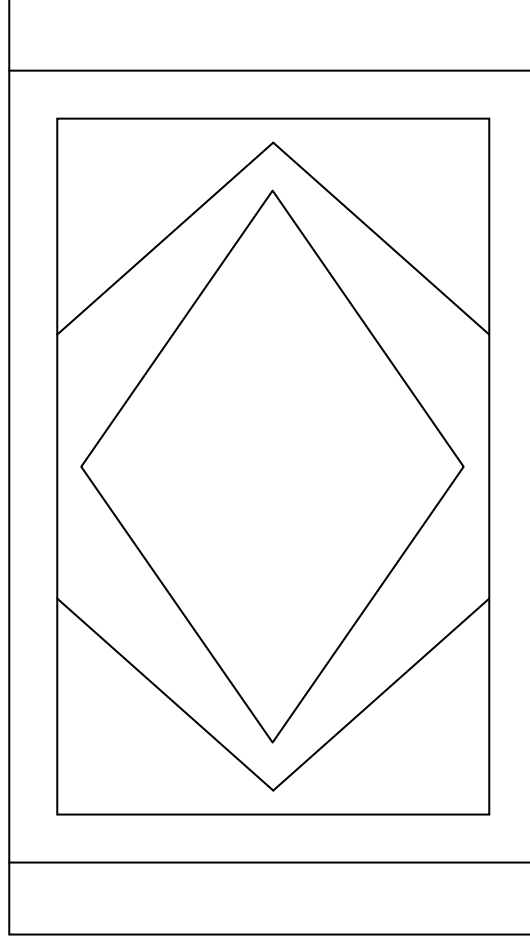
Açıklama:

Fotoğraf 47’da görülen halıya ait şema, renk ve kompozisyon özellikleri bakımından fotoğraf 45 ve 46’daki halılar ile aynı özellikleri taşımaktadır. Bu örnekteki tek fark halının sahip olduğu dikdörtgen formun diğer iki örneğe göre daha uzun olmasıdır.

Fotoğraf 48

Yöresi	Kız Bergama – Baş İçi (Çeyizlik amaçlı dokunmuş, baş içi adını halının başlangıcına yapılan süslemeden almakta)
Kime Ait Olduğu	Perihan Avcı
Nereden Geldiği	Kendisi dokumuş
Kaç Yıldır Ailede Olduğu	28 yıl
Boyutu	121 cm. x 176 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	Başlancık 14,5 cm., Bitiş 13,5 cm., bu bölümde yer alan bantların aralarında zili dokumalar yer almakta.
Düğüm Sıklığı	28 x 33 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	5 mm.
Atkı Adedi	2 sıra, vişne çürüğü
Kullanılan Renkler	Kırmızı, lacivert, siyah, krem
Not	Kaynak kişi bilgileri için bak.; D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Arşivi “İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelemesi ve Desen Arşivi Oluşturulması” konulu proje

Şema 48: Fotoğraf 48'deki halının kompozisyon şeması

Açıklama:

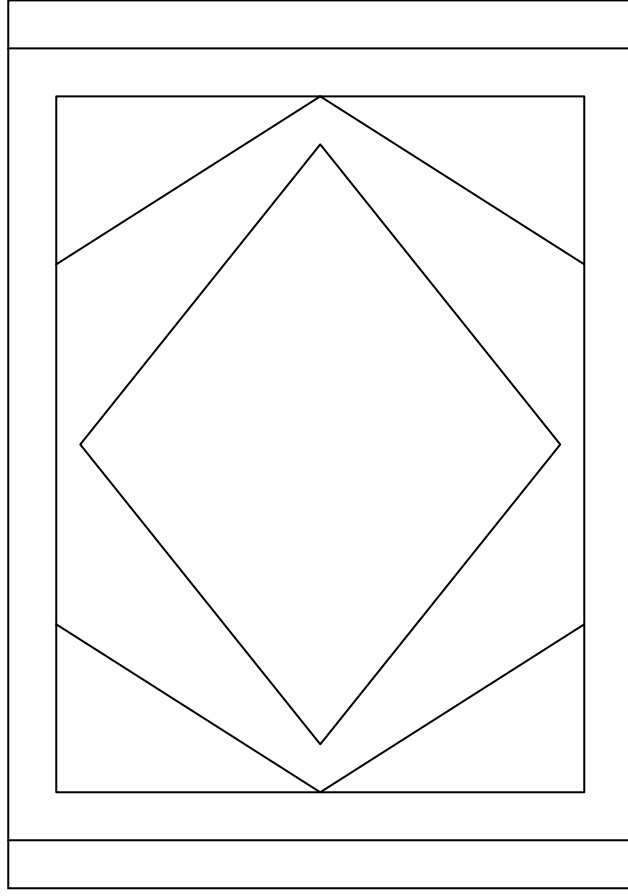
Fotoğraf 48'da görülen halıya ait şema, renk ve kompozisyon özellikleri bakımından fotoğraf 45, 46 ve 47'deki halılar ile aynı özellikleri taşımaktadır.

Motif 33

Fotoğraf 49

Yöresi	Bergama (19.y.y.)
Bulunduğu Yer	İzmir Etnografya Müzesi
Envanter Numarası	1352
Müze İçindeki Yeri	Halı odası kat 2
Boyutu	86 cm. x 106 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	6,5 cm.
Düğüm Sıklığı	22 x 33 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	0,4 cm.
Atkı Adedi	3 sıra kırmızı
Kullanılan Renkler	Kırmızı, açık kırmızı, krem, somon, siyah, vişneçürüğü (bordürdeki sekizgenlerin içi vişneçürüğü)
Özel Notlar	Havlar genelde dökülmüş. Bazı yerlerde motif kaybı var.

Şema 49: Fotoğraf 49'daki halının kompozisyon şeması

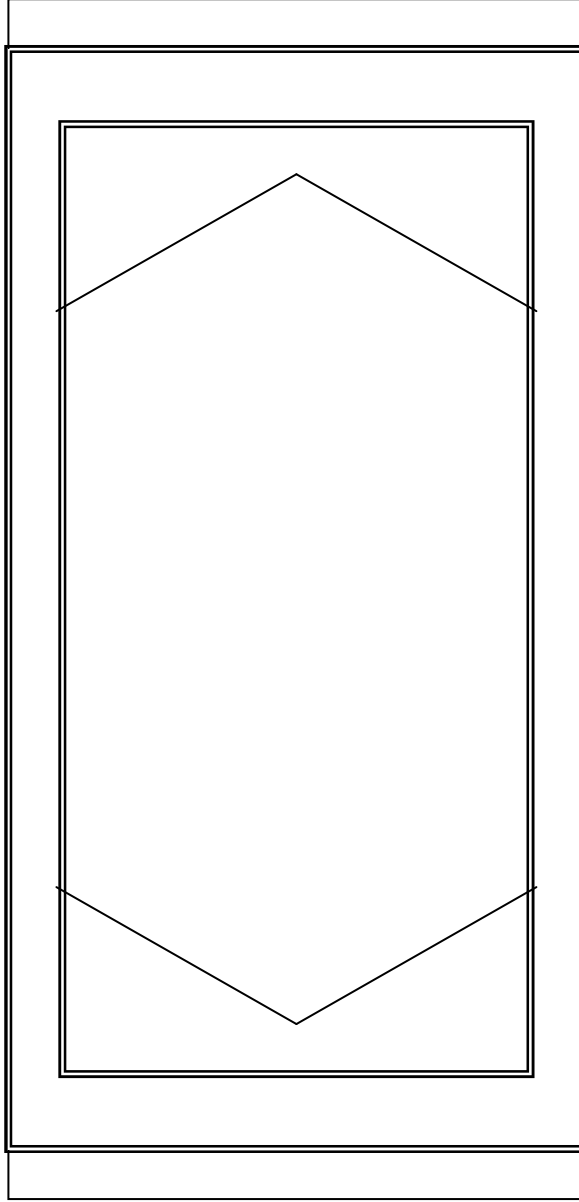
Açıklama:

Fotoğraf 49'da görülen halı diğerlerinden daha eski bir üretim olmakla birlikte, renk ve kompozisyon özellikleri bakımından fotoğraf 45, 46, 47 ve 48'deki halılar ile aynı özellikleri taşımaktadır.

Fotoğraf 50

Yöresi	Kız Bergama (Sarı namazlık denilen halı tipiyle karışık, motiflerde yer alan sarı renkten dolayı sarı namazlık denilmekte.)
Kime Ait Olduğu	Mehrikan Enli
Nereden Geldiği	Annesi hediye dokumuş
Kaç Yıldır Ailede Olduğu	5 – 6 yıl
Boyutu	56,5 cm. x 116,5 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	5,5 cm.
Düğüm Sıklığı	23 x 33 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	5 mm.
Atkı Adedi	2 – 3 sıra, kırmızı
Kullanılan Renkler	Kırmızı, lacivert, mavi, sarı, siyah, krem
Not	Kaynak kişi bilgileri için bak.; D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Arşivi “İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelenmesi ve Desen Arşivi Oluşturulması” konulu proje

Şema 50: Fotoğraf 50'deki halının kompozisyon şeması

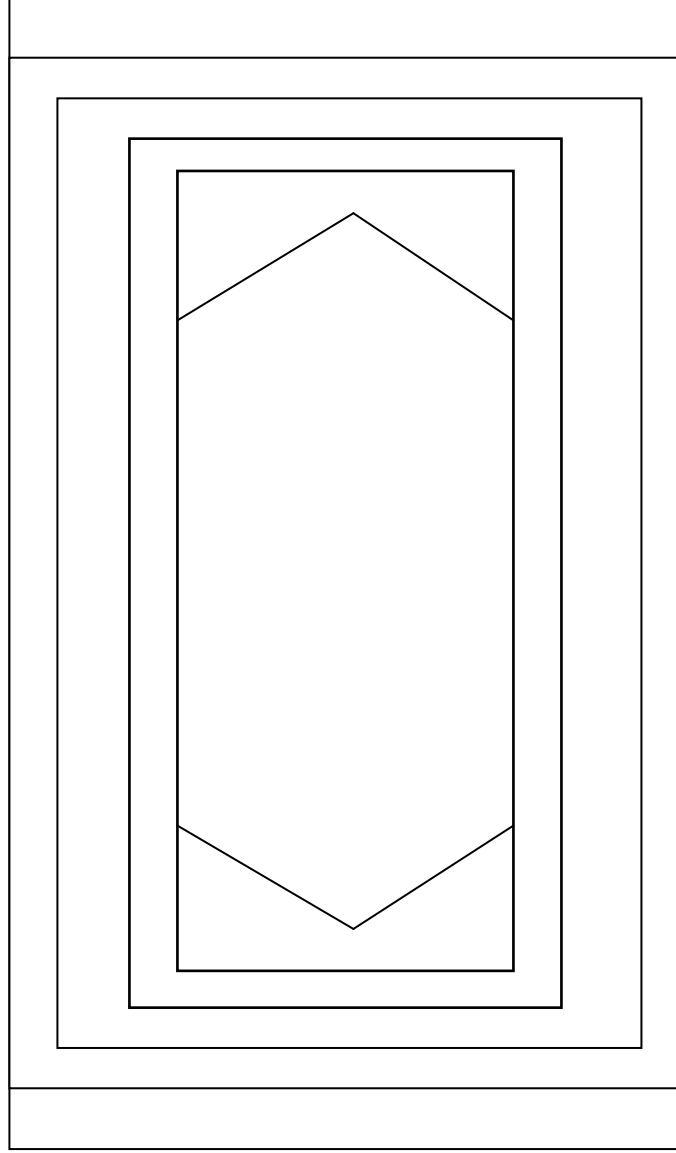
Açıklama:

Fotoğraf 50'de görülen halı yeni üretim olup kompozisyon özellikleri bakımından fotoğraf 45, 46, 47, 48 ve 49'daki halılar ile aynı özellikleri taşımaktadır. Bu halıdaki fark, sahip olduğu dikdörtgen formun diğer örneklerden daha uzun olması ve zeminde mihrap içi düzenlemesinin tek bölüm halinde ele alınmasıdır.

Fotoğraf 51

Yöresi	Bergama Sarı Namazlık
Kime Ait Olduğu	Mehrikan Enli
Nereden Geldiği	Kayınvalidesi ile birlikte dokumuşlar
Kaç Yıldır Ailede Olduğu	10 yıl
Boyutu	100 cm. x 150 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	10 cm.
Düğüm Sıklığı	26 x 40 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	5 mm.
Atkı Adedi	2 sıra kırmızı
Kullanılan Renkler	Kırmızı, lacivert, mavi, krem, sarı
Not	Kaynak kişi bilgileri için bak.; D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Arşivi “İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelenmesi ve Desen Arşivi Oluşturulması” konulu proje

Şema 51: Fotoğraf 51'deki halının kompozisyon şeması

Açıklama:

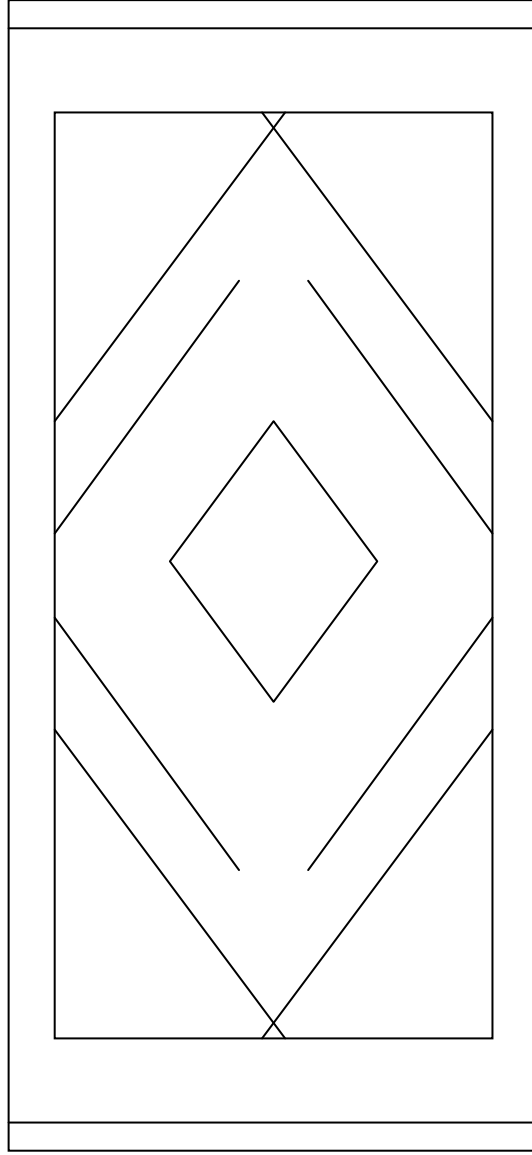
Fotoğraf 51'de görülen halı yeni üretim bir halıdır. Halının kenarları bir ana bordür ile dış ve içten birer ince bordür ile çevrelenmektedir. Bu bordürler birbirlerinden ince şeritler ile ayrılmaktadır. Kompozisyon özellikleri bakımından zemin düzenlemesine bakıldığında ise fotoğraf 50'deki halı ile aynı özellikleri taşımaktadır.

Motif 24

Fotoğraf 52

Yöresi	Bergama (19.y.y.)
Bulunduğu Yer	İzmir Etnografya Müzesi
Envanter Numarası	952
Müze İçindeki Yeri	Halı odası kat 2
Boyutu	92,5 cm. x 187 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	Baş kısmında 5 cm., sonda 2,5 cm.
Düğüm Sıklığı	19 x 18 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	0,4 cm.
Atkı Adedi	2 – 3 sıra kahverengi
Kullanılan Renkler	Kırmızı, gri, deve tüyü (krem gibi), açık sarı, siyah, vişne çürüğü, lacivert
Kompozisyon Özellikleri	Çift mihraplı, tek bordür var.
Özel Notlar	Sergileme alanında dokuma yönüne göre ters asılmış, kenar örgüleri sökülüş.

Şema 52: Fotoğraf 52'deki halının kompozisyon şeması

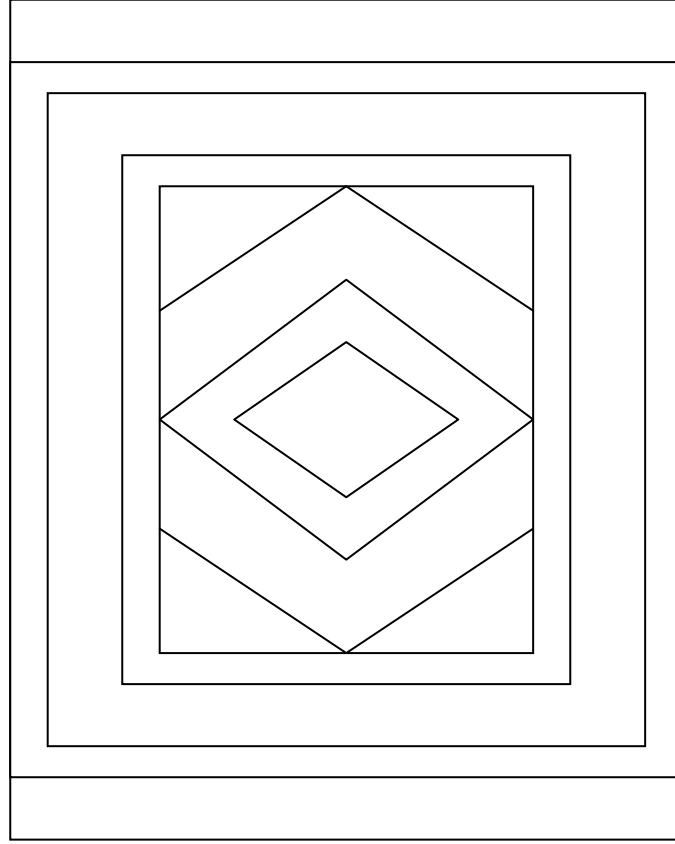
Açıklama:

Fotoğraf 52'de görülen halıya ait şema incelendiğinde, Kompozisyon özellikleri bakımından fotoğraf 50'deki halı ile aynı özellikleri taşıdığı görülmektedir. Ancak bu halıda farklı olarak, mihrap içi düzenlemesinde göbek olarak algılanan eşkenar dörtgen biçiminde bir alan dikkati çekmektedir.

Fotoğraf 53

Yöresi	Bergama
Kime Ait Olduğu	Nimet Musaoğlu
Nereden Geldiği	Satın alma
Kaç Yıldır Ailede Olduğu	10 yıl
Boyutu	113 cm. x 119 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün (doğal kahve) İlme yün
Kilim Örgüsü	6 cm.
Düğüm Sıklığı	25 x 34 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	7 mm.
Atkı Adedi	2 sıra
Kullanılan Renkler	Krem, lacivert, siyah, kahverengi, kırmızı
Not	Kaynak kişi bilgileri için bak.; D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Arşivi “İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelemesi ve Desen Arşivi Oluşturulması” konulu proje

Şema 53: Fotoğraf 53'deki halının kompozisyon şeması

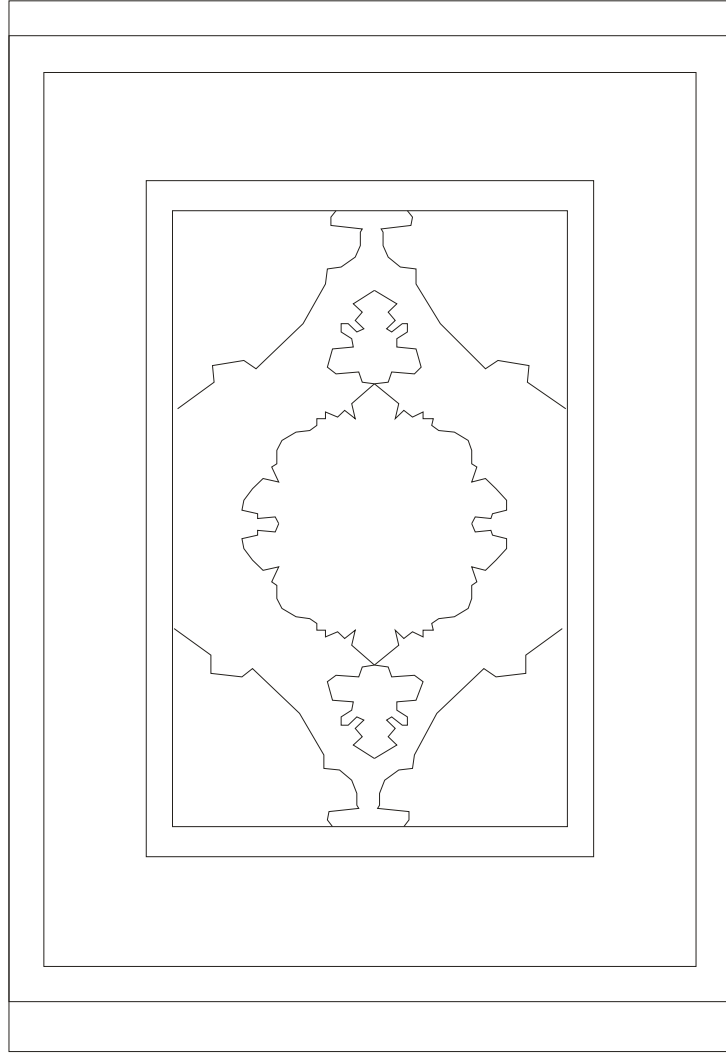
Açıklama:

Fotoğraf 53'de görülen halıya ait şema incelendiğinde, halının diğer örneklere göre kare bir forma sahip olduğu görülmektedir. Halının kenarlarını bir ana bordür ile iç ve dıştan birer sedef çevrelemektedir. Zeminde ise kompozisyon özellikleri bakımından iç içe geçmiş eşkenar dörtgenlerden oluşan bir düzenleme ve köşelerde meydana gelen üçgen birimler dikkati çekmektedir. Renk dizilimi ve kompozisyon açısından halının genelinde yatayda ve dikeyde tam ($\frac{1}{4}$) simetri hakimdir.

Fotoğraf 54

Yöresi	Köşeli Bergama
Kime Ait Olduğu	Mehrikan Enli
Nereden Geldiği	Kayınvalidesi çocukken dokumuş
Kaç Yıldır Ailede Olduğu	60 yıldan fazla
Boyutu	56,5 cm. x 116,5 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	7,5 cm.
Düğüm Sıklığı	30 x 39 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	6 mm.
Atkı Adedi	2 – 3 sıra, vişneçürüğü renkte
Kullanılan Renkler	Kırmızı, vişneçürüğü, lacivert, koyu bordo, yeşil, mavi, krem
Not	Kaynak kişi bilgileri için bak.; D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Arşivi “İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelenmesi ve Desen Arşivi Oluşturulması” konulu proje

Şema 54: Fotoğraf 54'deki halının kompozisyon şeması

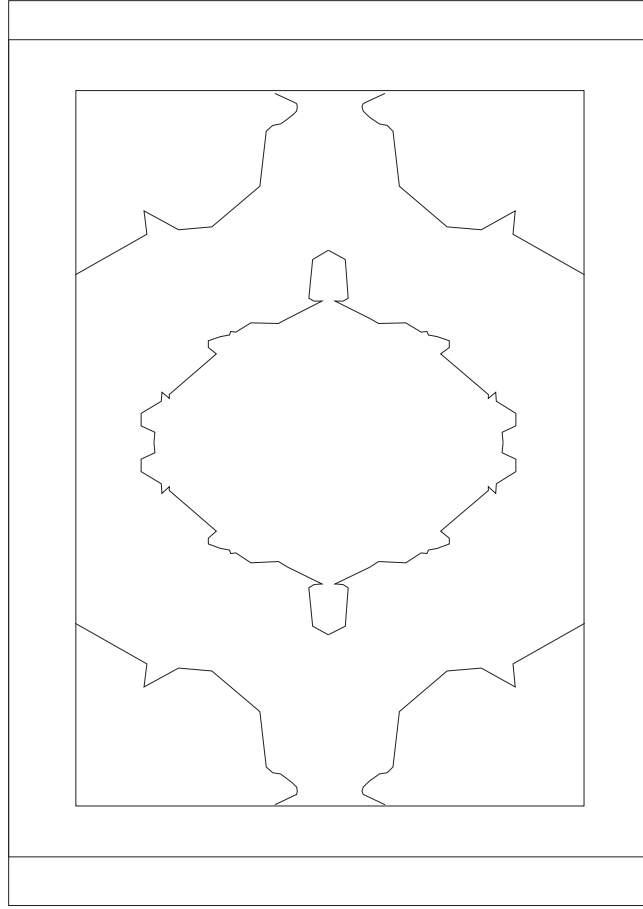
Açıklama:

Fotoğraf 54'de görülen halıya ait şema incelendiğinde, kaynaklarda zemin düzenlemesine göre köşeli göbekli olarak ifade edilen bir düzenleme görülmektedir. Bunun yanı sıra halıda kullanılan motifler, diğer örneklerde görülen geometrik ifadeden farklı olarak daha çok bitkisel ağırlıklıdır. Halının kenarlarını bir ana bordür ile iç ve dıştan birer sedef çevrelemektedir. Renk dizilimi ve kompozisyon açısından halının genelinde yatayda ve dikeyde tam ($\frac{1}{4}$) simetri hakimdir.

Fotoğraf 55

Yöresi	Köşeli Bergama
Kime Ait Olduğu	Mehrikan Enli
Nereden Geldiği	Çeyizinden
Kaç Yıldır Ailede Olduğu	20 yıl
Boyutu	89 cm. x 147,5 cm.
Hammaddesi	Çözü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	9 cm.
Düğüm Sıklığı	23 x 32 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	6 mm.
Atkı Adedi	2 sıra, vişneçürüğü
Kullanılan Renkler	Kırmızı, bordo, sarı, narçiçeği, türkuaz, lacivert, krem
Not	Kaynak kişi bilgileri için bak.; D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Arşivi “İzmir ve Çevresinde Halı Üretim Merkezlerinde Yaşayan Ailelerde ve Özel Koleksiyonlarda Bulunan Türk Halı Örneklerinin Belgelenmesi ve Desen Arşivi Oluşturulması” konulu proje

Şema 55: Fotoğraf 55’deki halının kompozisyon şeması

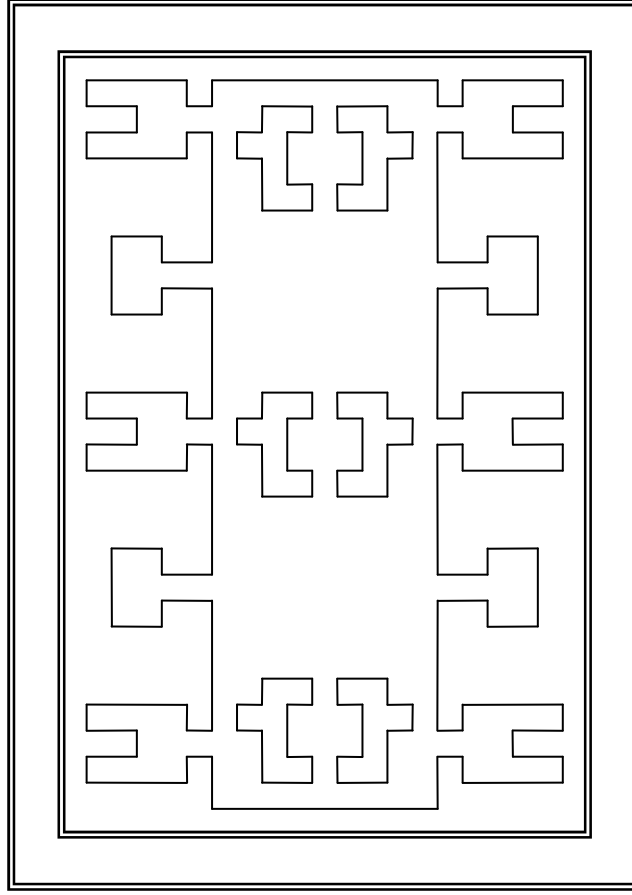
Açıklama:

Fotoğraf 55’de görülen halıya ait şema incelendiğinde, fotoğraf 54’de yer alan örnek ile aynı özellikleri taşımaktadır. Ancak bu örnekte halıyı kenarlarından bir tek bordür çevrelemektedir. Renk dizilimi ve kompozisyon açısından halının genelinde yatayda ve dikeyde tam ($1/4$) simetri hakimdir.

Fotoğraf 56

Yöresi	18.y.y. Batı Anadolu Halısı
Bulunduğu Yer	Türk İslam Eserleri Müzesi
Envanter Numarası	317
Boyutu	100 cm. x 127 cm.
Düğüm Sıklığı	24 x 28 dm. ²
Kaynak	Fahrettin Kayıpmaz, Naciye Kayıpmaz, Mustafa Genç: Tarihten Günümüze Bergama Halıları, s.136.
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

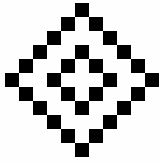
Şema 56: Fotoğraf 56'daki halının kompozisyon şeması

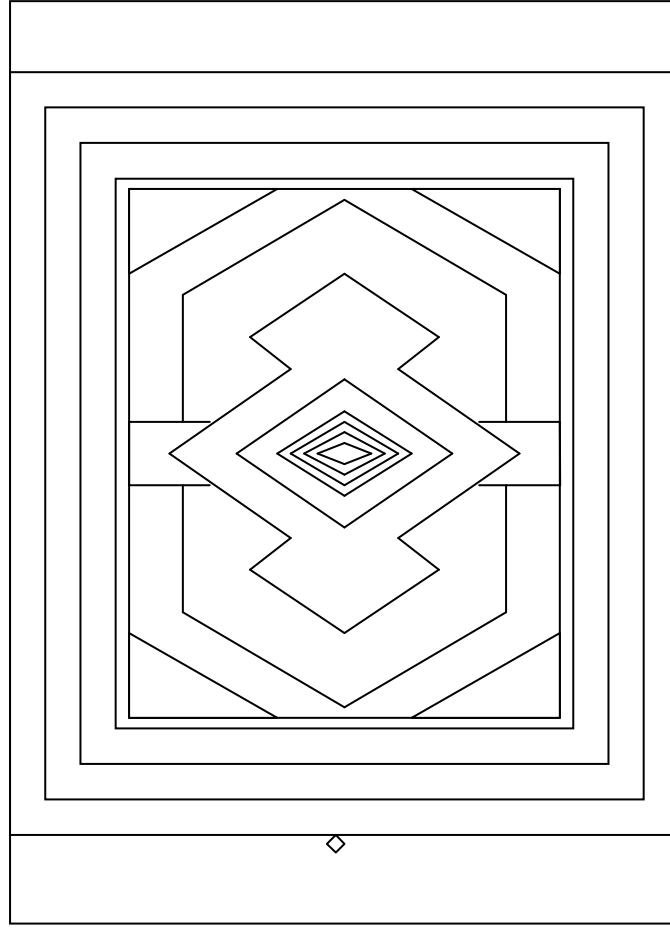
Açıklama:

Fotoğraf 56'da yer alan halıya ait şemada, halının kenarlarında bir bordür ile bu bordürü iç ve dıştan çevreleyen iki ince şeritten oluştuğu görülmektedir. Halının zemini incelendiğinde diğer örneklerden farklı bir bölünme dikkati çekmektedir. Burada zemin üç eşit sütundan oluşmaktadır. Burada kullanılan geometrik bölünmeler ile ortadaki sütunun zemin rengi yan sütunlara taşınmış ve böylece bir denge oluşturulmuştur. Halının geneli incelendiğinde yatayda uygulanan bir simetri söz konusudur. Ancak boş alanları doldurmak amacıyla kullanılan küçük motifler ile bu simetri yer yer bozulmuştur.

Fotoğraf 57

Yöresi	Bergama (19.y.y.)
Bulunduğu Yer	İzmir Etnografya Müzesi
Envanter Numarası	665
Müze İçindeki Yeri	Halı odası kat 2
Boyutu	121 cm. x 124 cm.
Hammaddesi	Çözüğü yün Atkı yün İlme yün
Kilim Örgüsü	12,5 cm.
Düğüm Sıklığı	25 x 29 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Hav Yüksekliği	0,7 cm.
Atkı Adedi	2 sıra lacivert
Kullanılan Renkler	Kırmızı, mavi, lacivert, siyah, krem, yeşil (nefti), somon (kırmızının ikinci suyu)
Kompozisyon Özellikleri	Çift mihraplı, üç bordür var.
Özel Notlar Dokumanın kilimliğinde bulunan halı tekniğinde yapılmış nazar motifi 	Müzedeki sergileme alanında dokuma yönüne göre ters asılmış. Halının bitimindeki kilimlik kısmında, tam ortada, halı tekniği ile nazar motifi dokunmuş. Havlar genelde dökülmüş. Sadece halının dokuma yönüne göre bitimindeki köşe ve bordürlerde hav yüksekliği tespit edilebiliyor. Bazı yerlerde motif kaybı, delikler ve yırtıklar var.

Şema 57: Fotoğraf 57'deki halının kompozisyon şeması

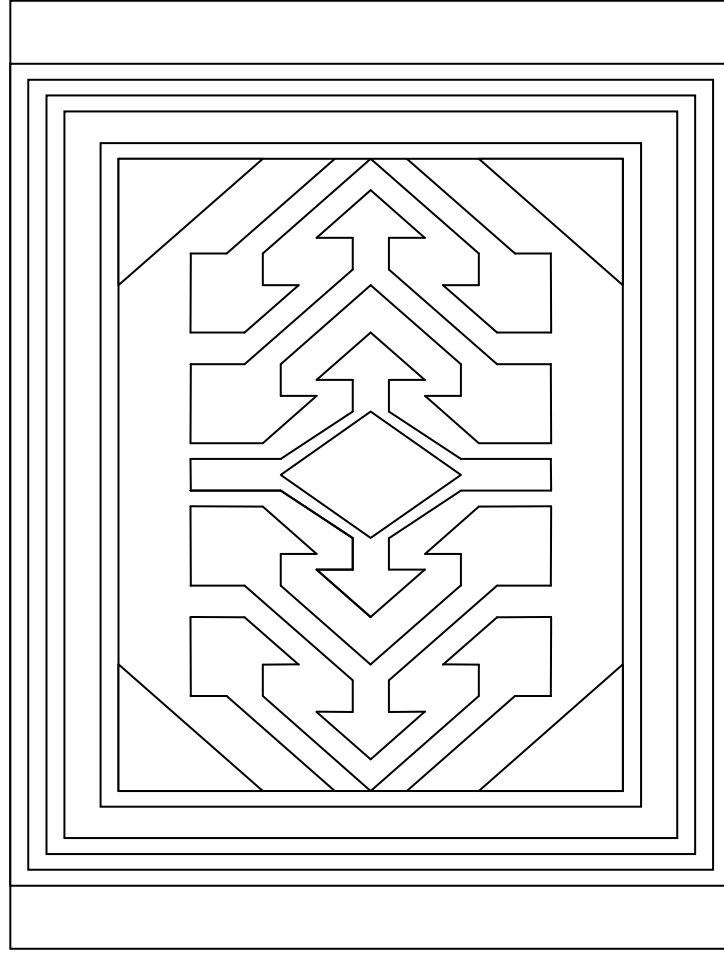
Açıklama:

Fotoğraf 57'de yer alan halıya ait şemada, renk ve kompozisyon özelliği bakımından fotoğraf 58'de yer alan halı ile benzerlikler taşıdığı görülmektedir. Halının kenarlarını dıştan içe doğru sırayla üç sedef ve bir ince şeridin çevrelediği görülmektedir. Ortada ise bir altıgen ile sınırlandırılmış alan içine yerleştirilmiş eşkenar dörtgen birim dikkati çekmektedir. Ayrıca yatayda eşkenar dörtgen birimin iki ucunda uzayan bir bant ile zemin ortadan ikiye bölünmüştür. Köşelere yerleştirilen üçgen birimler ile yüzeyde bir denge sağlanmıştır. Halının geneline bakıldığında yatayda ve dikeyde tam bir simetri hakimdir.

Fotoğraf 58

Yöresi	19.y.y. Batı Anadolu Halısı (Yüncü)
Bulunduğu Yer	Özel Koleksiyon
Boyutu	181 cm. x 201 cm.
Kaynak	Fahrettin Kayıpmaz, Naciye Kayıpmaz, Mustafa Genç: Tarihten Günümüze Bergama Halıları, s.116.
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 58: Fotoğraf 58’deki halının kompozisyon şeması

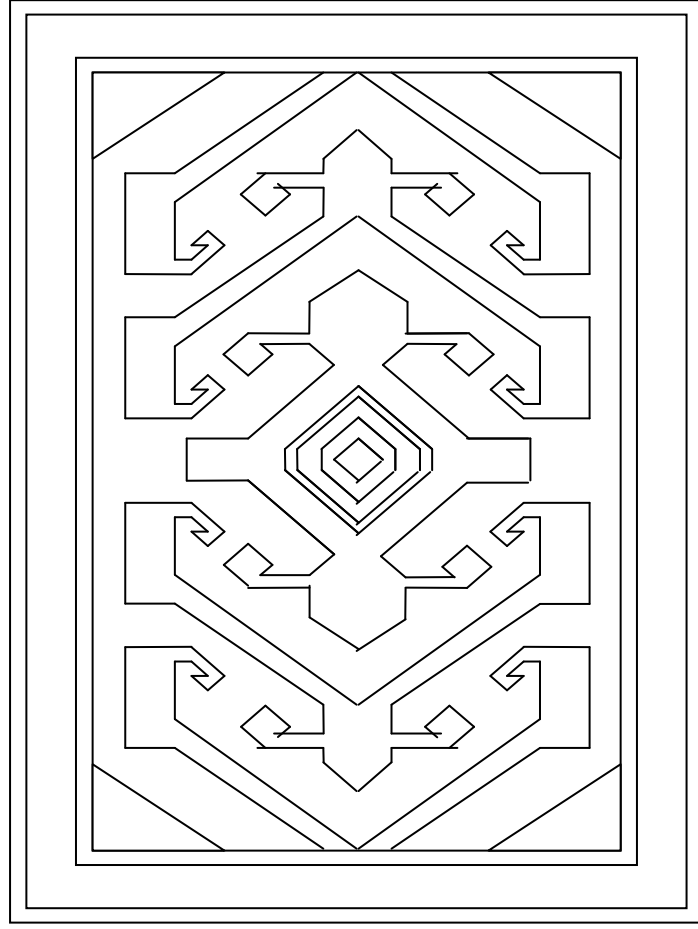
Açıklama:

Fotoğraf 58’de yer alan halıya ait şemada, halının bir bordür ile bu bordürün dıştan üç, içten bir sıra sedef ile çevrelendiği görülmektedir. Halının zemininde yatayda ve dikeyde $\frac{1}{4}$ tam bir simetri hakimdir. Zeminde, ortada yer alan eşkenar dörtgen biçimindeki birimin kenarlarının sahip olduğu açığa paralel olarak, uçlarında üçgen biçiminde yönlendirme elemanlarının da bulunduğu “V” ve “Λ” biçiminde bölünmeler kullanılmıştır. Köşelerde kullanılan üçgen biçiminde birimler ile de bir denge sağlanmıştır.

Fotoğraf 59

Yöresi	19.y.y. Batı Anadolu Halısı (Yüncü)
Bulunduğu Yer	Özel Koleksiyon
Boyutu	185 cm. x 204 cm.
Kaynak	Fahrettin Kayıpmaz, Naciye Kayıpmaz, Mustafa Genç: Tarihten Günümüze Bergama Halıları, s.117.
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 59: Fotoğraf 59'daki halının kompozisyon şeması

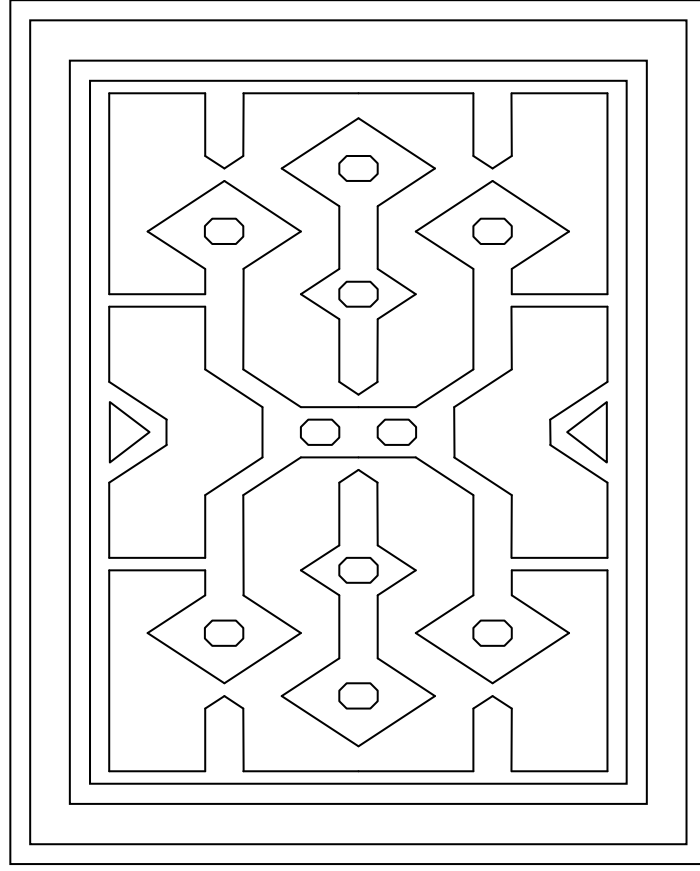
Açıklama:

Fotoğraf 59'da yer alan halıya ait şemada fotoğraf 58'de görülen halı ile aynı şematik özellikler dikkati çekmektedir. Fotoğraf 59'da yer alan halının bordürü daha geniş ve sedef sayıları farklıdır. Halıyı çevreleyen bordürü içte ve dışta bir sıra sedef çevrelemektedir. Ayrıca diğer örnekte zeminde yer alan üçgen biçimindeki yönlendirme elemanları bu halıda daha yumuşatılarak verilmiştir.

Fotoğraf 60

Yöresi	18.y.y. Batı Anadolu Halısı
Bulunduğu Yer	Özel Koleksiyon
Boyutu	178 cm. x 215 cm.
Kaynak	Fahrettin Kayıpmaz, Naciye Kayıpmaz, Mustafa Genç: Tarihten Günümüze Bergama Halıları, s.141.
NOT	Bu halıya ait teknik analiz bilgileri kaynaklarda yoktur.

Şema 60: Fotoğraf 60'daki halının kompozisyon şeması

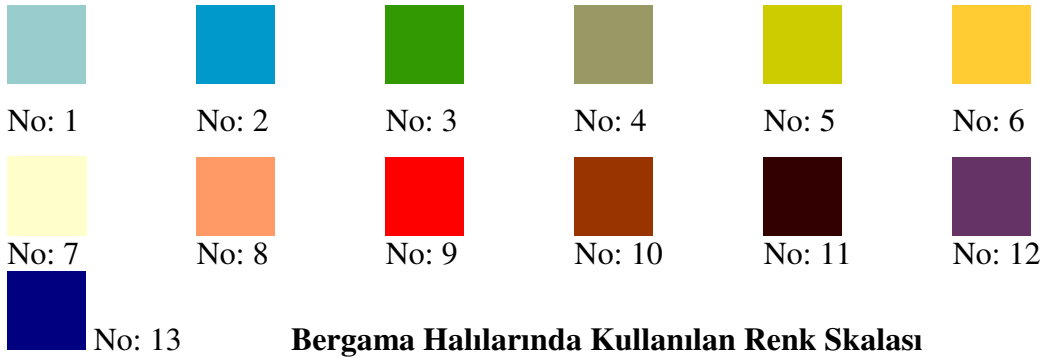
Açıklama:

Fotoğraf 60'da yer alan halıya ait şemaya bakıldığında halının kenarlarının bir bordür ile, bordürün ise iç ve dıştan bir sedef ile çevrelendiği görülmektedir. Zeminde ise geometrik düzenlemeyle kullanılan bandın, yüzeyi parçaladığı görülmektedir. Halının geneline bakıldığında yatayda ve dikeyde tam bir simetri ($\frac{1}{4}$) hakimdir.

2.2.4. Bergama Halılarında Kullanılan Renkler

Yörede yapılan araştırmalardan edinilen bilgilere göre, Bergama ve çevresinde dokunan halılarda kullanılan renkler, 20.y.y. başlarına kadar doğal boyarmaddelerden elde edilmiştir. İplikleri, dokumayı yapacak kişi ya kendi boyamış ya da Maldan, Süngülü, Sariahmetler, Menice köylerinden gelen ve bu işi meslek edinmiş seyyar boyacılara boyatmışlardır. Yuntdağ halılarında yeşil ve beyaz zemin üzerine kırmızı, mavi, kahverengi, sarı, yeşil, pembe, siyah ve bej renkler hakimdir. Renklerin eldesinde ise yörede yetişen ve temini kolay kök boya, kırmızı renk veren al toprak, çamur, papatya çiçeği, soğan kabuğu, ayva yaprağı, saman, nar kabuğu, palamut, ceviz kabuğu (tetir), ceviz yağrağı, meşe ağacı meyvesi (kobalak), asma yaprağı ve meşe ağacı külü kullanılmıştır. Mordan olarak ise tuz ve şaptan yararlanılmıştır. Günümüzde ise dokumalarda daha çok anilin boya kullanılmaktadır.⁷⁵

Gelişim süreci içinde Bergama halılarında kullanılan renklere bakıldığında zemin rengi olarak çoğunlukla kırmızı rengin hakim olduğu dikkati çekerken, nadiren lacivert zemin renginin kullanıldığı örnekler de mevcuttur. İç içe geçmiş bordürlerden oluşan düzenlemelerin görüldüğü örneklerde ana bordürlerde de genelde zemin rengi kullanılmıştır. Sedefler ise krem ve sarı gibi açık renklerle değerlendirilmiş ve bu renkler zeminde yer alan motiflerde de değerlendirilerek genelde bir denge sağlanmıştır. Bergama halılarında tespit edilen toplam 13 farklı renk kullanılmıştır.

⁷⁵ Yöre dokumalarında kullanılan doğal boyarmaddeler ve boyama yöntemleri ile ilgili bak.; Bekir Deniz; **Yöre Özellikleriyle Yuntdağ Halıları**. 9.Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi. İkinci cilt. İstanbul 1991. s.34., Bekir Deniz; **Kozak (Bergama) Yöresi Halıları**, Arış, yıl:1, sayı:2, s.20.

2.3. Değerlendirme

Batı Anadolu bölgesinde yaşayan halkın, konar-göçer yaşam tarzını benimsemiş yörüklerden oluşması ve bölgedeki iskân faaliyetlerinin yapıldığı dönemlerde bu aşiret ve oymakların farklı yerleşim bölgelerinde yerleşik hayata geçmeleri sonucu, farklı dokuma merkezlerinde benzer özellikteki dokumaların görülmesi kaçınılmazdır. Ayrıca Batı Anadolu Bölgesi, sahip olduğu demiryolu ağı ve İzmir limanı ile ticari açıdan sağladığı avantajlar sebebiyle de halı üretimi yaptıran tüccarların da ilgi odağı haline gelmiştir. Bu sebeple özellikle 19. yüzyılda halı üretimi büyük bir ticari hacme ulaşmış ve farklı yörelere ait halı örnekleri de ticari açıdan Batı Anadolu bölgesinde ürettirilmiştir. Bütün bu faktörler dikkate alındığında Batı Anadolu'daki halıcılık faaliyetlerinin Türk halı sanatının gelişiminde farklı bir yere sahip olduğu dikkati çekmektedir. Dolayısıyla halı sanatı ile ilgili araştırma yapan birçok araştırmacı çalışmalarını Batı Anadolu bölgesinde üretilen dokumalar üzerinde yoğunlaştırmıştır.

Günümüzde halılar, araştırmacılar tarafından, tarihsel süreç içinde ve görsel özellikleri ön planda tutularak iki farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Bunları örnekleyecek olursak:

“Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları” adlı kitabında Bekir Deniz, Türk halıcılığını tarihsel süreç içinde incelerken belli başlı dönemler ile halıları sınıflandırmıştır. Bunlar, Selçuklu Dönemi halıları, Beylikler dönemi halıları ya da 14. – 15. yüzyıl Anadolu Türk halıları ve Osmanlı Devri Anadolu Türk halılarıdır. Osmanlı Devri Anadolu Türk halıları da, erken dönem, klasik dönem ve geç dönem olmak üzere üç dönemde ele alınmıştır. 15. – 16. yüzyıl erken Osmanlı dönemi halılarının yanlış bir adlandırmayla Holbein Halıları olarak adlandırıldığı ve bu halıların özellikle Batı Anadolu'da üretilmiş halılar olduğu belirtilmektedir. Burada yer alan bilgilerden, dönem özelliklerine göre ifade edilen halılar arasında, Bergama ve çevresinde üretilen halıların, Türk halılarının gelişimindeki yeri ve önemi öğrenilmektedir. Ayrıca bu kitapta halılar, hammadde, teknik, desen ve

kompozisyon özellikleri bakımından yörelere göre değişen yerel adlandırmalarıyla da verilmiştir.

“Tarihten Günümüze Bergama Halıları” adlı kitabın yazarlarından Fahrettin Kayıpmaz ve Naciye Kayıpmaz ise kitabın ikinci bölümünde Bergama halılarını genel desen özellikleri açısından bir sınıflandırma yoluna gitmişler, ancak halıları adlandırmada varolan yanlışları bu çalışmalarında devam ettirmişlerdir. Bergama halılarının erken dönem ve geç dönem olarak iki ana başlık altında incelendiği kitapta, derlenen halı örnekleri 17 grup altında toplamıştır. Bu gruplar şöyledir: Erken Devirler başlığı altında; Holbein Grubu Küçük Madalyonlu Bergama Halıları, Holbein Grubu Sekizgen Madalyonlu Bergama Halıları, Lotto Grubu Rumi Raporlu Bergama Halıları, Bellini Grubu Bergama Halıları, Memling Grubu Türkmen Aynalı Bergama Halıları, Transilvanya Grubu Bergama Halıları, Büyük Madalyonlu Bergama Halıları ve Köşeli Kare Madalyonlu Bergama Halıları. Geç Devirler Başlığı Altında ise; Çanakkale Kazdağları Türkmen Grubu Bergama Halıları, Yuntdağı Türkmen Grubu Bergama Halıları, Yağcıbedir Türkmen Grubu Bergama Halıları, Yüncü ve Karakeçili Türkmen Grubu Bergama Halıları, Kozak Grubu Bergama Halıları, Mihraplı Seccade Bergama Halıları, Geometrik Şemalı Bergama Halıları, Zemini Uzun Bantlarla Belirlenmiş Bergama Halıları ve Gruplandırılmayan Geleneksel Bergama Halılarıdır.

Kültürün maddi ürünleri arasında yer alan halı ve düz dokumaların, yeni nesillere ve genç araştırmacılara doğru bilgilerle aktarılması bu alanda hizmet veren tüm araştırmacıların sorumluluğundadır. Bu düşünceden hareketle hazırlanan tez çalışmasında, Bergama halıları ile ilgili katalog çalışması yaparak Bergama halıları belgelenirken, aynı zamanda halıların görsel özellikleri de ön planda tutularak döneme ve üsluba ilişkin bilgiler tasarım açısından ele alınmaya çalışılmış, Bergama halılarında bir sınıflandırma yoluna gidilmiştir.

Tez çalışmasının ilk aşamasında, kaynaklardan tespit edilen ve ulaşılabilen Bergama halıların kompozisyon açısından benzer özellikleri olsa da farklı birimler içeren her örneğin şematik özellikleri tespit edilmiş ve halı örneklerine ait 59

kompozisyon şeması çıkarılmıştır. Şemalar, benzer özellikleri dikkate alınarak tekrar detaylı bir inceleme süzgecinden geçirildiğinde kronolojik bir sıralamaya ihtiyaç duyulmadan 8 grup altında toplanmıştır. Bu grupların tasarım açısından genel özelliklerini şöyle açıklayabiliriz:

1.grup: Bu grup örneklerde zemin düzenlemesine bakıldığında ortada, dikdörtgen bir alan içine yerleştirilmiş bir veya üst üste iki sekizgenin yerleştirildiği düzenlemeler görülmektedir. Halılarda biçim açısından, en ve boy oranı dikkate alınarak bakıldığında zeminde bir sekizgenin yer aldığı örneklerin kareye yakın dikdörtgen bir formda, üst üste iki sekizgenin yer aldığı örneklerin ise dikdörtgen bir formda olduğu dikkati çekmektedir. Genel olarak bu grup halılarda motiflerin yüzeyde değerlendirilmesi bakımından $\frac{1}{4}$ oranında yatay ve dikey ekseninde tam simetrik bir düzenleme görülmektedir. Dikdörtgen alanların içlerine yerleştirilen sekizgenlerin köşelerinde meydana gelen boşluklara, algılamada aranan dengeyi sağlamak amacıyla üçgen biçiminde motifler yerleştirilmiştir. Zeminde yer alan dikdörtgen alan ya da alanlar içten dışa doğru, önce ince bir şerit halinde sedef, daha sonra bordür ve yine ince bir sedef ile çevrilir. Böylece zeminde yer alan dikdörtgen biçimindeki kapalı bir form ile sınırlandırılan alan halının genel formuna uygun olarak en dıştan da çevrelenmiş olur. Bu grupta yer alan halılarda renkler, kompozisyonda görülen simetri kuralına genelde uymaz. Zeminde kullanılan motiflerde simetrik renk anlayışı hakimken, bordürlerde kullanılan renklerde ise, ardışık olarak tekrar eden renk dizilerinden oluşan raportlar dikkati çekmektedir. Böylece yüzeyde görülen aynı birimin tekrarı ile oluşturulan düzenlemede durağanlık renk ile ortadan kaldırılmıştır (fotoğraf 2-11 arası).

2.grup: Bu grup örneklerde görülen zemin düzenlemesi 1. gruptaki zemin düzenlemene benzemektedir. Ortada, dikdörtgen bir alan içine yerleştirilmiş üst üste 2, 3 ya da 4 sekizgenin yerleştirildiği düzenlemeler görülmektedir. Halılarda biçim açısından, en ve boy oranı dikkate alınarak bakıldığında dikdörtgen bir form dikkati çekmektedir. Bu grup halılar da motiflerin yüzeyde değerlendirilmesi bakımından $\frac{1}{4}$ oranında yatay ve dikey ekseninde tam simetrik bir düzenleme görülmektedir. Bu grup halıların 1. grupta yer alan halılardan farkı bordür sayılarının çokluğudur. Bu grup

halılarda iç içe 1, 2 ya da 3 ana bordür olabildiği gibi, 2 ya da 3 sıra sedef de kullanılmıştır. Bunun yanı sıra zeminde boş kalan alanlarda yine aynı birimin yan yana dizilmesiyle bordür etkisi de uyandırılmıştır. Burada yapılmak istenen, ortada yer alan dikdörtgenleri bordür ve sedefler ile çevreleyerek, bütün dikkati ve algıyı buralarda toplamaktır. Renkler 1. grupta görülen düzenleme ile aynı şekilde kullanılmıştır (fotoğraf 12-18 arası).

3.grup: Bu grup örneklerde zemin düzenlemesine bakıldığında ortada, bir sekizgen ve sekizgenin köşelerinde üçgen biçiminde motifler yer almaktadır. Halının tam ortasında bulunan bu alanın alt ve üstünde yan yana iki sekizgen bulunmakta ve sekizgenlerin köşelerinde yine üçgen biçiminde motifler yer almaktadır. Ancak burada sekizgenler, kare ya da dikdörtgen bir form ile sınırlandırılmamış, halı ile ilgili kuran kişinin bu sınırlandırmayı yapması sağlanmıştır. Bazı örneklerde bu sekizgenlerden oluşan birim üst üste iki sıra olarak görülmektedir. Halılarda biçim açısından, en ve boy oranı dikkate alınarak bakıldığında dikdörtgen bir form dikkati çekmektedir. Yatay ve dikey ekseninde $\frac{1}{4}$ oranında tam simetrik bir düzenlemeye sahip olan bu grup halılarda da kullanılan bordür sistemi, dikdörtgenleri çevreleyerek, bütün dikkati ve algıyı zeminde yer alan dikdörtgen alanlarda toplamaktadır. Renk diğer gruplarda olduğu gibi özellikle bordür ve sedeflerde kullanılış şekliyle halının duraganlığını ortadan kaldırmaktadır (fotoğraf 19-24 arası).

4.grup: Bu grup örneklerde görülen zemin düzenlemesi 2. gruptaki zemin düzenlemesiyle benzerlikler taşımaktadır. Halının tam ortasında dikdörtgen ya da kare bir alan dikkati çekmektedir. Bu alanın içi, göz ile takip edildiğinde dikdörtgen ya da kare formun algılanmasını sağlayacak biçimde küçük motiflerle doldurulmuştur. Bu alanın alt ve üstünde yan yana iki sekizgen ya da kare yerleştirilerek halıların sahip olduğu genel form ile bir uyum aranmıştır. Halılarda biçim açısından, en ve boy oranı dikkate alındığında dikdörtgen bir forma sahip olduğu görülür. Yatay ve dikey ekseninde $\frac{1}{4}$ oranında tam simetrik bir düzenlemeye sahip olan bu grup halılarda da kullanılan bordür sistemi yine kapalı bir özellik gösteren dikdörtgenleri çevreleyerek, bütün dikkati ve algıyı zeminde yer alan dikdörtgen alanlarda toplamaktadır. Renk diğer gruplarda olduğu gibi özellikle

bordür ve sedeflerde kullanılış şekliyle halının durağanlığını ortadan kaldırmaktadır (fotoğraf 25, 26).

5.grup: Bu grup örneklerde zemin düzenlemesinin diğer örneklerden farklı olarak, köşelere yerleştirilen üçgenler ve kullanılan renkler nedeniyle algıda sekizgenleri canlandıran kare veya dikdörtgen birimlerin alt alta ve yan yana dizilmesiyle oluştuğu görülmektedir. Ayrıca köşelerde yer alan üçgenler, zeminin bordür ile birleştiği noktada algıda yanılma ile bordür tarafından kesildiği hissini uyandırır. Ayrıca renklerin dizilişiyile de halılardaki tek birim etkisi ortadan kaldırılmıştır (fotoğraf 27-31 arası).

6.grup: Bu grup örneklerde zemin düzenlemesi olarak 5. gruptaki zemin düzenlemesinin farklı bir varyasyonu görülür. Bu grup örneklerde görülen zemin düzenlemesinde yine yan yana ve alt alta dizilen tek bir birim yer almaktadır. Ancak bu birimlerin araları ya boş bırakılmıştır ya da aralarına yerleştirilen şeritlerle buralarda sedef şeklinde şerit etkisi yaratılmıştır. Bu grup halılar motiflerin yüzeyde değerlendirilmesi bakımından $\frac{1}{4}$ oranında yatay ve dikey ekseninde tam simetrik bir düzenlemeye sahiptir. Ancak renklerin dizilişiyile halılardaki tek birim etkisi ortadan kaldırılmıştır (fotoğraf 32-37 arası).

7.grup: Bu grupta, benzer özelliklerinden dolayı yatay ekseninde $\frac{1}{2}$ yarım simetrik ile yatay ve dikey ekseninde $\frac{1}{4}$ oranında tam simetrik zemin düzenlemelerine sahip halılar yer almaktadır. Halılarda biçim açısından, en ve boy oranı dikkate alındığında kareye yakın dikdörtgen bir form dikkati çekmektedir. Halıların ortasına yerleştirilen artı veya eşkenar dikdörtgen biçimindeki motif Altıgen biçiminde bir bant veya şerit ile çevrelenmektedir ve bu biçim bilinç dışı olarak, halı ile ilgi kuran kişiyi yönlendirme özelliğindedir. Altıgenin köşelerinde ise, halının bütününde denge elemanı olarak kullanılan üçgen biçimindeki motifler yer almaktadır. Halılar genelde, bir bordür ile bordürü iç ve dıştan çevreleyen iki sedef ile çevrilmiştir. Bu grup halılarda kullanılan renk düzenlemesi kompozisyondaki simetri düzenine uygun olarak düzenlenmiştir (fotoğraf 38-56 arası).

8.grup: Bu grupta yer alan halılarda renk ve kompozisyon açısından yatay ve dikey ekseninde $\frac{1}{4}$ oranında tam simetrik zemin düzenlemeleri görülmektedir. Halılarda biçim açısından, en ve boy oranı dikkate alındığında kareye yakın dikdörtgen bir form dikkati çeker. Halılara genel olarak ortadan başlayıp alt ve üst uçlara doğru uzayan bir düzenleme hakimdir. Zeminde yer alan bantların geometrik olarak bölünmesiyle oluşturulan bu grup düzenlemelerde, tasarımın hareket yönü bantların uçlarına yerleştirilen ok şekline benzeyen üçgen yönlendirme elemanlarıyla belirlenerek her iki yanda bordürler ile bu hareket sınırlandırılmıştır. Halılar genelde, bir bordür ile bordürü iç ve dıştan çevreleyen iki sedef ile çevrilmektedir (fotoğraf 57-60 arası).

İncelenen halılarda, üretildikleri yüzyıllara göre motif, kompozisyon ve renk özellikleri bakımından bazı değişimler gözlenmektedir. Söz konusu sekiz grup halıda kompozisyon özellikleri açısından, kaynaklarda 16. ve 17. yüzyıla tarihlendirilen örnekler ile 18. yüzyıla tarihlendirilen bazı örnekler benzer niteliktedir. Erken dönem örneklerde, zeminde yer alan dikdörtgenlerin etrafı halının ana bordürü ile çevrenirken 17.yüzyıla gelindiğinde bordürlerin gelişerek ve sayıları artarak ayrı birimler halinde halının zeminini çevrelediği görülmektedir. Renk özellikleri açısından Bergama halılarının genelinde kullanılan ana rengin zeminde kullanılan kırmızı olduğu dikkati çekmektedir. Birden fazla sayıda bordürün yer aldığı örneklerde, zemin rengi olan kırmızı, ana bordürlerden birine taşınarak zemin ile bordür arasında görsel açıdan bir denge ve bağlantı sağlanmış, diğer alanlarda ve motiflerde krem, kahve, yeşil, sarı gibi renklerin yüzeyde dağılımı dengeli bir şekilde kullanılmıştır.

Son yıllara doğru gelindiğinde Bergama halısı adıyla üretilen örneklerde halıların desen, kompozisyon ve renk özelliklerinin değişime uğradığı görülmektedir. Kompozisyon açısından 7.grup altında değerlendirilen halı örnekleri, Kozak, Yuntdağ ve Yağcıbedir gibi dokunduğu yerin adlarıyla karşımıza çıkmaktadır. Bergama halısı adı altında anılan 16., 17. ve 18. yüzyıl örneklerinde kullanılan motiflerin bazıları günümüzde Kozak, Yuntdağ ve Yağcıbedir’de üretilen halılarda özellikle bordür ve sedeflerde hala kullanılmaktadır.

Yapılan tespitler sonucunda Bergama halılarının dönemsel olarak iki grupta değerlendirilmesinin daha doğru olacağı düşünülmüştür. Birincisi 16., 17. ve 18. yüzyıl örneklerinde görülen ve tasarım açısından ilginin, halının merkezinde yer alan birimlerde toplandığı, iç içe geçmiş bordürler dizisinin oluşturulduğu tarzda üretilen Bergama halıları, İkincisi ise 19. ve 20. yüzyıllarda örnekleri görülen Kozak ve Yuntdağ yörelerinde üretilen Bergama halılarıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RESTITÜSYON ÇALIŞMALARI VE YENİ TASARIMLAR

3.1. Restitüsyon Çalışmaları

Günümüzde, tasarım eğitimi almış kişilerin halıcılık ile ilgili görsel malzemeye dayalı olarak yapacakları çalışmalar oldukça önem taşıyan bir konu haline gelmiştir. Geleneksel kültürümüzün bir uzantısı olarak yaşamlarını üretildikleri dönemden itibaren sürdürmeyi başarabilmiş halı dokuma örnekleri, üretildikleri malzemenin ömrü ile doğru orantılı olarak bir gün yok olacaklardır. Kültürel sorumluluk bilinciyle konu değerlendirildiğinde, bu örnekler elimizde mevcut iken, yapılacak teknik analiz ve restitüsyon çalışmaları ile doğru bir şekilde belgelenmeli ve uygun şartlar sağlanarak yaşam süreleri olabildiğince uzatılmaya çalışılmalıdır. Belgeleme çalışmaları, söz konusu halı dokumaların ayrıntılı olarak tanımlanmasını sağlamaktadır.

Kültürün maddi ürünlerinden olan halıların korunmasında belgeleme çalışmaları iki aşamalı olarak düşünülmelidir. İlk aşama, halıların teknik analizi ile birlikte kimlik bilgilerinin ayrıntılı bir dökümünün çıkarılmasıdır. İkinci aşama ise korumaya yönelik yapılan uygulama çalışmalarını kapsamaktadır. Burada öncelikli üzerinde durulması gereken, tasarımsal bir çalışmayı ifade eden restitüsyondur. Restitüsyon; yıpranmış, parçalanmış, eskimiş, yırtılmış bir halı dokumanın orijinal durumuna ilişkin bilgi veren tıpkı çizimlerdir. Bir başka deyişle restitüsyon, halı dokumada bulunan yapısal bozulmaları ve halıya daha önce yapılan müdahaleleri içeren rapor olup, halının mevcut durumunun ölçekli çizimlerle anlatımıdır. Somut veriler ile varsayımlara dayanan ve tasarımsal bir çalışma olan restitüsyonun temel kaynağı, restitüsyonu yapılan halıdır. Dolayısıyla yapılan restitüsyon, var olan eski bir halının aynısını günümüzde üretme olanağı yarattığı gibi, günümüze kadar ulaşabilmiş ender bir parçanın bütünü hakkında fikir sahibi olmamızı da

sağlamaktadır. Bu anlamda restitüsyon, çok yönlü bir tarihsel araştırma ve teknik çalışmayı zorunlu kılmaktadır.⁷⁶

Bu düşünceden hareketle tez çalışması doğrultusunda yapılan uygulama çalışmalarının bir bölümü, tez çalışmasında incelenen ve kaynaklarda Bergama halısı olarak anılan halılardan seçilen üç farklı örneğin restitüsyon çalışmasından oluşmaktadır. İki ve üç numaralı restitüsyon çalışmalarında, restitüsyonu yapılan halılar bütünü ile ilgili fikir sahibi olmamızı sağlayacak yeterli veriye sahipti. Ancak bir numaralı restitüsyon çalışmasında halının bütünü hakkında ilk etapta fikir sahibi olunamamış, bu sebeple aynı dönem halı örnekleri incelenerek benzer özellikleri tespit edilmiştir. Bu karşılaştırma sonucunda elde var olan halı parçasının, halının gerçek ölçülerinin ¼ 'ünden daha az bir kısmı olduğu tespit edilmiş ve böylece halı, olması gereken boyutlarda tamamlanmıştır. Yapılan restitüsyon çalışmalarında kağıt üzerinde 1/1 oranında çalışmak çok büyük alanlar meydana getirdiğinden, her üç restitüsyon çalışması da olması gereken gerçek ölçüleri dikkate alınarak ¼ oranında küçültülerek hazırlanmıştır.

⁷⁶ İsmail Öztürk; **Koruma Kültürü ve Geleneksel Tekstillerin Korunması – Onarımı**, Ankara 2007, s.34.-35., 40.

Restitüsyon 1:

Yöresi	16. yüzyıl Bergama Halısı
Bulunduğu Yer	Türk İslam Eserleri Müzesi
Envanter Numarası	627
Nereden Geldiği	Alaaddin Keykubat Türbesinden
Boyutu	130 cm. x 207 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, S büküm)
Düğüm Sıklığı	33 x 41 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank), s.73.

Ölçek : $\frac{3}{4}$

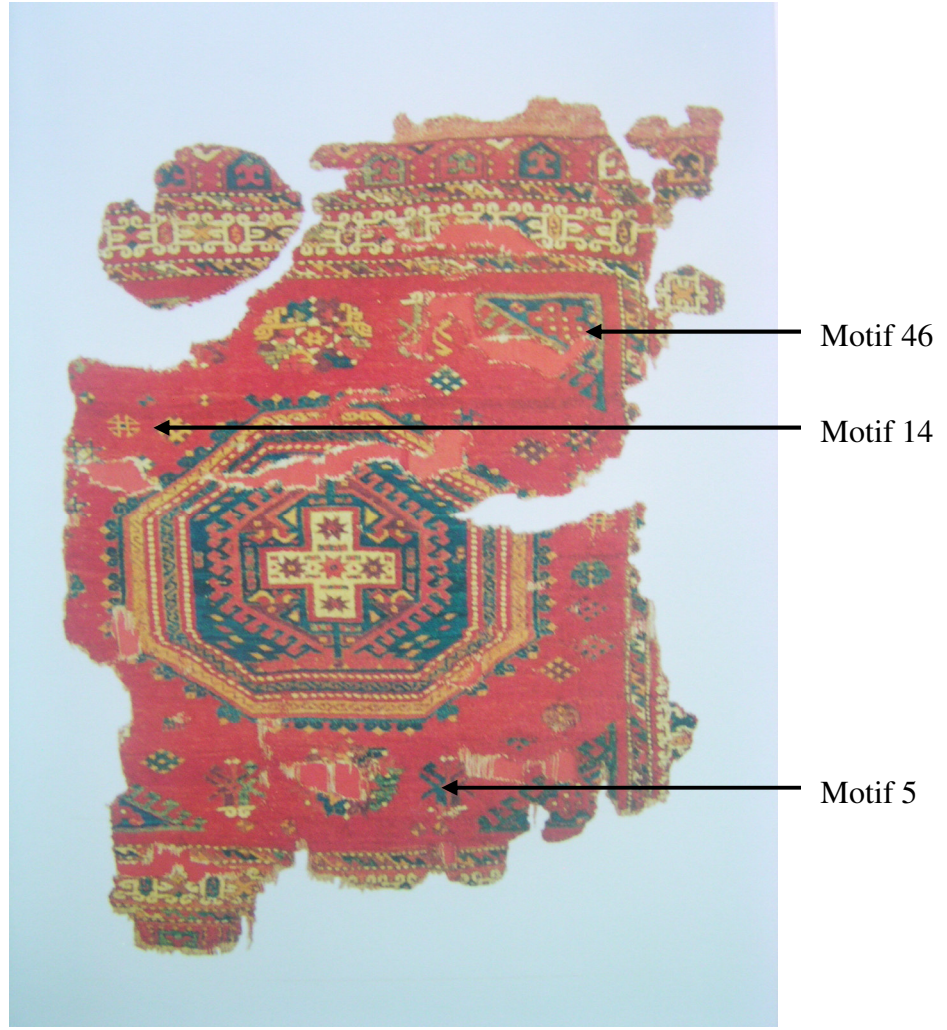

Restitüsyon 2:

Yöresi	16.y.y. başı Batı Anadolu Halısı (Bergama)
Bulunduğu Yer	Türk ve İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Envanter Numarası	701
Nereden Geldiği	Eskişehir Sivrihisar Şeyh Baba Yusuf Camiinden
Boyutu	160 cm. x 218 cm.
Hammaddesi	Çözüğü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, iki kat Z büküm)
Düğüm Sıklığı	30 x 27 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank), şekil 40

Ölçek : $\frac{3}{4}$

Restitüsyon 3:

Yöresi	15.yy. Batı Anadolu Halısı
Bulunduğu Yer	Türk İslam Eserleri Müzesi
Envanter Numarası	566
Nereden Geldiği	Alaaddin Keykubat Türbesinden
Boyutu	116 cm. x 139 cm.
Hammaddesi	Çözü yün (doğal, iki kat, S büküm) Atkı yün (kırmızı, az bükümlü, iki kat, Z büküm) İlme yün (az bükümlü, iki kat Z büküm)
Düğüm Sıklığı	25 x 44 dm. ²
Düğüm Türü	Türk düğümü
Kaynak	Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. (Tekstilbank), s.45.

Ölçek : $\frac{3}{4}$

3.2. Yeni Tasarımlar

Tez çalışması kapsamında yapılan uygulama çalışmalarının ikinci bölümünde, günümüzün tüketim ve beğeni anlayışları doğrultusunda geliştirilen serbest uygulama çalışmalarına yer verilmiştir. Bu bölümde yer alan halı tasarımları, yöresel halı tasarımı yapma düşüncesinin tamamen dışında bir bakış açısı içinde şekillenmiştir. Bergama halıları adı ile anılan halıların üretimi günümüzde artık yapılmamaktadır. Üretilen örneklerin neredeyse tümü Yağcıbedir halısı olarak bilinen örneklerdir. Dolayısıyla Bergama halıları ile ilgili yapılacak çalışmalar kanımca elimizde mevcut örneklerin planlı bir koruma planı çerçevesinde ele alınarak ömürlerini maksimum sürede uzatma yolunda olmalıdır. Bu sebeple tez çalışmasının teorik boyutu ile yeni tasarımlar arasında bir bağ kurulmamalıdır. Tezin birinci ve ikinci bölümlerinde teorik ve tasarımsal açıdan ele alınan Bergama Halılarında görülen tasarım elemanları doğaldır ki yeni tasarımların şekillenmesinde esin kaynakları olmuşlardır. Ancak sonuçta ortaya çıkan tasarımlar Bergama halısı değildir ve böyle bir amaç güdülmemiştir. Tasarımlarda Bergama halılarında görülen bazı şematik birimlerden ve motiflerden esinlenilmiş, ancak bu birim ve motifler farklı bir bakış açısı içinde yorumlanarak değerlendirilmiştir. Söz konusu tasarımlar ticari olarak seccade, kelle ve yolluk olarak nitelenen üç farklı boyutta, takım olarak düşünülmüş ve bir koleksiyon hazırlanmıştır. Tez bütünlüğünde ise, sadece aynı boyut örneklerin fotoğraflarına yer verilmiştir. Ayrıca her tasarıma ait farklı renk varyasyonları da hazırlanarak bir katalog oluşturulmuştur.

Uygulama çalışmalarının bu bölümünü oluşturan yeni tasarımlarda, günümüz halı üretim ve tüketim piyasasında en fazla gündemde olan hand – tuft tekniği ile dokunabilecek serbest halı tasarımları yapılmıştır. Bu teknik ile dokunabilecek halılarda malzeme seçimi ve teknik ön plana çıkmaktadır. Örneğin dokumada kullanılacak bir yün iplik ile aynı renkte seçilecek floşun birlikte kullanılması ya da zemini oluşturan alanların kesik havlı ve desenleri oluşturan alanların bukle olarak dokunması gibi seçenekler görsel etkiyi tamamen değiştirecektir. Bu sebeple iplik ve teknik seçimi ile motiflerin yüzeyde yer yer kabartmalı bir görünüm kazanması, dolayısıyla görsel etkinin artırılması düşünülmüştür. Ayrıca tasarımların dokuma aşamasında yüzeyde kullanılabilecek deri – metal gibi farklı malzemeler

dekorasyonu tamamlayıcı yardımcı elemanlar olmakla birlikte, mekan – halı ilişkisi ve görsel beğeni kıstaslarına da cevap verecektir.

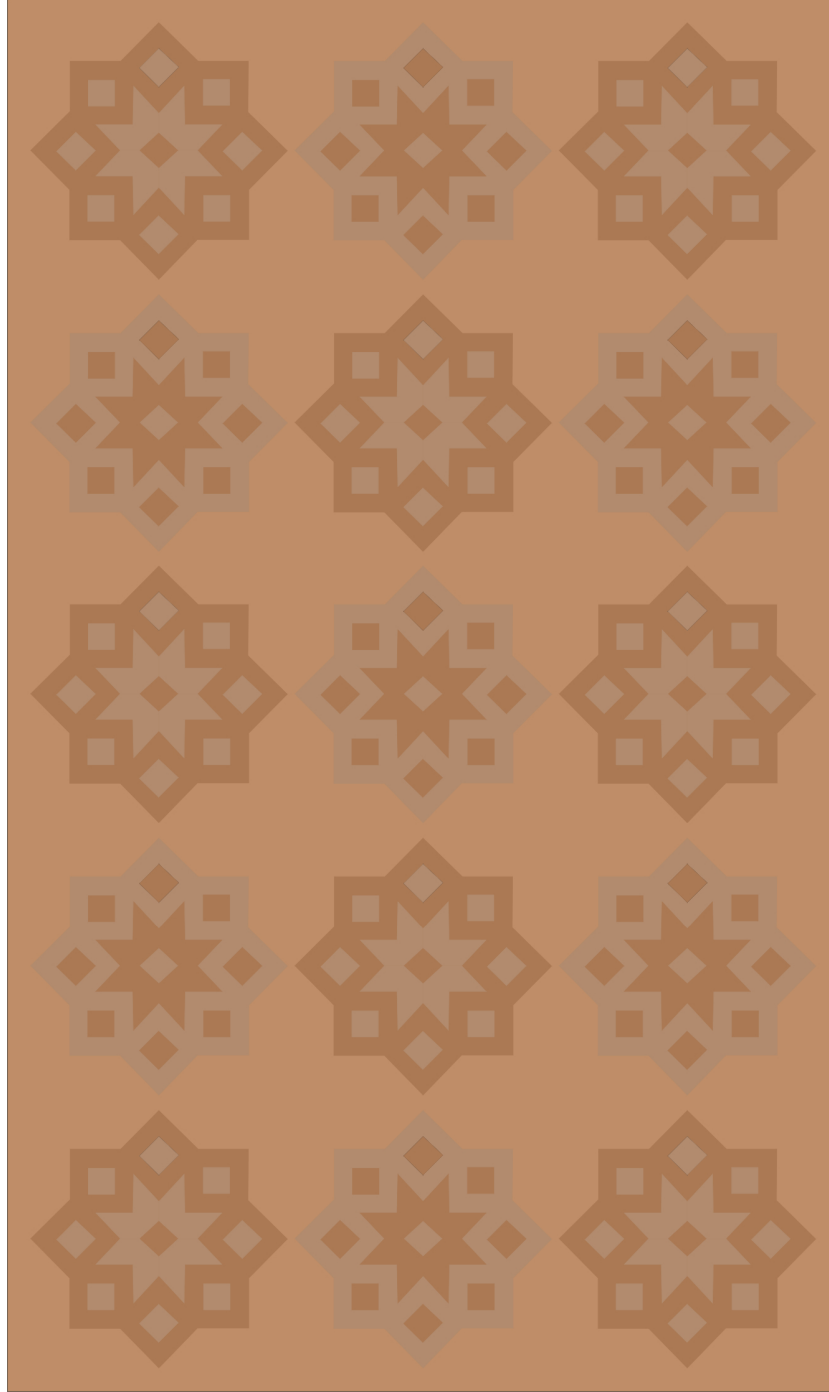
Tasarım 1

Serbest Halı Tasarımı

Gonca Karavar, 2007

Boyut : 35 cm. x 50 cm.

Teknik : Bilgisayar Destekli tasarım

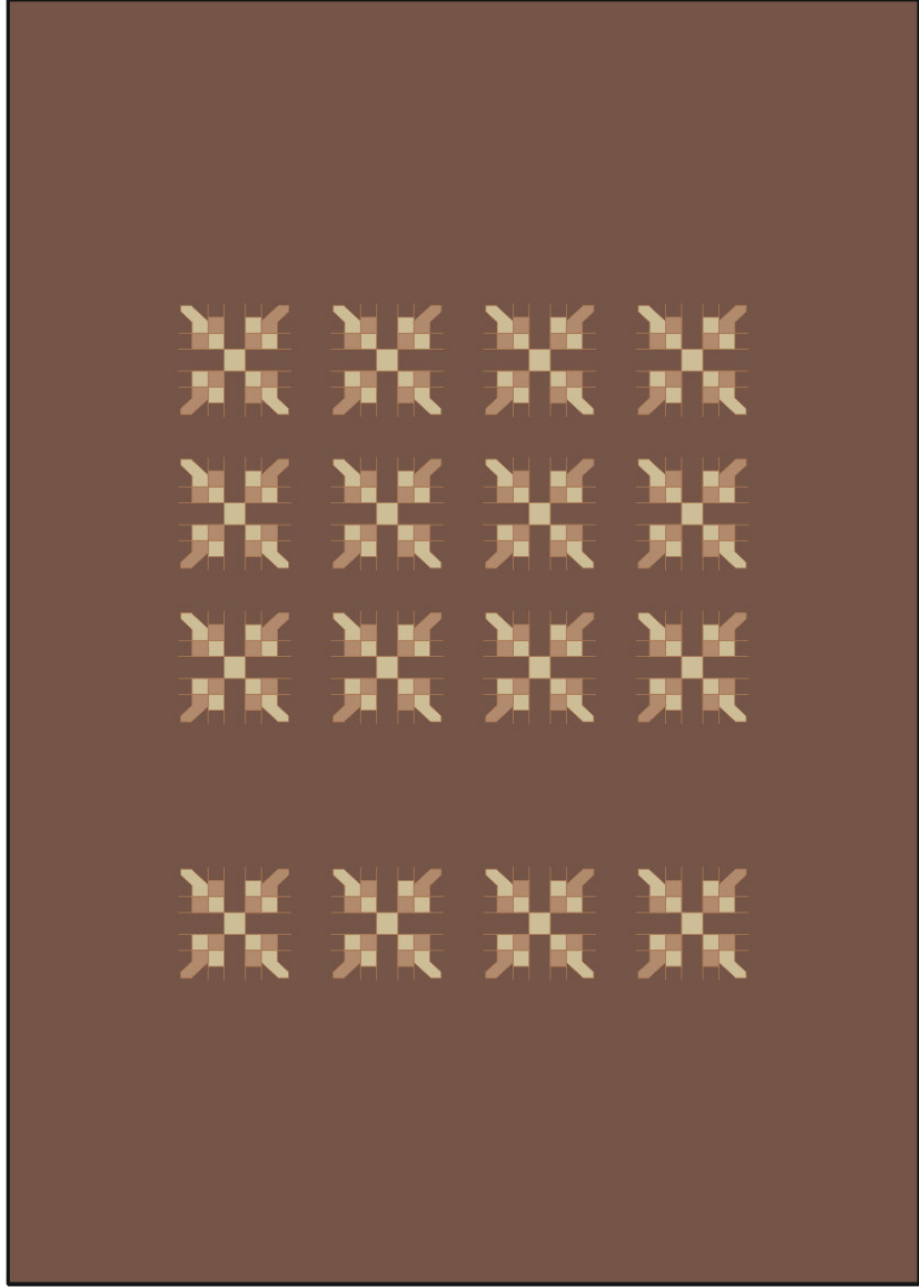
Tasarım 2

Serbest Halı Tasarımı

Gonca Karavar, 2007

Boyut : 35 cm. x 50 cm.

Teknik : Bilgisayar Destekli tasarım

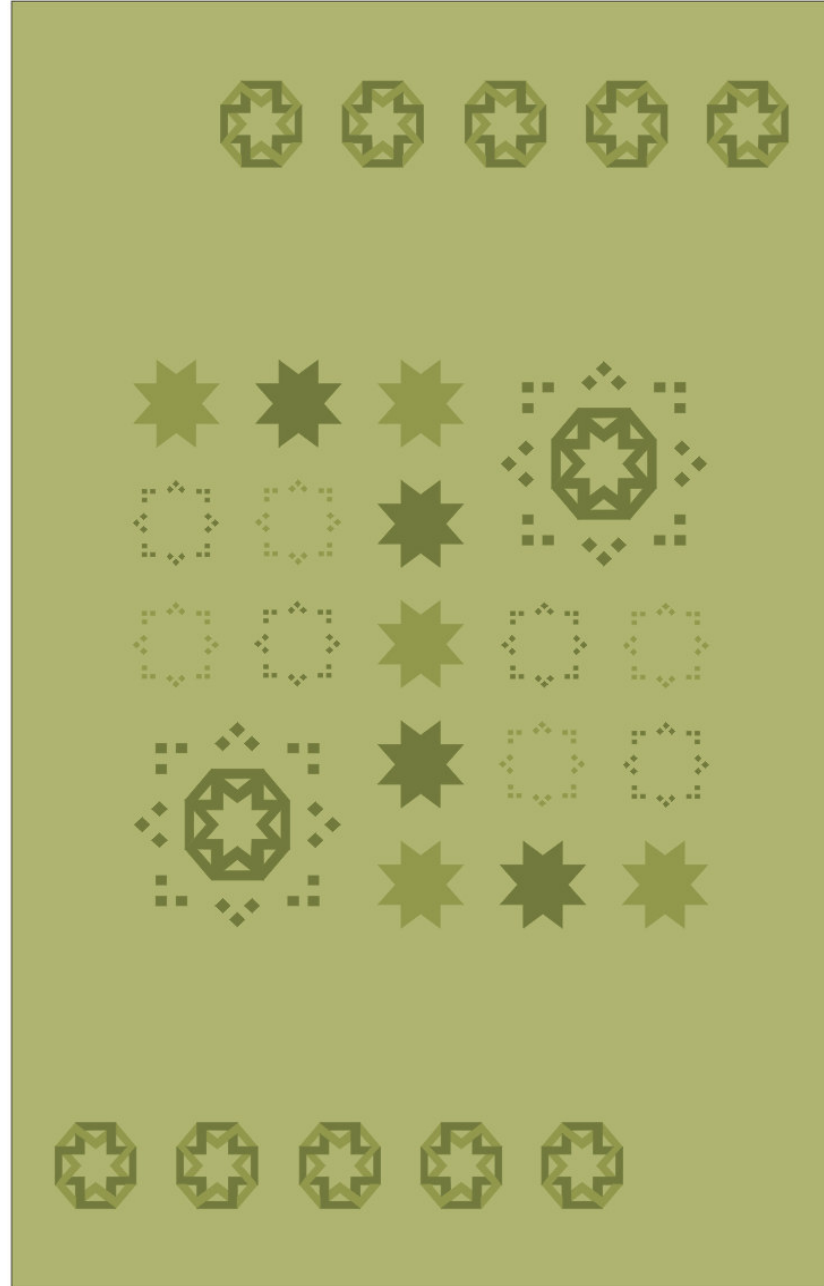
Tasarım 3

Serbest Halı Tasarımı

Gonca Karavar, 2007

Boyut : 35 cm. x 50 cm.

Teknik : Bilgisayar Destekli tasarım

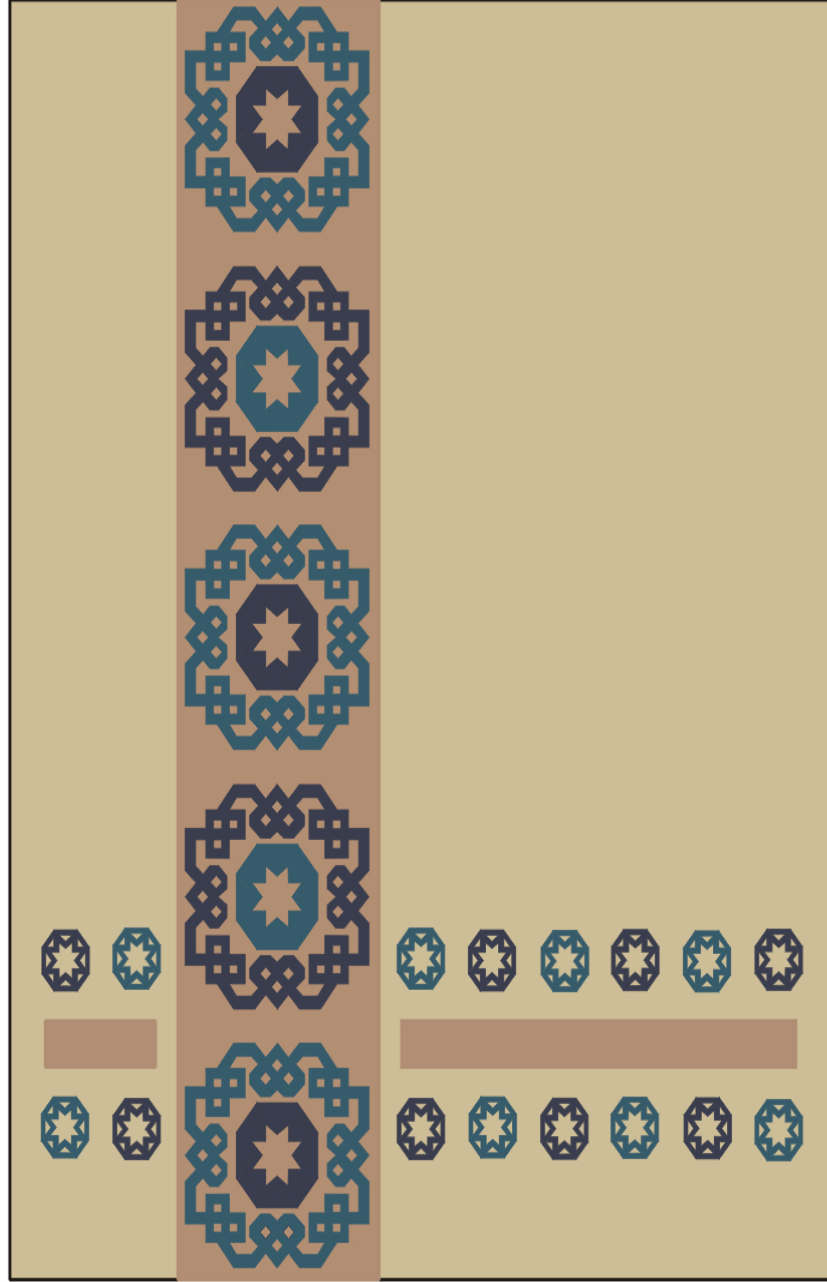
Tasarım 4

Serbest Halı Tasarımı

Gonca Karavar, 2007

Boyut : 35 cm. x 50 cm.

Teknik : Bilgisayar Destekli tasarım

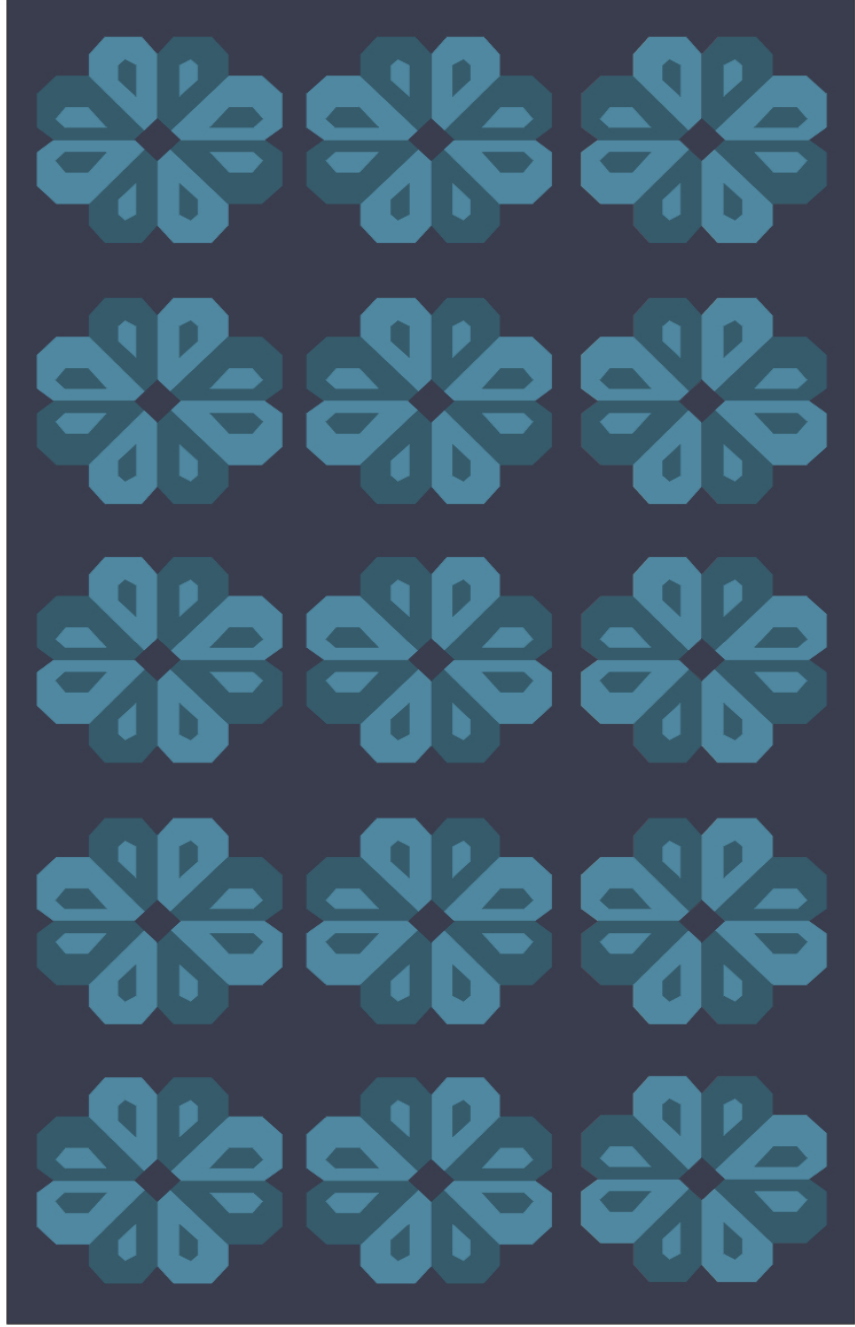
Tasarım 5

Serbest Halı Tasarımı

Gonca Karavar, 2007

Boyut : 35 cm. x 50 cm.

Teknik : Bilgisayar Destekli tasarım

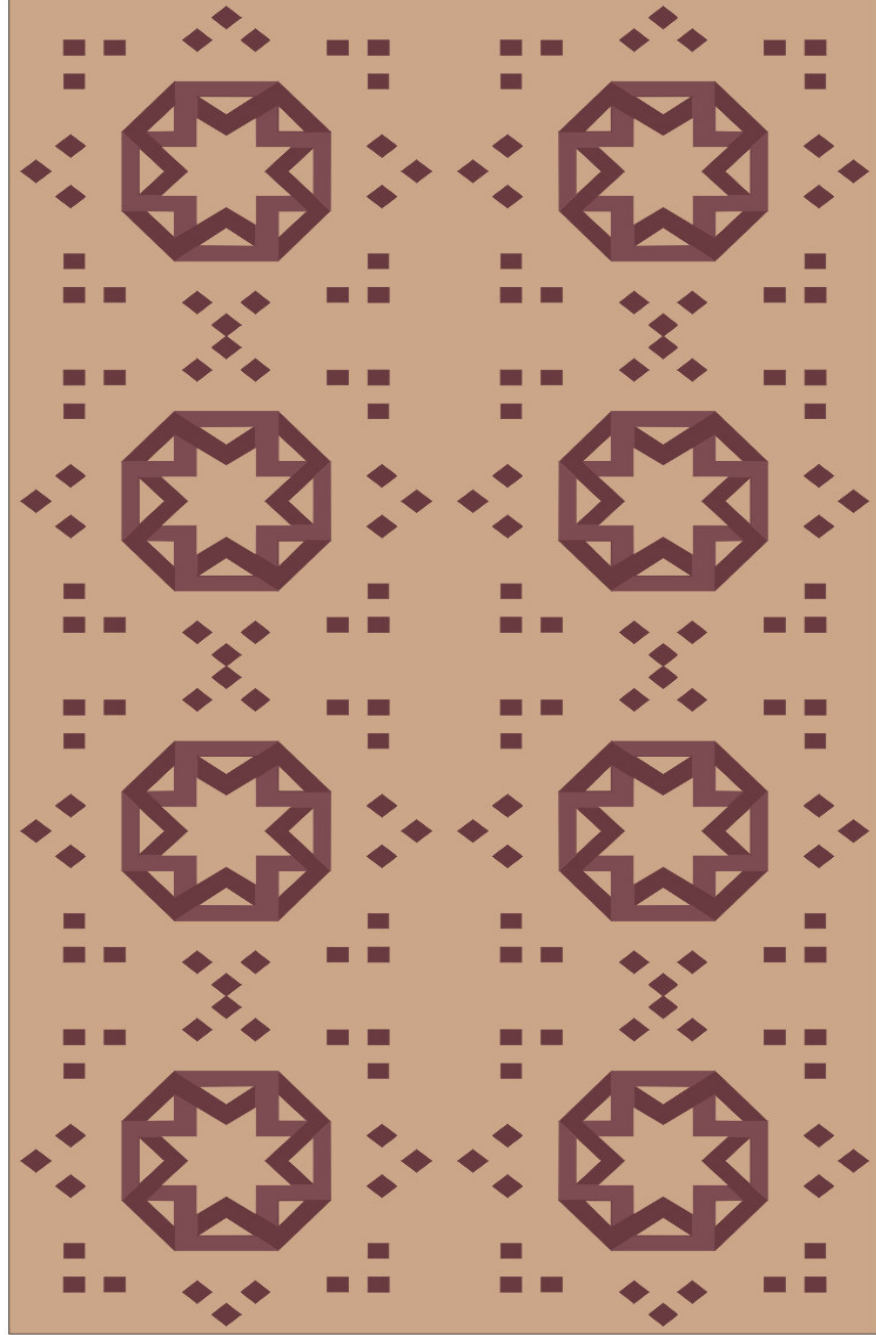
Tasarım 6

Serbest Halı Tasarımı

Gonca Karavar, 2007

Boyut : 35 cm. x 50 cm.

Teknik : Bilgisayar Destekli tasarım

Tasarım 7

Serbest Halı Tasarımı

Gonca Karavar, 2007

Boyut : 35 cm. x 50 cm.

Teknik : Bilgisayar Destekli tasarım

SONUÇ

Bergama yöresine ait halıların tasarım açısından incelenmesiyle oluşan bu tez çalışmasında karşılaşılan güçlüklerden birisi halıcılık alanında yapılmış yayınlarda, halıcılığa ilişkin terminolojide ortak bir dilin oluşturulamamış olmasıdır. Farklı yörelerimizde dokunan halılar, görsel ifadeyi oluşturan renk, motif ve kompozisyon gibi tasarım elemanları göz önüne alınarak araştırmacılar tarafından adlandırılmıştır. Ancak halıları ifade eden motif, renk gibi görsel özelliklerin yanı sıra, dokuma öncesi hazırlık, dokuma aşaması ve dokumada kullanılan araç ve gereçlerle ilgili yerel ifadeler kaynaklarda yeteri kadar kullanılmamış, kullanılmış olsa bile anlaşılabilirliği net olarak sağlanamamıştır. Bu sebeple, dokumaları açıklayan bilgiler daha çok teknik ve kullanım alanına yönelik tanımlamalarla sınırlı kalmış ve konuya ilişkin yerel bilgiler literatüre yeterince taşınamamıştır. Bunun yanı sıra ticari amaçlı üretimlerde kullanılan terimlerin de kullanım alanı bulması bu alanda kavram kargaşası yaşanmasına sebep olmuştur. Günümüzde Bergama yöresinde eski halı örneklerinin artık yapılmadığı göz önüne alındığında, Bergama halılarının yöresel olarak tanımlanmasında, renk, motif, kompozisyon gibi elemanların yerel karşılıklarının tespiti de oldukça güçleşmiştir.

Başlangıcından itibaren ülke genelinde, daha çok halkın kendi ihtiyacına yönelik ve bireysel gayretlerle sürdürülen halı dokumacılığı, 19. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Batı Anadolu’da, İngilizlerin halı ürettirmeye başlamasıyla birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Halı üretimine, hammadde temininden, desen hazırlanmasına ve dokuma sürecine kadar olan her aşamasında yapılan denetimlerle bir standart getirilmiş ve bu dönemde ilk defa “hazır desen” ve “halı kağıdı” ülke halıcılığına girmiştir. 1900’lü yılların başında Batı Anadolu’da “Şark Halı Kumpanyası”nın kurulmasıyla birlikte, daha sistemli ve organize bir şekilde sürdürülen halı dokumacılığı, sipariş üretim doğrultusunda bir yöne kaymıştır. Batı Anadolu’da, halıcılık alanındaki bu yeni yapılanma içinde hizmet veren dokumacı kesim, aynı zamanda kendi ihtiyaçlarına yönelik üretimler yapmayı sürdürmüştür. Bunun sonucu olarak halkın kendisi için dokuduğu yöresel halılarda, ister istemez ticari olarak üretilen halılarda kullanılan renkler ve motiflerden izler görülmeye

başlamış, böylece yöresel halıcılıkta çeşitlilik başlamıştır. Ancak bu çeşitlilik, halılarda, göz ardı edilemeyecek şekilde yöresel özellikler bakımından bir değişim ve bozulma sürecini de beraberinde getirmiştir. Fakat bu değişimin Bergama halıları üzerindeki etkisi ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. Eldeki Bergama halısı örnekleri değerlendirildiğinde 19. yüzyıl son çeyreğinde üretilen halılara göre Bergama halılarının çok farklı bir çizgide olduğu dikkati çekmektedir. Bu yüzyıldan sonra üretilen halılar daha çok günümüzde Bergama halısı olarak adlandırılan Yuntdağ, Kozak ve Yağcıbedir halılarıdır. Karşımıza çıkan örnekler ise daha çok “Kız Bergama” adı verilen örneklerdir ki, bu halılar Yağcıbedir aşireti tarafından Balıkesir yöresinde üretilmiştir. 19. yüzyıldan günümüze kadar olan süreçte üretilen halılar, tasarım açısından ele alındığında, kendilerinden önceki dönemde üretilen ve “Bergama halısı” olarak adlandırılan halılardan farklı özelliklere sahiptirler. En önemlisi, 19.y.y. sonrası üretilen halılarda kullanılan iplikler kalınlaşmış, bu sebeple dm²'ye düşen düğüm sayısı azalmış ve desen özellikleri değişime uğrayarak yüzeydeki görsel ifade farklılaşmıştır. Bunun yanı sıra boyutlar küçülmüş ve halılar, 16. ve 17. yüzyılda görülen kareye yakın dikdörtgen formdan uzaklaşarak tam bir dikdörtgen form kazanmıştır. Ayrıca, 19.y.y. sonrasında üretilen halılarda, desenlerin algılanmasında kolaylık sağlayan renk seçiminde ise, lacivert, siyah, yeşil gibi soğuk renklerin kullanımına yüzeyde daha fazla ağırlık verilmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca, Bergama halısı olarak adlandırılan halıların kompozisyon özellikleri, karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, hepsini aynı kategori içinde değerlendirebileceğimiz en fazla örneğin, 19. yüzyıl ve sonrasına ait olduğu dikkati çekmektedir. Bu değerlendirmeye göre, Bergama halılarının dönemsel olarak iki grupta ele alınması daha doğru olacaktır. Birincisi 16., 17. ve 18. yüzyıl örneklerinde görülen Bergama halıları, İkincisi ise 19. ve 20. yüzyıllarda Kozak ve Yuntdağ yörelerinde üretilen Bergama halılarıdır.

Bir zamanlar günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası olan el emeği yoğun üretilen halıların, eskisi kadar yaşantımızda yer almadığı bir gerçektir. Elimizde kalan örneklerin de bir gün yok olup gideceği bilinciyle, konunun farklı bir boyutta değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu da sahip olduğumuz kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması sorunudur. Bu sorunu aşmak, ancak toplumların

kendilerine ait kültürel varlıkları, doğru bilgilere dayalı, yaygın ve nitelikli bir koruma çalışması ile mümkündür. Tüm bu faktörler göz önüne alındığında günümüzde, kültürel değerlerin koruma olgusu altında ele alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple günümüzde, tasarım eğitimi almış kişilerin halıcılık konusunda görsel malzemeye dayalı olarak yapacakları çalışmalar da önem taşımaya başlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA

KİTAPLAR:

ASLANAPA, Prof. Dr. Oktay: **Türk Halı Sanatı**. İstanbul 1972. Binbirdirek Matbaacılık Sanayi A.Ş. Basımevi.15 S.+21 resim
"Yapı ve Kredi Bankası Kültür ve Sanat Hizmetleri"

ASLANAPA, Oktay: **Türk Halı Sanatının Bin Yılı**. İstanbul 1987.Çeltüt Matb.235 S.(126 renkli,82 s.b.resim+37 çizim)
"Eren Yayıncılık ve Kitapçılık"

ASLANAPA, Prof. Dr. Oktay - Yusuf Durul: **Selçuklu Halıları (Başlangıçtan 16.yy. Ortalarına Kadar Türk Halı Sanatı.)** İstanbul 1973.Apa Ofset Basımevi.93 S.
"Ak Yayınları Türk Süsleme Sanatları Serisi:2"

ATALAY, Besim : **Türk Halıcılığı ve Uşak Halıları**. Ankara 1968.Ajans Türk Matbaacılık Sanayi 4+86S.+40 resim
"Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları"

AYATA, Sencer : **Kapitalizm ve Küçük Üreticilik-Türkiye'de Halı Dokumacılığı**. Ankara 1987. Maya Matbaacılık Yayıncılık Ltd.Şti.127 S.
"Yurt Yayınları No:15, Türkiye Araştırmaları Dizisi:14"

BALPINAR, Belkıs-Udo Hirsch : **Halı Müzesi Kataloğu. (Vakıflar Genel Müdürlüğü)** Almanya 1989. Uta Hilsey Yayınevi.83 S.

BAYATLI, Osman: **Bergama Tarihinde İlkçağ ve Bakırçay Havzası, Arkhaik-Klasik Kültürler**, İzmir 1996, Anadolu Matbaası, 68 S., *"Bergama Belediyesi Kültür Yayınları No: 22"*

BAYATLI, Osman: **Bergama'da Yakın Tarih Olayları 18. ve 19. Yüzyıl**, İkinci basım, İzmir 1997, Güleç Matbaası, 137 S., *"Bergama Belediyesi Kültür Yayınları No: 35"*

BAYAZIT, Nigan: **Endüstri Ürünlerinde ve Mimarlıkta Tasarlama Metodlarına Giriş**, İstanbul 1994, Gürkan Basımevi, 288 S.

DENİZ, Bekir: **Ayvacık (Çanakkale) Yöresi Düz Dokuma Yaygıları(Kilim-Cicim-Zili)**. Ankara 1998. Dumat Ofset. 149 S.+96 resim.
"Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi 169"

DENİZ, Bekir : **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygılar**. Ankara 2000. (b.e.y.) 284 S.
"Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 215"

DENNY, Water B.: **The Classical Tradition in Anatolian Carpets**, United Kingdom 2002, 128 S. "*The Textile Museum*"

DİRİK, Kazım : **Eski ve Yeni Türk Halıcılığı ve Cihan Halı Tipleri Panoraması** İstanbul 1938. Alaeddin Kral Basımevi.143+4 S.,resimli.
"*Halıcılık Kongresi Münasebetiyle İktisat Vekaletince Bastırılmıştır*" "*İktisat Vekaleti Yayını*"

El Dokusu Türk Halıları. Turkish Handwoven Carpets. 2.Basım.Ankara 1968
Başnur Matb.4 S. + [1] y.
"*Türk Standartları Enstitüsü Yay.*"

EMEKLİ, Gözde: **Bergama'nın Turizm Coğrafyası ve Turizmin Sosyo – Ekonomik Etkileri**, İzmir 2001, Anadolu Matbaacılık, 255 S., "*Bergama Belediyesi Kültür Yayınları*"

ERDMANN, Kurt : **Der Türkische Teppich des 15 Jahrhunderts.15. Asır Türk Halısı.** Çev.: Haldun Taner. İstanbul 1957. Maarif Basımevi. XII+134S.
"*İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları:715*"

ERGÜR, Atilla: **Tekstil Terimleri Sözlüğü**, İstanbul 2002, Boğaziçi niversitesi Yayınevi, 320 S.

ERİŞ, Eyüp : **Bergama Söylenceleri.** Bergama 1990. Altındağ Matbaası. 110 S.
"*Bergama Belediyesi Kültür Yayınları No:3*"

ERİŞ, Eyüp: **Bergama Uygarlık Tarihi**, İzmir 1979, Karınca Matbaacılık, 384 S.

Eski Türk Halılarından ve Kilimlerinden Örnekler. İstanbul 1961. Güzel Sanatlar Matb.43 S. "*Sümerbank Genel Müdürlüğü*"

EŞBERK, Tefik : **Türkiye'de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti.** Ankara 1939. Recep Ulusoglu Basımevi.146+79 S. "*Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Çalışmalarından Sayı:44*"

GÜNGÖR, Hulusi : **Türk Halıları.I.cilt.**İstanbul 1984. Keskin Color Basımevi.112 S.
"*Türk Halıları Serisi: Çanakkale Bölgesi Halıları*"

GÜRER, Latif: **Temel Tasarım**, İstanbul 1990, İstanbul Teknik Üniversite Matbaası, 103 S.

İŞIKSAÇAN, Güngör : **Batı Anadolu'nun Başlıca Halı Merkezlerinde İmal Edilen Halıların Desen ve Kaliteleri Üzerinde Araştırmalar.**(Doktora Tezi) İzmir 1964.Ege Üniv.Matb.6+174 S. "*Ege Üniv. Ziraat Fak.Yay. No:91*"

- İŞİTMAN, Tarık Ziya: **Bergama Coğrafyası**, 1939, 70 S., “*Bergama Halkevi Dil, Tarih, Edebiyat Kolu Yayınlarından*”
- KAYIPMAZ, Fahrettin – Naciye Kayıpmaz – Mustafa Genç: **Tarihten Günümüze Bergama Halıları**. Bergama Belleten – 10 (özel sayı), 2001, 160 S., “Bergama Kültür ve Sanat Vakfı”
- KIRIŞOĞLU, Olcay Tekin: **Sanatta Eğitim – Görmek, Anlamak, Yaratmak**, Ankara 1991, Demircioğlu Matbaacılık, 264 S.
- KIRZIOĞLU, Neriman Görgünay : **Altaylardan Tunaboyuna Türk Dünyasında Ortak Yanışlar (Motifler)**. Ankara 2001. Türk Tarih Kurumu Basımevi. 401 S. “*Kültür Bakanlığı Yayınları: 2753, Yayınlar dairesi Başkanlığı Sanat Eserleri Dizisi: 366*”
- KIAULEHN, Walter: **Demir Melekler – makinenin doğuşu, tarihi ve kudreti**, İstanbul 1971, Yükselen matbaacılık, 238 S.
- KOTAN, Vasfi: **Türkiye’de Halıcılık**. İstanbul 1949. Marifet Basımevi.30 S. “*İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Neşriyatından Seri:2,No:5*”
- KÜÇÜKERMAN, Prof.Önder : **Batı Anadolu'daki Türk Halıcılık Geleneği İçinde İzmir Limanı ve Isparta Halı Fabrikası**.İstanbul 1990.Cömertler Matb.271 S.
- KÜÇÜKKURT, Ülkü: **İzmir Etnografya Müzesinde Bulunan Çeşitli Yörelere Ait Halı ve Kilimler**. Afyon 1999. Uyum Ajans. 104 S. “*Afyon Kocatepe Üniv.Yay.No.22*”
- MACK, Rosamond E.: **Doğu Mali Batı Sanatı – İslam Ülkeleriyle Ticaret ve İtalyan Sanatı 1300 / 1600**, Çev.: Ali Özdamar, İstanbul 2005, Mas Matbaacılık A.Ş., 399 S.
- Manisa Yöresi Halıları Sergisi-Rugs Exhibition of Manisa Region. (Katalog)**. Manisa 1986. (b.y.y.). 26 S. 3.Milletlerarası Türk Folklor Kongresi 23-28 Haziran 1986 İzmir.
- NEUGEBAUER, Rudolf – Julius Orendi: **Handbuch der Orientalischen Teppichkunde**. 1909. 246 S. “*Hiersemanns Handbücher – Band IV*”
- ORHONLU, Cengiz: **Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskanı**, İstanbul 1987, Çeltüt Matbaacılık, 152 S.
- ÖZBEL, Kenan: **Anadolu Halı Seccadeleri**. Ankara 1949. Ulus Basımevi.31 S. “*Kılavuz Kitaplar: 22, El Sanatları:11*”
- ÖZBEL, Kenan: **Anadolu Tefriş Halıları**. Ankara 1949. Ulus Basımevi. 20 S. + 24 resim. “*Kılavuz Kitaplar:23,El Sanatları:12*”

ÖZTÜRK, İsmail: **Geleneksel Türk El Sanatlarına Giriş**. Ankara 1994.Özdemir Basım, Yayım ve Dağıtım Ltd.Şti. 170. S., (2.basım Ankara 1998, Başkent Kiliş ve Matbaacılık. 128 S.) "*Ürün Yayınları*"

ÖZTÜRK, İsmail: **Doğal Bitkisel Boyalarla Yün Boyama**. İzmir 1999. D.E.Ü. Rektörlük Matbaası.102 S. "*Dokuz Eylül Yayınları Geleneksel El Sanatları 1*"

ÖZTÜRK, Yeşim: **Balıkesir-Sındırgı Yöresi Yağcıbedir Halıları**. Ankara 1992. Türk Tarih Kurumu Basımevi.123 S. "*Kültür Bakanlığı Yayınları:1395,Tanıtma Eserleri Dizisi:20*"

P.R.J. Ford: **Oriental Carpet Design**. Thames and Hudson Ltd. London 1981.

READ, Herbert: **Sanat ve Endüstri Endüstriyel Tasarımın İlkeleri**, Çev. Dr. Nigan Bayazıt, İstanbul 1973, İstanbul Teknik Üniversitesi Matbaası, 197 S.

RENDİ, Günsel: **Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700 – 1850**. Ankara 1977.TTK Basımevi. 272 S. "*Hacettepe Üniversitesi Yayınları C-17*"

STONE, Peter F.: **Tribal & Village Rugs – The Definitive Guide to Design, Pattern & Motif**, New York 2004, 350 S. "*Thames & Hudson*"

SÜMER, Faruk: **Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri – Boy Teşkilatı – Destanları**, İlavelerle 3. baskı, 701 S., "*Ana Yayınları*"

TOKSÖZ, Cemil: **Bergama Tarihi ve Arkeoloji**. Ankara 1959. Ayyıldız Matbaası.

TOPRAK, Filiz Adıgüzel: **Arifi'nin "Süleymannâme"sindeki Minyatürlerde Saltanata İlişkin Simgeler**, İzmir 2007, Uşşak Tif Matbaacılık Ltd.Şti. 254 S. "*D.E.Ü.Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınları*"

TUNALI, İsmail: **Tasarım Felsefesine Giriş**, 2. baskı, İstanbul 2004, Mas Matbaacılık A.Ş., 111 S.

Turkish Carpets from the 13th – 18th Centuries. 26 september – 12 November 1996, 235 S. "Sponsored by Tekstilbank"

Turkish Handwoven Carpets Catalogue No:1. Hazl.: Güran Erbek. Ankara Ekim 1987. Ünal Ofset. 2.Baskı Mayıs 1992.Sevinç Matb.(s.y) "*T.C.Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü*"

Turkish Handwoven Carpets Catalogue No:2. Hazl.: Güran Erbek. İstanbul Ocak1988. 2.baskı Haziran 1992. Sevinç Matb.(s.y) "*T.C.Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü*"

Turkish Handwoven Carpets Catalogue No:3. İstanbul Şubat 1990. Ana Basım A.Ş.2.baskı Mayıs 1992. Sevinç Matb.,(s.y.) "*T.C.Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü*"

Turkish Handwoven Carpets Catalogue No:4. İstanbul Haziran 1990. Ana Basım A.Ş., (s.y.) *“T.C. Kültür Bakanlığı Döner Sermaye İşletmeleri Merkez Müdürlüğü”*

Türk Standartları Enstitüsü. El Dokusu Türk Halıları. Ankara 1962. 1+4 S.

ÜRER, Harun; **Yabancı Şirketlerin Batı Anadolu Bölgesi’ndeki Halıcılık Faaliyetleri ve Bunun Geleneksel Türk Halı Sanatına Etkileri.** İzmir 2002. 90 S. “Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı yayınlanmamış doktora tezi.”

YETKİN, Şerare: **Türk Halı Sanatı.** İstanbul 1974. Çeltüt Matbaacılık Koll.Şti. 165 S., 2.basım Ankara 1991, Tisa Matbaacılık, 225 S. *“Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları:150, Sanat Serisi:20”*

MAKALELER – BİLDİRİLER:

ACAR, Belkıs :“Balıkesir Yüncü Yörükleri “, **Sanat Dünyamız**, yıl:6, sayı:18, 1/1980, 22.-29. S.

AKBİL, Doç.Fatma : “Bergama Dokumaları Cicim-Sili”, **Türkiyemiz**, yıl:7, sayı:21, 2/ 1977, 12.-16.S.

AKBİL, Fatma: “Anadolu Halılarının İtalyan Sanatına Etkisi: Türk Halıları birçok Ressamın Tablosuna Konu Oldu”, **Milliyet Sanat Dergisi**, sayı: 280, 5 Haziran 1978, 11.-13.S.

AKPINAR, Candan : “Yağcıbedir Halıları”, **Antik Dekor**, sayı:30, 1995, 110.-111.S.

ALDOĞAN, Ayşen : “Osmanlı Seccadeleri”, **Antik-Dekor**, sayı: 42, 1997, 162.-164.S.

“An Early Animal Rug At The Metropolitan Museum”, **Halı**, cilt:12, no:5, sayı:53, Ekim 1990, 154.-155.S.

ANI, Muhip Cihat : “Yabancı Damgası Vurulan Türk Halıları”, **Karınca**, yıl:17, sayı:167, 11/1950, 7.-9.S.

ANMAÇ, Elvan : “İngiliz Sermayesinin Batı Anadolu Halıcılığına Etkisi ve Şark Halı Kumpanyası.”, (5.-17.S.), **Kamu ve Özel Kuruluşlarla Orta Öğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri (18-20 Kasım 1992 – İzmir).** Ankara 1994. TTK Basımevi. 460 S.

“Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları 201, Maddi Kültür Dizisi: 11”

- ANMAÇ, Elvan : “XIX.Yüzyıl Sonu XX.Yüzyıl Başı Batı Anadolu Ticari Halıcılığı”, (522.-527.S.), **Osmanlı**, İktisat, Ed. G.Eren, cilt: 3, Ankara 1999, “Yeni Türkiye Yayınları”
- ANMAÇ, Elvan: “Batı Anadolu Halıcılığı İçinde Kula Halıcılığının Yeri ve Çolakzade Halı Şirketi”, **XIII. Türk Tarih Kongresi**, Ankara, 4-8 Ekim 1999, Kongreye Sunulan Bildiriler, (ayrıbasım), Ankara 2002, Türk Tarih Kurumu Basımevi. s.1267.-1280.
- ASLANAPA, Oktay: “15.Yüzyıl Sonunda Hayvan Motifli bir Anadolu Halısı”, **Türk Kültürü Araştırmaları**, yıl:1, sayı:1, 1964, 95.-103.S.
- ASLANAPA, Oktay : “Türk Halı Sanatı”, **Yeşilay**, sayı:461, 4/1972, 25.-27.S., **Erdem**, yıl:3, sayı:7, 1/1987, 99.-109.S.
- ASLANAPA, Prof.Oktay : “Türk Halı Sanatının Tarihi Gelişmesi.”, **Arış**, yıl:1, sayı:3, Aralık 1997, 18.-25.S.
- ASLIER, Prof.Mustafa : “London British Museum'da İslam Eserleri Galerisi'nde Sergilenen Büyük Bir DOBAG Halısı”, **Kültür ve Sanat**, yıl:2, sayı:7, 9/1990, 24.-26.S.
- ASLIER, Prof.Dr.Mustafa: “Türk Halıcılığında Bir Hamle, Ayvacıkta Gelenek Yaşatılıyor ve Geliştiriliyor”, **Kültür ve Sanat**, yıl:10, sayı:38, Haziran 1998, 24.-27.S.
- AYDIN, Öznur - Gonca Karavar : “Bigadiç ve Sındırgı'ya Bağlı Eşmedere, Karakaya, Kavaklıdere Köylerinde Dokunan Yağcıbedir Halıları”, **Standart**, yıl:35, sayı:418, Ekim 1996, 99.-105.S.
- AYHAN, Aydın : “Yağcıbedir Yörükleri ve Halıları”, **Türk Folkloru**, yıl:8, sayı:88, 11/1986, 14.-19,34.S.
- AYHAN, Aydın: “Yağcıbedir Halılarının Söyledikleri”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, Nr.:69, Eylül 1992, 43.-49.S.
- AYTAÇ, Solmaz : “Yağcıbedir Yörük Halıları”, **Sanatsal Mozaik**, yıl:1, sayı:4, 12/1995, 52.-58.S.
- BALPINAR, Belkıs-Udo Hirsch : “Early Turkish Rugs”, **Halı**, cilt:10, no:2, sayı:38, Mart-Nisan 1988, 35.-41.S.
- BATARI, Ferenc: ”Budapeşte El Sanatları Müzesi'nden 15.-17.y.y.Osmanlı Türk Halıları”,Çev.: Celal Üster, **P**, sayı:3, Güz 1996, 64.-74.S.
- BAYATLI, Osman :” Bergama'da Dokumacılık”, **Türk Etnografya**, sayı:2, 1957, 53.-55.S.

- BAYRAKTAROĞLU, Suzan :” Çanakkale Halıları “, **Vakıflar**, sayı: XIX, 1985, 237.-260.S.
- ÇAKMAKOĞLU, Alev :”Karakeçili Oymağı Halıları.”, **Türk Dünyası Araştırmaları (Türk Halıları Özel Sayısı)**, sayı:32, Ekim 1994, 55.-62.S.
- ÇOKAY, M.Önder :” Restitüsyon Etüdları Sırasında Ortaya Çıkan Bir Özellik”, **Antik Dekor**, sayı:38, 1997, 136.-138.S.
- ÇOKAY, M.Önder :” 13.Yüzyıl Anadolu Selçuklu Halıları Orta Kısım Motifleri: 1- Motif Çözümlemeye Yönelik Yorumlar.”, **Antik Dekor**, sayı:43, 1997, 124.-130.S.
- ÇOKAY, M.Önder: “13.Yüzyıl Anadolu Selçuklu Halıları Orta Kısım Motifleri: 2”, **Antik Dekor**, sayı:44, 1998, 116.-121.S.
- ÇOKAY, M.Önder: “13.Yüzyıl Anadolu Selçuklu Halı Bordürleri - Çözümlemeye Yönelik Yorumlar 1”, **Antik Dekor**, sayı: 51, Şubat-Mart 1999, 94.-100.S.
- ÇOKAY, M.Önder: “13.Yüzyıl Anadolu Selçuklu Halı Bordürleri - Çözümlemeye Yönelik Yorumlar 2”, **Antik Dekor**, sayı: 52, Nisan-Mayıs 1999, 158.-161.S.
- DENİZ, Bekir : “Yöre Özellikleriyle Yunddağ Halıları.”, (33.-46.S.), **9.Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi. (2.c.)**. Ankara 1995. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.558 S., “Kültür Bakanlığı Yayınları: 1703”
- DENİZ, Prof.Dr.Bekir : “Kozak (Bergama) Yöresi Halıları.”, **Arış**, yıl:1, sayı2, Ağustos 1997, 18.-37.S.
- DENİZ, Bekir: “Sındırgı (Balıkesir) Yöresi Yağcıbedir Halıları”, **Erdem (Halı Özel Sayısı 1)**, cilt:10, sayı: 28, 10/1999, 111.-124.S.
- DENİZ, Bekir: “Kemalpaşa (İzmir) Civarında Yaşayan Sancaklı Yörüklerinde Dokuma”, (s.131.-148.), **Kemalpaşa Kültür ve Çevre Sempozyumu**, 3 – 5 Haziran 1999 Kemalpaşa, İzmir 1999, Meta Basım, 538 S.
- DENİZ, Bekir: “Söke (Aydın) Civarında Yaşayan Yörüklerde Dokuma”, (296.-314.S.), **Birinci Uluslararası Aşağı Büyük Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu**. 15 – 16 Kasım 2001 Söke – Türkiye, İzmir 2002. Şanal Matbaacılık.
- DENİZ, Bekir : “Osmanlı Dönemi Halıları”, (381.-394.S.), **Osmanlı**, Kültür ve Sanat, Ed. G.Eren, cilt: 11, Ankara 1999
- DENİZ, Yrd.Doç.Dr. Bekir : “Türk Halı Sanatı I”, **Bilim, Birlik, Başarı**, yıl:10, sayı:40, 1984, 18.-22.S.

- DENİZ, Yrd.Doç.Dr. Bekir : “Türk Halı Sanatı”, **Bilim, Birlik, Başarı**, yıl:11, sayı:42, 1985, 8.-13.S.
- DULKADİR, Hilmi : “Türk Dokumalarının Coğrafi Dağılımı Üzerine Görüşler / Views On Geographical Dispersion Of Turkish Weaving.”, (157.-163.S.), **V.Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Maddi Kültür Sektör Bildirileri**. Ankara 1997. THK Basımevi İşletmeciliği. 478 S.
- ENEZ (Kızıltuğ), Doç.Dr.Nevin : “DOBAG Halıları ve Doğal Boyamacılık“, **Antik-Dekor**, sayı:10, 1991, 102.-105.S.
- GÜRÇAĞLAR, Aykut : “Avrupa Resmindeki Türk Halıları I-Yansımalar, Gelenekler ve Değişim”, **Antik Dekor**, sayı:45, 1998, 122.-127.S.
- GÜRÇAĞLAR, Dr.Aykut : “Avrupa Resmindeki Türk Halıları II-Yansımalar, 1Gelenekler ve Değişim”, **Antik Dekor**, sayı:46, Nisan-Mayıs 1998, 154.-160.S.
- GÜRÇAĞLAR, Aykut : “Avrupa Resmindeki Türk Halıları III-Yansımalar, Gelenekler ve Değişim”, **Antik Dekor**, sayı:47, Haziran-Ağustos 1998, 140.-146.S.
- HARMANCIOĞLU, Mustafa-F.Önder : “İzmir ve Çevre Yörelerde Halıcılığın Durumu”, (435.-448.S.), **Atatürk'ün 100.Doğum Yılı Uluslararası Tekstil Sempozyumu (2-4 Kasım 1981 İzmir)**. İzmir 1984. Ege Üniversitesi Basımevi.1163 S.
- MILLS, John : “Carpets In Painting”, **Halı**, cilt:13, no:4, sayı:58, Ağustos 1991, 86.-103.S.
- MILLS, John : “East Mediterranean Carpets In Western Painting”, **Halı**, cilt:4, no:1, 1981, 53.-54.S.
- ÖNEY, Gönül : “Türk Halı Sanatı II”, **Bilim, Birlik, Başarı**, yıl:10, sayı:41, 1984, 4.-7.S.
- ÖZHAN, Nigâr : “Bergama'da Eski ve Yeni Halıcılık”, **Türk Etnografya**, sayı:12, 1970, 123.-127.S.
- ÖZHEKİM, Didem Atış: “Yakın Tarihli Yağcıbedir Halılarının Teknik Özellikleri”, **Erdem (Halı Özel Sayısı I)**, cilt:10, sayı: 28, 10 1999, 27.-37.S.
- ÖZTÜRK, İsmail : “Ege Bölgesi Halı Üretim Merkezleri ve El Halıcılığının Üretim ve Pazarlama Sorunları.”,(367.-374.S.), **Türk Folkloru Belleten**. İstanbul 1987. İstanbul Matbaası. 514 S.

ÖZTÜRK, İsmail : “Ege Bölgesi Halıcılığının Demirci ve Gördes Örneğinde Halkbilimsel Açıdan İncelenmesi.”, (311.-325.S.), **3.Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri. (23-25 Kasım 1983-İzmir)**. Hazl.: İsmail Öztürk. İzmir 1984. Müh.-Mim.Fak.Matbaası. 260 S., “D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları No:20”

ÖZTÜRK, İsmail : “Geleneksel Türk Sanatlarının Günümüzdeki Durumuna Halıcılık Örneğinde Bir Bakış.”, (451.-458.S.), **Türkiyede Sanatın Bugünü ve Yarını. Tebliğler**. Ankara 1985. Yamankurt Matb. 490 S., “Hacettepe Üniv.Güzel Sanatlar Fakültesi I.Ulusal Sanat Sempozyumu”
“Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları No:1”

ÖZTÜRK, İsmail : “Kaynak Değerlendirilmesi Açısından Geleneksel Türk El Sanatlarına Halıcılık Örneğinde Çözüm Önerileri”, (15.-26.S.), **El Sanatları Üzerine Yazılar**. İzmir 1982. Bilgehan Matb., 34 S., “D.E.Ü. 2.Ulusal El Sanatları Sempozyumu Düzenleme Kurulu Yayını”

ÖZTÜRK, İsmail : “Türk Halı Sanatı ve Birkaç Örnek”, **Sümerbank**, yıl:13, sayı:148, 10/1974, 18.-20S.

ÖZTÜRK, İsmail : “El Halıcılığı ve Bitkisel Boyacılıkta Bölgesel Bir Örnek.”, (267.-273.S.), **Folklor ve Etnografya Araştırmaları**. İstanbul 1985. Erenler Matbaacılık 544 S., “Anadolu Sanat Yayınları: 12”

ÖZTÜRK, İsmail: “Türkiye’de Halı ve Kilimciliğin Kaynakları, Kaynakçası ve Terminolojisine İlişkin Sorunlar” (163.-169.S.), **Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**. 4 – 7 Kasım 1997 Ankara. II.cilt. Ankara 2000. “Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını. 229”

ÖZTÜRK, İsmail : “Türkiye’de El Halıcılığının Araştırılmasında Değerlendirme Ölçütleri ve Halkbilimsel Bilgilerin Önemi.”, (231.-237.S.), **2000’li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu. 25-27 Kasım 1998-Bildiriler**. Ankara 1999. (b.e.y.). 332S., “Kültür Bakanlığı Yayını:2301, HAGEM Yay.:281, Seminer Kongre Bildirileri Dizisi:258”

ÖZTÜRK, Doç.İsmail : “Halıcılık Örneğinde Yöresel El Dokumalarının Araştırılmasında Değerlendirme Ölçütleri.”, (47.-49.S.), **I.Ulusal Türk El Dokumalarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri**. Konya 1998. (b.e.y.). 73 S.

ÖZTÜRK, İsmail: “Türkiye’de Gelişen Türk Halıcılığına İlişkin Bazı Belgeler”, (38.-40.S.), **2.Ulusal Türk El Dokumalarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri**. 12-13 Mayıs 1999 – Konya. Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü.

ÖZTÜRK, İsmail: “Türkiye’de Halıcılığın Kaynakları”, **Antik Dekor**, sayı: 60, Eylül – Ekim 2000, s.128.-133.

ÖZTÜRK, Doç.Dr.İsmail - Arş.Gör.Elvan Anmaç: “Yabancı Sermayenin Batı Anadolu Halıcılığına Girişi, Etkileri ve Günümüzdeki Uzantıları”, (26.-32.S.), **Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri**. Ankara 1997. Has-Soy Matb., 415 S., “Kültür Bakanlığı Yayınları: 1861, HAGEM Yayınları:237, Seminer-Kongre Bildirileri Dizisi: 51”

ÖZTÜRK, İsmail – Elvan Anmaç: “İzmir’in Batı Anadolu Halıcılığındaki Yeri”, **İzmir Kent Kültürü Dergisi**, sayı: 3, Mart 2001, s.124.-127.

ÖZTÜRK, İsmail-Öznur Aydın : “Türk Halıcılığının Tarihsel Gelişimi ve Gördes Halıları”, **Türkiyemiz**, yıl:24, sayı:72, 5/1994, 26.-35.S.

ÖZTÜRK, İsmail – Gonca Karavar: “1930’lardan Günümüze Türkiye’de Halı ve Düz Dokumaları Niteleyen Kavramlardaki Değişim” (232.-331.S.), **Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, Bildiriler Cilt 1**, 16 – 18 Kasım 2006 İzmir, 384 S.

SAYNAÇ, Atıf : “13-14 ve 15.Yüzyıl Hayvan Halıları”, **Sümerbank**, yıl:6 , Sayı:61-62-63, 7-8-9/1966, 21.-23.S.

SİPAHİOĞLU, Oya : “Avrupalı Ressamların Tablolarında Yeralan Türk Halıları ve Adlandırma Sorunu.”, **D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi**, sayı:X, 1998, 240.-259.S.

SÖNMEZ, Yrd.Doç.Dr.Zeki : “Batı Anadolu Türk Halıcılığının 19.Yüzyıldaki Durumu Üzerine.”, (95.-106.S.), **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi (Türk Halıları Özel Sayısı)**, 32.sayı, Ekim 1984, 203 S.

SURİANO, Carlo Maria : “Patterns Of Patronage”, **Halı**, cilt:17, no:5, sayı:83, Ekim-Kasım 1995, 80.-88.S.

SÜRÜR, Ayten – Hatice Öztürk: “Anadolu Kilim Yapısı İçinde Eşme Kilimleri”, **I.Uluslararası Eşme Kilim Festivali Türkiye Kilimciliğinin Üretim ve Pazarlama Sorunları Sempozyumu**, 13 – 14 Mayıs 1994 Eşme – Uşak, Ankara 1995, 242 S., “Turizm Geliştirme Vakfı Yayını”

SÜRÜR, Ayten: “Geleneksel Türk Tekstil Sanatları”, **Bilim Birlik Başarı**, yıl:9, sayı:35, Temmuz 1982, 18.-24.S.

"Tablolarda Türk Halıları", **Antik Dekor**, sayı:34, 1996, 76.S.

- TOZUN (Öztürk), Arş.Gör.Hatice: “Gördes Halılarının Grafiksel Açıdan İncelenmesi ve Motiflerin Morfolojik Özellikleri”, (33.-43.S.), **Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri Sempozyumu Bildirileri**. Ankara 1997. Has-Soy Matb., 415 S., “*Kültür Bakanlığı Yay.:1861, HAGEM Yay.: 237, Seminer-Kongre Bildirileri Dizisi: 51*”
- TURGUT, M. : “İktisadiyat (Halıcılık Sanatı Ne Merkezdedir?)”, **Fikirler**, cilt:1, sayı:2, 7/1927, 7.-8.S.
- TÜRKKAN, Seyfullah : “Bergama Çuvalları”, **Antik Dekor**, sayı:26, 1994, 78.-80.S.
- TÜRKMEN, Nalan : “Erken Osmanlı Dönemi Halıları ile XVIII.ve XIX.Yüzyıl Orta Asya Türkmen Halıları Arasındaki Motif ve Kompozisyon Bağlantıları”, (321.-336.S.), **Türk Soylu Halkların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri (27-31 Mayıs 1996 – Kayseri)**. Hazl.: Azize Aktaş Yasa, Serap Leloğlu Ünal, Şebnem Ercebeci, Erol Kalender. Ankara 1998. Varan Matbaacılık. 360 S., “Ankara Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını:151, Kongre-Sempozyum Bildirileri Dizisi:11”
- UĞUR, Gürbüz : “Çanakkale İlinde Köy Halıları”, **Türkiyemiz**, sayı:45, 18.-25.S.
- YARAY, Kazım: “Bergama’da Halıcılık”, **Bergama Belleten**, sayı:5, Eylül 1994, 59.-60.
- YETKİN, Sabri: “II. Meşrutiyet Öncesi Ege’de Şirket-i Milli Denemesi: Uşak Osmanlı Halı Ticarethanesi I”, **Toplumsal Tarih**, cilt:5, sayı:26, Şubat 1996, s.14.-19.
- YETKİN, Sabri: “II. Meşrutiyet Öncesi Ege’de Şirket-i Milli Denemesi: Uşak Osmanlı Halı Ticarethanesi II”, **Toplumsal Tarih**, cilt:5, sayı:27, Mart 1996, s.26.-31.
- YETKİN, Şerare : “İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesinde Bulunan Bazı Halılar ve Rönesans Ressamlarının Eserleri”, **Türk Kültürü Araştırmaları**, yıl:1, sayı:2, 1964, 206.-222.s.
- YETKİN, Şerare : “Türk Halı Sanatında Yeni Bir Halı Tipi”, **Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi**, cilt:2, sayı:4, 4/1989, 3.-6.S.
- YÖRÜK, Özcan : “Çanakkale Ayvacık Halıları Üzerine Bir Araştırma”, **Kültür ve Sanat**, yıl:2, sayı:8, 12/1990, 70.-75.S.

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad : Gonca KARAVAR

Doğum yeri ve yılı : İZMİR / 1972

Yabancı Dil : İngilizce

Eğitim:

Yüksek Lisans: 1999, D.E.Ü., S.B.E., Geleneksel Türk El San. Anasanat Dalı

Lisans : 1995, D.E.Ü., G.S.F., Geleneksel Türk El San. Bölümü, Halı Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Anasanat Dalı

Lise : 1989, İzmir Cumnuriyet Kız Meslek Lisesi

İş tecrübesi : 1989 – 1992 Göksel Nakış A.Ş. (Desinatör)
1996 - D.E.Ü.Güzel Sanatlar Fakültesi (Arş.Gör.)

Yayınları :

Makale Yayınları

Doç.İsmail ÖZTÜRK – Arş.Gör.Gonca Karavar: Türk Halı ve Kilim Bibliyografyası IV – Türk Halı ve Kilimine İlişkin Makaleler Bibliyografyası (II.bölüm). Arış, yıl:1 sayı: 4, Nisan 1998, 120.-122.S.

Doç.İsmail ÖZTÜRK – Arş.Gör.Gonca Karavar: Türk Halı ve Kilim Bibliyografyası III – Türk Halı ve Kilimine İlişkin Makaleler Bibliyografyası (I.bölüm). Arış, yıl:1 sayı: 3, Aralık 1997, 116.-121.S.

Doç.İsmail ÖZTÜRK – Arş.Gör.Gonca Karavar: Türk Halı ve Kilim Bibliyografyası II – Türk Halı ve Kilimine İlişkin Bilimsel Toplantılarda Sunulan Bildiriler Bibliyografyası. Arış, yıl:1 sayı: 2, Ağustos 1997, 76.-89.S.

Doç.İsmail ÖZTÜRK – Arş.Gör.Gonca Karavar: Türk Halı ve Kilim Bibliyografyası Arış, yıl:1 sayı: 1, Mart 1997, 154.-157.S.

Bilimsel ve Sanatsal Etkinliklerde Sunulmuş Bildirileri

İsmail ÖZTÜRK – Gonca Karavar: “1930’lardan Günümüze Türkiye’de Halı ve Düz Dokumaları Niteleyen Kavramlardaki Değişim”. Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu, 19.11.2006 İZMİR

Gonca KARAVAR: “Geleneksel Türk Kilimleri Üretim Projesi ve Dokuyucu Kadın Nüfusa Ekonomik Katkısı”. I.Uluslararası Ev Ekonomisi Kongresi/ I.International Home Economics Congress. 22.03.2006 ANKARA

Öznur AYDIN – Gonca Karavar: “İzmir Serbest Bölgede Faaliyet Gösteren Woven Legends Restoration Inc.’de Halı Restorasyonu”. 1.Hereke Halı Kongresi 23.09.2005 İZMİR

Gonca KARAVAR: “Ziya Gökalp’in Babasından Kalan Halı Koleksiyonundan Örnekler” 8.Ulusal El Sanatları Sempozyumu. 13.11.2002 İZMİR

Öznur AYDIN – Gonca Karavar: “Evciler Gökçek Örneğinde Afyon Düz Dokuma Yaygıları” VI.Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu. 10.10.2002 AFYON

Elvan ANMAÇ – Gonca Karavar: Restorasyon ve Konservasyon Öncesi El Dokuması Halıların Teknik Analizi ve İşlem Aşamaları” III. Ulusal Türk El Dokumalarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri. 17.05.2000 MERAM.

Öznur AYDIN – Gonca Karavar: “Geleneksel Türk El Sanatları Eğitiminde Konservasyon”. I.Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokiyumu. 05.06.1999 ANKARA.

Gonca KARAVAR: “Halı Kilim Restorasyonunda Kullanılan Teknikler ve Bir Örnek Kuruluş”. 2000’li Yıllarda Türkiye’de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu Sempozyumu 25.11.2005 İZMİR.